دافغانستان دعلومو اکاډمي

د بشري علومو معاونیت

د ژبواو ادبیاتوعلمي مرکز

په پښتوادب کې دسولې انعکاس

څېړنوال محمد عارف غروال

کابل افغانستان

۱۳۸۸ کال

دافغانستان دعلومو اکاډمي

د بشري علومو معاونیت

د ژبواو ادبیاتوعلمي مرکز

په پښتوادب کې دسولې انعکاس

لارښود استاد: څېړنپوه عبدالرحیم ځدراڼ

څېړنوال محمد عارف غروال

کابل افغانستان

۱۳۸۸ کال

۱۱

— د یو محترم او درانه ورور رفیق صاحب ...

— ته د مینې ډالۍ.

عزول

بسم الله الرحمن الرحیم

مننه او کور وداني

په داسې حال کې چې دافغانستان مسلمانان په ځانګړې توګه او دنړۍ انسانان په عامه توګه سولې او ارام ژوند ته ضرورت لري او هرانسان غواړي چې په ډاډمن او سوله ييزچاپيريال کې ژوند وکړي ځکه خونو ددغه انساني ضرورت له مخې دافغانستان دعلومو اکاډمۍ په سپارښتنه دغه علمي پروژه وليکل شوه. خو داچې دچاپ په اړه يې دافغانستان دعلوموااکاډمي ځانګړي مقررات لري او هرده علمي پروژه دمالي امکاناتوله په پام کې نيولوسره دنوبت له مخې چاپيږي. له همدې امله دامريکا په متحده ايالاتو کې زما دوست فريد احمد منان وردګ له علم ، فرهنګ او ادب سره دځانګړې مينې اوپه ګران افغانستان کې د همېشنۍ سولې په ارمان دخپلو ماشومانو دخولې ډوډۍ نيمه او يوموټې پيسې يې زما په واک کې راکړې زه يې ددې جوګه کړم چې خپله دغه علمي پروژه د چاپ ډګر ته را وباسم او دسولې، ثبات او امن د مينانو په مخکې يې کيږدم

له همدې امله د خپل دغه افغان ورور فريد احمد منان وردګ له دغې فرهنګي مرستې څخه د زړه له کومې مننه کوم ، کور وداني ورته وايم او ددغه شان علمي چارو په ترسره کولوکې دنورو زياتو برياو هيله ورته کوم. خدای دې يې مل او مددګار اوسي

په مينه

څېړنوال محمد عارف غروال

اهداء

دخپل خدای بخښلي پلارپاك روح ته چې په
ګران وطن کې يې دسولې، امن او ثبات
سپيڅلی او ستر ارمان تورو خاوروته له ځانه
سره يووړ اهدا کوم لوی او مهربان خدای دې يې
دده د روح د ارامۍ سبب وګرځوي.

آمين

غروال

یوه لنډه یادونه

دا خو ښکاره خبره ده، چې انسانان په ټولنه کې اوسېږي او ډله ییز ژوند کوي، ټولنیز ژوند کول یو لړ ځانګړي اصول او قوانین لري، چې پرته له هغو به د نوموړې ټولنې، اجتماعي، اقتصادي، سیاسي او فرهنګي بنسټونه نیمګړي او کمزوري وي. یو له همدغو اصولو څخه، چې ټولنې ته د ژوند او پایښت ساه وربخښي سوله او سوله ییز ګډ ژوند دی. هغه ټولنې نېکمرغه دي، چې څښتن تعالیٰ پرې دا پېرزوینه کړې او د سولې نعمت یې پرې لورولی دی.

څرنګه، چې افغان ملت د څو کلونو پرله پسې خپل منځي شخړو له وجې ډېر زورېدلی، شهیدان یې ورکړي، معیوبین او معلولین یې ورکړي او د مهاجرت ترخې شپې او ورځې یې زغملي؛ ځکه خو تر هر چا زیات "سولې" ته شدیده اړتیا لري او تر بل هر چا یې پر ارزښت ښه پوهېږي.

دوی تر هر چا دا خبره ښه درك کړې، چې سوکالي په سوله کې ده، اجتماعي، سیاسي، اقتصادي او کولتوري وده او

پرمختیا په سوله کې ده او بلاخره ژوند په سوله کې دی او که سوله نه وي؛ نو په حقیقت کې ژوند هم نشته.
د همدې اړتیا په احساسولو سره ښاغلي غروال صاحب همت کړی او خپله علمي څېړنیزه پروژه یې "په پښتو ادب کې د سولې انعکاس" تر سرلیك لاندې موضوع باندې بشپړه کړې ده او په دې کار سره یې د پښتو ژبې د دغې لنډۍ په مصداق، چې:

ملنګه دوه ګټې دې وکړې
یو دې خیر تول کړ بل دې وکړل دیدنونه

ده هم دوه ګټې وکړې، له یوې خوا یې خپل سرکاري مکلفیت سر ته ورساوه او د دې اثر په لیکلو سره یې یوې لوړې علمي رتبې ته ترفیع وکړه، چې مبارکي ورته وایم؛ خو له بلې خوا یې ډېر ستر او عظیم کار سرته ورساوه او هغه دا چې د سولې ښېګڼې، مزایاوې او اړتیاوې یې خلکو ته جوتې کړې او هم یې د اسلام د سپېڅلي دین د زرینو ارشاداتو له مخې خلك د سولې پر لور وهڅول او عظیم ثواب یې وګاټه.
زه ویاړم، چې د دغه ګټور اثر په چاپېدلو سره د پښتو ژبې د ادب او فرهنګ په خزانه کې یوه نوې؛ خو ډېره غني او د قدر وړ پانګه ورزیاتېږي، چې د سولې له لارې د لارویانو تنده به پرې ماته شي او لیکوال ته به یې ضرور د عمر د اوږدوالي او په دې لاره کې د قلم د تېزوالي دعا وکړي او زه هم ورته په

خپل وار د دغه ستر او ګټور کار له املې مبارکي وایم او هېوادوالو ته یې د لوستلو سپارښتنه کوم.

په درنه مینه
څېړنپوه سید امین مجاهد
د افغانستان د علومو اکاډمۍ د څېړونو رئیس او
د علمي منشي د مقام سرپرست
کابل/ درېیم مکروریان
۱۳۸۸/ د غویي څوارلسمه

فهرست

ګڼه موضوع	مخ
۱-دلاربنود استاد څېړنپوه عبدالرحیم ځدراڼ نظر...	الف
۲ - د څېړنوال مسافرخان ریس خیل نظر...	د
۳ - د څېړنوال نورالله ولسپال نظر.	و
۴ـ دڅېړنپوه نصرالله سوبمن منګل نظر	ط
۵ـ دڅېړنپوه علي محمد منګل نظر.	ك
۶- سریزه...	ق
لومړی څپرکی	
۵ - د څېړنې شالید (پس منظر)...	۱
دویم څپرکی	
۶ - الف - سوله د انساني ټولنې د پرمختګ...	۸
۷ - ب - سوله د یوې ټولنې د ورځني...	۱۰
۸ - ج - سوله د وګړو تر منځ د وروری...	۲۶
دریم څپرکی	
۹ - سوله د پښتو په شفاهي ادب کې...	۳۴
څلورم څپرکی	
۱۰ - سوله د پښتو په لیکني (تحریري) ادب کې...	۱۰۴
۱۱ - نتیجه	۲۰۵
۱۲ - پیشنهاد...	۲۰۸
۱۳ - د مآخذونو لړ لیک	۲۱۰

دلاربنود استاد نظر

سوله او پښتو اد ب

یا

په پښتو اد ب کې د سولې انعکاس

پورتني عنوان ته په ژورې کتنې سره پوداسې انساني پیغام موندل کیږي چې انسان او انساني ټولنه تر بل هرڅه ورته زیات ضرورت لري دا ضرورت سوله ده په سوله کې بیا ډ ډ من ژوند دی

داخوجوته خبره ده چې له سولې پرته ټولنیز ژوند له خنډ ونو اوځنډ ونو سره مخامخ کیږي په تاوجنو اوکړکیچنو حالاتوکې انساني ټولنه نه شي کولای مثبت اوګټور پلانونه عملي کړي خوکه چیرې په کومه ټولنه کې سوله واکمنه وي.نوپه یقین سره ویلای شو چې هغه یوه هوسا ټولنه ده اوکولای شي دترقۍ اوپرمختګ لوړو مدارجو ته ورسیږي په سوله کې قانون تطبیق کیدای شي. عدالت وده کوي اوعملي کیږي

دهمدې انساني ضرورت له په پام کې نیولو سره دپښتو ژبې اوادبیاتو انستیوت په ټاکنه اودلوړومقاماتو په مننه دغه حیـــا تي مو ضوع

(په پښتو ادب کې د سولې انعکاس) محترم محمدعارف غروال ته وسپارل شوه چې دخپړنوال علمي رتبې ته دترفیع له پاره غوره اثرولیکي

د کار په جریان کې چې کله محترم غروال له کومو تخنیکي ستونزو سره مخامخ شوی هغه یې زما مخې ته ایښې اوما هم دخپل توان په اندازه لازمه مشوره ورکړې ده که څه هم دپروژې لمن ډیره پراخه ده.اوډیرو هلوځلو ته ضرورت لیدل کیده .خو محترم غروال په خپل کلک هوډ سره په دې وتوانیده چې خپله پروژه په ټاکلي وخت سره بشپړه کړي

محترم لیکوال دپروژې دبشپړتابه له پاره که له یوې خوانه په هیواد کې دننه په معتبرو کتابتونونو اوهمدارنګه دځینو خپلو شخصي دوستانود کتابتونونوله آثارو څخه استفاده کړې ده . خوپه کوزه پښتونخواکې یې هم کتابتونونه پلټلي اوپه موضوع پورې اړوند مواد یې ترې اخیستي دي

باید ووایوچې هره علمي موضوع دخپلې ځانګړتیا له مخې اهمیت لري خوحقیقت دادی چې (په پښتو ادب کې د سولې انعکاس) موضوع به هم نن هم سبا اوهم به په راتلونکې کې دموضوعاتو په سرکې وي

دامیرکروړ د زمانې نه رانیولې بیا تر موږ پورې پښتو ادب له ډیرولوړو ژورو سره مخامخ شوی. کله داسې هم پیښ شوي چې یو شمیر دکار وړ مواد یا د هوا باد له ځانه سره وړي اویا هم تر خاورو لاندې شوي دي. نوکه چیرې یولیکوال اوڅیړونکی دا ډول یوه موضوع دپښتو ادب په بیلوبیلو دوروکې ولټوي نومجبوردی دپښتوادب دهرې دورې لیکلي آثارمطالعه کړي اوهغه څه ترې راوباسي چې دی ورته ضرورت لري. په دې برسیره لیکوال باید دپښتو په شفاهي ادب کې هم ژوره مطالعه اوڅیړنه وکړي. اوپرمخ ولاړشي زما په نظرښاغلي غروال دغه کار په ښه توګه سرته رسولی دی

ددې اثرپه مطالعه کولو سره دځینوهغو کسانودانظر په غلطه ثابتیږي چې وایي،پښتانه بې له جنګه په نورڅه نه پوهیږي. دا ځکه څه چې موږ په

دې اثرکې ګورو د پښتو ادب په هره دوره پورې مربوط پښتون لیکوال او شاعرد نورو تولنیزو .عشقي. بزمي او رزمي موضوعاتو ترڅنګ سوله ثبات خواخوږي. وروروليي. اوانساندوستی ته هم پوره پاملرنه کړې ده اوپه خپلو لیکنوکې یې د لیکنو زیا ته برخه دغې مهمې حیاتي موضوع ته ځانګړې کړې ده زموږ ددې خبرې کره ثبوت پخپله همدغه اثردی چې غروال صاحب په خپل کلک عزم .پرلپسې زیار اوپلټنو سره زموږ مخې ته اینبی اولیکلی دی.

زه ددې اثردلاربنود استادپه توګه نورې خبرې نه اوږدوم یوازې دومره څه ویل غواړم چې دمحترم غروال صاحب دغه اثر چې پخپله نوعه کې نوی اوتراوسه پورې داډول غنیمت اثر چې د وخت ضرورت هم دی زما تر نظرنه دی تیرشوی ده ته د دې اثرد لیکلومبا رکي وایم او د څیړنوال علمي رتبې ته یې د ترفیع وړبولم. دوخت داهمیت په نظرکی نیولو سره دعلوموااکاډمی څخه یې دچاپ کولو هیله من یم

ومن الله ا لتوفیق

څیړنپوه عبدالرحیم (ځدراڼ)

تقـریـظ :

دافغانستان دعلومواکاډمی محترم ریاست ته

ماستاسي د ۱۸۴-۱۴ ۶ ۸۶ ګڼه لیک له مخې چې مودنباغلي څیړنمل محمدعارف غروال صاحب پراثر (په پښتو ادب کې دسولې انعکاس) دنظرغوښتنه کړې وه. دادی په لاندې ډول پردې اثرخپل نظرڅرګندوم

لکه چې داثرله نامه څخه ښکاري سوله پښتانه یوسوله دوسته اوبشردوسته قام دی.میلمه پالنه ددوی دسوله دوستی اوبشردوستی ښه ثبوت دی، دوی دجنګ جګړې اوتاوتریخوالي پرځای امن . سوله اوبشردوستي خوښوي عام پښتانه دامن سره مینه لري.خوچې یوځل چا ددوی امن دخطرسره مخامخ کړی نوبیا دهغه پرضد دریږي اودسولې راوستو په خاطرورسره جنګیږي ترڅوخپل هیواد کې امن برقرارکړي.ځکه چې سوله اوامن دبشري ټولنې یو مهم اصل دی

غروال صاحب خوپخپله شاعردی نودقامونواوقبیلودخپل منځي جنګونو بیان یې په شعرونو کې کړی دی اوحالات یې په شعري ښه ترسیم کړي دي غروال صاحب ددغې موضوع داثبات دپاره دسیمې دیو شمیر سیاستوالو نظریې هم رااخیستي دي.په ځانګړي ډول دباچاخان عدم تشدد سیاست ستایي اوهغه تائید وي.غروال صاحب په یوځای کې لیکی چې زموږټولنه (پښتنی ټولنه) یوه عنعنوي ټولنه ده یعنې موږکولای شو چې ددغوتعاملاتو په وسیله جنګ جګړې ته خا تمه ورکړو اوتا وتریخوالی له

مینځه یوسو. دا بیخي پرځای خبره ده .موږ ډیرې لانجې دپښتني دود اودستورله مخې حل کوو

غروال صاحب په لنډیو .په لنډکیو .په کلاسیکو ادبیاتو .په متلونو په لیکلو ادبیاتو. په کیسیو اوروایاتو .په کلاسیکو اولرغونو داستانونو. د اولسي شاعرانوپه شعرونو. په ښځینه سندرو. دماشومانوپه سندروپه سروکواوداتڼ په نارو. په کاکړي غاړو. دپښتوپه معاصر شعر. دپښتوپه کلاسیک نثراو دپښتوپه معاصرنثرکې دسولې اوپخلاینې ډیرې ښې بیلګې اومثالونه په تفصیل سره راوړي دي چې داکار په خپل ځای کې داثرپه غناکې ګټورکاردی غروال صاحب هغه شاعراو لیکوال دی چې دهجرت ددوران سرې او تودې پرې تیرې شوي دي اودجنګ جګړې پرځای سوله خوښوي اوهغه ستایي

دده دغه کار دستاینې وړدی چې دهجرت ددوران دلیکوالواوشاعرانو دلیکنواوشعرونو بیلګې اونمونې یې را اخیستي او په خپل ا ثرکې یې راوړي د ي ځکه چې که ده دا کارنه وای کړی نو ددغو اشعارو دورکیدو اوله مینځه تلو ډیر امکانات موجود وو

دده یوبل کارهم دستاینې وړدی اوهغه داچې دکوزې پښتونخوا دپښتنو وروڼو دشاعرانو اولیکوالو دشعرونو اولیکنو څخه یې د سولې په اړه ډیرې ښې بیلګې اونمونې راوړي دي ځکه چې هغوی هم له موږسره دشوروي دیرغل په دغه ستر ناورین کی ځانونه شریک ګڼل اودخپل زړه براس یې دشعرپه ژبه بیان کړی دی

زه غروال صاحب ته ددغه اثرد لیکلومبارکي وایم اود څیړنمل له علمی رتبې څخه یې د څیړنوال علمي درنې رتبې ته دترفیع وړبولم

په درنښت

څیړنوال مسافرخان رئیس خیل

دژبواوادبیاتو دمرکز علمي منشي

۱۳۸۷ ۶ ۱۴

تقـریظ :

عارفان کاله جهانه سره سوله
تاتړلی پرجهان دسولې وردی
ملا جانان فدوي هوتک

دافغانستان دعلومواکاډمۍ محترم رئیس صاحب!

دڅیړنمل محمدعارف غروال دڅیړنمل له علمي رتبې نه د څیړنوال علمي رتبې ته دترفیع ټاکلې علمي تحقیقي پروژه چې (په پښتو ادب کې دسولې انعکاس) ترعنوان لاندې یې اخیستې وه تاسودتقریظ دپاره د-۱۸۳- ۱۴ ۶ ۸۶ لیک په ذریعه ماته سپارلې وه دادی ددې پروژې د څرنګوالي په برخه کې خپل نظریه لاندې ډول لیکم.

داپروژه چې عنوان یې په پښتوادب کې دسولې انعکاس دی ماله لومړي مخ څخه تراخر مخ پورې په کره توګه ټکي په ټکي ولوستله ډیره په زړه پورې اودننۍ هغې غمیزې چې په هیواد کې روانه ده درملنه کوي.
داپروژه یوه مقدمه اوڅلورڅپرکي لري په اخرکې یې نتیجه اوماخذونه ښودل شویدي

لومړی۔ څپرکی: دڅیړنې پس منظر
دوهم۔ څپرکی: سوله دانسانې ټولنې دپرمختګ دیوه مهم ضرورت په توګه:
دریم۔ څپرکی: سوله دپښتو په شفاهي ادب کې
څلورم۔ څپرکی: سوله دپښتو په تحریري یا لیکني ادب کې
په لومړۍ برخه یا څپر کي کې محترم غروال دپروژې ارزښت اوپه ټولنه کې دهغې تاثیرات په هر اړخیزډول څیړلي اولیکلي دي
په دویمه برخه یا څپرکي کې یې دوتلولیکوالو اومحققینو هغه لیکنې او تحقیقات چې دسولې او امن په حقله یې ترسره کړي را اخیستي او په ژوره توګه یې پرې رڼا اچولې اودهغوی لیکنې یې په کره توګه څیړلي دي
دریمه برخه یا څپرکی چې سوله دپښتوپه شفاهي ادب کې ده غروال ددې برخې د بشپړولو د پاره د پښتو لنډ یو، د پښتو لنډ کیو۔کا کړیو، سروکو دپښتو متلونو۔ د ډیرو کتابونو له پلټلو اوکتلووروسته دسولې مرغلرې را ایستلي او هم یې ددې شفاهي ملغلرو دلاس ته راوړلو دپاره دپښتنو ډیرو هوښیارو اوتجربه کارو مشرانو اوځینوپوهو ښځمنوسره دناستې پروخت په سوله پورې اړوند متلونه۔لنډۍ اوقصې راټولې کړي دي
په څلورم څپرکي یابرخه کې یې دتحریري ادبیاتو دکلاسیکې دورې اومعاصرې دورې د نومیالوشاعرانو اولیکوالو ډیر کتابونه، مجلې اودورځپاڼو پاڼې اړولي اوله ډیر زحمت اوزیار وروسته یې هغو اشعارو اونثرونوته چې دسولې دمنځ ته راوړلو دپاره ډیر اړین اوپه زړه پورې وو په خپله علمي تحقیقي پروژه کې ځای ورکړی دی
غروال صاحب دهغه هیوادني احساس اوزړه خوږۍ له مخې چې په تیرو دوه نیمو لسیزوکې زموږخوږوطن افغانستان دپرلپسې جګړوله امله ویجاړشوی اود ورور وژنې په اورکې لولپه شوی اولاتراوسه هم د ورور وژنې اورپه غرعنډو دی۔ دې نتیجې ته رسیدلی دی چې وینه په وینه نه مینځل کیږي بلکې اوبه دي چې وینه ورباندې مینځل کیږي۔نو محترم

غروال دا دځان وظیفه بللې ده چې داسې یوه مهمه پروژه انتخاب اوبشپړه کړي چې ددوه نیمولسیزود غمیزې درملنه وکړي او د ورور وژنې اور وربانديې مړکړي هغه پروژه په پښتو ادب کې د سولې انعکاس دی.

نوموړی دمعاصرې دورې دیوځوان شاعردیوه بیت داسی یادونه کوي

د ســـولی کورته به ورځو که په اغزو وخیږو
خیردی منوېې که داور په سرو لمبوو خیږو

بل ځای وائي

د خدای د پاره پښتنـــــوځانونه وپیژنئ
ستا سولپا ره خوبه ځان له پیغمبرنه راځي

پس ویلی شو چې سوله هغه اسماني رڼا ده چې خپلې وړانګې ځمکې ته رانښکته کوي او ددې سپینووړانګو په برکت دانسانانوترمنځ د مینې، محبت او د ورور ولی جذبه راپیدا کوي اوتورتم له منځه وړي.

زه ښاغلي محمدعارف غروال ته ددې کتورې اومهمې پروژې دبشپړولو له امله چې په پښتوادب کې یوه ستره پانګه ده مبارکي وایم دزیاتو بریالیتوبونو غوښـــتنه ورته کوم اودا اثرچې د ډیرو ستونزو په ګاللو سره یې بشپړ کړې دی دخیړنمل له علمي رتبې نه د څیړنوال علمي رتبې ته د ترفیع وړ بولم

په ډیره مـــننه
څیړنوال نور الله ولسپال

((په پښتو ادب کې دسولې انعکاس))

اثرته یوه لنډه کتنه

تر دغه پورته عنوان لاندې علمي تحقیقي پروژه د څېړنوال استاد محمد عارف غروال له خوا په ۱۳۸۷ هـ ش کال کې بشپړه شوې او داړوند عملي څانګې دغړو او مینه والو په وړاندې ترې بریالی دفاع شوې ده . زه هم له نیکه مرغه ددفاع په علمي غونډه کې حاضر وم، یقیناً چې استاد غروال په ډېره عالي توګه د خپلې پروژې څخه دفاع وکړه. ده په دغه اثر کې د پښتو ادب ، اولسي او لیکنی برخې په یقیني ډول ژورې څېړلي دي او هغه ګټور او ثقه مواد یې ترې را ایستلي چې دسولې په چارو کې د پښتون اولس علاقمندي، بوختیا، پوخوالی اوڅېر کتیا ثابتوي.

پښتانه د سولې دتامین له پاره داسې ټولنیز او حقوقي موسسات لري چې په هیڅ بل ملیت او یا ملت کې یې ساری نشته، دهغې جملې څخه د مرکو او جرګو ټولنیز او حقوقي موسسات یادولی شو چې په پښتو ادب کې دهغو ارزښت او اهمیت پوره منعکس شوی دی. په رښتیا هم جرګې او مرکې پخپله دسولې د تامین ډېرې پرمختللې موسسې دي چې نه یوازې په سیمه ییزه توګه

درول لرونکې دي، بلکې دهیواد په کچه په سترو سیاسي او ټولنیزو مسالو کې هم ترې هر وخت کار اخستل شوی دی.

ددې حقوقي، سیاسي او ټولنیزو موسساتو ارزښت او د سولې په تامین کې دهغو رول د څېړونکي له خوا په پښتو ادب کې څېړل شوی دی او دهغې په بنا داثابته شوې چې پښتانه ددښمنانو په حواله دجنګ خلک نه ، بلکې دسولې د ډګر پیاوړي اتلان دي.

ددې اثر لیکوال په بیلا بیلو فصلونو کې دسولې په اړه دولسي ادبیاتو او لیکنیو ادبیاتو جلا جلا توکي غوره او مرلي او هغه یې دځېل تیزس دکامیابی له پاره کارولي دي. بیلا بیل ډول اشعار (قصیدې، غزل، مخمسات، رباعیات) او نور ډولونه لټول شوي دي. دغه راز دولسي ادبیاتو په برخه کې لنډی ، لنډکی، بګتی او سروکي په غور څېړل شوي او ددغو ټولو په نتیجه کې دسرلیک اړوند مطالب را اخستل شوي دي اوپه دې توګه دا ثابته شوې چې پښتون اولس سوله غوښتونکی ، خیر غوښتونکی د مظلومانو ملاتړ او دتیري کوونکو په خلاف دحق په خوا سربښندونکی اولس دی.

زه هیله من یم چې دغه علمي اثر به ژر تر ژره د چاپ په ګاڼه وپسولل شی تر څو یې فیض عامو ته ورسیږي، له الله پاک څخه ددې اثر لیکوال ښاغلی غروال صاحب ته توفیق غواړم چې دداسې نورو علمی ګټورو آثارو په لیکلو بریالی شي. ،زه دزړه له کومی ورته مبارکي وایم، په غښتلو متو او ګوتو یې برکت.

څېړنپوه نصرالله سوبمن منګل

چې په ژوندون مې په ښه نه شوې
دجنازې بنډی مې مه نیسه مینه
(ټپه)

د پښتو ادب په آسمان کې یو بل ستوری را وځلید

آسمان په ستورو ښایسته دی
چې ستوري نه وي آسمان څه ښایست لرینه
(لنډۍ)

درنو لوستونکو او د پښتو فرهنګ ښاغلو مینه والو!

نه پوهېږم ، چې په موږ څه کانه راشوې ده ،څکه دلته زخمونه ، ویرونه ، دردونه ،غمونه ،ماتمونه ، بدې ورځې،کړاونه او جنګونه دي، چې زموږ په تندي کې راته کښل شوي ، ژړا او فریادونه زموږ دجنت نشان کلي دهرې شېبې سترې سېلوې او سلګی دي چې را په برخه دي ، دا غاړ بوجن او ویرمن حال له ډېرو دردونو غمونو ،کړاوونو ، پردېسیونه ، سترې لیکوال تکړه او پوخ ،خوږ ژبي شاعرخیړنوال محمد عارف غروال ورور لیدلی دی،له همدې امله دی. دده ادبي زیارونه یادوم،دی د ګران هېواد دېرش کلنو غمیزو ،ورانو او ویجاړو دومره دردولی او خوروولی دی، دچا خبره چې دسولې او

امن په خبرو او لیکلو یې ژبه او دخیر ګوټې تناکې او پولی شوې دي، دا ولې؟ داځکه چې دی په خپل وران شوې هېواد، کړېدلي او ځورېدلي ولس کې روغه ، جوړه او سوله غواړي، په همدې ستره انساني هیله یې، د پښتو ادب په غوړېدلي ګلستان کې دسولې او امن دراوستلو په ګلانو پسې ډېرې ستونځې ، کړاوونه ، بې خوبی ، سړې او تودې په ځان تېرې کړې دي، خو له ښه مرغه ایبره او حاصل یې دسولې او امن له ګلو داسې ګېډۍ را ترلې، چې که خدای(ج) کول، په دې وران هېواد کې به یې دروغې د خوشبویی عطرونه زر تر زره خواره واره شي، پوره باور دی چې ګران او مېړني افغانان به دجنګ له ستړیو سلګیو څخه په امن شي او دسولې لورته به په مینه مخ واړوي، چې په دې هیله سره ماته داسندره په فکر کې راوګرزېده:

ځانګه به نن سبا کې ګل شي

ما یې په سرکې سرې غوټی لیدلې دینه

دڅېړنوال محمد عارف غروال دغه ادبي څېړنیز اثر چې پښتو ادبیاتو کې یې سولې او دسولې رنګینې او ګلورینې شاعرۍ ته ځانګړې کړی دی، رښتیا هم دسولې ورمې خپروي، چې جلوه یې د پښتو شاعرانو په شعرونو کې د امیر کروړ جهان پهلوان دوخت څخه رانیولې تر څېړندوی استاد حبیب الله رفیع او پیرمحمد کاروان پورې تر سترګو کیږي، ده دسوونو ، سوونو شاعرانو دیوانونه په ډېره ستړیا او زیار سره پاڼه په پاڼه او بیت په بیت کتلي ، دهغو څخه یې دسولې او امن ارزښتمنې دردانې را مرلي او چاڼ کړي دي، استاد غروال هڅه کړې چې دتورو سترګو ، سپینو مخونو او شنو خالونو پرځای ، دورانو بانډو ، کلیو او ښارونو دپاره دسولې او امن انځورونه غوره

وګټي زمونږ ښه شاعر او پوخ لیکوال غروال په دې عقیده دی ، چې د تورو سترګو، ښکلیو مخونو او شنو خالونو رنګین او ګلورین انځورونه په یوه دمینې ژبه او دزړه په خوشالی‌خبرې کوي، خو دورانو او نړېدلیو کلیو ، ښارونو او باندو انځورونه او غمجن تصویرونه په سلو ، سلو غمجنو او ویرنه ډکو ژبو خبرې کوي، ددې ویرمن حال له منځه تلو دپاره یوازېنی ژبه سوله او امن دی، چې په ټولنه او هېواد کې را منځ ته شي، ددغې ټولنیزې اړتیا او له جنګ څخه زمونږ دټولنې بچ کېدو او ژغور لو دپاره، بې له سولې او امن څخه بله دوا او درمل نشته....

په همدې هیله استاد غروال ډېربې ساری فکر کړی دی،دا ورجوته ده چې پښتانه په سوله او امن مین خلک دي، په پېړیو پېړیو کې ، که ددښمن له خوا جنګونه پرې راغلي ، دهغو په مقابل کې یې په سرښندنه مېړانه کړې، د سرو وینو په تویولو یې خپل ولس او خاوره ساتلي دي، خو ددې سره سره یې دسولې او امن لار هم نیولې ده ، چې دښمن یې هم دغې انساني لارې ته غاړه اېښودې ده ، په دغه لاره کې یې په بېلو بېلو پېړیو کې روغه او امن هم په برخه شوی دی. استاد غروال په همدې تانده او لویه هیله دا خپل لوی او خوږ اثر د سولې او امن دراتلو دپاره ، په ډېره خوږه ، روانه ، ساده او سلیسه ژبه کښلی دی، دسولی او امن په برخه کې یې ښایسته زړه باغ باغ کوونکي رنګین موضوعات سره را نغښتي، په پښتو ادبیاتو کې یې ګټور ګام پورته کړ او له فیضه ډکه زیاتونه یې پکې را منځ ته کړه چې دهر لوستونکي مینه پرې ماتېږي، دامن او سولې دپاره رنګین او ګلورین سبق پکې شتون لري، چې مونږ دسولې او امن سره اشنا

کوي، زه په خپل وار سره درانه او عزتمن ورور محمد عارف غروال ته ددغه ښه ارزښتمن، او ابتکاري ادبي اثر دچاپېدو له کبله ډېره مبارکي وایم، زموږ دغه خوږ ژبي شاعرخو د پښتو خوږې او شیرینې ژبې شعر او ادب ته له پخوا څخه تر نن پورې ډېر خدمت کړی دی، ده ته دزیاتې مبارکی سره په څنګ چې په غوږو باندې غوږتوی شي، په ډېره لېواله مینه ددغه ادبي ستوري دراځلېدو لمن او وربستان، په څو ولسي ادبي خوږو لنډیو او سندرو سره رانغاړم:

بدرنګ د ښکلو قدر زیات کړ
چې بدرنګ نه وي، ښکلو قدر څوک کوینه

دسحر چرګه مرې وخورې
یا ر په کږه لېچه ویده را ویښ دې کنه

خدایه دا ټوله دنیا راکړې
چې په یوه خندا یې جار له یاره کړمه

راځه په دې بې فیصله کړو
افغانستان کې دې خدای امن راولینه

راشه په دې دې فیصله وي
شېته خو مه کړې د پښتو دباغ ګلونه

تقریظ یې مه ګڼئ یارانو
دا څو نیمګړي ټکي دی که منظور شینه

څېړنپوه علي محمد منګل
کابل- انصاري واټ
۱۹- ۱- ۱۳۸۸ هـ ش

دمـــهربان خدایٔ په سپیڅلي نامه

ســـــریـــــزه

زه نه پوهیږم ددې توان به ولرم اوکه نه چې دیوې داسې مهمې اوګټورې موضوع په اړه قناعت لرونکي اوقناعت بښونکي مواد درنو لوستونکوته وړاندې کړم چې له خوږو اواوبوڅخه وروسته ورته انسانان زیاته اړتیا لري. خودهمدغو انسانانوله خوا په خطرکې لویږي اوله منځه ځي.زه داډه نه یم چې په دې لیکنه کې به په سمه توګه هغه څه وځیرلای شم اوخلکوته به یې وړاندې کړای شم چې دانساني ژوند لومړی اصل جوړوي اوانسان پرته له هغې څخه منظم اوډاډمن ژوند نه شي کولای اوزه په دې هم باوري نه یم چې دیوه هغه شان انساني ضرورت دبیانولو په اړه به په دې لیکنه کې دلوستونکو قناعت حاصل کړای شم اوکه نه چې دژوند له لومړنیو.اړتیاو څخه شمیرل کیږي. خودومره پوهیږم چې په اړه یې ژورې ځیړنې ته اړتیاده اوباید هراړخیزکارپرې وشي.

دامهم ضرورت اود ژوند کولو لپاره مهم اصل «سوله »او«انساندوستي» ده چې که په یوه ټولنه کې سوله نه وي اوانسانان یوله بل سره مینه اومحبت ونه لري. نوپخپل ټولنیز ژوند کې هغه شان ډاډمن اودیادونې وړ پرمختګ نه شي کولای لکه څومره چې ورته اړتیا وي، ځکه په کومه ټولنه کې چې سوله نه وي ژوند له ګواښ اوخطر سره مخامخ وي اواوسیدونکي یې له یوبل

سره مینه دوستي اوخواخوږي ونه لري. ټولنیزې چارې یې په ټپه دریږي او د پرمختګ په لار کې یې خنډونه اوځنډونه پیداکیږي.

« جنګ» او«سوله » دانسانانو له ژوند سره سم راروان هغه دوه متضاد بهیرونه دي چې یودبل په مقابل کې ولاړدي. کله چې کومه انساني ټولنه دځینو عواملو له امله له جنګونو اوجګړو سره مخامخ کیږي.نو ورسره جوخت دسولې دتأ مین په اړه د فکرکولو اړتیا احساسیږي اود په جنګ اخته ټولنې سوله دوست انسانان دانسانانو دژغورنې لپاره یولړداسې لارې چارې لټوي چې دهغوپه پلي کولو سره په ټولنه کې دجګړې عوامل له منځه یوسي. پرځای یې سوله ټینګه اودټولنیز ژوند دپرمختګ لپاره لاره اواره کړي او په دې توګه دژوند دبهیر په لارکې پراته خنډونه اوځنډونه له منځه ولاړشي.

د افغانستان دعلوموااکاډ مۍ د ژبو اوادبیا تو علمي مرکز ددغه اصل داهمیت له په پام کې نیولو سره دخپلو څیړنیزو پروژو په لړکې «په پښتو ادب کې دسولې انعکاس» په نامه علمي پروژه ماته راوسپارله چې ددې علمي پروژې په سرته رسولو سره د څیړنوال علمي رتبې ته ترفیع راکړله شي. ماهم دهغه احساس له مخې چې په تیرو دوه نیمولسیزوکې زموږپه تاریخي هیواد ګران افغانستان کې ددوامدارو جګړوله امله د سولې د تأمین او د سوله ییز ژوند د بهیر د روانو لو په اړه راسره و دغه مهمه او حیاتي پروژه ومنله اود ښاغلي څیړنپوه عبدالرحیم ځدراڼ تر عالمانه او مدبرانه لارښوونې لاندې مې ددغې پروژې دبشپړولو په هیله اوتکل دپښتو ادب په بیلو بیلو صنفونو کې تحقیق اوڅیړنه پیل کړه. دپښتو دلرغونو ادبیاتو پانېې مې راواړولې. نظمونه اونثرونه مې وکتل ، د معاصر ادب نظم اونثرمې مطا لعه اودولسي ادبیاتو بیلابیل ډولونه مې تر نظرتیر کړل.

په دې اوږده اوهراړخیزه څیړنه کې دپښتوپه ادب کې دسولې او انساندوستۍ په اړه دومره زیات مواد لاس ته راغلل چې که ټول په دې

پروژه کې ځای کړای شي دنظرور اثر له دایرې څخه به ووځي. ځکه خونولازمه وبلل شوه چې په هره برخه کې دځونمونوپه راوړلو بسنه وشي. دپښتو ادب په دې اوږده بهیرکې زموږ د هیواد لیکوالانو اوشاعرانو دسولې او انساندوستۍ داهمیت له په پام کې نیولو سره هڅه کړې ده په خپلوادبي پنځونو. تخلیقاتو اولیکنو کې که هغه نثردی اوکه نظم دغه د ژوند مهم اوضروري اصل ځای کړی اوزیاریې ایستلی دی چې خپلو خلکو ته په خوږه اوروانه ژبه دسولې اوانساندوستۍ پیغام ورسوي.

موږ دتاریخ له یوه حساس پړاوڅخه تیریږو. زموږخلکو دجنګ اوجګړو اوږدې اوترخې شپې ورځې شاته پریښي دي. دجنګ اوجګړو په دې اوږده موده کې زموږ خلک ډیروځوریدل. ډیر وخپل شول اودتولنیزژوند ډیر امکانات یې له لاسه ورکړل. همدا لامل دی چې زموږخلک تربل هرڅه زیات سولې اوانساندوستۍ ته تږي دي. په پښتو کې یومتل دی چې وایي «سوځي هغه ځای چې اورپرې بلیږي» موږهم جنګ اوجګړو ډیرسوځولي یو. نوددې لپاره چې ددغه سوځوونکي اورله لمبو څخه خپلو خلکوته نجات ورکړو او دژغورنې لارې چارې ورته وموموو دهر افغان ملي اواسلامي وظیفه ده چې پخپل هیواد کې دسولې دتامین اوټینګښت لپاره هلې ځلې وکړي اودغه ستر ملي اواسلامي مسئولیت له خپلو اوږو څخه سپک کړي.

زموږهیواد دجرګو هیواد دی. دلته چې دخلکو تر منځ، دقامونو ترمنځ اود پرګنو ترمنځ کومه شخړه اولانجه منځ ته راغلې ده . نو سوله دوست خلک یې ترمنځ جرګه شوي اومشکل ته یې دحل لار موندلې ده. زموږ خلک په دې پوهیږي چې دمشکلاتو اوشخړو دحل یوازینۍ لار خبرې او تفاهم دی. ځکه خونو د خپل منځي مشکلا تو دحل لپاره جرګوته پناه وړي او دقا مي جرګو په ذریعه چې دقامونود مصلحو کسانوله خوا جوړې شوي وي خپلو ستونزوته دحل لاره پیداکوي.

په پای کې د یاد ونې وړبولم او هغه دا چې په سوله او انساندوستۍ پورې اړوند مفاهیم اومسایل د یوې مهمې ټولنیزې حیاتې موضوع په توګه د پښتو ادب په پراخه لمن کې په پراخه پیمانه نغښتې اوخوندي دي. دهغو ټولو را اخیستل او پرې بحث کول دځو ټوکیزاثر دلیکلو غوښتنه کوي اوزه اړیم چې دخپلې علمي څېړنیزې پروژې په چوکاټ کې د پښتو ادب دځه کم یونیم زرکلن بهیرله هرې دورې اوادب له هرډول نه دګوتوپه شمیر بیلګې راخوښې کړم، نو مې په ډیرغوراواحتیاط سره داچارترسره کړې ده . خدای دې وکړي چې زما کړې خواري دموضوع علمي څېړنیز حق اداء اوهم دادب دمینه والو ادبي تنده لږه و ډیره خړوبه کړای شي

له بلې خوا ماغوښتل داثابته کړم چې پښتانه جګړه ماران نه بلکې جرګه ماران او دسولې او امن پلویان دي داځکه په نړۍ او سیمه کې دا تاثر موجوددی چې پښتانه له جګړې پرته په نور څه نه پوهیږي، داعلمي څېړنیزاثرددې شاهدي ورکوي چې دتاریخ په اوږده بهیرکې پښتنو همیشه په سوله پیبزژوند ټینګارکړی او له جنګ جګړو او ناوتریخوالي څخه یې خپله ژوره کرکه څرګنده کړې ده

په مینه

څېړنوال محمدعارف غروال

لومړی څپرکی

د څېړنې شاليد يا پس منظر

دهر علمي اوارزښتمن اثرليکل اوبرابرول يو لړزياتوعلمي څېړنو او پلټنوته اړتيا لري. دا څېړنې اوپلټنې بايد په علمي معياربرابرې اودوخت غوښتنواواړتياوته سم اوپرعلمي معيارونو برابرځواب وويلای شي همدالامل دی چې هرليکوال اوڅېړونکی زيارباسي خپلې ټولنې اوخپلو خلکو ته داسې با ارزښته آثار وړاندې کړي چې دڅېړنې په علمي ميتود برابراوغني مواد ولري

دافغانستان دعلوموااکاډمۍ له خوادعلمي پروژوپه لړکې دوخت دمهم ضرورت په توګه ماته (په پښتو ادب کې دسولې اوانساندوستۍ انعکاس) علمي پروژه راکړل شوه اوداهغه څه دي چې په اړه يې بايد پراخې څېړنې اوپلټنې ترسره شي ترڅو دپښتوادب په بيلابيلو دوروکې ددغه حياتي ضرورت داهميت په اړه کافي مواد پيدا اوپه پروژه کې وړاندې شي. ماهم په هيواد کې دننه اوله هيواد څخه بهر په کوزه پښتونخواکې معتبروکتابتونونوته سرورښکاره کړ، دپښتو دادب لرغوني، کلاسيک اومعاصر آثارمې يوپه بل پسې له نظرنه تيرکړل دخپلو دوستانو لکه

حبیب الله رفیع او سید محی الدین هاشمي دشخصي کتابتونونو پاڼې مي راواړولې اوهغه یادښتونه مې له ځانه سره واخیستل چې ددې علمي پروژې له بشپړتابه سره یې مرسته کولای شوه.
سوله او انساندوستي یوه داسې موضوع ده چې دوخت اوحالاتو له مخې خپل ځان ښکاره کوي کله کله د یوې ټولنې خلک له جنګ جګړو او تاوتریخوالي سره لاس او ګریوان وي چې په دې صورت کې دسولې اوانساندوستۍ په اړه په ادبي لیکنو اوفنپاروکې دجنګ اوجګړو ضد اثرات په پراخه پیمانه ځان ښکاره کوي اودقلم خاوندان زیار باسي خپلو خلکوته دسولې اوانساندوستۍ په اړه ګټور اوسودمن پیغامونه ورسوي ترڅو په دې توګه په جنګ اوجګړواخته خلک دجنګ زیانونو اوناوړه عواقبوته متوجه کړي. نوپه دغه شان حالاتو کې دبیلابیلو ادبي لیکنو په نثراونظم کې کافي مواد ترلاسه کیدای شي اویوڅیړونکی کولای شي دخپلې څیړنې له پاره زیات مواد ترلاسه کړي. خوځینې داسې وختونه هم مخې ته راځي چې په ټولنه اوچاپیریال باندې بشپړه سوله واکمنه وي اودټولنې وګړي په پوره ډاډ پرته له ویرې خپل عادي ژوند ته دوام ورکوي ځکه خونو په یوه دغه شان سوله ییزه اوډاډ منه فضا کې لیکوال او ادیب خپلې لیکنې اوتخلیقات د ټولنیز ژوند نوروارخونوته متوجه کوي اود سولې او انساندوستۍ په اړه ډیرلږڅه تر سترګو کیدای شي اویا خو بیخي په دې باب څه نه وي لیکل شوي.
دمثال په ډول په هیواد کې دپخواني پاچا اروابناد اعلیحضرت محمد ظاهرشاه دواکمنۍ دوره دامن اوسولې یوه مثالي دوره وه.ددې دورې لیکوال اوشاعردې ته اړنه وچې په خپلو لیکنوکې دسولې په اړه څه ولیکي بلکې کوښښ یې کاوه دټولنیزژوند نورې هغه نیمګړتیاوې رابرسیره کړي چې زموږدخلکود ترقۍ اوپرمختګ پیغام پکې پروت وي. که څه هم کله نا کله به ددوو کورنیو اودووقامونوترمنځ په کوم غره اویاځمکه تاوتریخوالی پیداشو. خودومره دوام به یې ځکه نه کاوه چې

یاخوبه قامي سپین ږیري اومرکچیان پکې منځ ته شول اویابه دولت مداخله وکړه چې په دې ترتیب به تاوتریخوالی اوشخړه له منځه ولاړه او خلکو به بیرته عادي ژوند پیل کړ.زما یاد دي د ۱۳۴۷ هـ ش کال دسنبلې میاشت وه چې دلویې پکتیا ددووسترو قامونومنګلواوځاځیو ترمنځ په غره باندې شخړه پیداشوه او ورو ورو داشخړه په وسله واله نښته بدله شوه. یوشمیر کسان پکې ووژل شول اوځینې کلي اوکورونه داورلمبه شول. دولت کوښښ وکړچې دپوځې مداخلې له لارې جګړه پای ته ورسوي. خوڅه ګټه یې ونه کړه بالاخره اعلیحضرت محمد ظاهرشاه دهغه دخت یومشهورپیرمقتدا صاحب ته وظیفه ورکړه چې له خپل روحاني قوت څخه په استفادې سره دغه مشکل ته دحل لاره پیداکړي. مقتدا صاحب سیمې ته ځان ورساوه اوددواړو قامونومشران یې خپل حضورته راوبلل هغوی ته یې اعلان وکړچې دادی له همدې شیبې څخه ما داوربند تیره کیښوده اوتاسوته اعلان کوم چې که تردې شیبې وروسته کوم لوري ډزوکړنوزه بېراوې کوم او بیا چې هر څه پیښ شول مسئولیت به یې ستاسو په غاړه وي. خپلې تسپې یې له جیب څخه را وویستې اوپه یوه ډبره باندې یې کیښودې اواعلان یې وکړ چې تردریو کلونوپورې به دغه اوربند نافذ وي.

ددواړو قامونومنګلواوځاځیو مشرانو د مقتداصاحب اوربند ومانه اوخپلوخپلو جنګیالیوته یې امر وکړ چې سنګرونه خوشي کړي اوخپلوکورونوته ستانه شي. په دې شپوورځوکې زه په کلي کې وم اوددوبي دیوې میاشتې رخصتۍ دتیرولوله پاره کلي ته تللی وم.

زه په هغه وخت کې د پوهنتون د څلورم کال محصل وم اودکابل پوهنتون دادبیاتو په پوهنځي کې مې زده کړه کوله . ما له دې څخه پخوا کومه داسې وژونکې جګړه نه وه لیدلې چې زما احساس یې ژوبل کړی وای او بیا مې هغه ژوبل احساس ته په لیکنه کې ځای ورکړی وای. خودې جګړې زما احساس ژوبل کړ که څه هم په هغه زمانه کې زه مبتدي شاعروم. خو بیامې

هم دجنګ پرخلاف يوڅه وليکل چې دنمونې په توګه يې دلته راوړل ضروري بولم .ځکه پدې شعر کې دجنګ ضد احساس موجود دی

يا شـــپونکی وای لوړو غرو کې چې رمې مې څرولای
را ســـره ښکلې شپيلۍ وای شا و خوا مې غړولای
ښـــه رمه مې وای په مخکې ګرځيدی په لوړوغروکې
لـــه هيڅ شي نه خبر نه وای تش ژوندون مې تيرولای
يـــا باغوان وای په باغچو کې کرد ګلو مې کولای
رنـــګا رنګ ښکلې ګلان مې څنګ تر څنګه کينولای
يا چرسي وای لوی چيلم مې راته ايښی وای په خواکې
نيـــشه يي غوندې لګيا وای د م په د م مې څکولای
يا بيـخې جوړ ليونی وای لوړو غروکې مې ګذران وای
چـــا له حا له د پښتون زه په هيڅ شا ن نه خبرولای
يـــا خو نوم د پښتون نه وای يا په سمه لار روان وای
څـــه به ښه وای لراو بر چې خپل وطن ودانولای
يـــو تر بله جا ر يد ل وای د پښتون په غره او سمه
د خـــپل خوږ وطن له پاره هر چا سر قربانو لای
کاشکې يو موټی يولاس وای که څه لردي که څه بردي
د غـروال لاس کې رباب وای په ډيرشوق يې ترنګولای

په همدې ورځ چې ما دغه پورته نظم پوره کړ دجنګ له ډګرڅخه احوال راورسيد چې يوشمير ځوانان له دواړو لوريو څخه وژل شوي اويو شمير کورونوته اور وراچول شوی دی. نوبيا مې دغه ترانه وليکله چې دجنګ اوتاوتريخوالي پرخلاف د اوازدپورته کولود بيلګې په توګه يې دلته راوړم

نن بيا وطن په وينو رنګ دی پيغلې ژړيږي دپکتيا په غرونوجنګ دی
شاوخوا جوړې هنګامې دي
دښمن په کور ميـــلې دی

میلې دي
پښتون تباه شوورته جوړ دغم ګړنګ دی   وطن په وینو رنګ دی   نن بیا
پښتون راټول بیا شاوخوادی
پخپــلو کــې لګیـا دی
لګیـا دی
په دنګوغرونوکې دسپینو نوروشرنګ دی   وطن په وینو رنګ دی   نن بیا
منګل. خاځي سره جنګیږي
په وینو کــې لمبــیږي
لمبــیږي
بدبختي راغله وروړله وروره ځنې تنګ دی   وطن په وینو رنګ دی   نن بیا
کلي. کورونه سوځل کیږي
دغم بــاران وریــږي
وریږي
له جـــها لـه پیدا شوی ورته ننګ دی   وطن په وینو رنګ دی   نن بیا
زه به ترڅو کړم فریا دونه
له غمـــه تل ویـــرونه
ویرونه
غرواله[1] دې خلکو ته چاورکړی بنګ دی   وطن په وینو رنګ دی   نن بیا

دابیلګه دیوه مثال په توګه راوړل شوه. خوزما دڅیړنو اوپلټنوپه بهیرکې دیرځله داسې پېښ شوي دي چې دیوې دورې دزیاتوکتابونوپاڼې مې اړولې اورا اړولې دي اوله سرنه ترپایه پورې مې دنثراویا نظم اثرکتلی دی. خودخپلې موضوع په ارتباط مې یا هیڅ یکې نه دي موندلې اویا هم دنشت په حساب مواد لاس ته راغلي دي. مګرپه دې مې بسنه نه ده کړې بلکې خپلوڅیړنواوپلټنو ته مې دوام ورکړی دی. دلیکنیو ادبیاتو ترڅنګ مې ولس ته هم مراجعه کړې ده اودولسي او شفاهي ادب د بیلا بیلو

---

[1] محمد عارف غروال، حرکت: د اسعد او علمي بولګه. خاځي میدان. ...ی صفحه ۱۳۴۷ کال د ... لومړی درج. ۱۰۱-۱۰۲ مخونه

صنفونو په اړه مې پوښتنې او ګروېږنې سرته رسولې اوخپلې هلې ځلې مې جاري ساتلې دي

دماشومانو په سندرواوښځينه سندروکې دډيروخېړنو او پلټنوپه نتيجه کې هم داسې مواد لاس ته رانغلل چې زما ضرورت ته ځواب وويلای شي ځکه ماشومان خوپه اصل کې له جنګ اوسولې سره بلد نه دي اوپه دې بې سرنه خلاصيږي چې جنــګ څه ته وايي او سوله څه معنی لري ځکه ددوی ټولنيز چاپيريال په اصل کې په مينه، محبت اودوستی بنادی.نوکه ددوی ترمنځ کومې سندرې موجودې هم دي. هغه يوازې ددوی دساتيری په اړه دي . که څه هم زموږ دزمانې ماشومان چې زياتره يې په جنګ کې زيږيدلي اوپه جنګ کې رالوی شوي دي. خودماشومتوب په دوران کې يې دې ټکي ته چندان پاملرنه. نه ده کړې اوخپلوعادي لوبوته يې دوام ورکړی دی. خوبيا هم کله نا کله په غير ارادي توګه داسې څه ترې اوريدل شوي دي چې که هغه ثبت شوي وای نوحساب پرې کيدای شوو

يوه ورځ ماته خيرنوال حضرت محمد وياړقصه کوله چې دکارمل دواکمنۍ په شپوورځوکې په خيرخانه کې دکوم دوست کورته دهغه دليدلوله پاره روان وم چې دکورونوپه مخکې څو ماشومان په لوبو بوخت وو او په ډير ښکلي آوازيې دا سندره زمزمه کوله

کارمله ستا دلاسه کډې مو لوړوغروته لاړې واکارمله ستا دلاسه

دادهغو ماشومانودزړونوآوازدی چې کيدای شي ځينې خپلوان به يې دوطن په پريښودلو اړ شوي اوغرونوته به يې کډې کړې وي اويابه له هيواد نه بهر ګاونډيو هيوادونوته تللي وي. له دې سره سره ما کوښښ وکړ يو لړ داسې آثاراوليکنې له نظره تيرې کړم چې دماشومانودسندرو او نورولوبو په اړه ليکل شوي وي. خوداسې څه پکې ونه موندل شول چې دبيلګې په توګه يې وړاندې کړای شم

دښځوسندرې هم معمولاً په ودونواويا داخترونوپه ميلوکې ويل کيږي چې موضوع يې هم يوازې اويوازې پرهماغو مناسباتوپورې اړه

پیداکوي څکه خونوزه بریالی نه شوم چې په ښځینه سندروکې هم داسې ډیرڅه وموموم چې پخپله لیکنه کې دیادونې وړتکیه پرې وکړم که څه هم په دې اړه مې زیاته څېړنه اوپلټنه وکړه

په هرصورت کیدای شي په دې اړه به یولړمواد موجود وي اوامکان لري په راتلونکي وخت کې دپښتو ادب څېړونکي په دې بریالي شي چې په دې باره کې مواد ترلاسه کړي خواوس مهال ماته داسې مواد لاس ته رانغلل چې دبیلگې په توگه یې وړاندې کړای شم . ماکوښښ کړی دی د پښتو ادب دبیلابیلو دورو ټول هغه آثاروگورم چې هم په نظم اوهم په نثرکې لیکل شوي اوپه کتابتونونو کې شته چې دادی زما دهمدې څېړنو اوپلټنوپه نتیجه کې دنظروړ رساله دادب مینانو ته په مخکې ږدم

ومن الله التوفیق

دویم څپرکی

(الف)

سوله دانساني ټولنې د پرمختګ دیوه مهم ضرورت په توګه

ادب او ادبیات دیوې ټولنې دافکارو. نظریاتو اوعقایدو داظهار اوڅرګندونې وسیله ده . خو داوسیله یوه ښکلې وسیله ده . یوه لطیفه وسیله ده او یوه داسې وسیله ده چې له انساني زړونو څخه راوځي او راساً په زړونو اثر کوي . زړونو ته لار پیداکوي او دژوند د بهیر په سم لوري دروانولو لار په ښه کوي . دیوې ټولنې لیکوال او ادیب دهغې ټولنې دورځنیو اړتیاو او ضرورتونو له په پام کې نیولو سره کوښښ کوي په ډیرو ښکلو . رنګینو او خوندورو الفاظو کې هغه سپیڅلي اهداف او ضرورتونه د خپلو خلکو په وړاندې انځور کړي چې دژوندانه په ټولو ساحو کې یو مثبت تحول. تحرک او خوځښت راژوندی کوي

په دې اړه تر اوسه پورې زموږ دتاریخي هیواد پوهانو او ادیبانو ډیر څه لیکلي او خپلې ژورې او هر اړخیزې لیکنې یې زموږ په مخکې ایښې دي. او داټول هغه څه دي چې زموږ ټولنه دجنګ او زړه بداوي پرځای سولې او مینې ته رابولي . ټولنیز ګډ ژوند ته یې رابولي او د اجتماعي

ګډژوند هغه ښیګڼې بیا نوي چې انسانان دخپل ژوند دبقا لپاره ورته ضرورت لري

سوله. امن او خواخوږي د جنګ. لانجو او انسان دښمنۍ ضد کلمې دي کله چې په یوه ټولنه کې جنګونه . خرخښې او انسان د ښمنې دوام پیداکوي او دیوې ټولنې اجتماعي ژوند له ګواښ سره مخامخ کوي نو دسولې. امن او یو تربله دخواخوږۍ ضرورت پیښیږي او دجنګ. لانجو. تاوتریخوالي او ګډوډیو پرځای د سولې دټینګولو. امن دراوستلو او انسانۍ خواخوږۍ دتامین پرضرورت فکر کیږي او په دې اړه رغنده هلې ځلې دوام پیداکوي

جنګ اوسوله دانسانانو له ټولنیز ژوند سره موازي راروان دي. کله چې دجنګ ضرورت له منځه ځي. نو پرځای یې سوله راځي. امن راځي اوانساني خواخوږي راځي اوبیا دهمدغې سولې.امن او انساندوستۍ په رڼا کې انسانان خپل ټولنیز ژوند تنظیموي او دیو بل په مرسته .دیوبل ترڅنګ اودیوبل په مینه خپلې ورځنۍ چارې پرمخ بیایي

جنګ دتباهۍ. بربادۍ اوګډوډۍ نوم دی. خو سوله د سوکالۍ . آرامۍ او ودانۍ په لور وګړي رهبري کوي ځکه خونود انسانانو په ټولنیز ژوند کې سوله لوړمقا م لري او په درنه سترګه ورته کتل کیږي. دکوم هیواد وګړي چې یا له نوروسره اویا دځینو عواملو له امله پخپلوکې په جګړه اخته وي.نو په ټولنیز ورځني ژوند کې له ډول ډول کړاوونو سره لاس اوګریوان وي او داجتماعي ژوند په بیلوبیلو برخو کې یې دوړاندې تګ او پرمختګ په لارکې خنډونه موجودوي.له دې امله دټولنې پوه اوسترګور شخصیتونه د سولې اوامن پرضرورت زیات ټینګار کوي

افغانانودخپل اوږده تاریخ په بیلوبیلو دوروکې د جنګ او سولې ډیر پړاوونه شاته پرایښي دي او کله چې جنګ پرې تحمیل شوی او یا جنګ ته مجبور شوي دي.نو ترڅنګ یې سوله ییزې هلې ځلې هم نه دي هیرې کړې او کوښښ یې کړی دی چې د خپلو خلکو لپاره دسوله ییزژوند امکانات

برابرکړي چې د سولې دغه انعکاس پښتو ادب ته هم په پراخه پیمانه لارموندلې اودپښتوادیبانو. شاعرانو اولیکوالانو پخپلو لیکنو او فنپاروکې دسولې او امن پرضرورت زیات ټینګار کړی او په پراخه توګه یې خپل خلک دجنګ پرځای سوله ییزژوند ته رابللي او دجنګ جګړو ورانوونکې پایلې یې ورته په ښه کړې دي.

افغانان او په ځانګړې توګه پښتانه که څه هم دنړۍ پرمخ په توره، میړانه اواتلولۍ کې ځانګړی نوم لري.خوترڅنګ یې تربل هر چا زیات په امن اوسوله مین دي.توري اوجنګ ته هغه وخت مخه کوي چې ورته مجبورکړای شي. دچاله خوا وربانديې تجاوز وشي او ملي هویت او تشخص یې له ګواښ سره مخامخ شي. خو که داسې نه وي او له کوم لوري او دچا له خوا وربانديې برید او تعرض نه وي شوی نو بیا تر بل هرقام زیات دسوله ییزژوند له دوام سره مینه لري او انسان ته دانسان په توګه ارزښت ورکوي. له هغوی سره انساني خواخوږي لري او دورځینو مشکلاتو په له منځه وړلو کې یې هڅې او هلې ځلې کوي.

(ب)

سوله دیوې ټولنې دورځني ژوند دبهیر دروانولو دعامل په توګه

افغانان په دې پوهیږي چې له سولې اوامن پرته ورځنۍ چارې لکه څنګه چې ښايي پرمخ نه شي تللی. افغانان له سولې اوامن سره څکه مینه لري چې دجنګ نتیجه اوپایلې ورته معلومې دي اوافغانان په خپل هیواد .سیمه اونړۍ کې څکه سوله او امن غواړي چې دترقۍ او پرمختګ یوازینی لامل یې بولي څکه داجتماعي ژوند بهیر هغه وخت په سم لوري روانیدلای شي چې دهغې ټولنې وګړي په ډاډمنه توګه خپلې ورځنۍ چارې سمبالې کړي او افغانان په دې ډیر ښه پوهیږي.

کله چې زموږ پر خلکو جنګ تحمیل شوی . نوورته معلومه شوې ده چې ټول ورځني فعالیتونه یې په ټپه درید لي او پخوانۍ لاس ته راوړنې

یې هم په اوبو لاهو شوي او اجتماعي ژوند یې ګډوډ شوی دی. کله چې په هیواد کې کورنی کشمکش او ګډ وډي منځ ته راغلې. نوا فغانانو ته ثابته شوې ده چې دژوند ټولې برياوې یې یوه په بله پسې په اوبو لاهوشوي دي او کله چې په هیوادکې امن او ثبات له ګواښ سره مخامخ شوی دی. نو زموږ خلک دې ته متوجه شوي دي چې په هیواد کې دسولې.امن اوثبات له ټینګښت نه پرته ژوند له مشکلاتو سره لاس او ګریوان وي.نو دې اصل ته په پاملرنې سره زموږ دهیوادهر لیکوال اوشاعر خپل ټول وس او توان په کاراچولی او داسې څه یې خپلوهیوادوالوته وړاندې کړي دي چې دهغو په رڼاکې دوی وکړای شي دخپل ژوند سمون ته متوجه شي او هغه لاره ونیسي چې دهغې په واسطه په هیوادکې امن.سوله اوثبات تحقق مومي اودوی ته دارام ژوند موقع په لاس ورکوي

زموږټولنه یوه سنتي ټولنه ده .دوی تربل هرڅه زیات پخپله اسلامي عقیده ټینګ ولاړدي چې دهمدغې سپیڅلې عقیدې په رڼاکې دخپل ورځني ژوند چارې سمبالوي ځکه دوی په دې پوهیږي چې اسلام دسولې او امن دین دی.اسلام انسانانو ته دوروري، او محبت پیغام ورکوي اواسلام خپلوپیروانو ته لارښوونه کوي چې دنړۍ له نورو انسانانوسره په سوله اودوستۍ کې ژوند وکړي او ورسره راشه درشه ولري. همدالامل دی چې افغانان په ځانګړې توګه پښتانه دسولې . ثبات او انسانډوستۍ پلویان دي او دزړه له کومې داغواړي چې پخپل هیواد اوسیمه کې دورځني ژوند دبهیر دروان ساتلوپه غرض ددوی په چاپیریال کې سوله وي اوامن وي. خودې عالي هدف ته درسیدو لپاره تر هرڅه دمخه علم او پوهې ته ضرورت دی ځکه دواقعي علم په ذریعه کولای شو خپل دغه مرام ترلاسه کړو ځکه خونو زموږ دزمانې وتلی فلسفي لیکوال اوشاعراروانښاد ګل پاچا الفت په یوه ادبي لیکنه کې موږ د ظلم او ناروادله منځه وړلو په غرض علم ته داسې رابولي

ملک اوملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول څوك يې مخې ته نه شو ورتلی.زروو که زور ودواړه له ده سره وو هرڅه دده په لاس کې وو اوهرڅوك دده ترلاس لاندې وو.هیچا دخپلې خوراولور واک نه درلود

دکلي غوړي اوچرګان هرڅه دده وو. ښایسته ښځې به له ده کره وې،ښکلي هلکان به دده په مخکې ګرځید ل او هر چابه دده خدمت کاوه.

یوه ورځ په کور اوکلي کې دا اوازه خپره شوه چې هغه بې موره اوبې پلاره هلک چې په علم پسی تللی و دعلم اوکمال خاوندشو.هغه اوس له ډيرې پوهې سره بیرته وطن ته راځي.هرچاته سمه لاره ښيي. هرڅوك په حق پوه کوي او هر چاته حق وايي ځکه چې هغه دحق ملګری دی اوله ظلم سره دښمني لري

دا اوازه په ملک باندې ښه ونه لګیده.ملک له دغه هلک نه وډارشو او پریشانه خوبونه يې ولیدل.ملک پوهیده چې هغه خیرات خورملانه دی . دهغه سترګې ډيرې مړې دي اوپه زړه کې يې دزوروروډارنښته. هغه هیڅکله بې له خدایه بل چاته سرنه ټيټوي.له هغه سره دحق جذبه اوحقاني قوت شته اوپه ویناکې يې بل شان تاثير موجوددی .څوورځې پس ملا له یوې امسا سره راغی،ظلم اوناروآته يې بد وویل.دزوراوقوت مخه يې ونیوله ،خلک يې پخپل حق پوه کړل او دمظلومانو ملګری شو

دده ملګري ورځ په ورځ زیاتیدل اوپه اولس کې پوهه اوبیداري پیداشوه.هغه ملک لرې شو او پرځای يې بل ودریده.دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله اوډيرسم به چلیده.چې علم اوپوهه پیداشي ملکان سمیږي او خلک سم ملک دروي

د فرعون اوموسیٰ قصه. دملک اوملا افسانه همدغه معنیٰ لري. هلکان باید په علم پسې لاړشي اودعلم رڼا له ځانه سره راوړي »[۱]

هنر اوادبیات هغه وخت ځېل واقعي ارزښت تر لاسه کوي چې د جنګ ضد وي او د سولې لپاره وکارول شي. همدغه شعر اوهنر دی چې دنړۍ ګوټ ګوټ ته دسولې پیغام رسوي او دنړۍ وګړي تفاهم اوسوله ییز ژوند ته رابولي.پښتو ادب اوهنرهم دځېلو نورو اجتماعي خدمتونو تر څنګ سوله اوانساندوستي هم نه هېروي او دانساني ژوند د لومړني ضرورت په توګه یې له پامه نه غورځوي

سولې اوامن ته یوازې افغانان نه بلکې ټول بشریت ضرورت لري اویوه بشري ټولنه هم نه شي کولای چې له سولې.امن اوثبات پرته ځپلې ورځنۍ چارې سمبالې اودپرمختګ پړاوونه ووهي.که څه هم انساني ژوند له لانجو او تاوتریخوالي سره تړلی دی. کله کله دځینوعواملو له امله یوانسان دې ته اړکیږي چې له بل انسان سره په لانجه کې ښکیل شي اوکه دریمګړی مداخله ونه کړي اوددوی ترمنځ پیښه شوې لانجه غوځه نه کړي.نوکیدای شي چې له کوچنۍ لانجې څخه غټه لانجه جوړه شي.دغه شان دهغې ټولنې لیکوال اوشاعرهم ددریمګړي مصلح حیثیت لري.لیکوال او شاعرزیار باسي په ډیرمهارت اوخوږوالفاظوکې دلانجواوشخړو ناوړه عواقب اودسولې.تفاهم اودوستۍ ګټې بیان اودځېلوخلکو په مخکې یې کیږدي.دلته ده چې موږ دلیکوال اوشاعر تاریخي رسالت درک کوو

داسلام په مقد س د ین کې سولې اوسوله ییزژوند ته زښت ډ یرارزښت ورکړل شوی او په انسانې ټولنه کې دسولې پردوام باندې ټینګارشوی دی.سوله دصلحې په بڼه عربي کلمه ده اوپه عربي ژبه کې په یوولسومعناو

[۱] اروانیاد استاد ګل پاچا الفت، غوره ننرونه،خپروونکی سازمان مهاجرین مسلمان افغانستان. ۱۳۷۳ هـ ش ۱۹۹۴م کال. ۹۷.۹۰ مخونه

راغلې ده لکه چې امام راغب اصفهاني اونوروعربي ژبپوهانو ویلي دي اودغه معناوې په لاندې ډول دي
۱. منفعت اوګټه. ۲. ورتیا اومناسب والی. ۳. ښه والی. ۴. استعداد .
۵. جوړښت اوبشپړتیا چې له یوه شي اویایوچا څخه نیمګړتیاوې لرې کړای شي
۶. نیکي اوښیګڼه . ۷. نعمت . ۸ . پخلاینه. ۹. اتحاد. ۱۰. اتفاق . ۱۱. اوربنداودجګړوبندول
داخود سولې لفظي تعریف وچې وړاندې شو خود سولې اصطلاحي تعریف داسې دی. دسولې په اړه علماواوفقهاو بیلابیل تعریفونه کړي دي داڅکه چې دسولې مواردمختلف دي لکه
په اقتصادي معاملاتوکې سوله. په ازدواجي معاملاتوکې سوله.دمیړه اومیرمنې ترمنځ سوله. د جګړه مارووډلوترمنځ سوله او داسې نورموارد سوله ځانګړي تعریفونه لري.خودلته له نورو اړخونوڅخه تیریږوپیوازې دجنګ اوجګړو دپای ته رسولواوپرځای یې دسولې د ټینګښت په اړه د محدثینو. فقهاو. مفسرینو او دعربي ژبې دپوهانو اصطلاحي تعریف راوړو
ژباړه : سوله دجنګ بندول. دشخړولیرې کول او داختلافاتو ختمول دي دهغوشرایطوپربنسټ چې دسولې دشرطونوپه نامه یادیږي. یا په بل عبارت سوله هغه تړون دی چې جنګ . شخړه اونزاع پرې ختمیږي داکه لفظي.وسله واله اویابل ډول وي (۱)
په نړۍ کې داسې مشکل نشته چې د حل لارې ونه لري،خوکله کله انسانان په ځینوموارودکې دپرابلمونو اولانجوحل ناشونی بولي.په واقعیت کې داسې نه ده بلکې تاریخ ثابته کړې ده چې دنړۍ پرمخ ډیرې

۱. سوله داسلام له نظره. دعبدالخالق ستانکزي تخلیص. دالمان خدماتي، پراختیایي موسسه، کابل، ۱۳۸۵کال، ۱-۲ مخونه

ستړې لانجې. شخړې او مشکل پرابلمونه د سوله ییزو هلوځلو په نتیجه کې اوارشوي اوانسانیت ته یې له تباهۍ څخه نجات ورکړی دی داکه دخبرواترو له لارې وي. که دجرګوله لارې وي اوکه دغیرمستقیموخبرو له لارې وي، خومهمه داده چې هدف ترلاسه اودانسانانو ترمنځ سوله تامین اوتاوتریخوالی له منځه ولاړشي.[١]

دلته ده چې دانساني ټولنې دورځني ژوند بهیر خپله لار پیداکوي اوانسانان دیوبل په وړاندې دمسئولیت احساس کوي. شخړې اولانجې خپل ځای دسولې ټینګښت. پخپلوکې تفاهم اودوستۍ ته پرېږدي اوپه نهایت کې انسان دانسان په توګه په ټولنه کې ژوند کوي. دغه عالي هدف موږ دفخر افغان پاچا خان په مشرۍ دخدایي خدمتګارۍ اوعدم تشدد په تګ لاره کې په ډېر وضاحت سره موندلای شو

موږ چې کله دپاچاخان نوم یادوو. نو دخدایي خدمتګارۍ دهغه تحریک انساني هلې ځلې موپه مخکې ا نځورشي چې ټولو انسانانوپه ځا نګړې توګه پښتنوته یې خپل هد ف ته درسیدوله پاره په دوامداره توګه جارې ساتلې وې . پاچاخان په یوه داسې کورنۍ کې پیداشوی و چې که څه هم په خپله سیمه او ټول اشنغرکې یې تربل هرچا زیاته شتمني درلوده اودخپل وخت په خانانوکې تربل هرخان غټ خانان وو. خو ددوی دغه خاني اوشتمني ټوله دانسان په خدمت کې وه او تر بل هر څه یې د ا غوره بلله چې د خپلو خلکو ا و خپل ولس د خدمت ویاړ ترلاسه کړي . دپاچاخان کورنۍ له لومړي سرڅخه له سوله ییز ژوند اوامن سره مینه درلوده. پخپله پاچاخان پخپل مشهور کتاب (زما ژوند اوجدوجهد) کې له انسان اوبشر سره دخپل پلار د مینې قصه داسې کوي

[١] معراج الدین حکیمي. محمدپرویزاومحمدانور دسوونې اوروزنې پروژه ـ دسولې ښوونه اوروزنه ١٣٨٣هـ ش ٢٠٠٥م کال

زما دپلار نوم بهرام خان و. دکلي خان و اوپه مشرخان مشهورو.دی دنورو خانانو په شان نه و. په کلي کي دده هومره جايداد دچانه و. خودی داسې نه ښکاريده لکه خان. پوه اوزيږ پښتون و.په چاپې زياتی نه کولو اونه يې مظلومان دبل چا زور زياتي ته پريښودل.که دده سره به چا زياتی وکړو هغه به يې په صبربرداشت کولو او دبدل جذبه يې په زړه کې نه ساتله . ورونواوترېورانو ورسره ډير زياتی کړی و. دده وس کيده چې بدل ورنه واخلي.خودبدل په ځای به يې وبخښل بلکې احسان اوښيگړه به يې ورسره کوله.مونځ گذار.پرهيزگاراوسوله دوست سړی و.دصبر اوزغم خاوند و [۱]

پاچاخان دخدايي خدمتگارۍ دتحريک د مشر اوسالار په توگه ديوه قام دکاميابۍ راز په اجتماعي تحريک اويووالي کې بولي ځکه خونو دخدايي خدمتگارۍ دتحريک په اړه خپل نظر اورايه داسې ښکاره کوي.

دکاميابۍ له پاره اجتماعي تحريک اوقرباني په کاروي. نودچا په زړه کې چې داقسم جذبات اواحساسات پيداکيږي هغوی له پکاردي چې په قام وگرځي اوځان سره ددې قسم داحساس خاوندان ملگري پيداکړي اوپه گډه دظلم.زياتي اوبې عزتۍ مقابله وکړي.چې په قام کې داسې ډله پيداشي اوقوم تنظيم کړي.نو کاميابي حاصليدای شي اوهغه قام بيا څوک غلام ساتلی نه شي. د اجتماعي او انفرادي حرکت يو فرق دا دی چې حکومتونه انفرادي حرکتونه خاموش کولای اوختمولای شي.همدا وجه ده چې په انفراديت کې ويره اوترس هم ډ ير وي اوحکومت اجتماعي حرکتونه وژلی نه شي ځکه چې ويره پکې نه وي. ډير انفرادي حرکتو نه چې ډيرو غښتليو پښتنو يې رهبري کوله مغلو. انگريزانو او پاکستان خا موش اوختم کړل مگرخدايي خدمتگارتحريک چې اجتماعي تحريک و نه دپيرنگيانو ظلمونو. وژلو. وهلو.ټکولو. قيدولو. پرمټونو. فريبونو

---

[۱] عبدالغفار. زما ژوند اوجدوجهد. کابل. دولتي مطبعه. ۱۳٦۲ هـ ش کال. ۴. ۲۸-۲۹ مخونه

او دسيسو ختم کړ اونه پاکستان ددوه ديرش کالو ظلمونو. شرمولو. وژلو،جايداد ضبطولو، قيدولو،بې آبه کولو.پرمټونو اولالچونو ختم کړ په پښتنو کې ډيرلوی لوی پاچاهان اومشران پيداشوي اوتيرشوي دي.خوهيچا په پښتنوکې اجتماعي ژوند اوداجتماعي ژوند فکرنه دی پيداکړی،اولنی تحريک دخدايي خد متګارتحريک دی چې اجتماعي ژونداوفکريې پيداکړ»(١)

پاچاخان په بل ځای کې دخدايي خد متګاری تحريک د حضرت امام حسين رض له قيام سره تشبه کوي او وايي:

«موږ پښتانه دحسين رض ډير قدرکوو اوپه موږ ډيرګران دی ځکه چې دی د رسول الله صلی الله عليه وسلم لمسی و او پرهغه ډ ير ګران و. نوځکه پرموږهم ډيرګران دی. بله داچې امام حسين رض هم دحق اوجمهوريت له پاره راپاڅيدلی واوموږهم دخپل حق اوجمهوريت له پاره راپاڅيدلي يو. هغه هم مظلوم و او موږهم مظلومان يو. هغه هم له ظلم سره د مقابلې له پاره را اوچت شوی و او موږ هم له ظلم سره د مقا بلې له پاره راپورته شوي يو. هغه هم مسلمانانو ته دجمهوريت حق ګاڼه او موږ هم مسلمانانو ته جمهوريت ګڼو .هغه هم دامن له پاره کارکاوه او موږهم دامن له پاره کار کوو»(٢).

پاچاخان خپل ټول ژوند په مبارزه اوجيلونو کې تيرکړی دی.خودده مبارزه دعدم تشدد پراصولو ولاړه مبارزه وه. له انسان اوانسانيت سره د مينې پربنسټ عياره شوې مبارزه وه اودسولې اوامن دمعيارونو دتحقق له پاره دانسان دوستی اوعزيزولی مبارزه وه پاچاخان دهغوپښتنو خانانو ملکانواوملايانو مخالف و چې خپله ګټه يې دقام اوولس له ګټې غوره بلله.هغه که له يوې خوادانګريزي ښکيلاك او پاکستاني استثمارپه

١- عبدا لغفار، زما ژوند اوجدوجهد، کابل ، دولتي مطبعه، ١٣٦٢ هـ ش کال ، ٢٨-٢٩ مخونه

٢- عبدالغفار، زما ژوند اوجدوجهد . کابل . دولتي مطبعه . ١٣٦٢ هـ ش کال . ٣٨ مخ

وړاندې مبارزه کوله. نوله بلې خوایې دهغو پښتنو خانانو.ملکانو اوملایانو په مقابل کې هم سنګرنیولی وچې دقام دآبادی.سوکالی اوامن پرځای یې هغه لار نیولې وه چې یوازې اویوازې به ددوی مادي ګټه پکې وه.پاچاخان په دې اړه داسې لیکي

«پښتون یو ژوندی قام دی. دقومیت اوقربانی ماده هم پکې شته. خو راویښول غواړي. قومونه خوتش په کُف اوچُف نه بیداریږي.دقومونو دژوندي کولو اوبیدارولو له پاره داسې کسان په کار دي چې بې غرضه وي. دیانت داروي.ایمانداروي او دخدای دپاره دخپل قام خد مت ته تیاروي.چې داسې کسان په کوم قام کې پیداشي. نو دهغوی په کوښښونوپه هغه قام کې مینه. محبت. همدردي .ورورې او عزیزولي پیداشي.هغه قام آبادشي.موږ بې همتو او خود غرضو خانانو.ملایانو اوباباګانو تیارې ته کینولي یوځکه خوزموږ دقام داحال شو. که چیرې داکارونه په تش کُف اوچُف. وظیفو او دوعاګانو کیدلی شوای نو زموږ خپل رسول . به دومره کړاوونه ولې کول دومره قربانی به یې ولې ورکولې. تکلیفونه اومصیبتونه به یې ولې تیرول.خو د جومات په ګوټ کې به ناست وای د وعابه یې کوله. دهغه په شان دوعا دچا کیدای شوه؟ کاربه کیده. قام به آبادیده.خو خبره داده چې بې عمله دوعا دخدای په نزد نه قبلیږي.په دې کې دپښتنو څه ګناه ده؟ دوی ته چې هرچا جونګه جاړه اچولې ده .دوی ورته راتول شوي دي. شکرانې یې ورکړي دي. دهغوی په مخکې یې منډې وهلي دي.خد متونه یې ورته کړي دي.ملکانې اوسیرې یې ورکړي دي تردې چې خویندې اولونه یې هم ورکړي دي.خوهغوی دا بد بختان په هغه دین هم نه دي پوه کړي. هغوی دا ګومان کاوه چې دازموږ ددین اودنیا نجات دهنده دي.خوله دوی سره نه ددین غم واونه دقام هغوی سره خپل غم

و.هرڅه یې خپل ځان ته کړي دي. قام وطن اودین ته یې هیڅ نه دي کړي.»(۱)

پاچاخان دخپلې مبارزې اوجدوجهد په لړکې وخت په وخت کله هلته اوکله د لته پراخې جلسې جوړولې اوله دې لارې یې دقام درابیدارولو او یو موټی کولو له پاره ونیاوې اوتقریرونه کول چې دغوجلسو اوغونډوته به زیات شمیر پښتانه ورتلل او ګډون به یې کاوه. پاچا خان چې کله د خپل قام زړونو ته لاروموند له اومحبوبیت یې له یوې ورځې نه بلې ته زیاتیدو، توانګریزان هم سخت ورته متوجه وو اوکله کله خو به یې دجلسوپرجوړیدو بندیزهم ولګاوه.خودقام اوولس دتوپان مخه څوک نیولی شي په تیره بیا پښتانه چې یوځل دکوم کاردکولو اراده وکړي هغه هرومرو سرته رسوي. پاچاخان دیوې هغې جلسې یادونه هم کړې ده چې قام هغه ته په دې جلسه کې دفخر افغان لقب ورکړی دی. دی لیکي:

« انجمن اصلاح الافاغنه زما دراتلو په خوشالۍ دیوې لویې جلسې انتظام وکړواو د ټولې صوبې خلکو ته یې د شرکت دپاره دعوت نامې ولیږلې. د جلسې په ورځ په زرګونوخلک په ډیرشوق اومینه محبت شریك شول.په اتمانزو کې دټول قوم یوه عظیم الشانه لویه جلسه وشوه چې په هغې کې ماله دقوم دطرف نه یوه سپاسنامه (address) راکړی شوه. یوه تمغه اوجوبه هم دقوم دطرف نه راکړی شوه اوبله داچې دټول قوم له طرف نه یې ماله دفخرافغان لقب راکړو چې زما دتقریرکولو وخت راغی. نواول ما دټول قوم اوجلسې دکارکنانو دډیرې شکریې نه پس یومختصر تقریر وکړو اودقوم د ډاډ اوحوصلې زیاتولو دپاره مې ورته یوه قصه وکړه چې ما په مدرسه کې په یوکتاب کې لوستې وه.ما ورته ووې چې اې پښتنو ورونو تاسو باندې دهغه زمرې توقه شوې ده چې کوم په ګډوکې لوی شوی واودګډوعادتونه یې اخیستي وو. په هغه کتاب کې لیکلي وو چې

(۱)-عبدالغفار . زما ژوند اوجد و جهد . کابل. دولتي مطبعه . ۱۳۶۲ هـ ش کال . ۴۷-۴۸ مخونه

یوزمری دمور په ګیډه وچې موریې دګډو په یو کنډك حمله وکړه دورتوپ ګولو سره یې بچی پیداشو اوموریې مړه شوه اوبچی ترې پاتې شو. دابچی ګډو سره لوی شو اوڅه وخت چې لوی شو نو ده کې اکثرعادتونه دګډو وو اوله هغوسره به څریده اودهغوپه شان یې د بین بین آوازونه هم کول. یوه ورځ یوزمری په دې ګډوراپیښ شو. دده په لیدو ګډې ددې خپل زمرکتې سره تس نس شوې او یوخوابل خواوتښتیدې. د ځنګلي زمري په دې زمري نظرشوچې دده په لیدو لکه څنګه چې داګډې تښتې او بین بین کوي دغه شان ددې زمري بین بین کول او تښتیدل ورته ډیر عجیبه ښکاره شول. ده ګډې پرېښودې او ځان یې دغه زمري ته ورسولو اوهغه یې راونیو او ځان سره یې یو نږدې د اوبو تالاب ته راوستو. د تالاب په غا ړه یې ودرولوچې په هغه کې خپل شکل ووینې اوخپل ځان وپیژني چې ته هم زما په شان زمری یې بین بین مه کوه اووغړمبیږه زمري چې خپل شکل ولیدونوورته معلومه شوه چې زه خوزمری یم اوهغه وخت یې د بین بین په ځای غړمبیدل شروع کړل. نوما دې پښتنوته ووې چې اې پښتنو وروڼو تاسې هم زمري یئ نور بین بین مه کوئ وغړمبیږئ دغلامی دازنځیروشلوئ. پاڅئ .ملاوتړئ اوخپل ملک اوقام دغیر دغلامی نه آزاد کړئ زمادې تقریر په خلکو ډیر اثر وکړو او جلسه په ډیرې کامیابی سره ختمه شوه. [1]

د لته د پاچاخان د مبا رزې د مشت نمونه خروار بیلګې وړاندې شوې. خو دا چې د خدایي خدمتګارۍ د تحریك د جوړیدو په اړه پخپله پاچاخان څه وایي اوکومې اغیزې ددې سبب شوې چې هغه له کانګرس سره د یوځای کیدو پرځای د پښتنو په خاوره کې دخدایي خد متګارۍ دتحریك اساس کیږدي اوله دې لارې دعد م تشدد نظریه وړاند ې بوځي پاچاخان لیکي

---

[1] عبدالغفار. زما ژوند اوجد وجهد. کابل. دولتي مطبعه. ۱۳۶۲ هـ ش کال. ۳۰۸-۳۰۹ مخونه

لاهورکې د کانګرس جلسه ۱۹۲۹ ع

په د سمبر ۱۹۲۹ ع کې په لاهورکې دکانګرس سالانه جلسه وه اوچونکه لاهور صوبه سرحدته ډیره نږدې وه په دې وجه دصوبه سرحد ډیر خلک دکانګرس دجلسې دلیدو له پاره لاړل. ما اوامیرممتازخان زموږ دآزاد سکول هیډماسټر دتللو اراده وکړه موږ کانګرس کې نه وو. موږ خوخلافت کې وو اوموږ تماشې له تللي وو. د کانګرس جلسې زموږ په ځوانانو باندې ډیرښه اثروکړو اوبیا دې خبرې پرې ډیر اثر وکړو چې ځوانان خوپریږده د هندوانو جینکۍ هم د ملك دآزادۍاوخدمت دپاره ملاتړلې ولاړې دي موږهم دکا نګرس په پنډال کې ځای په ځای وګرځید و موږ چې دجینکو والنټیرو (رضا کارانو) قومي جذبه ولیدله نوله دې نه ډیرمتأثرشوو.

موږ دصوبه سرحد نه تللي ټول ملګري هلته راجمع شوو ما ورته ووې چې سړي خو پریږده دهندوانو ښځې هم بیدارې شوي دي او د ملک د آبادۍ له پا ره یې ملاتړلې ده . په پښتون د ښځوډیراثرکیږي. ددې خبرې په هریوډ- یر اثر وشو اوهرسړی چې لاهورته تللی و.نو په زړه کې یې دقام اووطن احساس پیداشوی و. جلسه ختمه شوه

خدايي خد متګاري

موږچې دلاهورنه واپس شوو. نوپه اتمانزوکې مولویه جلسه وکړه زه په جلسه کې راپاڅیدم اوخلکوته مې ووې چې تاسوخوویده یئ اوسړي څه کوئ چې دهندوانو ښځې هم رابیدارې شوي اوهغوی سروسره یوځای دملک دآزادۍ له پاره ملاتړلې ده اوجدوجهد کوي تاسو خولږدې لمرخاته ته وګورئ څومره لوی سیلاب را راون دی اوسیلابونه همیشه ویده قامونه وړي. پاڅئ . ویښ شئ اوملا وتړئ. تاسو خوګورئ پیرنګیان وایي چې هندوستان موږپه توره فتح کړی دی دا زموږ دی اوموږ به پرې حکومت کوو اوګټه وټه یې زموږ ده. هندوان پیرنګي ته وایي چې تاسې موږ په زوره نیولي یو.اوس چې موږ پوه شوو اومتفق شووخپل وطن درنه اخلو

دازمونږ وطن دی اوس به پرې مونږ حکومت کوو. تاسې ددې نه خبریږئ که نه ؟ زه مو خبروم چې خبر شئ دهندوانو اوپیرنګیانو په دې جنګ دی چې پیرنګی وایي چې هندوستان کې به بادشاهي مونږکوو اوهندوان وایي چې دلته به بادشاهي مونږکوو اومسلمانان دغفلت په خوب ویده دي. نواې پښتنو ورونو زه تاسونه پوښتنه کوم چې تاسوبه څه کوئ. ناست به یئ. دوارړوته به دوعا کوئ اودغلامۍ اوپټتې توب ژوند به تیروئ (مونږ چې هلکان وو غوزان به موکول. لویه دایره به مو راښکله اوپه هغې کې به مو غوزان کینښودل، ګټه بایلات به ددوو لوبغاړو وو یو دریم سړي به دوارړوله غوزان راټولول هغه سړي ته به یې پټتې ویلو چې چا به غوزان وګټل نو هغه ته به یې د وه غوزان د ګټې ورکول) نواې پښتنو تاسې ته وایم داد پټتي توب ژوند خوښوئ اوکه تاسو هم ځان د دې وطن مالکان ګڼئ؟ نوپاڅئ او ملا وتړئ او دا خپل ملک خپل کړئ جلسه په ډیر جوش اوخروش ختمه شوه اوپه پښتنو زما دتقریرډیرښه اثروشو.

د شپې زمونږ دکلي محمداکبرخان، سرفرازخان اوحجاب ګل اویو څونورهلکان زما دلیدوله پاره زمونږحجرې ته راغلل اوماسره یې دیو جماعت دجوړولو مشوره وکړه ما هغوی په ښه شان پوه کړل چې دا لوبې توکې نه دي داډیر مشکل کاردی. ددې په لارکې ډیر اغزي دي په تاسوبه زما دتقریر ډیراثرشوی وي، خولاړشئ. په دې معامله ښه غور اوفکر وکړئ. هغوی مې رخصت کړل، بله شپه بیا راغلل ما ورته ووې چې ستاسوپه ذهن کې زما هغه تقریرلا اوس هم ناست دی. تاسو ددنیا تاریخ وګورئ په دنیا کې چې څوك دخدای دمخلوق د خد مت له پاره پاڅیدلي دي. نوپه هغوی مصیبتونه اوتکلیفونه راغلي دي تاسوپه دریم ځل په دې ښه غوراوفکروکړئ بله شپه بیا راغلل اوراته یې وویل چې مونږپه دې کارډیرغوراوفکروکړ. مونږ دملک اوقام دخدمت له پاره دهرقسم تکلیفونو . مصیبتونو اوقربانیوته تیاریو . بیا مونږ کینا ستو اوپه دې خبره مو غور کولوچې ددې نوي جماعت نوم دې څه وي. زما خیال وچې په دې

پښتون کې دخدمت خیال نشته. په دې جماعت موږ یوداسې نوم کیږدوچې دپښتنو په دماغ کې دخدای دپاره دخدمت خیال پیدا شي. قسم قسم نومونه پیش شول .خو زموږ خوښ نه شول. دشپې زما په زړه کې دخدایي خدمتګار نوم راغی. چې سباله دوی راغلل نوما ورته دانوم وړاندې کړ. ددوی هم خوښ شو اودوعا دخیرپرې وشوه.دې نوم زموږپه زړونوکې یوقسم اطمینان پیداکړو. موږ پښتانه خدایي کار اوخد مت هغه کار اوخد-مت ته وایوچې بې دکومې طمعې.غرض اواجرت نه یې دخدای دپاره کوو او خدای خوخد مت ته ضرورت نه لري.دخدای د مخلوق خد مت دخدای خد مت دی. زموږپه علاقه کې ملایانو ډولکی اوسرنا بند کړي وو . د ډمانو یو مشرو هغه خپلو کشرانوته ویلي وو چې بچو دا ډول ډ بلی دکوټې په تیرکې کیږدئ اخربه خدای مسلماني راولي. نو ډ مانو ته مووویل چې هغه خپل ډول ډبلی راواخلئ هغوی ډیر خوشاله شول.هغوی هم له موږ سره خدایي خد متګار شول او موږ داشنغر او بیا د وادي په دوره روان شوو اوچې یوکلي ته به نږدې شوونوډول به مو وواهه چې خلکو به د ډول او سرنا اواز واوریدو. نوحیران به شول ولې چې ډول اوسرنا خو ملایا نو بند کړي وو. نوچې چا به اوریده ښځې.نر.بچي به راغونډیدل اوموږ پسې به را روان وو. موږ چې به دکلي منځ ته ورسیدو نوډول اوسرنا به موبند کړل

دکلي اکثر خلک به راغونډ شوي وو اودې کار موږ سره ډیر مدد وکړو.نومابه ورته یو مختصر غوندې تقریر وکړو چې پښتنو ورونو موږستاسو ورونه یو . ستا سو خدمتګار یو. ستاسو خد مت له راغلي یو. راځئ چې خپل وران کور جوړ کړو. تاسو لږدې د نیا ته وګورئ که علم مونشته نوسترګې خوموشته. ددنیا خلک اوقومونه اسمانونوته وختل اوموږپه ځمکه پاتې شوو.هغوی چې زموږپه شان بنیادم دي.موږ ورته لاس نیولي دي چا نه دانې غواړو.چانه پیسې غواړو.موږله خدای دجنت په شان ملک راکړی دی. ددولتونو اونعمتونوډک دی او زموږ پکې څه حال دی؟ دجوارو ډوډی نشته چې په مړه ګیډه یې وخورو.هغوی ولې اباد

شول؟ اوموږ ولې پاتې شوو؟ هغوی کې وروګلوي ده . قامولي ده او اتفاق دی، په موږ کې پرې دي . جنبې دي اوبغض دی، کینه ده،نفاق دی، دانن دنیا دقامولی دنیا ده که قوم شوئ نو ستاسو دنیا به هم آباده شي او ستاسو آخرت به هم آباد شي

زموږ دې خبرو په خلکو ډیر اثروکړو اوموږ چې به هرچیرته لاړونوښځې،نر، واړه،زاړه به ټول راسره روان شول. نوملایانو دافتوا ورکړه چې پاچاخان دجال دی ددجال په هکله دامشهوره وه چې دی راشي نوښځې، نر،اوماشومان به ورپسې وي، ملایانوبه خلکوته ویل چې تاسو ګورئ چې نر،ښځې، زاړه، واړه ورپسې دي کوم ځوان چې به زموږ جماعت کې داخلیدو نو هغه به عهد کولو . موږ به ورته ویلې چې دا لار ډیره ګرانه ده اوپه دې لاره کې ډیراغزي،مصیبتونه اوتکلیفونه اوقربانی دي. که دې ته تیاریې، نوهله خدایي خد متګار کیږه،ښه غوراوفکرپکې وکړه بیا به مو ورته ویلې چې خدای ته خو دخد مت ضرورت نشته. دخدای خد مت دادی چې دهغه دمخلوق خد مت دهغه درضا له پاره وکړئ بیا به مو ورته داخبره وکړه چې پرې. جنبې،تربګنی به پریږدئ ولې چې ددې دلاسه زموږ کور وران دی اوکه څوك دربانديٍ زیاتی وکړي،نوته به ترې بدل نه اخلې. صبربه کوې،بیا به موورته ووې چې تشدد به نه کوئ ولې چې تاسو وګورئ دپښتون خپل کور دتشدد په وجه وران دی اود ده تشدد خوخپل وروسره دی بل ته یې ایمان نشته خدایي خد متګا ر به دخپل قوم اوملک خد مت د خدای د پاره کوي بل غرض به یې نه وي. رسم او راوج به پریږدي او هره ورځ به پخپل لاس دوه ګینټې کارکوي داوعده چې به یې وکړه، نو هله به موږ دهغه نوم دخدایي خد متګاروپه فهرست کې ولیکلو

دعدم تشدد په هکله خلکو کې عجیبه عجیبه خیالات دي. ددې په هکله ډیرې پروپا ګنډې کیږي اوپه خلکوکې غلط فهمي پیداکوي.څوك وایي چې که څوك په یومخ څپیړه درکړي نوته ورته دابل مخ هم ونیسه،چا به وې چې ته ورته پروت اوسه اوبل به دربانديٍ ګرځي. چابه وې چې ته به ورته

پروت يې اوهغه به دې وهي ته به لاس پښه نه خوځوي. چابه وې چې پښتون يوبهادر او زبردست قوم دی. غفارخان يې بزدله کوي.لنډه داچې قسم قسم خبرې وې، دراصل عدم تشدد يوطاقت دی ځرنګه چې تشدد يوطاقت دی دعدم تشدد هم دغه شان پوخ دی لکه څنګه چې تشدد دی خود عدم تشدد وسله تبليغ دی او دتشدد وسله ټوپك دی، عدم تشدد په خلکو کې محبت پيدا کوي،همت پيداکوي او جرأت پيداکوي اوتشدد په خلکو کې نفرت پيداکوي او ويره پيداکوي اوبزدلي پيداکوي. بعضې خلک وايي چې د ډ - يفنس (دفاع) له پاره خوتشد د پکار دی. دوی دې ته فکرنه کو ي چې تشدد دې وکړو ،نودعدم تشدد لاره دې پريښوه حالانکه عدم تشدد کې خپله دفاع شته.عدم تشدد کې شکست نشته او تشدد کې شکست شته.څنګه چې دتشدد يونظام دی دغه شان دعدم تشدد هم مکمل نظام دی. تشدد اسان دی اوپه دې لاره تلل هم آسان دي او عدم تشدد ډير ګران دی اوپه دې لاره تلل هم ډير ګران دي، يو سړي له دپړق ځواب کې پړق ورکول اسان کاردی، خو پړق زغمل ګران کار دی (۱-۲)

موږ ګورو چې په پښتنو کې که په انفرادي توګه د تشد د اوتا و تريخوالي پرخلاف جدوجهد دوام موندلی دی. نو په اجتماعي اود يوه تحريک په چوکاټ کې هم دغه انساني غرپورته شوی او دتاوتريخوالي په وړاندې کرکه اونفرت ښکاره شوی دی

۱- عبدالغفار، زما ژوند اوجد وجهد ، ۳۵۴، ۳۵۹ مخونه

(۲) احمد دخدايي خد متګارتحريک.لومړی ټوک،دسرحدونو چارو وزارت ،۱۳۶۹هـ ش کال ۱۲۵ ، ۱۲۲ مخونه

(ج)

سوله دوګړوترمنځ دوروري، برابرۍ اوعزيزولۍ دټينګښت دعنصر په توګه

ديوې ټولنې وګړي چې غواړي دخپل ورځني ژوند ټولنيزې چارې په ښه توګه سمبالې اود ژوند د برياو په لورګامونه واخلي ، نوترهرڅه د مخه ورته لازمه ده چې پخپل چاپيريال کې دسولې په ټينګښت اوپايښت فکر وکړي اوداسې لارې چارې ولټوي چې ددوی داجتماعي ژوند په سمبالښت کې ورسره مرسته وکړي چې هغه پخپلو کې وروري،محبت اودسولې تامين دی.

زموږټولنه يوه عنعنوي ټولنه ده، زموږ په خلکوکې يولړداسې تعاملات او روايات موجود دي چې دهغوپه رڼاکې دغه عالي هدف ته درسيدولاره اسانيږي اوموږکولای شوددغو تعاملاتو او رواياتو په رڼاکې د تاوتريخوالي اولانجو مخه ونيسو. اوس د غوتعاملاتو او رواياتو په ملي کچه ريښې غزولي اوآن چې دښوونې اوروزنې تعليمي نصاب ته يې ددرسي مرستياليوموادوپه توګه لارموندلې ،نوراځئ چې ددغې ګټورې رسالې په پايڅوکې « دسولې په راوستنه کې دمشرتابه ونډه» ترسرليک لاندې مطلب ولولو.

جنګ ځپلوټولنو ته سوله راوستل ،خلک ددې پوښتنې دځواب لپاره بيل بيل نظرونه لري اود مسلک اوپوهې خاوندان هم جدا جدا نظريې وړاندې کوي.په دې اړه يو شمير کسان دسولې په منځ ته راتلوکې دمشرتابه ونډه ستره بولي اووايي که په يوه لانجه کې دوې يا څوراښکيلې خواوې پريوه مشر سره راټول شي،مسئلې په اسانۍ سره حليږي.

که مسئلې د يوهيواد دبيلا بيلو جغرافيايي حد ودو ترمنځ وي دهيواد مشر اوکه د ټولنې د وړو وړو ډلو ترمنځ وي دهغو دمحلي يا سيمه ييزمشر تر لارښوونې لاندې حل کيدای شي. له بله پلوه بيا داسې فکر کيږي چې له

ټولنې څخه مشر منځ ته راځي په لانجو او جګړوکې اخته ټولنه ځانته له خپلو غوښتنوسره سم مشر ټاکي.مشران دخپل اولس داحساساتو نمایندګي کوي.که چیرې په هغه ټولنه کې ددښمنۍ اورمړشوی نه وي.سوله خوښي مشران دهغوی مشري نه شي کولای. لومړی باید ټولنه له جګړوڅخه پاکه شي اوسولې ته یې مخه شي.نو بیادسوله خوښي مشردرامنځ ته کیدو لاره اواره شي.

ټولنپوهانو اودمسلک خاوندانو هغه مشران چې د سولې په ټینګښت کې ونډه تر سره کولای شي په بیلا بیلو طریقو په لاندې توګه معرفي کړي دي

دیوهیواد په بیلا بیلو برخوکې مشرتوب

دیوملک په کچه صنفي ډلې .سازمانونه.دولتي اوغیر دولتي موسسې هریوخپل خپل مشران لري چې داټول په دریو سطحو ویشل کیږي

۱. لوړپوړي مشران

داهغه موقعیت دی چې د شمیر له مخې کم او دموقف اوواک له نظره تر ټولو لوړمقام لري.په دې کې دولتي مشران اودمخالفوغورځنګونو مشران ځای لري.دوی ځان دخپلو اولسونوویاندویان اوداحساساتو نمایندګان بولي. د سولې اوجګړې په کارکې ونډه اخلي.بحثونه اوسنجشونه کوي اوپه پای کې پریکړې کوي چې څه وکړي.په دې سطحه کې دګوتو.په شمیرمشران ځای لري چې په پراخ ډګرکې داغیزخاوندان وي دامشران دشمیر له پلوه کم.خوهرچیرته مطرح کیږي.ددوی وینا وو اودریځونوته زیات پام اړول کیږي .په ټولنیزو رسنیو اوآژانسونو کې ددې خلکو کړه وړه اوغبرګونونه زیات خپریږي اعلانونه اومقالې ددې کچ مشرانو دقانونیت لپاره کارکوي

دغه مشران دخپلو دریځونو دساتلو لپاره تل غواړي چې دخپلو سیالانو په مقابل کې پیاوړی دریځ غوره کړي اوله خپلوټاکلو اوځرګندو اهدافو څخه په کم څه قانع کیدل کمزوري بولي او ځان ورته د خپلو خلکو په وړاندې کم ښکاري. نوله دې امله په لا نجو کې کلک د ریځ غوره کوي

اودستونزو دحل په وړاندې کله کله خنډ شي له بلې خوا په عامه توګه په نړیوالوړو کې د پریکړو واک او د عملي کولو توان لري

۲ـ دټولنې دمنځنۍ سطحې مشران

دامشران دټولنې په منځنۍ کچه وي.دامشران داوږدې مودې لانجوپه چاپیریال کې کارکوي،ددې کچې مشران کولای شي چې په رسمي دریځونواو پوړیولکه ښوونه اوروزنه. کرنه،عامې روغتیا اونوروکې کاروکړي.خوپه خپل شخصي ارزښت اواعتبارسره کیدای شي چې په خلکوکې ددرناوي وړوګرځي اوهم کیدای شي چې په غیررسمي موقفونولکه مذهبي ډلو.اکاډیمیکي تشکیلاتو اویابشري سازمانونوکې کاروکړي اوبالاخره کیدای شي چې دلانجوپه محیط کې پیژند ل شوي وي او په ټولنه کې یې درناوی حاصل کړی وي. لنډه داچې دمنځني کچ مشرتوب دلانجوله محیط څخه راڅرګندیږي. دسیمې دننه اویا دباندې پیژندل شوی دی.

دمنځنۍ کچې مشران هم له لوړو اوهم له ټیټو مشرانو سره اړیکي لرلای شي دوی به دټولنې دپاسنۍ سطحې له مشرانو سره اړیکي لري.خومکلف نه دي چې دهغوی دسیا سي اشاروله مخې پریکړه وکړي ،همداراز داډله مشران دټولنې دټیټ کچوخلکو اودهغوی دمشرانوتجربې هم لري.بله خبره داده چې دټولنې دمنځني کچ مشرانو موقف په سیاسي اوپوځي پیاوړتیا پورې تړلی نه دی.ددوی ټولنیز موقف اواغیز په چاپیریال کې ددوی دپرمختیایي ودې په اړیکو پورې تړلی وي. لکه ددوی په مسلکي اړیکو.موسساتي اړیکو .رسمي اړیکو اویا پرشخصي دوستۍ اوملګرتیا ولاړوي.

ډیرکم لیدل کیږي چې داډله مشران دې ملي اونړیوال موقف ولري. څکه نودوی په ویلو اوکولوکې نرموالی ښیي دوی غواړي چې خپلې اړیکي له خپلو سیالانو اوورته کسانو سره وساتي او دامشران دلوړپوړو مشرانو له شمیرڅخه ډیرزیات دي اوټولنیزې پراخې اړیکې لري.دیادوشویو

ځانګړتیاوله مخې دوی په ملي کچه دلانجو داوارۍ اوبدلون ځانګړی صلاحیت اوورتیا لري، چې په ځینو وختونوکي د لوړې مرتبې مشرانو اوهم د ښکتني کچ مشرانو په پرتله ډیراغیزناک رول لوبولای شي.

۳ـ په ټولنه کې دټیټې سطحې مشران

په ټولنه کې ددې کچې خلک تل د خپل ژوند داړتیا و دلاس ته راوړلو په هڅه کې وخت تیروي، داډول مشران دښوونځیو مسئولین، روغتیا یي کا ر کوونکي ، د مهاجر ینو دکمپونو مشران دمرستورسونې پروژومسئولین اونور ورته کسان دي ، په عنعنوي ټولنوکې لکه زموږ دهیواد زیاتې قبایلې سیمې بیا دلانجو داوارولو لپاره ځانګړي مرکچیان اوقومي مشران لري.،لیکوال،، دا مشران دورځني کړکیچ مقابلې ته مخامخ دي اودلانجو ټول تکلیفونه.کړاوونه پخپله احساسوي اود ورځینودښمنیود ژورې کړکې لومړني عیني شاهدان دي.د وی دمحلي او سیمه ییزولانجو د حل پرلاروچا روبا ندې له نوروڅخه ښه پوهیږي او یوه لار ورته را ایستلای شي.خونه شي کولای چې په پراخه ساحه کې لکه په ملي سطحه لانجې اوارې کړي.

۴- محلي (سیمه ییز) مشران

دیني مشران.دیني عالمان ، مشایخ اوروحانیون په دیني مشرانو کې شمیرل کیږي. ددې مشرانو مقام متد ینو خلکوته ډیر لوړوي له دې کبله ورته درناوی کوي. ددې مشرانو ارزښت اواعتبار دهغوی دپلویانو ددیني عقیدې په درجې اوهم دمشر دشخصیت په سپیڅلتیا پورې تړلی وي، دوی ددین دحکمونو په استناد او دخپلې ځاني وړتیا په اساس دلانجو دوضعیت دبدلون اودسولې د ټینګښت په برخه کې له هر چا څخه زیات اغیزمن وي

۵- قومي مشران:

افغاني ټولنه ترزياته حده پورې يوه دوديزه ټولنه ده (لکه پورته چې ورته ګوته ونيول شوه) چې په قومي اوسيمه ييزو دودونو او اړيکو پورې اړه لري، اودهيواد په هغو سيمو کې چې دا اړيکې ټينګې اوخلک سيمه ييزو دودونو ته غاړه ږدي،هلته دقومي مشرانو ونډه دخلکو دستونزو په حلولو کې دپاملرنې وړوي،اوڅرنګه چې خلک د خپلو مشکلا تو دحلولو لپاره دوی ته رجوع کوي نودوخت په تيريدو سره ددې مشرانو تجربې هم دلانجوپه حلولو کې زياتيږي.

۶- درسمي چاپيريال مشران:

درسمي چاپيريال مشران چې دخپلو ادارو مشري په غاړه لري درسمي واک درلودلو له امله پخپلوموسسو کې د لانجو دحلولو په برخه کې له هرچا نه زيات واک او توان لري، سربيره پردې ځينې له دې مشرانو څخه درسمي چاپيريال اوسيمې دخلکوترمنځ دارتباط کړۍ جوړوي لکه دسيمې دتعليمي اوروغتيايي موسسومشران او داسې نور. دوی کولای شي پخپل چاپيريال کې هم دلانجو دحل په هکله ښه رول تر سره کړي،دټولومشرانو تجربې،اعتبار او نفوذ دلانجو په حل کې زياته مرسته کوي. که دلانجو په حل کې دمحلي بااعتباره مشرانو ونډې ته پام ونه شي،دلانجو حل به له خنډ سره مخامخ شي.

سوله ييز ژوند کول څه ته وايي ؟:

ـ دهرچا فطري آزادۍ ته په شرعي حدودو کې په درنه سترګه کتل اواحترام کول.

ـ د چا پر شخصي مال باندې تعرض نه کول.

ـ د چا په مالي کاروبارکې خنډ نه واقع کيدل.

ـ د چا پرناموس لکه په ميرمنې،مور،خورااولورتعرض نه کول اودهغو احترام کول.

ـ دچا پرعقیده اودین تعرض نه کول اونه له دیني شعایرو څخه دیوچا منع کول
ـ د چا معبودته ښکنځل نه کول اوورته په سپک نظر نه کتل
ـ له متبوع حکومت څخه سرغړونه.نه کول.په دې شرط چې دالله تعالی دتوحید اوعباداتو پرضد نه وي
ـ پخپل لاس او ژبه چا ته ضررنه رسول
ـ ګاونډي ته په درنه سترګه کتل اوپرهغه تیری نه کول
ـ په ټولنه کې دفتنې اوفساد اواخلاقي رذایلو له ترویج څخه ډډه کول
ـ اوداسې اعمالوڅخه ډډه کول چې بل څوک ورڅخه زیانمن کیږي اوامنیت یې ګډوډیږي (۱)
دپورتني پښتومتن په کتلو سره موږ وینوچې په یوه ټولنه په ځانګړې توګه زموږ په جنګ ځپلې ټولنې کې سولې او ا منیت ته څومره ضرورت موجود دی د همد ې مهم ضرورت پربنسټ موږ اړیو د خپلو وګړ و ترمنځ د وروری . برابری او عزیزولی دټینګښت لپاره هلې ځلې وکړو اوخپلوڅوریدلوخلکوته هغه لارپه ښه کړو چې په هغې کې زموږ دخلکو نیکمرغي اوسوکالي نغښتې وي
که څه هم زموږ پراخې پرګنې تربل هروخت زیات دې ټکي ته متوجه دي اوزیار باسي چې دسوله ییزژوند دچاپیریال په برابرولوسره دخپل ورځنی ژوند بهیر په مثبت لوري روان کړي. خو له دې سره سره لا نورو زیا تو هلو ځلو ته ضرورت دی تر څو د جنګ کلتور یو مخې له منځه ولاړشي اوځای یې.مینه ،دوستي اوعزیزولي ونیسي، دخپلې دې مدعا دلاپیاوړتیا لپاره غواړو«د سولې هڅه» دمجلې هغه متن راواخلو چې دې ضرورت ته داحسا س پربنسټ یې پخپلو پاڼو کې ځای کړی دی

۱ - معراج الدین حکیمي، محمدپرویز او محمدانور. دښوونې اوروزنې پروژه ـ دسولې ښوونه اوروزنه، ۱۳۸۴ هـ ش ۲۰۰۵ م کال . ۴۲ . ۴۵ . مخونه

«زموږ ګران ټاټوبی افغانستان دزیاتې مودې لپاره دبې مفهومه اوبې هدفه جګړو ډګرو. دکور ورانوونکو جګړو اود بهرنیو تجاوزاتو. تیریو او دمفکورو دتحمیلولو په ترڅ کې زموږ د یروبې وزلو وګړو خپل ځانونه له لاسه ورکړل. ډیریې کاونډیو اود نړۍ نورو ملکونوته مهاجر شول. داصیل افغاني دود او د ستور ځای ټوپک سالارۍ. تا وتریخوالي. بدبینی. بدویلو. ځان لوی لیدنې. ویري اوداسې نورو منفي کړنو ونیو ماشومان اونوي ځوانان دتعلیم له نعمت څخه بې برخې شول. د محلي اومنطقوي جګړو له امله په رواني اونورو ناروغیو اخته شول. زموږ د ټولنې بنسټیز مشکل دتعلیم له نعمت څخه بې برخې کیدل دي چې په پایله کې یې زموږ ډیروګړي دعلم له رڼا څخه بې برخې پاتې دي او ددې جوګه نه دي چې په دې جګړه ځپلې ټولنه کې د سولې د ټینګښت لپاره فعاله اومؤثره برخه واخلي لا تر اوسه هم زموږ دوطن ډیر وګړي له بنسټیزو ټولنیزو اسانتیاو څخه برخمن نه دي اوپه تیره بیا روغتیایي اسانتیاوې خو بیخي په نشت حساب دي. خلک د ناروا او بد چلند څخه د ژوند په هر اړخ کې شکایتونه لري . لاتراوسه زموږ دوطن خلک دڅښلو پاکې اوبه په واک کې نه لري اوژوند په ښارونو اوکلیوکې لاستونزمن کیږي اوزموږ مهاجر وروڼه دراستنید و پر مهال د سرپناه اونورو رازراز ستونزو سره لاس اوګریوان دي.آن داچې ډیری ماشومان یې دخوارځواکۍ له ستونزې سره مخامخ دي.ددې لاملونو پربنسټ ضروري ده چې ټولې ټولنیزې ټولنې او خلک دهمیشنۍ ټولنیزې سولې د ټینګښت او رایج کیدولپاره دسیاسي سولې ترڅنګ چې په دې اړه دولت اونړیوالې ټولنې فعالیت کوي ګډ کار اوګډې نه ستړې کیدونکې هلې ځلې وکړي.» [۱]

۱-- دسولې هڅه . المان دانکشافي خد متونو د موسسې په مرسته. میاشتنی مجله.څلورم کال .یوویشتمه ګڼه. د ۱۳۸۵ هـ ش کال جوزا . ۶ مخ

ددې نظريو او مفکورو په بيانولو سره زموږ دا باور پياوړی شو چې زموږ په سوله او ثبات مين خلک په پراخه پيما نه دسولې او امن پرتامين ټينګار کوي اوغواړي هغه ټول عوامل له منځه يوسي چې زموږدوګړوترمنځ ورورې، برابرې اوعزيزولې زيانمنه کوي که څه هم ښايي موږ په دې اړه ډيرې لږې برياوې ولرو، خودادې معنیٰ نه لري چې موږدې لاس ترزنې کينوبلکې لازمه ده چې خپلې دغه رغنده هلې ځلې دوامدارې وساتو ترڅوپه پای کې په دې بريالي شو چې دګران وطن ټول خلک دوحد ت اوورورګلوۍ په يوه کلک مزي منګولې ولګوي اوپه خپل هيوادکې د اډمن اوبسيا ژوند پيل کړي.

دریم څپرکی

سوله د پښتو په شفاهي ادب کې

الف: سوله په پښتو لنډیو کې:

د پښتو دفولکلوري اوشفاهي ادبیاتو اوشعرونو په لړکې لنډۍ زموږ دافغاني ټولنې دفولکلوري اوولسي شعرونو دعظیمې شتمنۍ یوه ستره او مهمه برخه ده، دپښتو لنډیو.یوه ستره ځانګړتیا داده چې دهغوسند ریز خصوصیت، آهنګ روزونکی فطرت اوجامع مفهوم د نړۍ د نوروژبو په ټولو اویازیا ترو فولکلوري شعرونو اوسند روکې ممتاز دی اوساری نه لري.

پښتو لنډیو دخپلې غوره ځانګړتیا له مخې دانسان داحساساتو ،عواطفو، دردونو، رنځونو،انګیرنو اوټولنیزو غوښتنو ډیره عالي،دقیقه او هراړخیزه درجه بندي کړې ده اوهغه یې دډیرخواږه،زړه راښکونکي اوظریف بیان په چوکاټ کې وړاندې کړې دي.زموږپه هیواد اوزموږدجغرافیایی سیمې په ټول فولکلوري قلمروکې دخپل آهنګي خصوصیت،دخپلې تغزلي شتمنۍ اودخپل سموالي اوهیجاً له پلوه هیڅ بله سندره او بل فولکلوري شعر له لنډیو سره برابري کولای نه شي

پښتولنډۍ هغه شعراویااشعاردي چې شاعریې معلوم نه دی.همدا لامل دی چې دهرحسا س پښتانه اوحساسې پښتنې داحساساتو اوجذباتو هینداره بلل کیږي

د پښتنو په غرو اورغو کې، کلیو، باندو او ښارو کې، په شنو اوتنګودرواوپراخودښتوکې دآبشارونوترڅنګ اود کیږدیو ارخ ته.دشپانه په شپیلۍ اودښوال په زمزمه اودروي کې اوبالاخره دپښتنې ورشواوخاورې په هرګوټ اوهره پېښه کې له پښتو لنډیو څخه په یو شان اویوډول خونداخیستل کیږي اود یوه ګډ هدف او موخې له پاره زمزمه کیږي زاړه اوبوډاګان یې د خپلوځوانیو دخاطرو په یاد زمزمه کوي.زلمیان اوپیغلې دخپل زلمیتوب اوځوانۍ.شور.مستي اوخوځښت پکې لټوي.مینان له خپلو معشوقو سره دراز.نیازاورویباړۍ څرك پکې ګوري.دتورې اومیړانې په میدان کې دتورې خاوندان په شوراوغورځنګ راولې اوله خپل خواږه وطن څخه په سفر تللې پښتانه پکې دخپل وطن مینه تازه کوي

پښتو لنډۍ چې څومره ساده.رواني اوسلیسې دي په هماغه اندازه دپردیو ژبو له اغیز اواثر څخه هم پاکې اوخوندي دي. لنډۍ د سیلابي سیستم له مخې ځانته عروض لري. لومړۍ مسرۍ یې لنډه (۹) سیلابه اودویمه مسرۍ یې اوږده (۱۳) سیلابه ده چې په دې حساب دپښتولنډۍ دسیلابونوټول شمیر (۲۲) دی

دپښتولنډیو.یوبل مهم اوڅرګند خصوصیت دادی چې زیاتره پکې دښځې له خوا نارینه ته خطاب شوی وي اوداچې له نارینه څخه دښځې احساسات نرم اورقیق دي.تأثرات یې ترنارینه اغیزناک اواوازیې ترنر خوندوردی. ځکه خونوپه لنډیوکې هم دپښتوترنوروشعرونوخوند اواغیزه زیاته محسوسه ده

همدارنګه هره پښتو لنډۍ زموږدملي موسیقۍ یوداسې نوټ بللی شو چې پربیلابیلو طرزونو اواهنګونوباندې غږول کیدای شي.هم دزړم.هم

دبزم ،هم دسفر،هم دحضر،هم دناستې هم دولاړې هم دغم او هم د خوښۍ دحالاتو له ډول ډول لحنونو او آهنګونو سره سمون خوري او دپښتو د موسيقۍ دهرډول مجلس اوبنډار خوند اورنګ زياتوي.

پښتو لنډۍ په بيلابيلو وختونو اوبيلابيلو ځايونو کې په ډيره ښکلا اونازکخيالۍ ځان راځرګندوي لکه دپسرلي په وخت کې چې پسرلنۍ وږمې خورې وي او چاپيريال رنګارنګ ګلانو ښکلی کړی وي،دتورې په وخت کې چې افغاني ځوانان ددين او وطن په سپڅلې مينه دجنګ په ميدان کې ولاړوي اوله دښمن سره ډغرې وهي.د پرديسۍ اومسافرۍ په وخت کې چې ځوانان له خپل هيواداوله خپل کورکلي څخه ليرې خپل وطن ته دبيرته تللو ارمانونه کوي،دبيلتانه په وخت کې چې کله دوه مينان له يواوبل څخه بيل اودبيا يوځای کيدو چيغې اوناړې وهي.دديدن په وخت کې چې څه وخت دوه مينان ترډيرې جدايۍ اوبيلتون وروسته ديواوبل په ديدن نه مړيږي اودګودر پرمهال چې کله يوعاشق دخپلې معشوقې راتګ ته په انتظار ولاړوي اوديوې شيبې ديدن له پاره يې دګودرلاره نيولې وي اوداسې نورډولونه.خوزه غواړم په دې ليکنه کې پرهغو لنډيو وغږيږم چې دانسانانو دسوله ييز اوداډمن ژوند دتأمين په اړه دهيواد په غرونو او دروکې ازانګې کوي

سوله اوانساندوستي هغه عالي پيغام دی چې پښتو لنډيوپه پراخه پيمانه پخپله غيږکې ځای ورکړی اوپه ډيرو ښکلواورنګينو الفاظوکې دتاوتريخوالي اوخوابدۍ پرخلاف خلک مينې،محبت خواخوږۍ او وروروګلوۍ ته رابولي. وګورئ په لاندې پښتو لنډۍ کې څومره عالي پيغام پروت دی

د ژبې زخم ترقيامته پورې وينه (١) دتورې سل پرهاره روغ شي

١- پښتو لنډۍ ، کابل چاپ ، ٥۶ مخ :

همدارنګه دسولې اوانساندوستۍ په اړه دپښتو هره لنډۍ پرخپل ځای ځانګړې ارزښت لري اوهغه پیغام چې له ځانه سره لري اورید ونکی دې ته رابولي چې د تا وتریخوالي اوناخوالوپرځای.مینې،محبت،خواخوږۍ اوورورګلوۍ ته مخه کړي تر څو په دې توګه په انساني ټولنه کې دانساني لوړوصفاتو په لرلوسره ټولنیز ژوند پرمخ بوزي.په همدې لوړه هیله دپښتو لنډیو څو هغه نمونې را اخلو چې پورته ذکرشوی پیغام له ځانه سره لري:

اخترته ځکه خوشالیږم — چې مرور جانان به ما پخلا کوینه
اختره څومره بختوریې — چې دوه یاران یوبل ته غیږې ورکوینه
اختره ډیردې احسانمندیم — چې مرورآشنا مې بیا غیږله راځینه
اجر،جزادعمل حق ده — څوك چې دنیکوعمل کړي نیکي به وړینه
اخترآلویه خوشالي ده — چې زړونه اخلي پرې دعمر پیوندونه
آسمان ته لار دختونشته — دځمکې سردې راته بلې لمبې کنه
آسمان اوځمکه دواړه ژاړي — چې یوآشنا له بل نه اخلي رخصتونه
سبا به کاني بوټي ژاړي — چې یوآشنا له بل نه اخلي رخصتونه
آشنایه راشه چې پخلاشو — څوچې مرګی په دنیا شته جدابه شونه
آشنادې بدپرماثبوت کړي — بې بدو زړه له مانه ولې بدوینه
بخت به مې هله رابیدارشي — چې مرورآشنا پخلا راسره شینه
بدي دبدوخلکو کاردی — څوک چې نیکان وي هغوی بدنه قبلوینه
پښتانه واړه سره یودي — ورك دې نفاق شي چې به دوی جلا کوینه
دښوټوپکووستا کاره — دښوځوانانوخون به ستا په غاړه وینه
توروټوپکو کاریګره — که ځوانان مړه شول خون به ستا په غاړه وینه
په چونۍ جنګ دی ډزې کیږي — ګولۍ وریږي وینورنګ کړل وطنونه
ټوپکوبیا غاړې رنې کړي — رنجکو وسول دځوانانو لړمانونه
زلمیه بس کړه جوړه وکړه — مومندې کونډې شوې ښیرې درته کوینه [*]

---

[*] زلمی دمنګلود موسی خیلویوتلی قومي مشرو.

حاجي ميرويسه جنتي شـــې مـورِ دګرګين له ظلمه تا خلاص کړې يونه
دجـانـــان زړه دې له مابـدکړ دژبې سره په قـــيچۍ دې پرې کـــــومه
دخيـــبرجنګ چې مې په زړه شي له دواړو سترګومې دوينو څاڅکي ځينه
ددوومـــــينو ســـــوله وکړئ پرزرغـونه بالښت يې يوځاى کړئ سرونه
دغم لړم بـــه دې کـــړم کـــړې ددښمنـــۍ په سوړومـــــه وهـــه لاسونه
راځـه راځه چـــې روغـه وکړو زمـاستا څوك دي چې به مورِ پخلا کوينه
راځـــــه چې بيا سره پـخلا شو مـرګ راپسې دى نيمه خوا به پاتې شونه
عـــــالمه يوتربـــل جاريږئ دنـيا فـــاني ده ميلمانه دي صورتونه
عـــــالمـــــه يوتربل جاريږئ مادمجلس ياران ليدل چې خاورې شونه
عبدالمتيـــــــنه نوريي بس کړه ډيرې دې کونډې کړې ښيرې درته کوينه
هلک ته سپيني جامې ورکړئ تورې جـــــامې يې مردکو خوړلي دينه
سريـــې په ســــره دسمال تړلى خدايه يارجوړکړې مـاناجوړه کړې مينه
جانانه هلته دې خداى مل شه چې دټوپکوله خولوخيـــږي شنه دودونه

په پښتولنډيوکې نورې د يرې داسې لنډۍ هم شته چې د سولې اوخواخوږۍ پيغام پکې انعکاس موندلى دى. خوددې له پاره چې موضوع رالنډه شوې وي، نودبېلګې په توګه ګوته په شمار لنډۍ راوړل شوې باوردى چې دموضوع له روښانتيا سره به مرسته وکړاى شي.

ب: سوله په پښتولنډکيوکې:

دپښتو دولسي اوفولکلوري ادب دغه له پامه لويد لى اوپاتې شوى ډول تر يوې مودې پورې دپښتو دولسي اوفولکلوري ادب څېړونکونه وڅېړلى اوپه دې اړه داسې څه په لاس کې نه وو چې پښتوادب څېړونکي ورباندې تکيه وکړي اوپه اړه يې څېړنې اوتحقيقات ترسره کړي.ځکه دغه فولکلوري سندرې يوازې دښپنو اوولسي سندرغاړو په سينوکې خوندي وې اوپه غرونو اوبيدياوکې به يې دغرنيو سندرو په لړکې زمزمه کولې.

دپښتو دولسي اوفولکلوري ادب دغه خوندورې سندرې په لویه پکتیا (خوست. پکتیا. پکتیکا) کې په خپله بڼه اوقوت سره خوندي دي اودپښتو دفولکلوري ادب ځانګړی باب جوړوي دا یو ډیرخوږاولنډکی شعردی چې تراوسه پورې یې دپښتو په لیکني اوفولکلوري ادب کې انډول نه دی موندل شوی اودپښتو په فولکلوري ادب کې له دغه شعر څخه لنډکی شعرنه لرو داځکه دکاکړي غاړو ددواړومسریو سیلابونه معمولاً شپاړس اودلنډۍ دواړه مسرۍ دوه ویشت سیلابه دي. خوداشعر یوازې یوه څوارلس سیلابیزه مسرۍ ده چې دپوره لنډۍ مفهوم پکې پروت دی. ځکه نو دلنډکۍ نوم ورته غوره بلل شوی دی

لنډکۍ که له یوې خوا له لنډۍ سره نږدې والی لري. نوله بلې خوا له لنډۍ سره خوځکه نږدې ده چې دلنډۍ له دویمې مسرۍ نه یې یوازې یو سیلاب زیات دی. نورنوپه وزن اواهنګ کې ورسره یو شان ده اوله سروکي سره ځکه ورته والی لري چې داهم لکه سروکي غوندې معمولاً له لنډۍ نه وروسته ویل کیږي. خو له لنډۍ سره یې لوی توپیردادی چې دلنډۍ دویمه مسرۍ دمعنی له مخې غالباً نیمګړې وي ترڅوچې لومړۍ مسرۍ ورسره یوځای نه شي مطلب یې ګونګ اونیمګړی وي اوهم دلنډۍ دویمه مسرۍ هیڅکله څوارلس سیلابه نه وي اوله سروکي سره یې توپیر دادی چې یوه لنډکۍ معمولاً مطلب لري اوله هرې لنډۍ نه وروسته بدلیږي اوله مناسبې لنډۍ سره مناسبه لنډکۍ ویله کیږي (۱)

دلنډکۍ جوړښت

لکه مخکې چې وویل شول لنډکۍ معمولاً څوارلس سیلابه وي. همدارنګه لکه دلنډۍ په شان (لنډکۍ) هم په (ونه. ینه او مه) سرته

---

۱ - خیبرمل محمدعارف غروال، غرنۍ سندرۍ، کابل، پښتو ټولنه: ۱۳۶۰کال، ۱۲۱ ۱۲۲ مخونه.

رسېږي چې ځانګړی وزن او آهنګ لري لکه په لاندې مثالونو کې چې ليدل کېږي

غـــــونډه منډه زه يم يارمې بله لټوينه

*** ***

توري سترګې سره لاسونه تاته ناسته يمه

*** ***

سوال زاري ونه کړې ايرانۍ ولاړې دينه

دلنډ کيوموضوع:

لنډکۍ هم لکه دلنډۍ غوندې رازرازحماسي.عشقي.اصلاحي. اجتماعي. تاريخي اونوراړخونه لري اوداجتماعي ژوند ټولې خواوې پکې رانغښتل کيداى شي.لنډکۍ د لويې پکتيا د خلکوله زړونوراوتلې هنګامې دي چې د دوى دودونه. رواجونه . تاريخي اعلام. ټولنيز خاص مميزات اوغرنۍ روحيه پکې نغښتې ده او دپورته يادووشويوټولو موضوع ګانوپه اړه کوټلي اوهراړخيز مطالب پکې ځليږي. خودلته له نورو اړخونو څخه تيريږو او يوازې هغه اړخ يې را ا خلو چې مينه. انسا ند- وستي اوسوله ييز ژوند پکې ځان ځرګند وي.چې دادی دبيلګې په توګه څو هغه لنډ کۍ رااخلو چې زموږ دغه ادعا ثبوت ته رسوي

غــــــرغــره يې لکه د بصرې په بازارونه

غره په بيخ يې پرې کړل دزيبو سپين مړوندونه

غــره پرسريې پرې کړل دخټک چنګک بريتونه

پــورې وورې جنګ دی سره ښت يې کړل مينه

تـــــور ببرى نسکور دی زه په بام ولاړه يمه

تــوري سترگې سره لاسونه تاته ناسته يمه

جـــار ځان مې په هيره کړې چې تابه هيرومه

مــا خو دې خداى نه لري چې ته نه وې مينه

پـــــريږده د د نيا غمونه زه دې ډيره يمه

راشــــه چې خوله درکړم مرور گرځې مينه

جــار غمــو ته اور ورواچوه چې و سيزينه

تـــه چې پنــــاه کيږې مخ را واړوه مينه

ســرې سترگـې راجگې کړه دمينې يار دې يمه

خـداى ته وکسه وخانده چې لاړ مې شي غمونه

حــق دى مرگى حق دى ستا ځواني مې ژړوينه

پـــريږده وطن پريږده چې ما پرې نږدې مينه

يـــو وار په خندا شه مخ راواړ وه مينه

لاس پـــه مينه راکړه سبا بل وطن ته ځمه

ته له خيــــره راشې زه له مينې مرم مينه

ما خـــو دې خداى نه لري چې تا نه يا دومه

جار رنـــځوره ياره په د يدن دې روغومه

پاس په هـــوا راشه کوزې لیارې بندې دینه
یو وار پــــه خندا مخې ته بیا راشه مینه

ج: سوله په کاکړۍ غاړو کې

کاکړې سندرې یا کاکړۍ غاړې دپښتو دولسي اوفولکلوي ادب هغه لنډ اوخوږ شعر دی چې دپښتو تر لنډکۍ وروسته دپښتو په ډیرو لنډو شعرونو کې شمېرل کیږي خو له لنډکۍ څخه یې توپیر دادی چې لنډکۍ یوازې یوه مسرۍ ده اوکاکړې غاړې یا کاکړې سندرې بیا دوې مسرۍ لري چې هره مسرۍ یې اته (۸) سیلابه ده چې ټول شپاړس (۱۶) سیلابه کیږي. کاکړې غاړې دویلوځانګړی طرز اوبڼه لري. داتې په میدان کې،په ادبي بنډارونو کې اودخوښیوپه مجلسونوکې دباذوقه او دخوندوروآوازونودخاوندانو له خوا ویل کیږي چې مجلس ته ځانګړی خوند اورنګ ورکوي.

کاکړې غاړې هم لکه دپښتو لنډکیو په شان بیلابیل اړخونه لري لکه اجتماعي، عشقي،اخلاقي اصلاحي اوانساندوستي اوسوله.چې دلته یوازې دسولې او انساندوستۍ په اړه هغه نمونې را اخلو چې زموږ داجتماعي ژوند مهم اړخ ورپورې تړلی دی.

دمثال په توګه په لاندې کاکړې غاړه کې موږ هغه عالي احساس اولوړ پیغام وینو چې دجنګ اوجګړو پرځای خلک روغې اوجوړې ته رابولي، په دې غاړه کې جنګ اوجګړه داور له لمبو سره تشبه شوې اوپه دې توګه له جنګ اوجګړو سره کرکه او نفرت پکې ځان ښکاره کوي لکه:

په لمبوموځله مړه کو   راسه روغه سره وکو [1]

همدارنګه په لاندې غاړوکې موږ وینوچې مینه اوانساندوستي له شاتو سره تشبه شوې.جګړه غندل شوې اودروغې جوړې له پاره بلنه ورکړل شوې ده

---

[1] - د پشین د صاحبزاده حمیدالله اثر.(۲، ۳، ۴) کاکړ،سیال ، غاړې، ۵۰ ، ۹۴، ۱۲۱، مخونه .

زما وســتا مينه خوږه ده　　　　دا تــــرشا تو علاوه ده (١)
که جــــګړه سوله کراره　　　　بيـړی پـاکه جلات خانه (٢)

ګـــــرانه راشه روغه وکو　　　　انديښـــنودواړه زاړه کو (٣)

شين خالی و يل نا زکه　　　　بيرته ځم د يدن مې وکه (٤)
شين خالی وې دامې ياردی　　　　مسافر د بل د يا ر د ی

د ه ژړل . دا په خندا وه　　　　دی مجنون و . دا ليلا وه

د يد ن و که بير ته ځمه　　　　ځه پرخدای به دې سپارمه (٥)

و: سوله د پښتو په سروکو اوداتڼ په نارو کې

دپښتو په ولسي اوفلکلوري اشعاروکې سروکي(نيمکی) اوداتڼ نارې يوه ډيره په زړه پورې اوخوندوره برخه ده. سروکي په عمومي ډول يوبيت وي چې دوې مسری لري . لومړی مسری يې اوږده اودويمه مسری يې لنډه اوکله کله ددواړو مسريو سيلابونه سره برابر وي.دقافيې له مخې هم دځينو سروکو دلومړی مسری اودويمې مسری قافيه سره برابره خودځينو نورو سروکو اوداتڼ دنارو دمسريو ترمنځ د قافيې برابرې شرط نه ده.

سروکي (نيمکی) اوداتڼ نارې دويلوبيلابيل طرزونه لري. سروکي چې کله وويل شي.نو وروسته لنډی پکې ورلويږي او سروکی بيا ورسره تکراريږي. خو د اتڼ د ميدان نارې بيا دلنډيو ورلويدوته ضرورت نه لري او پرته له ځودګوتو په شمار نارو ځخه چې لنډی پکې ورلويږي نورې ټولې نارې په مستقله توګه او دلنډيو له ورلويدو پرته ويل کيږي

١، ٢، ٣_ کاکړ،سيال ، غاړې، ٥٠ ، ٩٤، ١٢١، مخونه.
٤ ښتې سندرې،لومړی برخه، د پښتوټولنې دادبياتودڅانګې له خوا، کابل ١٣٣٤هـ ش کال،٣٧١ مخ
(٥) ښتې سندرې،لومړی برخه، د پښتوټولنې دادبياتودڅانګې له خوا، کابل ١٣٣٤هـ ش کال،٣٧١ مخ

سروکي اوداتڼ نارې که له یوې خوا په موسیقۍ کې پیاوړی اودیادونې وړ رول لري نوله بلې خوا داتڼ په میدان کې هم یوځرګند اوښکاره رول لوبوي.چې دغه دپښتو ولسي اوفولکلوري شعرونه هم لکه دلنډیو اولنډکیو په شان ځانګړی اوځرګند شاعرنه لري بلکې دټول ولس شریک اوګډ مال بلل کیږي.

سروکي اوداتڼ دمیدان نارې لکه دپښتو لنډیو اولنډکیو په شان دټولنیز ژوند دبیلابیلو اړخونو په اړه ویل شوي دي لکه اجتماعي. عشقي. اخلاقي. اصلاحي اومینه اوانساندوستي چې دلته یوازې دسولې.مینې اوانساندوستۍ په اړه سروکي اوداتڼ دمیدان نارې رااخلو

١- سروکي (نمیکۍ):

مهـــاجرین راغلي دینه زماتوره جانانه پـه کابل جنګ دی (١)

په ماشینداروکاني بوټي لوټوینه غزا دشګې پله ته راغله (٢)

زما توره جانانه پیرنګی راغی ما کابل ته خیروینه زما توره جا نا نه (٣)

شاه عبدالر مانه زور وره دشاغاسي کلادې ولې ورانوله

شاه عبدالر مانه (٤)

زمـا په غوږ شول داووډزواوازونه د زلمـــو جنګ دی

راشه ومورجانې بلۍ ته راشه (٥)

ګل سرداره یاره جارشیرینه یاره ټول وطن سوراورشو ما په غیږ کې واخله (٦)

ولـــې خپه یې راتـــه ووایه حالونه په تا تیریږي څومره ظلم ستمونه (٧)

(١، ٢) پښتنې سندرې، دویم ټوک . ٢٤٢، ٢٥٦ مخونه.

(٣، ٤، ٥) پښتنې سندرې ، دویم ټوک. ١٥٦. ٢٤٢.٢٣٨ ، ٢٧٣، ٢٨٦ مخونه.

(٦-٧) پښتنې سندرې ، دویم ټوک. ١٥٦. ٢٤٢.٢٣٨ ، ٢٧٣، ٢٨٦ مخونه.

تل دې په داسې جم اوجوش کې وي قامونه
بې اتفاقي دلاسه ورك شول ولسونه (١)

پټانه رنــــګ دې شه نري نري برجونه
په هروطن کې قراري په تا جنګونه (٢)

ځـــائيوونيول دتــــــوروغروسرونه
د سمې کورمې جينکي ژړا کوينه (٣)

خاونده مــــــــه راولې بيا داسې کلونه
کورمې په سترو کڅو وختل تويونه (٤)

پورتنيو سروکو ته په کتنې سره موږ ګوروچې انساندوستي. مينه اوله جنګ څخه کرکه پکې له ورايه ځليږي اوپه هرسروکي اوبيت کې کوښښ شوی دی چې په ځانګړې توګه يوه خاصه موضوع په ځان کې راونغاړي اودانساندوستي پيغام ته انعکاس ورکړي.

۲ - داتڼ دميدان ناري:

داتڼ د ميدان په ناروکې هم ليدل کيږي چې انساندوستي اوخواخوږي په څومره قوت سره ځان ښکاره کوي چې دبيلګې په توګه لاندې ناره رااخلو اوګوروچې په دې ناره کې دظلم اوناروا پرخلاف موقف نيسي:

لوريې ژنيو بوتله   سپين ږيری مو په سپينه ږيره ژاړي (٥)

د: سوله په پښتو متلونو کې:

متلونه ديوې ټولنې اويوه قام دکلتور هغه غوره مميزه ده چې دهغې ټولنې په ژبه اوادب کې ځان راڅرګندوي او دهغه ملت او ټولنې دعاداتو اوکړو وړو، دود او دستور.پوهې اوتجربو اودطبيعت دصفايي هينداره

(١، ٢، ٣، ۴) پښتنې سندرې، دويم ټوک، ١٥٧، ١٦١مخونه :
٥- خپرمل محمد عارف ، غروال ، غزنی سندرې ، کابل ، ١٣٦٠ هـ ش کال ، ١٨٣ مخ .

بلل کیږي متلونه دمعنی اوداستعمال دځای له مخې دوې خواوې لري چې یوه خواېې دمتل حقیقي معنی اوبله خوا یې داستعمال ځای اومورد دی داضروري ده چې لومړی دمتل دمورد په اړه معلومات ولرو اوبیا یې پرحقیقي معنی ځانونه پوه کړوچې لومړی برخې ته یې حقیقي معنی اودویمې ته یې کنایي معنی ویل کیږي

متلونه په یوه خاص اوځانګړي اړخ کې نه بلکې دټولنیز ژوند په بیلابیلو اړخونو کې ځان راڅرګند وي اولکه د کاڼي کرښې په شان تلپاتې بڼه غوره کوي له یوه نسل څخه بل نسل ته سینه په سینه لیږدي اودخپل واقعي ارزښت په ساتلو سره دټولنې د اجتماعي خصوصیاتو اوممیزاتو څرګند-ونه کوي پښتومتلونه هم دافغاني ټولنې بیل بیل اړخونه لکه ، فکاهي ، اجتماعي ، تاریخي تلمیحي، سولې او انساندوستی او... خواوې لري چې موږ دلته د متلونو په نورو برخو نه غږیږو او یوازې هغه متلونه رااخلوچې په هغوکې سوله اوانساندوستي دیوه ځانګړي ارزښت له مخې ځای شوې اوپه دې ټینګار کوي چې انساني ژوند له سولې او انساندوستی پرته خپل حقیقي ارزښت له لاسه ورکوي اوانسانان دبدبختی اوتباهی په لوربیایي

د سولې اوانساندوستی په اړه چې کوم پښتومتلونه زموږ په وړاندې پراته دي دوې بڼې لري چې یوه بڼه یې لکه دنظم غوندې منظومه ده اوبله بڼه یې دروان نثر په شان ده چې دغه دواړه بڼې دمفهوم اومحتوی له مخې ډیرې ژورې، پخې اوله مفهوم څخه ډکې دي اوکوم پیغام چې وړاندې کوي هغه په واقعي توګه په زړونو اثرکوي او اوریدونکی ترخپل ژورتاثیر لاندې راولي چې دلته یې هره بڼه جلاجلا راوړل کیږي:

۱ - د سولې او انساندوستۍ په اړه د پښتو منظوم متلونه

امیر چې ظلم کار وي   اوربل په تول دیار وي (۱)

که پورتني متل ته په ژوره توګه وکتل شي. نو په انساني ټولنه کې روان کشمکش او ناوتریخوالی به ضرور په هغو عواملو کې ومومي چې په پورتني متل کې ورته ګوته نیول شوې ده او دا یو واقعیت دی چې د کومې ټولنې واکمن ظالم وي.جابروي او له خپلو خلکو سره دترمښت پرځای له زور اوجبرنه کار اخلي. نوله امله یې په ټوله ځامعه کې دبې امنۍ اوبې ثباتۍ ریښې خوریږي اوټولنه دبدبختۍ اوبدمرغۍ داور سرو لمبوته تیل وهل کیږي

که بدي نه کړای بدې چارې   بدی به چا واژه بې لارې (۲)

رښتیا خبره داده چې هرعمل عکس العمل لري. که څوك ښه کوي.نو دښو انتظار دې وباسي اوکه برعکس له چاسره دبدۍ له مخې چال چلندکوي.نوهغه څه به ورسره کیږي چې دده دناوړه عملونو زیږنده دي.پورتنی متل هم د ټولنې افرادوته دا پیغام رسوي چې که څوك له چا سره دبدوکولو نیت ونه لري اوچاته تاوان ونه رسوي. نودده ژوند به هم په امن کې وي اوهیڅوك به ددې اراده ونه لري چې دده د ژوند آرامي اوسوکالي له منځه یوسي دغه لاندې دوه پښتومتلونه هم دپورتني متل له پخلي سره مرسته کوي اوکټ مټ هغه پیغام ورکوي لکه چې په پورته ذکرشوي متل کې یې انعکاس موندلی دی اوهغه په دې ډول

څــوك مه وهه په ګوته   تـــــابه نه وهي په لـــته (لغته)

څـــوك مه وهه په نوك   تـــــابه نه وهــــــي په سوك

راځئ چې لاندې متل هم وګورو

---

(۱) حبیب الله رفیع، د خلکو سندرې . ۱۳۰ مخ کابل چاپ.

۲ - حبیب الله رفیع، د خلکو سندرې ، ۱۳۱ مخ کابل چاپ.

بنده راشه دخدای خپل شه　　لکه په ځان يې داسې په بل شه (١)

دخدای له بنده ګانو سره مينه لرل اوله هغوی سره ښه کول له خدای سره د خپلوۍ او دوستۍ معنی لري.څوك چې غواړي خدای خوشاله کړي او دخدای رضا تر لاسه کړي.نو هرومرودهغه سترپروردګار له بنده ګانوسره ښه کوي او هغوی ته د تکليف رسولو پرځای ورسره مرسته کوي اودهمکارۍ لاس ورکوي چې په پورتني پښتو متل کې هم دغه ستر انساني پيغام نغښتی اوپه ټينګار سره غوښتنه کوي چې دخدای له بندګانو سره دمرستې اوهمکارۍ له لارې خپل ځان خدای ته نږدې کړي

چې يويې خوري بل ورته ګوري　　دآسمان نه کاڼي اوري (٢)

په دې متل کې دخواخوږۍ اوانساندوستۍ هغه عالي پيغام پروت دی چې شتمنو او بډايو انسانانو ته په ټينګار سره داسپارښتنه يکې کيږي چې له اړو اومحتاجو بنده ګانو سره دهغوی دژوند دمشکلاتو په له منځه وړلوکې مرسته وکړي ځکه د حضرت سعدي رح ددې بيت پرمصداق چې وايي

بنی آدم اعضای يکد يگرند　　که درآفرينش زيک جوهرند
چو عضوبه دردارد روزګار　　ديــګر عضوها رانماند قرار

نو چې يو انسان وږی وي . اړوي. محتاج وي او د بې وزلۍ شپې ورځې تيروي. دهغه په ګاونډ کې شتمن اوبډای انسان ته لازمه ده چې دخپل توان په اندازه ورسره مرسته وکړي اودهغه دورځني ژوند مشکلات څه نا څه راکم کړي.لاندې متل هم چې په ولس کې سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته ليږدي دپورتني متل په شان پيغام له ځانه سره لري

چې يوخوري بل ورته کسي　　خدايه ويې باسې کسي

داهم په ټولنيزو چاروکې دصداقت اوايماندارۍ په اړه يوه بله بيلګه

(٢،١) حبيب الله رفيع ، د خلکو سندرې ، ١٣١ ، ١٣٢مخونه. کابل چاپ.

الا بلا به ته کړې لور اوزوی به پرې ماړه کړې
د مولا ځواب به څه کړې

دنورو پرحق باندې خیته اچول، حرامه ګټه وته کول اودنورو انسانانو له جیبونو څخه دخپلو جیبونو ډکول که له یوې خوا داسلام دمقدس دین خلاف عمل دی، نو له بله پلوه پښتني او افغاني ټولنه هم ددغه شان ناوړه عملونو دسرته رسولو اجازه نه ورکوي ځکه خونوپه پورتني پښتومتل کې سرغړوونکي انسانان دې ټکي ته متوجه کوي او په ټینګار سره غوښتنه کوي چې له دغه شان ناوړه عملونو څخه پرهیز وکړي او په دې توګه دنورو انسانانو دتکلیف سبب ونه ګرځي.

داهم دجنګ ضد منظوم متل

پښې لوڅې مزل ښه دی نه په پښو کې پایزار تنګ
سختي د سفر ښه ده نه په کور کې مدام جنګ

۲- دسولې اوانساندوستۍ په اړه دپښتو نا منظوم متلونه

که څه هم پښتومتلونه دخپل طبیعي جوړښت له مخې پخپل ځان کې تون اوآهنګ لري اوپه منظومه بڼه ویل کیږي. خونامنظوم متلونه ځکه ورته وایو چې لکه دیوه بیت په شان دوې مسرۍ نه لري بلکې دنثر په بڼه وي، خوله نثري جوړښت سره سره پخپل ځان کې یوډول آهنګ لري چې سوتې یې په لاندې ډول وړاندې کیږي:

انسان تابع داحسان دی
اول حق دګاونډي دی
اول سلام، بیا کلام
بد زوی، نه زوی
بد مه کوه، بدبه نه مومې
بدخوی چې زورورشي، عقل مرورشي
بل ته چې یوه ګوته ونیوله شي، ځان ته درې ګوتې نیول کیږي
برېښو تلوار، پر بدو تأمل

په یوه څپېړه سل مخونه خوږېږي
زورچې زورورشي پتې تخم سره خپل شي
هرڅه خوره خوهرڅه مه وایه
ترخه خوره،خوترخه مه وایه
پاك اوسه، بې باك اوسه
چې بد ګرځې،بدبه پرځې
چې بده غواړې په بده به واوړې
دظالم کاسه آخرچپه ده
دظالم کاسه نسکوره ده
زړه د مینې کور دی
ښارپه نرمه ژبه خوړل کیږي نه په کلک کوتک
ښه عمل د لارې مل
مه کوه په چا چې وبه شي پرتا
نرمه غاړه توره هم نه غوڅوي
کار چې په سلا وي، بې بلا وي
پاك نیت دتیارې لارې رڼاده
خپله ژبه هم کلا ده،هم بلا ده
وینه په وینه نه مینځل کیږي
له مینې نه مینه پیداکیږي اوله کرکې نه کرکه

هـ : سوله په ښځینه سندروکې

ولسي اوفولکلوري ادبیات اوسندرې یوازې دنارینه وله خوانه ایجادیږي بلکې ښځینه طبقه هم چې دټولنې نیمایي برخه جوړوي اوله نارینه وسره په ټولنیزو چاورکې برابره ونډه لري دولسي اوفولکلوري سندرو په ایجاد کې ستر رول لري . د پښتو دولسي اوفولکلوري سندروپانګه غني کوي اوهره پښتنه میرمن اوپیغله د ښځینه سندرو یوه دیادونې وړ زیرمه پخپلوسینو کې خوندي ساتي اوپه ودونو،د زوی

دپیداکیدو په مراسمو.په اخترونو او دخوښۍ په نورو بنداورونوکې دغه بیتونه او سروکې په ښکلو اوزړه راښکونکو اوازونو وایي او د مجلس خوند اورنګ پرې زیاتوي

ښځینه سندرې هم لکه دپښتو دنورو فولکلوري ادبیاتو په شان بیلابیل ارخونه لري. خو مینه او انساندوستي پکې زیات ځکه انعکاس پیداکوي چې پخپله ښځینه جنس د مینې او محبت سمبول اودانساندوستۍ ننبه ده چې دلته دښځینه سندرو هغه نمونې را اخلو چې مینه محبت. خواخوږي او انساندوستي پکې له ورایه ځان ښکاره کوي لکه په لاندې سندروکې چې ګورو

تللی مو کاروان. کاروان دی سلامت راشي لالیه نذرمې پیزوان پیزوان دی

جانان مې ګوښی جنګ ته لاړدی مریه شینه په زړه مې رنې نرۍ چیغې ګډې دینه

شنه شنه دې خالونه لیلا وی ډیرپه ننداتو ووړکومه کوه ظلمونه لیلا
ورته راغلې یم لالی پخلا کومه ګورګورې تولومه زه ګورګورې تولومه [3]

داتورې سترګې دې ورجګې کړه په مینه لیلا یاردې یل وطن ته ځینه [4]

سمه کورمه تالاکیږي وای نری مابنام دی ماله خوبه ویښوینه وای نری مابنام دی [5]

بې ګناه نښته مرګونه زما جانان بې. بې ګناه وژلی وینه جار بې ګناه [6]

له غمه ډك زړګی به چاته تشوینه په ارمان کې دی وا ورې لیلا په ژړا یاردې لاړو [7]

---

۱ خیرلسل محمد عارف . غروال . غرنی سندرې. کابل ۱۳۶۰ هـ ش کال . ۱۸۹ مخ .
۲ ننداتو د ترحم وړ خوان ته ویل کیږي او د تا دان مترادف شکل دی .
۳ - محمد عارف . غروال . غرنی سندرې. کابل . ۱۳۶۰ هـ ش کال . ۱۹۷.۱۹٤.۱۹۲.۱۹۱ مخونه
۴. ۵. ۶) محمد عارف . غروال . غرنی سندرې. کابل . ۱۳۶۰ هـ ش کال . ۱۹۷.۱۹٤.۱۹۲.۱۹۱ مخونه .
۷-محمد عارف . غروال . غرنی سندرې. کابل . ۱۳۶۰ هـ ش کال .۱۹۷ مخ .

د سپینې خونې پرسرمند که ستا بلیا واخم وروره خومکه
تــا به ما نیی کاوئ له لا لکه له سردارانو دې دوستې وکه
ترشــا تربرونه لرې بې شکه خــورې که روغه ورسره وکه
ما به ترمرګه کې د رڅا ورکه[1].

یادونه انګی دکاکړستان اوژوب دسیمې فولکلوري سندرې دي چې دښځو له خوا ویل کیږي اوپه عامه پښتوکې ورته ساندې وایي (لیکوال)

ح- دولسي شاعرانو په شعرونوکې دسولې انعکاس

دپښتوولسي شاعران دپښتودولسي ادبیاتوهغه پنځوونکی قشر دی چې فی البد یهه شعر وایي او پخپل شعر کې هغه پیغا م رسول غواړي چې د ټولنې له ورځنې ژوند سره تړاولري. دولسي شاعرانوپیغام ځکه ساده اوعام فهمه دی چې دولس په ژبه وي او په هغه ژبه وي چې دده ولس پرې خبرې کوي ځکه خوېې نو دخلکوله خواتودهرکلی کیږي اودخپلوښادیومجلسونه ددوی په ولسي شعرونولاخوندورکوي ډارمستېټرددغوولسي سندرواوشعرونوپه اړه پخپل کتاب (دپښتونخوا دشعرهاراوبهار) کې داسې وایي ((په پښتوکې دخلکوسندرې دعامیانه تفکرټول هدفونه اواندیښنې په خپله لمن کې رانغاړي لکه دین. مینه . افسانې. د مینې کیسې. جنګي اوسیاسي پیښې ...))[2]

دپښتودشفاهي ادبیاتوڅېړونکی حبیب الله رفیع شفاهي ادبیات دځینو خصوصیاتوله مخې په دوو برخوویشي

۱) عامې سندرې. یعنې هغه سندرې چې ویونکې یې نه دي ښکاره اوپه ګرد ولس پورې اړه لري لکه لنډۍ . لنډکی . سروکې . نارې . دښادۍ بدلې اونور

---

[1] سیال کاکړ. انګی . پښتو ادبي بورډ . کوټه . ۱۶۰ مخ .

[2] جیمز ډارمستېټر. دپښتونخوا دشعرهاراوبهار. دحبیب الله رفیع په اهتمام پښتوټولنه . ښووې اوروزنې مطبعه. دریم چاپ کابل . ۱۳۵۶ هـ ش کال دزمري ۲۰.۱۵ مخ .

۲، خاصې سندرې، په دې سندروکې هغه سندرې راځي چې دبې تعلیموولسي شاعرانوله خوا جوړیږي اویا جوړې شوي دي. یعني شاعران یې معلوم کسان دي لکه چاربیتې، بدلې، بګتۍ ، لوبې، داستانونه ، مقام، کسرونه اونور [۱]

خودلته زه دولسي سندرواودولسي شاعرانوپرنوروا ړخونوغږیږم ځکه زه غواړم دولسي شاعرانوپه شعرونوکې هغه پیغام وړاندې کړم چې دسولې اوانساندوستۍ انعکاس پکې پروت وي اودازما دڅیړنې اوبحث موضوع ده. له بلې خواتراوسه پورې دپښتوادب زیاتوڅیړونکواو پوهانوپخپلو څیړنیزولیکنوکې دپښتودادب بیلابیل اړخونه څیړلي اواوږده بحثونه یې پرې کړي دي.

ماچې تراوسه پورې دپښتودولسي شاعرانوپه شعرونواوسندروکې تحقیق اوڅیړنه کړې ده د ډیروداسې ولسي شاعرانوشعرونه اوسندرې مخې ته راغلي دي چې په یونه یوډول دسولې او انساندوستۍ پیغام پکې ځلیږي اوداهغه څه دي چې له سولې اوانساندوستۍ سره د پښتنو دعامووګړو مینه اواحساس ښکاره کوي او داسې ښکاري چې عام پښتانه د جنګ او تاو تریخوالي پرځای امن ، سولې اوخواخوږۍ ته ترجیح ورکوي.

دلته دبیلګې په توګه دځوتنوولسي شاعرانوهغه سندرې اوشعرونه رااخلوچې زموږ دبحث وړ موضوع ته ځواب پکې پروت دی.

په لاندې یوه ولسي سندره کې چې دکوزې پښتونخوا دولسي شاعرمیرمحمد له خواویل شوې ده هغې تاریخي پیښې ته پکې اشاره شوې ده چې پیرنګیان پښتونخواته راغلي اوداویره موجوده ده چې دانګریزانودغه راتګ به ددې لامل شي چې دپښتنوسوله ییزژوند له ګواښ سره مخامخ کړي

[۱] سرمحقق زلمی هیواد مل ، دپښتوا دیباتو تاریخ لرغونې اومنځنۍ دورې، دانش خپرندویه ټولنه ، پیښور، ۱۳۷۹ هـ ش کال لړم ، ۲۰۰۰ع کال نومبر ، ٤ مخ.

دښــــکیه راغـــله پیرنګیان　　شـــو په وطــن الغو ســوران
خاونده خیر کړې جوړ پسات شو　　پیرنګی لاړ دیره په سوات شو

لام یــــــي ترلی دکاشکار　　پرنــګ په سرنه دی حصار

پرنــګ په سرنه حصار یږي　　داتـــول عالم ترینه ویریږي
خلــک یادیي عمـرا خا ن　　دښــــکیه راغله پیرنګیا ن

خــــلک راځي ورله دلري　　په هروطـــن کې دي خبرې
چې دسیدوبابا وفـات شو　　پیرنګی لاړدیره په سوات شو
میرمحمد وایي خوږ یې لغات شو
پیرنګی لاړ دیره په سوات شو (١)

دکوزې پښتونخوایوبل ولسي شاعر عنوان الدین کاکاخیل که له یوې خوا دسوات دښکلې او زرخیزې سیمې صفت کوي . نوله بلې خوایې دخلکوله نفاق اوله یوبل سره دجنګونو له امله سر ټکوي، دی وایي

دسوات ځمکه ده زرخیزه　　خومخلوق یې دی درویزه
دوی مـــدام کوي ویشونه　　یودبـل سره جنـــګونه
ځکه ښه نـــه آبادیږي　　چـــې سیلونه پکې کیږي
هم دسوات وطن دی یخ
همیشـــه وم پکې خوښ (٢)

دکوزې پښتونخوا یوبل ولسی شاعرجرس مروت چې کله په مروتوکې له یوبل سره جګړې او شخړې ګوري نوپه یوشعرکې چې

---

١ - هیوادمل،زلمی،ولسي سندرې(دپښتون مجلې په حواله) د قومونواوقبایلو وزارت،کابل،١٣٦٦هـ ش کال،٢٠ مخ .

١ - جم دارمستېر، دپښتونخوا دشعرهاراوبهار، دحبیب الله رفیع په اهتمام . پښتوټولنه ، دښوونې وروزنې مطبعه، دریم چاپ . کابل ، ١٣٥٦ هـ ش کال دزمري ١٥، ٣٢ مخ

دمروتوپه محلي لهجه یې ویلی دی ددغه تاوتریخوالي په وړاندې خپله کرکه اونفرت داسې ښکاره کوي:

زړګــــــي خوشي مې نسته وطن اورشه
مروتـــــــــو سره پـــا م سه په بدی
هـــــــلې درې پلاري سوه په ګنـــدی
زړه موبـد سه درې پلاري سره نیمګورسه
پنـــــــجو مروتو غونډ ي کړې لشکرې
یــــــارانو زه بـــــــــه ووایـــم خبرې (۱)

پورتنی شعرتشریح غواړي. خوزه دلته ځکه ترې تیریږم چې زما دبحث موضوع نه ده، بیا هم که څوک غواړي په اړه یې ځان وپوهوي. نودعبدالرحیم مجذ وب مروت اثردمروتوکسرونه دې وګوري

ولسي شاعرعطایي مروت له مروتو سره دوزیروبدي اود ښمني غندي او وایي:

دمـــــــروتو بدي مـــه کوه وزیره
اي زومړیه دابدي به کړې بیا ځیره
موسی خیل مې درته اینډی په ښې دي (۲)

دکوزي پښتونخوا یوبل ولسي شاعرفیروزمومند دچنګازواود باجوړ دښار دخلکو ترمنځ د ۱۳۰۸ هـ ش کال جګړه داسې غندي:

په چنـــــګازو بده ډزا وه کنه   دابه دپــــــاک الله رضـــا وه کنه

جنــــګ یې کړوجوړپرې چتي   عـــــالم یې تول کـــړ ســــــتي
دښارحاکم په خپلو کلوویریدنه   سره برګـــــــي توغونه به ورتلل

۱- مروت،عبدالرحیم مجذوب ،دمروتوکسرونه ،د یباچه د میرشرف خان وزیر، پښتواکیډیمي، پیښوریونیورسټي، پبلک آرټ پریس،پښور،۳۳،۳۴ مخونه .

۲- هیوادمل زلمی،بدیاني ګلونه، دعلوماکاډمي،دژبواوادبیاتومرکز، پښتوټولنه،کابل،۱۳۶۲هـ ش کال ـ ۱۵۰،۱۵۸،۱۵۹ مخونه.

تـــــــري تــاويـــدنه   جنګ په چګازو ورژيدل ګلونه [۱]

دکوزې پښتونخوا يوبل ولسي شاعرعقل محمد مقبل چې کله دمسلمانانو اوپه ځانګړې توګه د پښتون بد حا لت اوپخپلوکې بد بينۍ اوتربګني ګوري ، نوخپل غږ داسې پورته کوي :

خدايه ستا دا امتحان به وي تـر کومه   بې اقـــــباله مسلمان به وي ترکومه
انســـانان واړه ديـونيکــه او لاد دی   نـــــا خبره له قرآن به وي ترکومه
بدنيتـــــي کـورونه وران کړل يوتربله   دامــرض په دې جهان به وي ترکومه
له پيـــدانه دې غريب دبل محتاج کړ   دامحتـاج پـه ويردځان به وي ترکومه
دظـالم دلاسه خوارشو پښتون خوارشو   داپښتون دا ظــالمان به وي ترکومه

دا مقبل عقل محمد کچکول په غاړه
ناست په درکې دجانان به وي ترکومه [۲]

اوپه بل ځای کې داسې وايي :

اصيل نه دی چې دنوروعزت اخلي   وي کم اصــل چې دکلي تهمت اخلي
کوي ظلم چې هرڅوک عقل محمده   دا بدل به تريـنه ګوره قد رت اخلي [۳]

دبرې پښتونخوا ولسي شاعرمحمد شينواری غريب چې کله پرپښتنوباندې دنوروظلم اوتيری او دپښتنو اخلاص اوصداقت ته نظرکوي . نودغه دواړه حالته په يوه شعرکې داسې انځوروي :

داسې سرې نشته چې دخوږ زړګي درمل وکا
زه وايم طبيب دی، خوچې راشي زخم بل وکا
وايم لاس به راکا مستغيث راته ښکار يږي
دی چې راشږ دې شي په لغتو خملول وکـا
دا کله کيدای شي چې پښتون د بل غلام وي
داهم څه عيب نه دی چې له بل سره خوړل وکا

۱– درد مند، کابل مجله ، پښتوټولنه ، ۱۳۵۲ هـ ش کال ، ورغومي مياشت ، ٤۲ مخ
۲– هيوادمل زلمی،بيديانې ګلونه، دفغانستان دعلوموا کاډمي،دژبواوادبياتومرکز، پښتوټولنه،کابل،۱۳۶۲هـ ش کال ،۱۵۰،۱۵۸،۱۵۹ مخونه.
۳– زلمی هيو: مل ،بيد يانې ګلونه،دافغانستان دعلوموا کاډ مې. کابل،۱۳۶۲هـ ش کال،۱۵۸، او ۲۰۰مخونه

زر به په زرین تالي کې تیغ باندې حلال شي
څوک چې اې «غریبه» د سبا غوندې خندل وکا (۱)

دخوست داسمعیل خیلود دلپوریواوسیدونکی مربیک چې دخپلوخلکوترمنځ ناوړه دودونه، کرکې اوناخوالې ګوري، نودیوه ولسي شاعرپه توګه خپل غږ داسې پورته کوي:

آخره زمانه ده خدایه تــــــه مې غور وکه
دنن زمانې خوی ته پــــــه خندا دي آسمان څمکه
توبه مې دې وي خــــدایه نه مې وو داسې لیدلي
چې یوهند وورجــــګ شي بل هندویي وي وژلي
اوس دا بد مــرض وکسئ مسلما نو ته راغــلی
دورورمرګ ته به ناست وي سرته یې ولي خوبیولی
که ښه مــــــې نه وي ویلي خپله فکر ورته وکه
دنن زمــــــانې خوی ته په خندا دي آسمان څمکه
آخـــــــــره زمانه ده ّزه بیان کړم په میدان کې
هوښـیاربه ها سړی وي چې څوک فکروکي ځان کې
دنیـــــا پاتې آخر ده نشان وکسه په آسمان کې
اول سهـــــــارچې پاڅې خیرډیرغواړه ایمان کې
کم عقــــله مسلما نه د قیا مت سختی په زړه که
آخره زمــــــا نه د ه خدایه ته مې غوروکـــــه
آخـــــــره زمـــانه ده شعربس دی نورخلاصیږي
چې څومره شــعرویایمه دخولې خوندمې زیاتیږي
هوښـــیاربه هغه څوک وي چې په ښه بد وپوهیږي
دا شــعر د مربیک دی که د رباب داسې بهیږي

۱- زلمی هیواد مل ،ید یاني ګلونه،دافغانستان دعلوموا کاډ مي، کابل،۱۳۶۲هـ ش کال، ۱۵۹او ۲۰۰مخونه .

لوچک که پرې خبرشي پرې بې نه ږدې بې کوتکه
آخره زمانه ده خدایه ته مې غور وکه[۱]

دمربیک ټول شعرونه دخپلې سیمې په لهجه ویل شوي اوهر شعرېې ځانګړې تشریح غواړي، درانه لوستونکي کولای شي چې دخپل مشکل دحل له پاره د ۱۳۵۰کال دمرغومې دمیاشتې دکابل مجلې ۳۶ مخ ته مراجعه وکړي.

همدارنګه دبرې پښتونخوا دخاص کونړدکلي اوسیدونکی مولاناحبیب الله مومند ښواوګټورو عملونوته خلک داسې رابولي:

بدمه کړه ښه کړه، شه توبه ګاره   توبه وباسه مه شه بد کاره
فکر کړه وخت در حلت شو   سخت دی سفر اوږده ده لاره
ملا دې کږه ده قوت دې کم شو   خوشالي لاړه قسمت دې غم شو
ذکردرب کړه مه شه بد کاره
ذکردرب کړه مه شه بد کاره
غواړه امان چې نن دې واردی   بدمه کړه ښه کړه نن دې اختیاردی
قرآن رهبرکړه سم ځه په لاره
ذکردرب کړه مه شه بد کاره
حبیب الله مل دې الله اوسه   چې بچ شې بچ له سره انګاره
قرآن رهبرکړه سم ځه په لاره   توبه وباسه مه شه بد کاره[۲]

ط: سوله دپښتوپه کلاسیکو اولرغونوداستانونوکې:

قصې اوداستانونه دپښتودادب په تاریخ کې لرغونې ریښې لري اوزیاتره دهغو اتلانو او تاریخي شخصیتونوله ژوند سره تړاولري چې پخپله زمانه کې له لوړتولنیزموقف څخه برخمن وواو پخپله زمانه کې یې

۱- محمد عارف، غروال، کابل مجله، پښتوټولنه، ۱۳۵۰هـ ش کال، دمرغومې میاشت، ۳۶ مخ
۲- پوهنیار جلال الدین، کابل مجله، پښتوټولنه، ۱۳۵۲هـ ش کال، سلواغه، ۷٤ مخ.

داسې څه ترسره کړي دي چې دتاریخ دیوه جزپه توګه دتاریخ په پاڼو کې خوندي وي.

څه ناڅه درې نیم زره کاله پخوا دآریایي قومونو ریشیانو (شاعرانواومبلغینو) لومړی په باختر اوبیا دهندوکش په لمنوکې د خپلوپلرونوکارنامې. مذهبي احساسات. دود اودستورا وروایات اویولړ نورې اخلاقي لارښوونې په شعرکې خوندي کړي اوځای کړي دي. دا ددې له پاره چې ددوی راتلونکی نسل دخپلوپلرونواونیکونو خصوصیات اوکړه وړه هیرنه کړي. دویدا مجهول اومعلوم سرودونه اوداویستا ګاتونه همدغه دریشیانواشعار. خطابي اولارښوونې دي چې پښتنوشاعرانو ترنن ورځې پورې دغه لړۍ ساتلې اوپه شعرکې یې اخلاقي اومذهبي لارښوونې دقصو اوروایاتو په توګه راوړي دي.

هغه روایات اوافسانې چې پښتنوشاعرانوپه نظم سره ویلي دشعري فن اوادبي خصوصیاتو له مخې په عمومي ډول دوې برخې جوړوي.

۱. **قصه**: هغه شعردی چې دچاربیتې په شان ویل کیږي اوپه همدې ترتیب دوام مومي ترڅوقصه پای ته ورسیږي.

۲. **داستان**: هغه شعردی چې دمثنوي په شان ویل کیږي. سرنه لري اودیوه بیت ددواړو مسریو قافیه یوشان وي.[1]

دپښتوپه زیاترو کلاسیکو اولرغونوداستانونو کې له انسانانو سره خواخوږي. له اړوکسانو سره مرسته اوله انسان سره دانسان مینه انځورشوې اوزیاتره دغه شان داستانونه موږ ته یولړ داسې پیغامونه له ځانه سره لري چې د خپلو پخوانیو په اړه زموږ ذهنیتونه روښانه کوي چې دادی ددغه شان داستانونو ځینې بیلګې وړاندې کیږي.

۱- قصې اوداستانونه ، پښتنې سندرې ، دویم ټوک ، ۱۹۸ مخ.

په وړانــــدې زمانه کې یوفقیر ومستانه

غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودریده عرضي

په وړانــــدې زمانه کې یوفقیرو زورور
توررنګ لکه حبش کچکول په غـاړه وزړور
په لاس کې یې کوتک ګندیې اغوستی سرببر
ورتیــــرشو له قابچیانونه پــه چل او په هنر
پاچا دتخت په مخکې یې خپل ځان کړ برابر
سلام یې ورته وکه چې شاه رادې کړه دختر
بادشـــاه پرې حکم وکړچې مړکړئ دادیوانه
پــــه وړاندې زمانه کې یوفقیر و مستا نه

په دې مـــجلس کې ناست ودپاچا قابل وزیر
پاچـــاته یې ویل چې مرګ اسان دی دفقیر
بدنام دې خدای نه کاندي پرې زموږعادل امیر
دولت ورباندې ډیرکیږده همدایې دی تدبیر
پاچــــا ویل فقیرته په غوږ واوره دا تقریر
چې سل مایه اوښان په یوه غاښ په یوځنځیر
بــــې شماره دولت راوړه زه به هله شم راضي
غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودریده عرضي
پاچـــا چې داخبره کړه فقیر لره تـکرار
کـــوتک یې په اوږه کیښود راووت له دربار
په لـــوري دحاتم طایي یې ونیوله لار
چــــې شپې ورځې یې وکړل مزلونه په تلوار
ورننـــــوت فقیردطایي په ښکلي ښار
کـــه ګوري په چینجنه اوښه دی. دی ګرفتار

پــــه درمان دهغې اوښې تل ولاړو مردانه
پــــه وړاندې زمانه کې يو فقيرو مستا نه
فقـــــيرچې حاتم وليده نوشولو په ګريان
چــــې دازيرک سړی کله به راکړي سل اوښان
داســـل قسمه دولت لال وګوهردرومرجان
راغـــلی چې يم زه په دې راتګ يم پښيما ن
بيـــګاه دحاتم کورته لاړو ودريده حيران
له وينـــځې سره جنګ وپه پلتې د شمعدان
له ځان سره به يې وې چې مابه کله ولمانځي
غوښـته يې شهزادګۍ پاچا ته ودريده عرضي
ســــــباته زما وروره فقيرلاړو دل نادله
ترې ويـــې غوښتل سل مايه اوښان په يوه ځله
حاتم فقـيرته وې چې راشه واخله بې تامله
مـــــهاريې په لاس ورکړچې ورځه فقيره ځغله
په لاس کې يې مهارپاچا ته راغی زماګله
ســــــــلام يې ورته وکړ پاچا وګوره پخپله
داســـل قسمه دولت اوپه سل قسمه خزانه
پــه وړاندې زمـانه کې يوفقيرو مستا نه
ورپاڅيده پاچاهم دمجلس ټول عام وخاص
کونجي يې په لاس ورکړه صندوقونه يې کړل خلاص
کره يـــــې کړل پخپله لال ګوهردروالماس
فقــــيرته يې ويل چې دغه چا درکړل په لاس
فقـــيرپاچا ته ووې يوځوان وکړ دا اخلاص
پاچــا ورته وې راوړه دهغه سړي خپل راس [1]
فقير يوړ حاتم ته دا فرمان د پـــاچا هي

(۱) راس = سر.

غوښته يې شهزادګۍ پاچا ته ودريده عرضي
چـــې ورغی فقيرحاتم ته يې ووې حقيقت
حيا مې درنه کيږي په خوله نه راځي اوچت
پاچـــادرنه سرغوښتی چې کوتاکړم حکايت
حاتم ورته ويل له مور سره کړم مصــلحت
دې موريې ورته ويل فقيرته پيښ کړه سهولت
پاچا ته ورسره پخپله لاړ شـه دا سـاعت
که د لته دې سرغوخ کړي پاچا ونه کابهانه
په وړاندې زمـانه کې يو فقـير و مستانه
چې ورغـــــی حاتم پاچاته ودريده حضور
ســــلام يې ورته وکړپاچا ناست وپه غرور
پاچا حاتم ته وې چې خوارشې څه په تاضرور
حاتم ورته ويل دخدای په نوم مې ځان کړچور
داسرهـــــم ورکوم په دغه لاره يم مسرور
راپــاڅه ژرېې غوڅ کړه خوفقيرته ورکړه لور
ښه وګورئ عـالمه عشق يې نه ومــجازي
غوښته يې شهزادګۍ پاچا ته ودريده عرضي
پا چـــــــاچې وليده دحاتم دارنګه اختيار
حرم ته يې څوک واستاوه شهزادګۍ يې کړه سينګار
ورکوم يې دې فقيرته که هرڅودی غريب خوار
ملــکونه مې دي ډيرحاکم به يـــې کــړم ديوه ښار
فقيرورته ويل چې ملک مې نه دی ستا پکار
شـاه رادې کړه د ختررا ته چـــې ځــم په خپله لار
نور څه مې ستا پکارنه دی بې غيردجانانه
په وړاندې زمانه کې يوفقير ومـــستا نه

فقیـر چې داحال تیرکړشهزادګۍ یې په لاس ورکړه
فقیر د لاسه ونیوه دربارنه یې بهـــر کــــړه
چې ووت له درباره نوره ښکل یې پاس په سرکړه
وې ته شوې زمالورشهزادګۍ ځه پلاردې خــبرکړه
دغـه وه دحاتم قــــصه په شعـرمې برابرکړه
((غلام شاه)) ددرګاه خاورې یې رانجه دخپل بصرکړه
لـــه دغسې میړونو سره ښـایي آشنا یي
غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودریده عرضي[۱]

په پورتني داستان کې دحاتم طایي هغه انساندوستي اوخواخوږي انځورشوې ده چې دیوه اړ انسان دارمان دپوره کولوله پاره نه یوازې له مال څخه تیرشوبلکې دهغه دخوشالۍ اوارامۍ له پاره دخپل سرورکولوته هم تیارو، دپورتني داستان اخلاقي اواجتماعي اړخونوته په کتنې سره انسانانوپه تیره بیا افغانانوته داپیغام رسوي چې دنوروانسانانوپه ځانګړې توګه افغانانودسوکالۍ اوآرامۍ له پاره خپلې هیڅ ډول هلې ځلې ونه سپموي.

همدارنګه په لاندې داستان کې له انسان سره دمینې له مخې یوانسان دې ته تیاریږي چې بل انسان ته دهغه دژوند ددوام له پاره دخپل ژوند دپاتې عمر نیمایي برخه وروبخښي خوهغه بل انسان بیا دنفسي خواهشاتواوغوښتنوله مخې هغه په خالي ډاګ پریږدي اودیوه غله په نامه یې معرفي کوي له یوداسې چا سره مخه کوي چې دشان شوکت اودبدبې خاوند دی،چې دخپل دغه ناوړه اوغیرانساني عمل نتیجه ډیره ژرګوري،خوپیښماني ورته هیڅ ګټه نه شي رسولئ نو راځئ چې دغه داستان وګورو اوهغه انساني پیغام پکې پیداکړو چې دمینې اوخواخوږۍ څرک پکې له ورایه ځلیږي.

۱- غلام شاه، دحاتم طایي داستان، پښتني سندرې، دویم توک، ۲۰۲،۱۹۹ مخونه.

عیـــــسی و پیغمبر دی دوست وداکیر
داخل په هدیره شودزاړه قبرترڅنګ
دیره و یو ملنګ

عیسی ویل اې څوانه پوښتنه کړم له تانه
داڅومره موده کیږي دې مکان ته راغلې کله
دې ځای کې ناست یې څله

فقـــیروې پیغمبره قصــــه کوم له سره
یــوزه یوه مې ښځه دواړوکړی مصلحت دی
چې دایې حکایـــت دی

مـــــا وویل جلۍ لــــه عشقه لیونۍ
کــــه زه مړشوم اول نوبیا کوه راته کوندتون
چـــې څودې وي ژوندون

دې وویــــل هوښیاره زمـــــا دمینې یاره
که زه اوله مړه شوم چې ودان نه کړې بل کور
دیــــــره مې شه په ګور

مـــورکړې داوعده وه پـــوره شوې موده وه
داشوه راڅخه مړه څکه یې ناست یمه په قبر
په خــــاورو کوم صبر

بې شـــــانه ښایسته وه په حـــسن آراسته وه
سپـــــین مخ یې ځلیده رڼایې کړه لکه د لمر
عــــــیسی و پیغمبر

داوه پـــــه نوم مهتابه ښایسته وه بې حسابه
سرې شونډې سپین غاښونه بلوري پیاله دبنګ
دیــــــره ویو ملنګ

عیســــی ویل زلمیه کـــــم عقله لیونــــیه
ورڅه بیرته کاله ته دغه ستا خوښې خواري ده

دمــــړوڅه ياري ده ؟
فقيروې کورمې دادی قســم خوړلی ما دی
ترمرګه پورې شپې ورځې به کړمه دلته تيرې
که لرې وي که ډيرې
عيسی وې په رېښتنې مـــين په ناز نينې
داتــــللی عمرتللی باقي کړئ سره قسمت
که ډيردې وي حاجت
چـې وکوم دوعا زه په حــکم د مولا زه
داښـځه به ژوندۍ شي نوربه ځئ غاړه په غاړه
مـــيره ارتينه دواړه
فقــــيروې پيغمبره لــــــه ټولو معتبره
داپــــــاتې عمرماکړله دې ښځې سره نيم
ورځه ياد کړه رحيم
عيسی وې غني خدايه دخــــلکو رهنما يه
په عــــــمرکې غمجن دی دغه ستا بنده فقير
پــه قبرناست زهير
دی زاړي روزوشب حاصــل يې کړه مطلب
زوړقـــــبرشودوه ځايه چې قبوله يې دوعاشوه
حاصله يې مدعا شوه
مـــيره ارتينه دواړه روان شـــولو همغاړه
چـــې بيرته يې کتلې عيسی ورک شوهغه درنګ
ديــــره ويو ملنګ
دې ښـځې وې ځښتنه دعــــمر کړمنه
راځـــه چې ځوکاله ته څه به کړو په هديره کې
په دې خوشې ميره کې

فقـــیرویل نګارې یـــودم کینه قلارې
مــــا کړې شو ګیرونه چې ویده شمه په نا ژ
ورنـونه دې کړه ساز
دې غیږکړه ورته سمه ویده شو پرې بې غمه
ناګاه یو شهزاده وچې راپیښ کړکردګار
وتلی و په ښـــکار
لـــه ورایې ولیدله چـــې ناسته وه بلبله
ورو ورو یې خواته راغی ترې نه ویې کړپرسان
حـــال کړه راته بیان
ته څوک یې راته وایه راغـلې له کوم ځایه
داڅوک دی چې بې غمه دې په غیږکې کوې خواب
چې نه دې شته حجاب
دې وویـــل داغل دی همیـش راسره مل دی
زه ده یـــــم تښتولې ډیرپخوا له خپل مکان
پـــوه نه یمه په ځان
میـــن پرې شهزاده شو په مـــــینه یې الوده شو
داهــــم شوه پرې مینه دواړوجوړدغه چلول کړ
فقیریې منځ کې غل کړ
ســـپره یې کړه پرآس پـــــه ښه خندا هوس
فقـــــیریې ویده پریښود هیڅ پرځان نه وخبر
عـــــیسی و پیغمبر
داښـــځه یې کړه روانه خـــــوشاله وه بې شانه
په مخکې به یې وهل شول سرودونه رنګ په رنګ
دیـــــره و یو ملنګ
راویښ چې هغه ځوان شو خـوارپاتې هک حیران شو

تـــــرې ورکه معشوقه وه ګرځیده په غره اوسمه
ژړل بـــه یې له غمه
ګرځـــــیده به چارچاپیر پــــــه غره اوسمه ډیر
کــــــاته له ورایې ولیده سپاره په یو مکان
فــقیر شو ور روان
روان چـــې داغریب شو لښــــکرته چې قریب شو
کــــــاته یې ارتینه یې شهزاده پسې سپره وه
پرې شوې مسخره وه
فقیـــــرویل حاکمه پرمــــا باندې ظالمه
زمــــــادا نکاح کړې ته له مانه بیایې چیرې
مومن یې که کا فرېې
راستون چې شهزاده شو فقـــیر ته په غصه شو
وې دابنــــځه خو وایې چې پرمایې کړې چل دی
میره مې نه دی غل دی
سوټ بوټ یې دا فقیر کړ مضبوط یې په ځنځیر کړ
داخــــل یې کړپه ښا رکې په لاس پریوت دکوتوال
غــوږ کیږده وایم حال
پــــاچا یې له دې حاله خـــــبر کړ زما لاله
مــــاغل دی راوستلی ښکارته تللی وم سحر
عیــــــسی و پیغمبر
له ده ســـــره جلی وه راغـــــلې په ځوانی وه
بې غمه یې په غیږ کې خوب کاوه لکه پلنګ
دیــــــره و یو ملنګ
پاچــــا ویل کوتواله خـــــبرشه له دې حاله
ته راولــه سړی چې په ربتینی سره غل دی
که ده جوړ کړی چل دی

سړی اوښــــځه سم روان شــــول هغه دم
پاچـــا وویلې ښځې ته داڅنګه قیل وقال دی
داڅه پېښ شوی حال دی

دی ښـــځی ویل شاه زمـــوږ د سر پناه
زه ده وم تښـــتولې په تګی له خپل مکانه
پـــوه نه ومه له ځانه

فقـــیرویل سلطانه . دروغ وایــــي داشیطانه
دولـــت مې دی ورکړی په هوس می واده کړې
زمـــا دانکاح کړې

پـــاچا ویل اې ځوانه خــــبره دې شوه ګرانه
دد واړوشــریعت دی یوشاهد تیرکړه پرې باندې
ددې قاضي په وړاندې

فقـــیر شوپه خندا شـــاهد لرم عیسی
ســـبا دلمر په خرک به یې دلته کړم زهیر
روان شـــو دا فقیر

عیسی به چیرته ګوري په کوم ځای کې به ښوري
چـــې دایې بهانه وه ځان یې کړلو لراوبر
عیـــسی و پیغمبر

دې ښــځې ویل امیره جـــوګي لاړو له ګیره
دعوه یې خوشې لاړه ځان له مرګ یې کړپه ځنګ
دیره و یـــو ملنګ

جاسوس یې پسې سم کړ روان یـــې هغه دم کړ
وې ورشـــئ لاس تړلی سړی راولئ په لاس
چې نه شي درنه خلاص

فـــقیرچې له دې ښاره وتـــــلی زما یاره
بـــهرپه لویه دښته کې دیوې ونې دوړاندې

ویده شو ترې دلاندې
عیسی پــه یو دستور په خــوب شوورحضور
وې زه بــه ماسپښین له خیره درشمه سباله
ډاډه لاړ شه خوشاله
لــه خوبه شو بیدار ولاړ و څــوکیدار
فقــیریې لاس تړلی هلته بیرته کړروان
حضورته د سلطان
پاچــا ویل بد رایه عیسی څه شو اوس وایه
دروغــجنه منافقه کاردې پټول واړه دچل دی
راغلی دې اجل دی
فقــیرویل صاحبه دا واوره مــنا سبه
ســبا په ماسپښین به یې عالم وینې تما م
عیسی علیه السلام
سبــا په ما سپیښن عیســی نه شو تعیین
فقــیرغریب خپه و غلی کیناستو ستومانه
پاچا ویل شیطانه
راغــلی دې اجل دی خولړ پــکې معطل دی
جوګــي یې په ریښتینې چې لرې مکروهنر
عیسی و پیغمبر
نا څــاپه شو یو غږ په ښارکې جوړشو زوږ
عیسی حضورته راغی ددې ښځې شوزیړرنګ
دیره و یوملنګ
پــاچا ویل پیغمبره له خــلکو معتبره
ددې دواړو دعــوه ده که معلوم وي درته حال
نوخلاص کړه دا جنجا ل
عیسی ویل اې ښځې کــم عقلې بې تمیزې

درکــــړی امانت ددې سرې ورکړه دوباره
چـــې ځې پخپله لاره
ددې ښـځې دانیت و راغــلی یې شومیت و
له ورخـــه تیرې شوې اوبه بیا کله جاروځي
زما په خوله به څه ځي
دې وې واخله امانت که ستا وې څه دولت
خوداد دې وینــــا وه نوردخاوروشوه ډیران
فقیـــرشو ترې روان
پاچا ویل عیسی ته دا حــال ووایه ما ته
داڅنـــــګه معامله وه چې تا پته فیصله کړه
زمونږ دې اندیښنه کړه
قیصه یې کړه بیان پاچا شوهـک حیران
چې بیرته پرې راستون شو داعیسی علیه السلام
مجـلس یې کړو تما م
سیـــد عبدالغفاره ګل نشته بې له خاره
چې چیرته معشوقه وي نه وفا لري نه ننګ
دیره و یو ملنګ (۱)

په پورتني داستان کې که له یوې خوا له بشر اودهغه له ژوند سره مینه نغښتې ده ، نوله بلې خوا دانسان پرژوند باندې دلوبوکولو او دهغه دروا حقوقو دترپښو لاندې کولو نتیجه هم پکې له ورایه ځلیږي اوپه دې توګه انسانانو ته دا پیغام رسوي چې که څوک له بل چا سره ښه وکړي نو نتیجه به یې ښه اوکه بد ورسره وکړي نونتیجه اوبدله به یې هرومرو بده وي.

۱- سید عبدالغفار، دیوه خاوند اودهغه د میرمنې داستان ، پښتنې سندرې، دویم ټوک ، ۲۱۰،۲۱۷ مخونه .

ي: دپښتوپه کیسیواوروایاتوکې دسولې انعکاس:

لکه مخکې چې ورته اشاره وشوه پښتانه ذاتاً سوله دوست پیدا شوي اوله انسان سره یې مینه په خټه کې اخښل شوې ده ، دوی خپل دغه احساس اودغه انساني غوښتنه پخپلوکړو وړو ، خبرو ، قومي جرګو ،لیکنو او روایاتوکې ښکاره کړې ده ،ترڅوراتلونکي نسلونه دغواصیلو بنیا د ونو او ارزښتونوته په پاملرنې سره دغه احساس پخپلوکې لاپیاوړی کړي اوژوندی یې وساتي. دمثال په توګه خوشال خان خټک دعدل اولورینې په اړه دنوشیروان عادل یو روایت رااخلي اوددې روایت په راوړلوسره غواړي پخپله ټولنه کې عدل ،انصاف اوخواخوږی ته خلک راوبولي، دی لیکي

« نوشیروان عادل په طعام ناست و ، بقاول طعام راوړ ، دآش کاسه یې راوړه ، کاسه کږه شوه څه خوآش ورځنې توی شه. دنوشیروان لمن پرې ککړه شوه ،هغه درسته کاسه په سردنوشیروان تویه کړه درست یې ولاړه . نوشیروان ورته ووې چې دادې ولې کړل چې درسته کاسه دې دآش راباندې واړوله . بقاول وې داوله چې لږ آش توی شه دما په اختیارنه وه . ستا لمن ککړه شوه تا راته بدنظروکړپه داکاته په لږګناه هم ته قتل فرمایې ، ماپه زړه کې خپل مرګ ولیده ،ماوې زه خو مرم ولې درسته کاسه دده په سروانه ړوم چې ډیرګناهګارشم ګوندې مې وبخښي که مې ووژني هم په ګناه به ومرم نه بیګناه، نوشیروان وبانبه »[۱]

داهم دافضل خان خټک یوبل روایت دی چې په ټولنه کې دژوند دکولو هغه معیار راپه ګوته کوي چې دانساني ژوند لومړنی ضرورت دی افضل خان خټک لیکي:

هرګاه چې سلطان بهلول تردنیا تیرشه. سلطان سکندر په قصد دسلطنت په ملازمت دحضرت قطب الاقطاب شیخ سماءالدین کنبو چې د ډیلي و

(۱) خوشال خان خټک ، دپښتونثراته سوه کاله ،سرخیړونکی زلمی هیوادمل ،ملت پرینترز،لاهور، ۱۳۷۵هـ ش ۱۹۹۶ کال، ۲۹۲،۲۹۱ مخونه .

ورغی اوعرض یې وکړ چې زه نسخه دصرف میرچې میزان دعلم صرف دی غوارم چې په خدمت یې دحضرت ولولم. نورکتاب یې له بغله راوکیښ اوپه مخ کې یې دشیخ کښیښ، شیخ وفرمایل بدان اسعد ک الله تعالی فی الدارین. په مجرددې ویل سلطان سکندرلاسونه مبارک دشیخ کښل کړل اوعرض یې کړه چې مراداومقصود دما همدا کلمه وه چې له زبان مبارک په حق دبنده ظاهره اوهویداشي، حضرت شیخ ته حسن ادب دسلطان سکندرډیرښه ښکاره شه اوله مخه دباطن یې وفرمایل چې ستا نظام مې له خدایه غوښتی دی چې سکندردخپل وخت شي اوډیربندګان دحق تعالی له تاکامګاراوفیض یاب شي. شهزاده دا دوعا په فال ونیوه سوورشه اوپه یمن ددوعا په هسې مرتبه ورسید چې مبراله تفصله اوله بیا نه وه اوهریوامرا اوارباب دولت به چې وظیفه اومد د اوامداد ددرویش اودمحتاج په تقدیم راوړ هغه به ډیروسلطان ته معززاومعتبرواوورته به یې فرمایل چې بنا درویشي ده،رواداریې په نقصان مه شه اوپه خبرداری دسپاه اورعیت ترهسې ځایه رسیدلی وچې پټ رازدخلکوبه وده ته رسیده او ګاه ګاه به هغه واقعه چې تنها به له چا په خلوت کې په وجود راغلې وه چې هیڅ زیان اونقصان به پکې نه و ظاهره به یې کړه .ترهسې حده چې په خلق کې شهرت شوې وه چې سلطان تسخیر دعالم غیب یعنې دپیریانوکړی دی چې خبرله پوشیده اوله مغیبات حال وایي. نقل دی چې یوه مرد په زمانه کې دسلطان سکندرآیره ددیوال کینده اوپه وخت دکیندلوډیوه ځلورګوټې په ځمکه کې را ښکاره شوه،هغه مرد وخپلومتعلقا توته وویل چې داچراغ ښه وساتئ لایق دکوردی. هرګاه چې شپه شوه څه خوتیل یې په ډیوه کې واچول. ډیوه یې بله کړه ، نورفی لحاله دوه سرې پیدا شول. هغه مرد ورته وویل چې تاسو څوک یئ ؟ دوی ورته وویل چې موږ موکلان ددې چراغ یو. هرکس چې داچراغ بل کا موږ محکوم اومامورده یواوهرچې فرمایي هغه په ځای راوړو. بیا طرفه دا کاردی چې هغه مرد په لـــور د یوه سوداګرمین و. په سبب دتجربې یې خپل راز په میان کې راوړ ،هغه موکلانو جینۍ دکتهه سره

چې پرې اوده وه حاضره کړه.هغه مردچې پس له عشرته مواصلته وموکلانوته وویل چې داجل چې موله هغه ځایه راوړې وه بیایې وهغه ځای ته ورورئ في الجمله هره شپه به یې هغه جل راوړه اووړه اوهغه مردته یې احتیاج دهیڅ څیزپرې نښی. رفته رفته له دې معاملې هغه جل زیړه زرغونه اورنځوره شوه،هغې جلۍ یوه ورځ کیفیت دخپل احوال ومورته بیان کړ،مورېې پلارله دې واقعې خبرکړ اوویې ویل چې هره شپه دوه تنه مخ له غیبه راښکاره کا اودا لوردتا واخلي اویوېې سي اویا داچې په کورکې دمورپېټ شي په وخت د فرصت دا واخلي یویې سي اویو ځوان دی درسته شپه نرد مواصلت اوعشرت ورسره کا.هرګاه چې شپه په آخرشي بیا یې وکورته راوړي، هغه مرد چې سوداګرو یوه حیله یې برپا کړه او دا مقدمه یې وسلطان سکندرته په عرض ورسوله. بادشاه وکوتوال ته وفرمایل چې تفحص اوتفتیش ددې واقعې په تاکید تمام سره وکا. کوتوال که هرڅه په داباب سعې وکړه لیکن ترسره نه شوه او هیڅ اګاهي یې له دې حاله بیانه مونده . آخرسلطان سکندرومیان بهوا چې وزیرو ورته یې ووې چې پیروي اوتجسس دمعاملې په تاکید کړی بویه . میان بهوا هغه سوداګرته ووې چې ښیښه ډکه په زعفرانو ولورته ورکړه چې په جامواوبستردهغه شخص زعفران پوړوهي، هم هغه رنګ یې په عمل راوړه،هرګاه چې هغې جل زعفران له ځانه یووړاوپه جامویې دهغه ځوان ولوستل.ځوان حقیقت دکارمعلوم کړ،پس له هغه موکلانوته یې ووې چې اوس څه تدبیرکړی بویه . موکلانو زعفران راوړه هم دسلطان اوهم په جامودا کثروامراګانویې پوړ وهل ، سلطان چې داحال ولید متفکراومتحیرشه اونه پوهیده چې چاره ددې کارڅه ده، آخرلامر ویې فرمایل چې حل ددې عقدې بې له نرمۍ اوله ملائیمته کیدونی نه دی، پس له هغه یې قسم دکلام الله یادکړاومنادي ندایې په تمام شهرکې وکړه چې که صاحب ددې معاملې راشي اوځان ښکاره کا هرچې یې مراد اومقصود په خاطروي واړه به ترسره شي. چې هغه ځوان معلوم کړه چې آخرداکاردانتیجه لري ډیوه یې واخیسته اوسلطان ته

راغی او ځان یې ښکاره کړاوحقیقت یې په واقعي عرض کړ. سلطان آرزو دده پوره کړه او ډیوه یې ترې واخیسته.[١]

داهم دخواخوږۍ اوانساندوستۍ په اړه یوبل روایت:

زورورله ښایي چې په کمزوري باندې زورنه کوي اګرچې کاریې خرابیږي لکه چې دروم د ملک بادشاه ، نوشیروان بادشاه ته قاصد لیږلی و،چې دلبارته ورسید څه ګوري چې یوه لویه ماڼۍ ده بادشاه پکې په تخت ناست دی اونوربادشاهان اوامیران اووزیران ورته په کورسو ناست دي،لیکن چې قاصد تماشه وکړه یوځای ورته په هغې ماڼۍ کې کوږښکاره شو،نوله یوسړي نه یې پوښتنه وکړه چې داځای ولې کوږدی،هغه ورته وویل چې دا دیوې بوډۍ کورو،په هغه وخت کې چې بادشاه داماڼۍ جوړوله ، نوهغې بوډۍ ته یې وویل چې داکورپه ما خرڅ کړه مګردهغې رضا نه وه اوپه زورسره خوبادشاه داکارنه کاوه، نوپه دغه سبب سره داځای په دې ماڼۍ کې کوږپاتې شوی دی،قاصد وویل چې رښتیا خبره داده چې داکوږوالی ډیرښه دی له هغه سموالي څخه چې په ظلم سره شوی وي اوحق دانصاف دادی چې داکارنه په ړومبۍ زمانه کې چا ویلی دی اونه مې وروسته ګومان کیږي چې څوک له بادشاهانونه وکړي ،بادشاه چې داخبرې دقاصد واوریدې ډیرخوشال شواوانعام یې ورله ورکړاوپه مداراوعزت یې رخصت کړ.[٢]

داهم دتاوتریخوالي پرخلاف اودسوله ییزژونددتامین اودوام په اړه یوبل روایت:

١- افضل خان خټک ،تاریخ مرصع، مقابله ، تصحیح اونوټونه له دوست محمدخان کامل مومند،یونیورسټي بک ایجنسي، پېښور، ٨٤،٨٦ مخونه .

٢- مولوي احمدصاحب دتنګي،ګنج پښتو،اداره اشاعت سرحد،پېښور،قصه خواني، ٢٢،٢٣ مخونه.

دقدرت فیصله

دژمي زمانه وه، دماښام وخت و. یخه هوالګیده اوکله کله به دسیلۍ چلکه هم پکې راغله دتیرا په غرونوواوره نه وه پریوتې ولې بیاهم پوره ساړه وو۔ په داسې وخت کې د تیرا د لمرخاته خوا دیو اوچت ځنګلي غره په اړخې کې یوسړی ټوپک په لاس دونو لاندې چپ چاپ لکه البنګ ولاړو او داسې معلومیده چې لکه دښکارپه انتظارکې وي

داغردویخ نه ترسره پورې یوځنګل و. په خواوشاکې یې بل دومره ګورځنګل چیرته هم نه و. دلرګونه علاوه دښکاردپاره هم داځنګل ډیرمشهورواوخلق به ورته په پټه په څرګنده ښکارته راتلل ولې دشپې په داسې سخته تیاره اوسیلۍ کې ښکارڅوک کوي؟ داسړی داسې معلومیده لکه چې د ځنګلي ځناورپه څاوکې وي اوپه اصل کې دی دښې آدم دښکارپه نیت ولاړواوپه ځیرځیربه یې یوخوابل خواته کتل. دسختې سیلۍ په وجه څه آوازهم په غوږوراتلی نه شو. بیا به هم چې کله کله دسترګودرپ هومره سیلۍ ودریده، نودی به ویښ ویښ شواوپه خپل ټوپک به یې ګرفت مضبوط کړو، داسړی په اصل کې ددې ځنګل ما لک ګل بازو. دتیرا اکثرغرونه شاړدي، نودچا په ملکیت کې چې ځنګل یاشین غررسیدلی وي، نوهغه ډیربختورګڼلی شي اودښمنان ورسره په حسد وي داځنګل پخوا زمانه کې دګل بازدقام ددښمنانوپه قبضه کې تلی و. دمغلو په زمانه کې د ګل بازمشرانود ډ یرومقد مواوقضیونه پس بیا راګرځولی و. اګرکه دګل باز مشرانوګټلی و اودهغوی حق منلی شوی و، خو بیا هم دښمنانود شوې فیصلې پروانه کوله اوهروخت به په دې ځنګل بلوسید ل. کله ونې پریکړې. کله ښکا رکړی. کله اور لګولی .غرض داچې نقصان به یې کولواو ددواړو قامونوترمنځ پرې څوځوځله مرګونه ژوبلې هم شوې وې اوداخانداني عداوت پشت په پشت راغلی پاتې شوی و. ګل بازچې څه وخت دخپل قام مشرشو .نوددې عداوت شپږمه پیړۍ شروع شوې وه.په دښمنانوکې ډیرخطرناک اوفسادي شیردل خان و. ده به څوپه څو یمه په دې

ځنګل ډاکه اچوله اوپټ په پټه به یې کله ونې وهلې ، کله واښه کړي ، کله ښکار، ګل بازاو شیردل دواړه دیوبل وینوته تږي ناست وو، په ورکوټوالي کې لادیوبل دسردښمنان وو، اوچې لوی شول نودیودبل به یې د بیخ بنیاد دویستوکوښښ کاوه،ددې ځنګل په سرددواړو قومونوترمنځه سخته دښمني وه،داکیدی شوه چې دادښمني لرې شوې هم وای اوسوله شوی وای خودګل بازاوشیردل ذاتي عداوت ددې قومي دښمنۍ په اوردتیلوکاروکړو اوهریو دخدای نه دا غوښته چې دښمن مې په قابوکې راشي اوسرېې وچقوم.

ګل بازدځنګل دڅوکۍ له پاره سړي هم مقررکړي وو اوپخپله به هم ددښمن په څاوکې ګرزیدو ولې تراوسه یې لاموقع په لاس نه وه راغلې، شیردل خان هم داسې کچه سامی نه و. هغه به هم همیشه دځان سره پوره ډله راوسته اوډیرپه احتیاط به یې په ځنګل ډاکه اچوله.

نن هم ګل باز دخپل ځاني دښمن شیردل په انتظارکې ولاړو.هغه ته پته لګیدلې وه چې شیردل به نن دشپې په ځنګل ډاکه غورځوي. داسې موقع هغه دخدای نه غوښته . اول موقع ته رارسیدلی و، ګل باز خپل سړي په یوه سمڅه کې پټ کینولي ووااوپخپله په داسې ځای ولاړو چې ګیرچاپیره ښکته پورته هرڅه یې په نظرراتلل.

ګل بازپه ډیرې بې تابۍ سره دخپل دښمن دراتلوانتظارکولوچې په دې کې ناګهانه دیوې کندې نه صحرایي کوترې والوتې ، دا د دې نخښه وه چې څوک را روان دی ځکه چې کوترې په تیاره کې اوبیا په سیلۍ کې بې وجهې دځای نه نه الوزي ګل بازځان سمبال کړو. دغه وخت دهغه په زړه کې یوه هیله وه اوهغه داچې که په دې تیاره شپه اوخوشې ځنګل کې شیردل یوازې په یوازې خدای په ګوتو راوستونود ډیرعمرد ک زړه به پرې تش کړم.

په دغوخیالاتوکې دیوې غټې ونې دتنې نه تاوشو اودسردښمن شیردل خان یې مخ په مخ ولیده. ښه شیبه خودواړو یوبل ته په ځیرځیرکتل.

ددواړوپه لاسوکې ټوپک وو. ددواړوپه زړونوکې یو بل ته ډکه وه ، دواړه د ډیرې مودې راسې دداسې موقع په تلاش اوارمان وو. ولې دا دپښتون فطرت نه دی چې په دښمن ناڅاپي حمله وکړي اودخبروځه موقع هم ورنه کړي.

ګل بازاوشیردل هم دیوبل دسردښمنان وو. ولې داسې دښمني یې نه وه چې دلیدوسره یې په یو بل ډ زې کړې وای.د شپې په تیاره کې ګل باز او شیردل د واړه یوبل ته مخامخ د یو د ووقدموپه فاصله ولاړ وو. ددواړونیتونه بد او ارادې یې خرابې وې . د زړونو براس یې اوښکل غوښتل.ولې قدرت په دواړوپورې خندل.په دوی کې لایوهم خوله نه وه پرانستې چې دسیلۍ یوه سخته جلکه راغله. داسې معلومیده چې دنیا په بل مخ اوړي اویوه غټه ګوره ونه دیوناڅاپي کړس سره راماته شوه. ګل باز اوشیردل یوطرف ته دټوپ نیت کولوچې دونې غټې غټې ښاخونه پرې راپریوتل او دواړه سره دلاندې راوغورځیدل.یو طرف ته ګلبازدونې دتنې لاندې پروت یولاس یې غټ مات اوورلاندې راغلی و.اوبل لاس یې ژوبل شوی اوچت نیولی و مخ اوسریې هم ځای په ځای ژوبل شوي وو اووینې ترې بهیدلې. بل طرف ته شیردل په یوګزفاصله کې بې حس اوحرکته ددوه و غټوښاخونودلاندې بدء بد راګیرشوی پروت و.اودپاسه پرې په سوونومنونودرنې څانګې راغلې وې. دده هم سراوسینه ډیرسخت ژوبل شوي وو .یوه پښه یې په دوه وځانګوکې الول شوې وه او د واړه لاسونه یې هم ګیرشوي وو.غرض داچې په نوم دواړه ژوند ي وو او د خوځید و یا دځان دخلاصولو طاقت په یوکې هم نه و.یوه شیبه پس شیردل وخوځیدو اوډیره درده یې زبیرګي شروع کړل په مخ یې وینې بهیدې.یولاس یې په مټه خوارۍ راخلاص کړو. له سترګونه یې وینې پاکې کړې اوچارچاپیره یې وکتل . ورسره خواکې ګل بازهم بې تابه اوبې طاقته پروت و. دواړویوبل ته په داسې وخت کې هم په انتهایي نفرت اوحقارت سره کتل ددواړو په زړونوکې رنګا رنګ خبرې ګرځیدې.

ګل بازپه دې خبره خوشاله و چې شکردی چې دمرګ نه بچ شوم،ولې یوپه زخمونواوبل په دې خیال چې دسردښمن راله خدای په ګوتوراکړی دی اوزه ورسره هیڅ هم نه شم کولای، دهغه زړه پرق وچاوده ولې دایې هم یقین وچې شیردل هم بد بد راګیرشوی دی اوخلاصیدی رانه نه شي، بل طرف ته شیردل خپل زخمونه اوبدحال هیرکړی په دې خوشالیدو چې دسردښمن مې هم بد بد راګیرشوی دی، اوپه خپل ځنګل کې زما په شان بې طاقته بې مجاله پروت دی ، یوه لحظه خو دواړو یوبل په سترګو سترګوکې خوړل آخرشیردل داپرهیزمات کړدپیغورپه شکل یې ګل باز ته ووې چې پکار خوداده چې ته مړشوی ولې خیرکه مړنه یې نوهم راګیر شوی بد بدیې ، او عجیبه دا چې هم پخپل ځنګل کې چې تاسو په تګې تورې خپل کړی دی دقدرت انصاف څومره زورور دی دایې وویل اوبیا یې ښه په زوره وخندل ، ددې خندا پیچموزوپه ځواب کې ګل باز وویل چې زه خوپخپل ځنګل پخپل ملک کې پروت یم ، خوتاته شرم اوغیرت نه درځې لکه دغل دخپل همسایه په ملک کې دقدرت دلاسه بد بد راګیرشوی بې حاله پروت یې.اوس چې زما سړي را ورسي اوته هم دغه شان ویړوازپروت یې ، نودافسوس منګول به مروړې وایې به چې خدایه ددې نه خومرګ ښه و، شیردل یوه لحظه خوچوپ وبیا یې دیرپه استقامت سره دا ځواب ورکړو چې ستا دا یقین دی چې ګنې ستا سړي د لته رارسي، نوموږبه دغه شان دلته پراته یو؟ګل بازه !

وارمه خطا کوه، له ما سره هم خپل سړي راغلي دي اوپه ما پسې سم راروان دي، اول به هغوی دلته رارسي او چې ما د دې ځای نه وبا سي، نوستا په مرګ کې چې کسرپاتې دی هغه به هغوی پوره کړي، داباقي ځانګې به هم درباندې انبارکړي اوچې ستا سړي رارسي،نوته به بلې دنیا ته تللی یې اوزه به سبا ستا خپلوانوته عذرخواهي ورلیږم.ګل بازپه ځواب کې ووې چې داخبره دې په ښه موقع رایاده کړه.زما سړي چې څه وخت راورسي، نوهمدغه شان عمل به درسره وکړم. لیکن عذرخواهي به دې

خپلوانوته نه لیږم ځکه چې زما په ملک کې لکه دغلوراګیرشوی یې.
شیردل په غصه کې ووې چې ډیره مې خوښه ده په دغه ځای نن دافیصله کوو.ته اودستا سرې اوزه اوزما سرې.بې دریمګړي به داقضیه ختمه کړو،یابه ستا ککرۍ ورغړې یابه په موږه ځلی جوړکړې چې هډوغم غوځ شي.

ددې خبرواترونه پس یوه شیبه دواړه غلي وواوپه دې فکرکې ووچې دچا ډله به اول رارسي ؟ هسې نه چې دابل راباندې رومبی شي دواړوپه زړه کې دوعا کوله چې خدایه! اول زما سړي راورسوې! نا امیده په قلاره پراته وو.یخه هوالګیده، ولې سیلی کمه شوې وه.ګل باز زیات بې حاله ودزخمونونه علاوه حلق یې وچ و اودتندې نه یې ژبه راوتې وه . داوبو پتکی ورسره و. ولې دومره طاقت یې نه وچې یې لاس خلاص کړی وی اواوبه یې څښلی وی.یوه لحظه خویې تنده تیره کړه.خوآخریې زغم تمام شو.په ډیرتکلیف یې یولاس رااوږدکړو په غاښویې دپتکي سر لرې کړواوپه یوواریې نیم پتکی تش کړو.چې لږه ساه پکې وشوه . نوبې اختیاره یې خپل دښمن شیردل ته وکتل چې خوارې سترګې یې نیولې وې اودوینو رودپرې رامات و. دګل بازپه زړه کې ترس راغی اودپښتومهمان نوازۍ جذبه یې را اوچته شوه او داخیال یې راغی چې څه رنګه چې زه تږی وې دارنګه دی هم تږی دی.اوداوبو دیوګوټ محتاج دی که مې دسردښمن دی.خوبیا هم بني آدم دی اودبني آدم تږې وژله سړیتوب نه دی په خپل زړه کې یې ځان ملامت کړواوپه ډیره نرمه ژبه یې شیردل ته ووې چې که دې پتکي ته لاس را اوږدولای شې.نودرڅکوم یې.زما خومرۍ وچه وه.دتندې نه بدحاله وم .خوشکردی چې پتکی مې رایادشو یوګوټ اوبه مې وڅښلې.ساه راکې وشوه.ته هم یوڅوګوټۍ اوبه تیرې کړه . نولږدم به درکې راشي. په موږه دواړوکې هریو چې وې مرې خوبه مرې.خوراځه چې دمرګ

نه وړاندې ديوې شيبې دپاره خوخپله دښمني شاته وغورځوو اوپه يوپټکي اوبه وڅښو. (۱)

داسې ډيرروايات شته چې په پښتوکې په شفاهي توګه موجود دي اوله يوې پيړۍ نه بلې پيړۍ ته،له يوه نسل نه بل نسل ته اوله يوې زمانې نه بلې زمانې ته سينه په سينه ليږدي،دتاوتريخوالي، کرکې او نفرت پرځای د امن ، مينې ،خواخوږۍ اوانساند وستۍ تلقين کوي ،زه لا کوچنی وم، په ښوونځي کې مې زده کړه کوله، خوپه دې د يرنه پوهيدم چې تا وتريخوالی څه ته وايي اوامن څه شی دی،کرکه اونفرت څه پايلې لري اومينه ،خواخوږي او انساندوستي انسانانوته څه وړ فايدې او ګټې له ځانه سره لري،خوچې دچا ترمنځ به تاوتريخوالی و،کرکه به وه اوله يوبل څخه به يې نفرت درلود چندان خوند به يې نه راکاوه،مابه له ځانه سره ويل چې دوی ولې له يوبل سره مينه نه کوي،ولې يوبل ته خاندي نه اوولې ديوبل په غم اوښادۍ کې ځانونه.نه شريکوي بيابه مې خپلې دغه اند يښنې له خپل اروابښادپلار سره شريکې کړې .هغه به مې په سربانديې لاس راتير کړ اوراته وبه يې ويل: زويه : ته خپه کيږه مه اوپه دې باب انديښنه مه کوه ځکه که خدای وغواړي د تاوتريخوالي ،کرکې اونفرت پرځای امن ،مينه اوخواخوږي هم د دغه شان خلکو په زړونوکې ځايولای شي،خوچې ما بيا بيا خپله انديښنه تکرارکړه نوراوابښاد پلارمې يوهغه روايت راته بيان کړچې هغه له خپلوپلرونونه اوريدلی و ،هغه روايت دادی:

دتيرا دپړوڅمکنوپه يوه دره کې دخوړدواړوغاړوته مخامخ دوې سترې کورنۍ اوسيدلې، په لومړي سرکې دغو دواړوکورنيو دمينې اودوستۍ په فضا کې ژوند سره کاوه او ډيره ښه راشه درشه يې درلوده، خويوه ورځ ددواړوکورنيو ددووځوانانوترمنځ په يوه ډيره عادي خبره خبرې ترخې شوې اوبالاخره سره لاس اوګريوان شول اوپريوبل يې دډبرو وارونه وکړل. له بده

۱- ګل مست ،دقاضي عبدالسلام ،د پښتوادبي سوغات ،لومړی چاپ ،منظورعام پريس ،پېښور، د۱۹٤۸کال فروري، ۲۱، ۳۱ مخونه.

شامته یوه ډېره دیوه ځوان پرسرولګیده اوسریې مات شو. په هغه زمانه کې ډاکتران اوطبیبان هم نه وو او خلکوبه کورنۍ درملنې کارولې، داچې ټپ ډېرژور و اوسمه درملنه هم پرې ترسره نه شوه، نو هغه ځوان دهغه ټپ له امله مړشو اوپه دې توګه ددواړوکورنیو ترمنځ دښمني پیل شوه، دمقتول ورثې دخپل پورداخیستلوپه غرض دقاتل دکورنۍ دوه تنه تر ډزولاندې ونیول ترڅوپه دې توګه دیوه تن په وژلو سره خپل بدل واخلي، خود ډزوله امله دواړه ځوانان ووژل شول اوپه دې ترتیب دبیا بدل اخیستلوله پاره بهانه پیداشوه.

دتیراپه خلکوکې ددووکورنیواو دووقامونوترمنځ ډېرې دښمنۍ تیرې شوي دي اوچې کله ددوو کورنیوترمنځ چې په نږدې واټن کې سره اوسیږي دښمني پیداشي بیانودکورنۍ نارینه کسان په کورونوکې ځانونه کلابند کړي اوچې دهغې بلې کورنۍ کوم نارینه له کوره راووځي. نوترډزو لاندې یې ونیسي ځکه نودکوربهرټول کارونه دښځوپه غاړه وي اوښځې مجبورې وي چې دکرکیلې اونورو ضروریاتو دترسره کولوله پاره ډېرو درندوکارونوته مټ ورکړي، نو ددغو داواړوکورنیو نارینه هم په خپلوکورونوکې کلابند شول او چې کله به یې د ټوپک زخه دهغې بلې کورنۍ پرکوم سړي باندې برابره شوه پرته له ځنډه به یې له پښووغورځاوه، دغه دښمني شل کاله اوږده شوه او ددواړوکورنیو زیات شمیرغړي پکې ووژل شول.

یووخت دیوې کورنۍ مشرسخت ناروغ شو، داچې له یوې خوایې مناسبې درملنې ته لاس نه رسیدو اوله بلې خوایې دګرځیدو اوراګرځیدوامکانات هم نه درلودل، نوروغتیایي حالت یې له یوې ورځې نه بلې ته پسې خرابیدو، دهغه له ناروغۍ څخه دهغې بلې کورنۍ مشرخبرشواوداسې ورته وویل شول چې کیدای شي په ځوورځوکې حق ته ځان تسلیم کړي، نواراده یې وکړه چې پوښتنې ته ورشي اودوروستي ځل له پاره یې وګوري، دچا په خوله یې احوال ورولیږلوچې زه غواړم د خپلې کورنۍ دنارینه غړیوپه

ګڼون ستا پوښتې ته درشم که تاته په دې کې څه مشکل نه وي نو مثبت ځواب به راکړې.

استازي چې دهغې کورنۍ دمشرپيغام وروړساوه،نوناروغ مشرله خپلو کشرانو سره ترمشورې وروسته دهوځواب ورکړاوورته ويې ويل چې همدانن مازديګرمور ددوی راتګ ته سترګې په لاره يو،دمقابلې کورنۍ ټول نارينه له خپل مشرسره له خپلوکورونوڅخه راووتل، په داسې حال کې چې ټوپکونه يې په متونوايښي وو دهغې بلې کورنۍ دکورونوپه لوروخوځيدل، هلته چې ورسيدل دهغې کورنۍ ټول نارينه يې هرکلي ته ولاړ وو اوترروغبړوروسته يې ټوپک ترې واخيستل (په پښتنوکې داتعامل دی چې ميلمه دچا کورته ورشي نوورسره وسله ترينه اخلي اوپه يوه مناسب ځای کې يې ږدي) مشرد مخه اوکشران ورپسې مخامخ دناروغ مشرخونې ته ننوتل، ناروغ مشرپه ډيرتکليف ځان کيناستوته برابرکړخوميلمه مشرپه ډيره چټکۍ دهغه چپرکټ ته ځان ورساوه اوهغه يې له کيناستلوڅخه منع کړ.

له روغبړ وروسته ټول په مناسب ځای کې کيناستل اوراغلي مشرناروغ مشرته په خطاب کې وويل: فلانی خانه! څنګه يې اوروغتيايي حالت دې څه ورډی؟ هغه ځواب ورکړ: فلانی خانه ! خدای دې تاسوته دنيکۍ بدل درکړي چې دلته راغلئ، زما روغتيايي حالت له يوې ورځې نه بلې ته خرابيږي خدای خبردی چې څومره دانه به مې پاتې وي ،خو په دې خوښ شوم چې دژوند په وروستيوشيبوکې مې ستاسو ملاقات اوديدن په نصيب شو.

ميلمه مشرپه ځواب کې وويل: فلانی خانه! زه همپه دې خوښ شوم چې له تاسره مې ليده کاته وشول،خوپه دې خپه يم چې که ته مړشې نوزما به يوسترارمان په زړه کې پاتې شي اوهغه دا چې کاشکې ته زما دټوپک په ګولۍ لګيدلی وای،نوهغه وخت به مې په زړه کې ارمان نه وپاتې، ناروغ مشرمسکی شواوپه شميرلو الفاظوکې يې ورته وويل: فلانی خانه ! ستا

دغه ارمان خوبه زه پوره کړم اودغه دی زما ټوپک واخله اوخپل ارمان دې سرته ورسوه .خوزما دارمان پوره کول په تاپورې اړه لري اوهغه داچې کاشکې زما په ژوند زموړاوستاسو ترمنځ روانه دښمني په دوستۍ بدله شوی وای چې دا ارمان ته پوره کولای شې اوآیا ته پوهیږې چې ددغوټولوقتلونوذمه واري زما اوستا په غاړه ده ځکه هرځوان چې وژل کیږي زما اوستا په رضا اوامر وژل کیږي. زه خوفکرکوم چې همدومره وژل بس دي. میلمه مشر ترلږ سوچ وروسته غاړه رښه کړه او ورته وې ویل : فلانی خانه! ته پوهیږې چې ددې دښمنۍ له منځه وړل ناشونې بریښي ځکه یوتن نه دوه تنه نه بلکې په لسګونوتنه ددې دښمنۍ ښکارشوي دي ځکه خوبې نوماته هم دحل کومه لارپه نظرنه راځي. ناروغ مشرتر یوه اوږ ده زګیروي وروسته ورته وویل: فلانی خانه! که زه اوته وغواړو همدا اوس ټوله دښمني په دوستۍ بدلولای شو اوهغه داچې تیرپه هیر ونیسو اوپخپلوکې دخویندو.لوڼو دوستۍ سره وکړو. ځکه همدا اوس ستا په کورنۍ کې لس دوولس ځوانان ودونه نه لري اوهمد ومره جینکۍ پیغلې ناستې دي. په همدې ترتیب زما د کورنۍ ځوانان اوپیغلې هم د-رواخله.نوکه ستا خوښه وي راځه چې زما دکورنۍ جینکۍ ستا دکورنۍ ځوانانواوستا دکورنۍ جینکۍ زما دکورنۍ ځوانانوته په نامه کړو.خوپه بدوکې نه بلکې دعادي دوستۍ په توګه.میلمه مشرترلږسوچ وروسته خپلوکشرانوته مخ واړاوه اوورته وې ویل: بچیانوستاسوځنګه خوښه ده؟ هغوی چې دیوې داسې ورځې په ارمان وو په یوه غږ وویل : بابا!ستاسو فیصله زموږ فیصله ده اوکه تاسوغواړئ دښمني له منځه یوسئ موږ مخالف نه یو .ناروغ مشرچې د مقابل لورې دکشرانوخبرې واوریدې نوخپلوکشرانوته یې وویل: بچیانودسمالونه راواخلئ. زه دیوې یوې جلۍ نومونه اخلم اودخپلود تربرونودځوانانونومونه هم یادوم. زموږدکورنۍ جلۍ اود دوی د کورنۍ زلمی اوهمدارنګه دخپلې کورنۍ دځوانانو نومونه

یادوم اودوی به دخپلې کورنۍ دجینکو دنومونوپه یادولو سره دخبرې سرته غوټه ورکړي.

په دې توګه دمیوې دسمالونه وویشل شول. په پښتنوکې ددسمال په اخیستلو سره دټوپکوډزې کیږي ،نوددواړوکورنیوځوانان دباندې راووتل اودټوپکوباړونه یې وچلول. په دره کې دنوروکلیو خلک څک شول چې کیدای شي ددښمنو کورنیوترمنځ بیا شخړې زور اخیستی وي اودمقابلې کورنۍ ښځو اوماشومانوپه ژړا او انګولا ګوتې پورې کړې ځکه دوی فکر کاوه چې ددوی د کورنۍ ټول نارینه یې ووژل.خوددوی مشر له پورې غاړې نه ورته نارې کړې چې ژاړئ مه دادخپګان ډزې نه بلکې دخوښۍ ډزې دي اوموږبه دماسخوتن تردوډۍ خوړلو وروسته په خیراو سلامتۍ له دسمالونواومیووسره درځواوتاسوبه هغه څه واورئ چې په اړه به مو فکر هم نه وي کړی.

دوی چې دماسخوتن ډوډۍ له پاره ځانونه تیارول دناروغ حالت ورو ورو دبدلیدوپه لور روان و او د ډوډۍ پروخت د دې جوګه شو چې له خپل سیال سره په یوه کا سه کیني او ډوډۍ ورسره وخوري داځکه هغه به شپه او ورځ دخپلې کورنۍ اودمقابلې کورنۍ دراتلونکوبدمرغیو په اړه فکر کاوه اوهمدغو سوچونودده صحت او روغتیا ته سخت زیان رسولی و ، خونن چې دده ډیرې مودې ارمان پوره شو او دغه داوږدې مودې دښمنې په دوستۍ بدله شوه نوروحي سکون یې و موند اوله ماغزوڅخه یې هغه بوج لرې شوچې همیشه به یې ترفشار لاندې راوستلی و اوپه دې توګه شل کلنه دښمني په یوه شیبه کې په دوستۍ بدله شوه .(۱)

پښتانه د مغلو په زمانه کې که له یوې خوا دمغلي واکمنوپرخلاف په ډغروبوخت وو، نو له بلې خوا قبیلوي جنګونه هم روان وو اودپښتنو یوه

۱- زما داروابناد پلاردخولې روایت چې هغه له خپل پلارڅخه اوریدلی و اوهغه ته دخپل پلارله خوا چې زما غورنیکه کیږي اورول شوی و .

قبیله به له بلې قبیلې سره په معمولي خبره جنګیده چې په دغه شان جګړوکې به ددوارولوریو ترمنځ زیات شمیرپښتانه له منځه ولاړل اوپه سیمه کې به ورسره غم اوماتم خپورشو ، خوپه دغه شان له تاوتریخوالي نه په ډکوشرایطوکې دسولې د تأمین له پاره هم دسوله خوښوپښتنوله خوا وخت په وخت هلې ځلې کیدلې اوډیرځله خوددغه شان هلوځلوله برکته دلویوتباهیو مخه هم نیول شوې ده چې دبیلګې په توګه دتواریخ حافظ رحمت خاني له کتاب څخه لاندې متن رااخلو او په دې متن کې به وګورو چې دیوې قبیلې مشرپه څومره مهارت دد وو قبیلوترمنځ موجود تاوتریخوالی له منځه وړي.

رفتن ملک احمد به خانه ملک محمد خان دلزاک به جهت صلح دلزاک:

القصه ملک احمد له یو څوپیاده و سره روان شه،کوزله لښکره ولاړه،دمیچنی په دویم ګذر چې منتهي دغره وهورته پورې شه ، ور روان شه۔ ګو یند چې وقت د غرمې وچې ملک محمد خان دلزاک کره ورغی، ورننوت،کښینا ست اوپه دغه وقت کې ملک محمد خان کورنه و،په لښکرو،باري قبیله دمحمدخان ډیره ځوانمرده عاقله وه، دی ‹ یې › وپوښتیده چې څوک یې، چیرته راغلی یې؟ ده ورته وویل، ملک احمد یوسفزی یم ، ملک محمدخان ته په ننواتې راغلی یم ، نورهغې دده ښه دارمدارعزت حرمت وکړ،نوریې خپل سړی اواعتباري پټ محمدخان ته واستاوه، د ملک احمد له راتلویې خبرکړ،چې په ننواتې راغلی دی اوهغه سړی هم دې ښه پوه کړ،چې ګوره خبر دارشه دملک محمدخان اودنورو الوس کل مرضي دریا فت کړه نورراشه ، احوال ماته بیا ووایه.

لکه هغه سړی لاړشه مخفې یې محمدخان له دې حاله خبرکړ، محمدخان نورخپل دکور واړه عزیزان راوبلل،له دې حاله یې خبرکړل،مشورت یې ورسره وکړ،آخرش هغه خبره ترهرچا ورسیدله، څرګنده شوله،درست لښکرپرې خبرشه، لکه په جنګ کې د هر چا ورونه عزیزان مړه وو، هر چا سره ویل چې ملک احمد خدایځ راکړ دپرېښوونه دی، نوردرست لښکرپه

زوری،په جوش خروش،په قهر په غصه دملک احمد په مرگ راوکوچیدل دمحمدخان کلي ته روان شول. اوملک محمدخان اودده دکورعزیزان دملک احمدپه بدو روا دارنه وو. دلزاکوته یې وویل چې دا مناسب نه دي.په کوردننواتي خلک چا وژلي نه دي.په داکې بدنامي ده . داکاردکړونه دی.هرچند چې ډیرنصیحت محمدخان ورته وکړ باري فایده ‹ یې › ونه کړله،درست لښکرد محمدخان کلي ته روان شه اومحمدخان هم ورسره و .گویند چې دملک محمدخان عورتې چې اول هغه خپل سړی استولی و. ورته یې ویلي ووچې هرشان چې دمحمدخان اودلښکراحوال دي ولیده،نوراشه ماته ووایه،هغه سړی قبل له لښکره راورسیده اوداحوال یې ورته با لکل ووایه ،چې لښکردرست دملک احمدپه وژلوروان شه. دملک محمدخان خبره هیڅوک نه مني. نورقبیلې د محمدخان. به ملک احمد آمده ظاهرنمود «تمامي لښکر برای کشتن شما روانه شد. می آیند و ملک محمد خان هرچندکه مخالفت ونصیحت میکند ،فایده ندارد ،اوزوردالوس بد دی » راشه په تاخانه کې چې ما مزکه دننه کندلې ده اوبارونه درخت مې پکې پراته دي. ته ورننه وځه دهغوبارونو دلاندې پټ شه،ځان ساتل فرض دي.ملک احمد ورته وویل « هرچې ته مناسب گڼې ښه خبره ده » نورملک احمد ورننووت هورته دبارونولاندې پټ شه ، اودغه فکرد محمدخان قبیلې له اوله کړی و. دغه ځای یې ورته دبارونودلاندی کندلی و ،نوروخپلوراز داروسړیوته یې وویل چې کوځه په کوځه و گرزئ نعرې وکانئ. چې ملک احمد وتښتیده لاړشه. هغه سړیوهمدغه رنگ په حکم ددې.ځای په ځای په کلي کې نعرې وکړې چې ملک احمد وتښتیده لاړشه. هرچیرته داخبره عامه شوه .

هرگاه چې لښکرددلزاکوراغی، له فراره دملک احمد خبرشه.له موندلوبې مایوس شه ،ډیر زهیرشه . گویند ،هرچې دانااوعاقل خلق وو ،هغوی ډیرترتاب اوافسوس کاوه چې هرکله تومنونه سره بدوکاندي،باري چې داهسې میړونه غولي ته په ننواتې ورشي.هغه بدي ترمیانه وباسي. او

دننواتې راکره په ننواتې راغلی و.مونږ قبول نه کړ. راځخه بې عزته لاړشه.په وګړي په تومنونو بدنام شوو.پس له دې به څوک اعتبارراباندې ونه کا اوپه محمدخان به یې هم دارنګه ملامت کاوه.چې حیف دی چې دملک احمد غوندې میړه ورکړه په ننواتې ورغلی و.هیڅ شرم یې دخپل غولې ونه کړ.ملک احمدبې آبرویه ورځخه لاړشه اود محمدخان قبیلې به هم په خپل میړه دغه رنګې ملامت کاوه چې دکارنه وې.دغولې شرم اوپت دې ونه کړ. اودمحمدخان عزیزانوهم دغه رنګ ځان ته توکل.چې څه رنګ چاروشوه.په تومنونو رسوا شوو وشرمیدلو

هرګاه چې دمحمدخان قبیلې ولیده چې دلزاک پښیمان شول وخپل ښتن ته یې وویل.چې که ته ملک احمد د د لزاکوله وژلوساتلی شې اوننواتې به یې قبلولی شې.زه به ملک احمد پیداکړم.محمد خان ورته وویل چې داخوهرګوره ډیره ښه خبره ده ـ که ملک احمد پیداکولی شې ـ مونږخودا ساعت له خدایه غواړو.چې که احمد پیداشي چې په عزت حرمت سره یې رخصت کړو.چې د هرچا آبروسره په ځای پاتې شي ـ اودلزاک هم بالکل اوس واړه پښیمان دي ـ هرڅوک دا ارمان سره کاندي چې دریغه احمدمو په آبروسره رخصت کړی وی ـ پس که ته یې پیداکولی شې هیڅ خطره یې نشته په عزت په حرمت سره به یې رخصت کړوچې شرم آبرو دهرچا سره په ځای پاتې شي.

نورقبیلې یې وویل چې ملک احمد هیچیرته نه دی تلی. په دروغه ما آوازه ګډه کړې وه چې احمد وتښتیده او احمد هغه دی دننه تربارونو دلاندې په تاه خانه کې دی ـ چې ځای مې ورته هورته جوړکړی سازکړی پټ مې په کې کښینولی دی ـ نوردا ورغله بارونه یې لرې کړل احمد « یې » راویوست.نورملک احمد راغی له محمدخان سره ملاقې شه ـ محمدخان ډیرخوښ شه دار مداردلاسه استمالت یې دده ډیروکړو. نورپس له هغه یې خپل دکورعزیزان راوبلل له دې حاله یې خبرکړل ـ هغه هم راغلل له ملک احمد سره یې ولیدل ډیرپیرې خوشحاله شول ـ پس له هغه ملک محمدخان

درست لښکرچې لا هورته وو خبرکړ.هرڅوک ازکه ومه په داخبره خوشحال شوراغلل. دلاسه دملک احمد «یې» و کړله اوله ډیرې خوشحالۍ ډمامې اونغارې یې ووهلې، داریې و دراوه، آخرش ملک احمد ودوی ته وویل چې، اې دلزاکو!

تاسې نهایت زبردست زورور الوس یا ستئ اوموږلږ خلک سره بني. دلته راغلي په تاسې پورې پراته یو.نورقام مودلته نشته داګذارزموږ ګناه معاف کانئ چې ګوره زه ترخپل سره تیرشوم په داهسې وقت په ننواتې غولي ته درته راغللم، دالښکرخورکاندئ اوپس له دې غرض دبدۍ راباندې مه کوئ. نوردلزاکوورته وویل چې ملک احمده! لکه ته راغللې ستا په مخ موستا قام عفوه کړباري خپل تومن پوهه کړه چې بیاداهسې بدې ونه کاندې. نوریې صلح مصالحه سره وکړله اوپه قسمونوغلیظویې سره محکمه کړله.نورسروپاي اویوښه آس مسرجه ملجم «یې» وملک احمد ته ورکړ. په اعزازتمام یې رخصت کړ.[۱]

په لاندې متن کې دسلطان محمودغزنوي هغه خواخوږي اوزړه سوی بیان شوی دی، چې له جنګونوسره سره یې دخدای له بند ګانو سره درلود اوپه هرصورت یې سولې ته په جنګ او تاوتریخوالي ترجیح ورکوله.

اوپه سن څلورسوه دیارلس هجري کې دلاهورپه لاریې اراده دننداکوطن وکړله چې دګوالیار کلاته ورسید مصلحت یې داسې وکړچې داکلاحصاره کاندي.پس له څلورو ورځو راجه دهغې کلا هوښیار هوښیارقاصدان دپنځه دیرشوهاتیانوسره وروليږل صلح یې وکړله . سلطان له هغه ځایه کالینجرته روان شوچې ننداپکې اوسیده .ننداد درې سوه هاتیان دصلحې له پاره راوليږل.چې سلطان هاتیان قبول کړل. نوراجه ټول هاتیان بې له هاتې وانانومیدان ته ورخوشي کړل.سلطان ترکانوته حکم وکړټول یې ونیول پرې دپاسه سواره شول اودکلاخلک ورته حیران پاتې شول. او ننداپه هندي

۱- پیرمعظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني، دیباچه دمحمد نوازطائر، پښتواکیډیمي ، پېښور یونیورسټي، عزیز خان پرېنټر شاهین پریس . ۱۹۷۱ ع کال ، ۶۱،۵۷ مخونه .

ژبه دسلطان په مدحه کې شعرووایه ورله یې راولیږه.سلطان عالمانودهندوستان او دعربواوعجموته هغه شعر ښکاره کړتولوآفرین اوشاباشی ورباندې ووایه ،سلطان ډیرخوشاله شو فرمان د حکومت دپنځلسو کلاو چې یوه له هغونه دکالینجروه سره د نوروپیشکشویې ورکړه.ننداهم ډیرمالونه اومرغلرې په خد مت کې د سلطان حاضر کړل بیا سلطان په بیرته غزنین ته روان شه په خیرسره راورسید (۱)

په لاندې نظم کې چې دشهزاده بهرام اوګل اندامې دداستان له یوې برخې څخه رااخستل شوی دی شهزاده بهرام ته دخپل پلارنصیحت راغلی دی چې دانساندوستی اوخواخوږی یوغوره پیغام پکې پروت دی.

بیا پادشـــاه ورته ویل واوره فرزنده
کـــه هوښیار یې خبرشه زما له پنده
داورنـــــق دسلطنت واوره بهـــرامه
پرورش درعـــــیت کړه خر د منده
پـه عـــاجزوباندې رحـــم ډیرثواب دی
دمـــظلوم آزارول خدای ته نا پسنده
پـــه هـــردم شـکردخدای کوه بهـــرامه
چـــې خدای درکړه مرتبه هسې بلنده
جـــــــوازنه لرې آزاردمظـــلومانو
لــــه آزاره بازار نشـــــته دانشمنده
پـــه هـــرکارکې تدبیرښه بویه بهـــرامه
دازمـــا نصـــیحت واوره عقلمـنده
شـــــهزاده بهرام قبول دانصیـــحت کړ
تسلـــیمات یې وراداکړپه څوچنــده

۱-پادري هیوز،کلید افغاني،تاریخ دسلطان محمودغزنوي،داطلاعاتواو کلتور وزارت، کابل، افغانستان ۱۳۵۶هـ ش کال دزمري میاشتې ۱۵ ، ۱۷۲ مخونه .

دودستـــــه سلام يې وکړوخپــــل پلارته
تـــــــــوبه ګارشودعاجزو له ګزنده
شهزاده دپلارخدمت واړه په ځای کړ
ځـــــــــه کاريې شه فياضه له آننده (۱)

د آدم خان اودرخانۍ دولسي کيسې يوه ځنډه :

دآدم خان اودرخانۍ کيسه يوه ولسي اوفولکلوري کيسه ده،دغه ولسي کيسه زياتره په نثراو روانه ژبه ويل کيږي، خوچې کله ددووخواوترمنځ دسوال اوځواب خبره رامنځ ته کيږي بيانودغه سوال اوځواب په نظم بدليږي اود نکلچيانوله خوا په يوه خاص اوځانګړي آهنګ سره ويل کيږي. زه دلته ددې کيسې يو هغه پړاکی (برخه) را اخلم چې پکې دخواخوږۍ اوانساندوستۍ پيغام پروت دی :

کارونه دخدای وو،ميروګی د آدم خان په عشق کې تللی و، دهغه په لوري يې په مينه سره تګ کاوه، د آس يې ځلو رخپلې اوځلوريې ورپردی کړې په لاره کې يې متروکه ورکړه. ډيرتيز تيز مزل يې کاوه، دلمرترلويدو پورې يې زيات مزل وکړ، دماښام درپو وخت وچې د آدم خان دکلي ترځنګ کلي ته ور ورسيد، هلته يې د آدم خان پوښتنه وکړه، چا ورته وويل هغه کلی دآدم خان دی دبنګلې مخې ته يې دوې لويې کوټې جوړې کړې دي،په دا دووکوټوکې يې سل اويا شپيته تنه پهلوانان ژوندکوي،داځکه چې دی دښمندار دی،نورتربرونه،نه لري چې له ده سره کومک وکړي. کوم يوتربورکه لري هغه هم دده دښمن دی،دی په دې پهلوانانو ځان ساتي، دهغوی خرڅ او خوراک اوکالي مالي دی ورکوي. ميروګی له دې کلي نه روان شو، دماښام تياره ده،خوځان يې د آدم خان دبنګلې لاندې کوټانۍ اوکوټې ته ورساوه. دکوټې دروازې ته چې ورسيد که ګوري چې ځوتنه

۱- پادري هيوز، کليدافغاني،شهزاده بهرام اوګل اندامه،داطلاعاتواو کلتوووزارت، کابل، افغانستان، ۱۳۵۶هـ ش دزمری ۲٤٥،۲٤٤،۱٥مخونه .

چارچاپېره سره ناست دي اوپه ډيډو ډيډو اوشنولوځروچلم سره څکوي اوکوټه ټوله دچلم لوګي نيولې وه .ميروګي چې په کوټه کې دغه ځوانان وليدل دی وررو‌ان شو .دايې ښت وچې له دوی سره به چلم وڅکوي اود آدم خان پوښتنه به ترې وکړي.ميروګی چې کوټې ته ورننوت که ګوري چې دکوټې په دغه بل سرکې څوتنه دغيږې په نيولوسره اخته دي.ميروګي چې دا پهلوانان وليدل پوه شو چې دابه د آدم خان پهلوانان وي

دخبرې ځنډنه وزي. کارونه دخدای وو ميروګی چې دکوټې منځ ته ورغی د درې دليچې تر څنګ يې چلم څکوونکو(چلم کښو) ته سلام ورواچاوه.هغوی دده سلام ته دوعليکم السلام په ويلو سره ځواب ورکړاو پوښتنه يې ځنې وکړه ورته وې ويل. اې هلکه' په دا تياره مابښام څنګه دلته راغلې. څه کارمارلرې اوڅه غواړې؟ ميروګي دوی ته نورڅه ونه وې . خالي دايې ورته وويل که تاسې خپه کيږئ نه زه به له تاسې سره يوکش چلم وڅکوم چلم کښوچې داله ده واوريدل په لوړه غاړه يې ورته وويل هله هلکه' راځه .خودا په ټينګه سره واوره چې ددغه چلم څکول څه آسان کارنه دی. دغه لوی چلم خوستا غوندې سره خوله هلکان اوکمزوري ژنککي نه شي څکولی. راشه چلم دغه دی ويې څکوه.ميروګی ورغی دخدای کارونه ووچلم ډيرلوی اوجګ دروی درلود .دی په ولاړه ورته ودريد .چلم يې تازه ورته ډک کړ. هرچا داچلم په ولاړې څکاوه دچلم په سرخانه يې دوې سکروټې ورته کيښودې.چلم لا ميروګي کش کړی نه وچې غربې په وکړ.اوس به يې واورئ چې څه به يې ويلي وي

دچـــــــــلم سرولې بيا په بيره راکئ . وئ په بيره راکئ
ماپه آدم خان بيا په ادم خان پسې راکړي دي مزلونه. وی مزلونه

***

بولی. خـــــوارسرې چـــې غورې کړي تربام کويږی دی

کارونه دخدای وو ميروګي چې دچلم په دروي خوله کيښوده.ده خوله ګهيخ نه ترمابښام پورې چلم نه وڅکولی.ډيرزړه يې ورته شوی و سخت

خوندیې ورکړ.چلم یې په زیاته مینه سره په شنو ډ ډوزو اولوګي کې پټ کړاود سرخانې ګوټې یې له تما کیوسره یوځای پورته وغورځا وه اودچلم سر یې په ګوښې ځان سره پوچ کړ دچلم ترڅنګ چلم کښ ځوانان چې د آدم خان پهلوانان وو دده چلم څکولو ته حق حیران پاتې شول.مشرپهلوان په زړه کې دا سودا ووهله چې دا سره خوله هلک ګوره اودغسې چلم څکول؟ نوپه زړه کې یې ډیرقهرورته راغی اورخه یې پیداکړه. له ځان سره یې داغوټه کړه چې که چیرې داسره خوله هلک دلته پاتې شي او آدم خان یې ووینې چې دا دومره سره خوله هلک اودغسې چلم څکول خود ډیرزورورسړي کاردی. نوبه دغه ځوان ته آدم خان ډ یرقدراوعزت ورکړي اودپهلوانانومشربه یې کړي. په دغه نیت اوشومیت یې نه پوښتنه نه حال اونه احوال یوه کمکلي خپل پهلوان ته یې اشاره وکړه چې دلاس نه یې ونیسه دکوټې نه یې بهرته وباسه.وړوکی پهلوان دمیروګي لوري ته ورغی بې له کوم سوال اوځواب نه یې میروګي ته چې بوله ورځ ډیرستړی اوستومان و وویل چلم دې وڅکاوه .نورنوپخیله مخه خه. هرچیرې چې ځې په مخه دې وچلیږه له موږسره خونورڅه کارمارنه لرې؟ داخوتا ویلې ووچې خالي چلم درسره څکوم میروګي پهلوان ته په خنداووې.سمه ده دلاس نه مې پریږده زه په خپله ځم. خو کارونه د خدای وو پهلوان میروګی لړ ټیله کړ.میروګي ته په دغې ډکې اوټیله کیدوسره ډیرزیات تاوورغی.پهلوان ته یې ووې ماته مې موردانه دې ویلې چې تاته دې څوک څه ووایي اوته ورته غلی شه . که زه درته غلی شم پښتوبه خرابه شي اودپښتون نوم به بد شي.خپل لاس یې وځانده.دلاس له څنډلوسره یې پهلوان دکوټې دغولې دپاسه لکه نانځکه اودلرګي ناوې راځملاوه

مشرپهلوان چې داحال په سترګوولید زړه کې یې نوروسوس اواندیښنه پیداشوه اوله ځان سره یې وویل ډیره بده بلا راغلې ده اوس یې چې له ځان نه څنګ ته نه کړم بیا به مې دلستوني منګورشي. نویې بل پهلوان ته اشاره وکړه او ورته ویې ویل دلاس نه یې ونیسه بهرته یې وباسه چې بیا یې رنګ

اوګوشکه دلې ونه وینم کارونه دخدای وودا دوهم پهلوان چې میروګي ته ورتیرشوهغه ته یې په توره تنده ووې چلم څکولوته راغلې زاری دې کولې اواوس دې خیمې پسې رالکې کړې زرشه ووځه . دلاس نه یې ونیوچې ویې باسي ،میروګي پهلوان ته ووې که په خوشاله طبعه. خندا اوښه خوله سره وي خوځم،که دزوراوبې پتې خبره وي.نوداسې نربه دلې څوک وي چې ماپه زورسره له دغه ځای نه ایله وښوروي.ایستل خولاپریږدئ؟ پهلوان ورته ووې ځه ځه څومره سپین سترګی یې خبرې هم ته کوې.لاس یې میروګي ته ورتیرکړراخنډیې واهه . میروګي ورته وویل وروره مه مې خنډوهه ژوبل دې کړم. هغه بیا راخنډواهه.میروګي ته قهر ورغی پهلوان یې دلاس نه راونیوچې راخنډیې واهه خوله یې دکوټې په غولي ولګیده اوپه یو د رنګ کې یې راځملاوه دخبرې ځنډ نه کیږي میروګي په دغه شان سره ټول پهلوانان دکوټې په غولي یودبل دپاسه را ځملول نورپهلوانان پاتې نه شول په آخرکې دمشرپهلوان وار راغی. مشرپهلوان چې دخپلو پهلوانانو کوټه اودلې ولیده لکه لیوه چې دپسواومیږو رمه ماته کړې وي.زړه کې یې خوږشول چې دابدکارمې دخپله لاسه وکړ.څه مې کاوه شپه به یې تیره کړې وای اوپخپله مخه به پسې تلو. اوس مجبوریم چې خپله پنجه ورسره ورکړم.میروګي ته ورروان شوچې ورنږدې شوورته ویې ویل موږ زړه درکړ.خوتاسورکړی سیخ پرې ومانده.زرشه په حیاکې له دې ځایه ووځه . میروګي ورته وویل ماخوپه اول کې درته وویل که چیرې په ښه خوله وي ځم اوکه دزورکاروي.نونه ځم ته میږنی چې ځان د دوی مشرګڼې او په هغوی خوارکیوبه دې امرکاوه چې ورچیني اوبهرته یې په زورسره وباسئ اوس دې واردی. راځه چې درمالومه شي اوپټ به پاتې نه شي میړنیه. پخپل میړنتوب او توروډې ځان خلاص کړه اوما دکوټې نه بهرته وباسه په تشو خبروسره څه نه کیږي لږ عمل په کاردی

کارونه دخدای وو میروګي چې دپهلوانانومشرته داخبرې وکړې دهغه څیره له قهرنه تکه توره شوه اوګوشکه یې په بلې څیرې واوښتله. واردواره

یې میروګې ته لاس ورواچاوه چې له کوټې نه یې دباندې وباسي.میروګې چې پهلوان په مړوندکې راونیولکه ورسته منګړیته (شلغم) په یوه درنګ اوغوته یې دنوروپهلوانانودپاسه رانسکورکړاومیروګی دپاسه پرې کیناست.چلم یې ځانته رانږدې کړاوپه ډیډو ډیډو یې په ارامه وڅکاوه. ده لادچلم څکول تمام کړي نه وو چې (توتیا) د آدم خان ښځه له خپلوځوتنونوکرانوسره کوټې ته راروانه ده اود آدم خان پهلوانانوته مړې راوړي چې دماسخوتن مړۍ وخوري. توتیا چې دکوټې ددروازې په دړه سرورد ننه کړکه ګوري چې کوټه کې خړګرد پروت دی اود آدم خان څلویښت نازولي ګیډورپهلوانان چې ده به توري پرې کولې یودبل په سرلاندې باندې کوټه اودلی. پراته دي اویوخام سره خوله ژنکی دپاسه پرې ناست دی. د خدای کړه وو توتیا چې د آدم خان د پهلوانانو د پاسه دغه ځوان هلک ولید زړه یې پښوته و لوید په زړه کې یې وویل داځه بده بلا په آدم خان پسې چا رالیږلې ده چې ټول پهلوانان یې یودبل دپاسه راڅملولي اودی دپاسه مزې پرې خوري. هغه ډیره خپه شوه په زړه کې یې ووې آدم خان خودښمندار اوبدیداردی.دښمنان یې ډیردي.دی یوسردی. داڅلویښت اوسل تنه مړی خواره وګوره چې دلاندې دپسوپه شان یې یودبل دپاسه غورځولي اوداسره خوله هلک پرې ناست دی.دآدم خان خوراکي دادومره زیات خرڅونه اوعزت ګوره چې دغوپهلوانانوته یې ورکوي.هغه دخپل ځان خواره اواوبه دوی ته رالیږي چې دوی آرام اوډاډه وي.ماته یې تل دانصیحت کاوه چې زما پهلوانان ښه ساته . زه خوپه دوی ژوندی یم ، که دوی نه وي یوه ورځ به مې دښمنان نابېره مړ کړي . که دا دده پهلوانان وي. خوآدم خان خوهسې مړو اومړدی. داهلک که بلې کوټې ته ورشي هغه نوربه هم وتړي توتیا چې د آدم خان دپهلوانانودابده ورځ ولیده ډیره زیاته په چرت کې شوه .عقل فکریې هیر شو.په زړه کې یې بیا دا راوګرځیده چې داخوډیره زوروره بلاده که آدم خان راخبروم چیرې نه چې کوم تاوان ورته ورسیږي. که نه یې خبروم دا دومره ګیډورمړي خواره پهلوانان ګوره چې د پاسه پرې ناست دی. که

دغه پهلوانان ځای په ځای مړه کړي آدم خان به هم ژوندی ترې خلاص نه شي توتیا په دې چرت کې وه، سودایي غوندې شوه چې څه وکړي. په زړه کې سودا وهي. خونابېره دټولوپهلوانانولاندې پهلوان دغه راغلي سره خوله هلک ته غږ کوي څه به ورته وايي. توتیا هم ورته غلې شوه اودپهلوان غږ اوري

زه به تاوته وایـــــــم ولې بیاتا وته وایم ښکلیه ځوانه! وه ښکلیه ځوانه!
دټولې دنیا زورولې بیا په مانې پروت دی که مې پرېږدې وه که مې پرېږدې
زه دتـــــــا ددر.ولې بیا ددرنوکریم که مې پرېږدې وه که مې پرېږدې
داسیلوې ساه ، مې خیجې ولې بیاخیجې زړه مې رېږدې وه زړه مې رېږدې
بولی. خوارسړی چـــــې غورې کړي ژوندون یې خواردی

دخدای کارونه وو. میروګي چې ترټولونه دلاندې دخوارپهلوان دغه سوې کوکې اوزارې. واورېدې په هغه خوارباندې یې زړه وسوځېد.په زړه کې یې سودا ووهله چې دده ګناه نه وه .هغه یې پرېښود.په دې ډول ټولوپهلوانانوزارې ورته وکړې اوټول یې خلاص کړل. توتیا چې دغه څار پخپلوسترګو ولیده.لږڅه خوشاله شوه.خوسخته سودایي وه.داسې یې انګیرله چیرې نه چې دا زوروره بلا په آدم خان پسې راغلي وي اوهغه راڅخه مړنه کړي.لکه چې بل کوم کارنه لري.له هغې سره ویره او ډارملګری و.په منډه آدم خان ته ورغله ادم خان ته چې وررورسیده. آدم خان که ګوري چې دتوتیارنګ په بله اوښتی دی اوتوتیا واردواره په آدم خان ناره وکړه څه ورته وايي

زه به تـــــا وته وایــم آدم خــــانه تـــه یې واوره ته یـــــې واوره
کـــــــــه خبرنه وې ولــــې بیا په دې خبرشه واپـــه دې خبرشه
ستا په سلوپهلوانانوولې بیا پهلوانانویوخام هلک ناست دی خام هلک ناست دی
بولی. چـــــــې په نــــــیازیې لویوي په غم ودېږي

آدم خان چې دتوتیا دخولې داغږواورېد. پوه شوچې په سلوپهلوانانویې کومه بله زوروره او لویه بلا اوښتې ده. که کومه وړه بلاوای خوزورېې نه

پرې رسیده.له پهلوانانونه توتیا هم په زور اوقوت کې څه کمه نه وه هغې به پنجه ورکړې وه . آدم خان هم چرت واخیست . سودا وهي چې څه وکړي؟ دڅه درنګ له پاره حق حیران اوهیښ پاتې شو او دافکر کوي چې دابه څوک وي؟ په دالرې اونږدې کې خو داسې څوک زه نه وینم چې زما دجوس لورته دې نږدې اوزړور راتیرشي لکه چې دکوم لرې ځایه په ماپسې راغلی دی.په دې سودا کې و اوناڅاپه یې په توتیا باندې غږ وکړچې زما مسری توره اودبابا لوی پوستین راکړه چې پسې ورشم ،خدای راپیښه کړې ده له پیښې نه تیښته نشته. څه چې خدای کړي وي هغه به کیږي. توتیا توره اوپوستین ورکړ. آدم خان دخپل بابا (حسن خان) پوستین په اوږوکې واچاوه.توره یې ترپوستین لاندې په تخرګ کې ونیوله اودپهلوانانو دکوټې په لورې پسې روان شو. دتلوپه وخت کې یې توتیا ته مخ ورواړاوه اوپه نرم غږیې ورته ووې که دې خوښه وې په چل سره به یې سرپه توره پرې کړم.هغه به څه میراث خواره نه لرې.توتیا ورته ووې آدم خانه! ستا دنوم ټانګې په لرې اونږدې وطنوکې تللې دي.دتورې شرنګ اوسروده (رباب) له ترنګ نه دې دنږدې اولرې علاقوخلک خبردي اوستا نوم یې په خولو کې دی. په داسې امیند (یمیند) خوارکی او بې غیرتی کې به په چل او دوکې سره دا خا م هلک نه وژنې نوم به دې بد شي. پاس بنګلې ته یې درسره راوله.دهغه نه پوښتنه وکړه چې څوک یې اوچیرې ځې؟ څه کارلري؟ نن شپه په کورکې ورکړه.که خبره دبدی وه نوبه یې ګهیځ په پهلوانانوباندې کوم ځای کې مړکړې اوکه نه دمرګ ځوان خونه دی.دچادمرګ زړه نه پرې کیږي.ګوره پام کوه چې بې ځایه واراوبرید پرې ونه کړې هغه تش لاس دی. په ټول بنیراو یوسفزیوکې به دې نوم پرې بدشي.خلک به وایي چې دآدم خان نوم او خاني ګوره دده دا کوچنی او د پښتونه لرې کارګوره.چې یوکمکلی خام ځوان له ده کره میلمه و اوهغه یې په ایمیند خواري کې مړکړ.ګوره دمیړوکاربه کوې چې میړانه دې پاتې شي. آدم خان دتوتیا خبرې واوریدې. خوڅه غوږمږيې پرې ونه نیواوپخپله مخه روان شو. توتیا

دلې پاتې شوه. آدم خان چې دبنګلې لويې درې ته ورسيد دبنګلې دره اودروازه يې په توتيا پسې بنده کړه. ځان يې په کرارۍ سره دخپلوپهلوانانو کوټې ته ورساوه.دکوټې په دراوزه کې يودرنګ غلې ورته تم شو نيت يې داوچې په دې پوه شي چې داخام ځوان څنګه راغلی دی،خوکله يې چې دکوټې ددرې اوتمبې له ليچيوپه کوټه کې دننه دخپلوپهلوانانو رنګونوته وکتل چې په بله څيره اوښتي دي اوپه ځوان يې سترګې ولګيدې ښه ورته ځيرشوکه ګورې چې ددې خام ژنکې ږيره او بريت سم نه دي راغلي،حق حيران شوچې دا وورهلک ګوره اوزما پاخه پهلوانان چې ده په يو ساعت کې څنګه راځملولي دي،نولکه سودايي غوندې يوه ناڅاپه دکوټې په دروازه ورننووت. پهلوانانوچې وليد ټول ورته پورته شول اوکوړک سرونه يې ښکته ځمکې ته له شرمه ونيول.آدم خان له دوی نه تيرشودنوې راغلي ميلمه څنګ ته ودريد چې سترې مشې ورکړي

دخدای کارونه وو آدم خان دميروګي دزوردمالومولوله پاره هغه ته لاس ورکړاوده دميروګي لاس په خپل لاس کې ټينګ کړ. ويل کيږي چې ده په ميروګي نې د ومره ټينګ زور و کړ چې د ميروګي دلاس دګوتوله سرونونه يې دخولو څاڅکي راوبهول.ميروګي چې دآدم خان لاس پخپل موټې کې ټينګ کړد آدم خان دګوتوله سرونه يې دوينوڅاڅکي وبهول. دوی دواړوپه دې ډول د يوه اوبل زورسره مالوم کړاودواړوښه په مينه اوخندا سترې مشې اوروغبړسره وکړ. آدم خان ته دده دلاس قوت اوزورمالوم شوچې ډيرزوروږپهلوان دی. ميروګي په زړه کې ووې چې دا پهلوانان ټول ورته ودريدل لکه چې دا آدم خان وي.خوځه يې ورته ونه ويل آدم خان دغه ځوان ته په زړه کې ډير شين و. ورته کرې او ريبې چې څه ډول بريد پرې وکړي او سرپه توره ترې و وهي. کله يې چې دده زورپه خپلوسترګواولاس سره وليد. نوقهريې ورته يوپه دوه شو.سرنه تر پښوپورې شنه لوخړه شو. آدم خان خوداله خدايه غوارې چې پرې راتاوشي اودلته يې سرپه توره ووهي. ميروګی په ده باندې پوه شوچې وارپاريې بدل دی اوحال يې اوښتی دی.

نوبې په خندا ورته ووې: اې ښکلیه اودښې سیکې اورنګ سړیه! که خپه کیږې نه زه خونن ستا میلمه یم . پښتانه خوپخپل کور او کلي کې دمیلمه ډیرعزت اودرنښت کوي، میروګي چې داخبره ورته وکړه د آدم خان قهر لړ کیناست . د توتیا خبرې یې په زړه کې راوګرځید ې اوداسوچ یې وکړکه دلته یې مړکړم سبا ته به دا خپل پهلوانان شاهدې راباندې وایي او پیغوربه راکوي چې وړوکی هلک یې بې له څه پوښتنې اوکوم تیرې څخه مړکړ، دتوتیا خبره سمه ده ټول ښیراوسوات کې به مې نوم بدشي چې آدم خان یوخدایي میلمه پخپل کورکې وواژه،له څه درنګ چوپتیا وروسته یې ځوان ته مخ ورواړاوه ورته وېې ویل:

اې ښکلیه اوسره خوله ځوانه ! ته څوک یې .له کومه ځایه راغلی یې .څه کارلرې، او څه غواړې؟ میروګي په ځواب کې ایله دومره ورته ووې: له آدم خان سره څه کارلرم.په هغه پسې له ډیرلرې ځای نه راغلی یم،دهغه ګیډوراوخیټورچې بې ځایه دآدم خان غوندې دنامې سړي مړی خوري اوسنا ترمخ ولاړ دي ما دومره ورته ووې چې آدم خان پیژنئ ، هغه چیرې دی ؟ اودهغه څه پته اودرک راکړئ. دوی مړی خوروداسې فکروکړچې دابه له مورنه دمابنام ډوډی چې کومه دآدم خان له لنګرنه ورته راځي وخوري،چلم مې چې وڅکاوه،مشرپهلوان نوروته اشاره وکړه چې بهرته یې وباسه، ماورته ووې په ښه خوله ځم که دزورکاروې نه ځم اوټولودخپل عمل جزا ولیده،ته خوډیردواک اوښه خوی څښتن رامالومیږې،ته رښتیا ووایه چې د آدم خان کورچیرته دی په لارکې خلکوراته وویل چې دآدم خان نوم مه اخله.دهغه دښمنان ډیردي دده په نوم به تا مړکړي

آدم خان چې دمیلمه اوسره خوله ځوان خبرې واوریدې،په دې باندې پوه شوچې هغه ماغواړي په زړه کې یې ووې چې دلته اوس څه نه شم کولی.نوبې ځوان ته ووې: اې ښکلیه ځوانه! زه آدم خان یم راځه چې له ماسره دې چې کاردی پاس بنګلې ته به سره ولاړشو ،هرڅه کارچې لرې هلته به سره پرې پوه شو . میروګی خوپه آدم خان باندې پوه دی چې له قهرنه یې

رنګ توراوښتی دی نويې خان ښه ورته په اختيار او په اعتبارکې کړ. داهم ورمالومه ده چې هروخت يې لاس راباندې برشي بې له مرګه مې نه پرېږدي اوخوښم راته نيولې دی

دخدای کارونه وو ميروګي. آدم خان ته ووې چې ته آدم خان يې نوبيا ستړی مشې،شکرچې ته مې په خيرسره وليدې په ليدو دې ډېرخوشال شوم.که خوښه دې وي يودرنګ به دلې ستا له دغو مړی خوروسره کينو.په ګډه به يوچلم ورسره وڅکوودنيا تيره ده بيابه داسې وخت اوشپه په موږ راشي اوکه نه؟ څه درنګ دمه به ته وکړې بيا به بنګلې ته سره پورته شو،دميروګي غرض دادی چې د آدم خان به قهرسوړشي اوپه توده کې به سره غوځ کړو

دميروګي له خبرونه وروسته آدم خان هغه ته وويل اې ځوانه! په ډېروخبرودې نه پوهېږم که له ماسره دې کاروي راځه چې ځو اوکه بل کوم غرض لرې.نوهمدلته له دوی سره کينه چې مينه دې پرې ماته شي. آدم خان خو په زړه کې ورته کړي اوريېي چې اې خدايه ! کله به داسې وخت وي چې دمسری توری خوله پرې سره کړم.ميروګی اوآدم خان دپهلوانانوله کوټې نه سره راووتل آدم خان له ميروګي نه مخکې دی. غواړي چې څوقدمه ترمخ واخلي اوبيا په ميروګي راوګرځي اوخلاصه توره ورواچوي اومړيې کړي،ميروګی د ده په نيت پوه وپه آدم خان پسې ترڅټ خخ اوڅرمه قدم اخلي. آدم خان دې ته نه پرېږدي چې په ده بيرته راوګرځي او وارپرې وکړي.

دواړه په دې ډول دبنګلې لويې دروازې ته سره ورسيدل آدم خان دانګړه لويه دړه خلاصه کړه.ميروګي کورته دننوتلوپه وخت کې ټوخله وکړه. آدم خان ته يې ووې.ګوره خپل کورته يا دبل چا کورته چې ننوزې خامخا به ټوخله کوې. د آدم خان دبنګلې له غولې نه دهغه حجرې ته مخامخ سل ړکيه (اړکيه) اندرپايه ختلې وه آدم خان خودپهلوانانوله کوټې نه ترخپلې بنګلې پورې په داچارباندې برنه شوچې ميروګی په مسری توره ووهي اومړشي.حجرې ته دننوپه وخت کې آدم خان ميروګي ته وويل اې ځوانه!

ته مخکې شه ، دغه اندرپایه ګوره سکه سیخه زما حجرې ته ختلې ده. زه څه کارلرم،درپسې درغلم دخدای کارونه وومیروګې چې د آدم خان دا خبره واوریده نوپه خندایې آدم خان ته وویل ،ګوره ته خولوی سړی یې، ستا دتورې،میړانې اوپښتوتانګې په ملکو او وطنوکې تللې دي،ته په دانه پوهیږې چې میلمه څوک په خپل کورکې مخ ته نه کوي،میلمه ته لار څه مالومه ده، داخودپښتوکار اوکړه نه دي اونه په پښتوکې داسې کارشته ،ولې دې دومره وارپار خطادی. زه خوڅه سړیخورنه یم اونه دتا دښمن یم. آدم خان چې دقهرنه تورتورخوټیده څه یې ورته ونه ویل،حجرې ته مخامخ په اندرپایه کې پورته روان شو. زړه یې وچې څوارکیه دمخه ولاړشي اوبیاپه میروګي راوګرځي اوپه توره یې سرووهي،میروګی دنربچی په داپوه وچې وخت ورته برابرشي خا مخامې وهي. نوپه اندر پایه کې یې په آدم خان پسې جوخت اوخخ قدم اخیست. سل اړکیه اندرپایه کې دواړه پورته سره وختل. آدم خان ته چې نیت یې بدو داسې شیبه په مخه ورنغله چې میروګی ووهي. دواړه یوځای حجرې ته غبرګ سره ننوتل ، کارونه دخدای ووتوتیا د آدم خان ښځه داشیبه دحجرې په کونج کې وه . هغه په دې پوه شوه چې آدم خان له قهرنه تک توراوښتی اوپه دې یې لاس نه دی برشوی چې دغه ځوان په توره ووهي. ددې له پاره چې آدم خان په حجره کې په میلمه بریدونه کړي پخپل ځای کې په دواړوپښوسپکه ورته ودریده اوله ځایه جګه شوه.مخامخ دواړو ته ولاړه وه . سترې مشې یې ورکړه،میروګي ورته وویل خواره مه شې. دمیروګي چې سترګې پرې ولګیدې هغه فکروکړچې د آدم خان خوریا لوربه وي ځکه چې توتیا دټنډې پیچکې اووینته نه وو اړولي او اوربل یې نه درلوده په ټنډه باندې یې پیچکې تارتار پرتې وې. نودمیروګي داخیال وچې واده شوې به نه وي، ددې له پاره چې دآدم خان خوښم نور هم ده ته زیات شي، نودمیروګي خولې بخار وکړ، آدم خان ته غږکوي څه ورته وایي

زه به تاوته وایم ولې بیا آدمه یاره ؛ وای ادمـــــه یاره ؛

داولاړه جــل ولې بيا دستا څه ده ؟ وه دســــــتا څه ده ؟
داخـــوولې بيا زما سره جوړيږي وه زما سره جوړيږي

بولي: مابه روغې چارې کړې که روغ مې ځان وای

میروګي چې دا غږ په آدم خان وکړلکه په بغل پورتوپک دې چې ويشتلی وي دومره قهرورغی چې له توان اوقدرت نه ولويد ،ليونی شوچې دايې څه راته ووې؟ دحجرې په کونج کې دوه منی تبرګی ايښی وهغه ته يې ورمنډه کړه اوراوايې خستو ،مسرۍ توره يې له تخرګ اودبابا پوستين يې له دواړواوږوڅخه لاندې ولويدل،مسرۍ توره توتيا زرپورته کړه چې دميروګي پرې پام نه شي آدم خان دحجرې له کونج څخه په دواړومټوپه ميروګي باندې تبرګی په منډه راوړ ،ميروګي ځان بريدته برابرکړ ،آدم خان په تبرګي ميروګی په داسرواهه چې سريې په دوه توکه کړي.خوميروګي وزر ورجګ کړل، آدم خان يې وارته پرې نښود .تبرګی يې ورسره شريک کړ ،دواړه سره غيږپه غيږ اومنګولوشول.په دې شيبه کې دميروګي زړه ته داولويده اوپوه شوچې سهوه مې وکړه اوولې مې دا زياته خبره وارد واره له خولې ووتله؟ دابه دده کډه اوميرمن وي ځکه يې دومره زيات زور ورکړچې ليونی غوندې شواوپه تخرګ کې يې نيولې مسرۍ توره له ياده ووتله،چيرې نه چې په دغوخلکوکې به پيچکودپرښودو دود اودستوروي اودودزې په وخت کې به يې نه اړوي. څه وکړم اوس خبره له خبرې تيره شوې ده،دمټ په زوربه يې اوس ورسره هواروو.دوی دواړه سره په منګولودي.توتيا په زړه کې سودا ووهله چې داميلمه هلک خوځوان دی،آدم خان پوخ سړی دی زربه يې زړه ستړی شي.که داميلمه هلک يې راځملوي ،هغه خوپه دې پوه دی چې زه يې وژلم نوبه يې مړکړي.که مړيې نه کړي د آدم خان به په ټول سوات اوبنيرکې نوم بد شي چې يوه ميلمه هلک آدم خان رانسکور اوځملاوه. توتيا په ډيره نرمه ژبه آدم خان ته سوې سوې

کوکې وهي ،چې نن يې نه هي کله به يې وهي واردتوتيا دی آدم خان ته به څه وايي:

زه به بله ولې بيا بله درته وايم آدم خانه! وه آدم خـــــانه!
دميلـمه عزت ولې بيا عزت په کار دی وه عزت په کاردی
دتــــــا چــــار دپښــــتو نه ده وه دپښـــتو نه ده

بولې: دغه شپې ورځـې به وي ياران به نه وي

ميروګي چې دتوتيا دا غږواوريد په زړه کې يې ووې درنه، پاک لمنه اوعزتمنه پښتنه ده، نو دهغې دعزت اودرننښت دساتلوله پاره غږپرې کوي،واردميروګي دی توتيا ته غږېږي څه به ورته وايي:

زه به بله تاته وايم ولې بيا وايم آدم خانه وه وه آدمه
ياره داولاړه جل ولې بيا داولاړه جل زما دين په دنيا خورده وه زما دين په دنيا خورده

بولې: ترحــــــجره دې تيريدم ولې بيا غږ دې ونه کړ

توتيا چې درنه پښتنه ميرمن وه، دميروګي دا دروندغږېې چې ترغوږشواوهغه خپله خوروبلله واردتوتيا دی،ميروګي ته يې مخ ورواړاوه غږورته کوي څه به وايي:

زه به بلـــــه درته وايم ولې بيا ښکليه ځوانه! وه ښـــکليه ځوانه!
مايه خـدای ولوبوتلې ولې بيا ښکليه ځوانه! وه ښـکليه ځوانه!
راته وايه ولې بياپه اصـل نسب څوک يې پهلوانه! وه پـهلوانه!
ته زمــادين په دنيا ولې په دنيا وروريې وه په دنـيا وروريې

بولې: مــــــــيړني يې ګډوي تکيه په خدای ده

ميروګي چې دتوتيا دا دروندغږ،قسم ورکول اوهغه ته وروروېل واوريدل،وار دميروګي دی خپلې خورتوتياته ځواب ورکوي څه ورته وايي:

زه بــــــه تاوته وايم ولې بيا تا وته وايم ښکلې پښتنې
تــاپه خدای ولوبوتلم ولې بيا ولوبوتلم چې ته څوک يې
زه به تــــــاوته وايم درنې خورې ولې بيا درنې خورې

زه په اصـــــــل یوسفزی ولې بیا ستا وروروسکنی یم
په یوسفــزوکې دخویشکي ولې خویشکي بابا زوی یم
په نـــــــامه میروګی ولې بیا میروګی یم میړنی یم

میروګي چې دا غږتوتیا ته وکړ. آدم خان بې له درنګه هغه پریښود ،حق حیران په حجره کې ودریداوپه دې پوه شوچې داهلک میروګی نومیږي،په قام دهغې خوایوسفزی دی اوتوتیا ته یې دا وویل چې ته مې سکنی خوراوزه دې سکنی وروریم.په زړه کې یې سوداووهله زوی یې مړکړې چې وژلی مې نه دی.آدم خان میروګي ته د مینې غیږخلاصه کړه دواړو دمینې غیږې سره ور کړې.یوساعت یې ټینګ په غیږوکې سره ونیول. جنګ ژوبله یې په مینه او وروری بدل شول. توتیا له حجرې نه کوټې ته ولاړه چې دواړوته ډوډی راوړي.آدم خان اومیروګی دوه په دوه تر نیمې شپې پورې په حجره کې سره ناست وو.میروګي دراتګ بیان تکي په تکي ورته وکړ.دواړو سره وپیژندل.میروګي دورک ورورحال هم ورته ووایه. میروګي په آخرکې آدم خان ته دوروری لاس ورکړاو ورته یې وویل چې زه له تانه. نه ځم ترهغې اوسم چې بلوګی پیداکړم.(۱)

په پورتنی کیسه کې خوږوالفاظو اوله انسان سره مینی، تاوتریخوالی، جـــنګ اودیوبل وژل په وروری.مینې اومحبت بدل کړل اونتیجه داشوه چـــې آدم خــــان اومیروګي یوبل ته دوروری لاسونه ورکړل.

۱- علي محمد، منګل ، آدم خان درخانی ،دافغانستان داسلامي دولت دعلوموا کاډمي ،دژبو او ادبیاتو علمي مرکز، دفلکور څانګه ، دولتي مطبعه ، ۱۳۷۲هـ ش کال ، ۵۰، ۶۶ مخونه.

څلورم څپرکی

سوله په لیکني (تحریري) ادبیاتوکې

الف: سوله په پښتولرغونواوکلاسیکواشعاروکې:

ادب اوادبیات د یوې ټولنې د افکارو، نظریاتو اوعقایدو دظهاراوڅرګندونې وسیله ده. خو دا وسیله یوه ښکلې وسیله ده، یوه لطیفه وسیله ده او یوه داسې وسیله ده چې له زړونو راوځي او راساً په زړونو اثرکوي، زړونو ته لار پیدا کوي اودژوند دبهیرپه سم لوري دروانولو لار په ښه کوي، دیوې ټولنې لیکوال اوادیب دهغې ټولنې دورځنیوضرورتونوله په پام کې نیولوسره کوښښ کوي په ډیروښکلو،رنګینواوخوندوروالفاظوکې هغه سپیڅلي اهداف اوضرورتونه دخپلو خلکوپه وړاندې انځورکړي چې دژوندانه په ټولوساحوکې یومثبت تحرک اوخوځښت را ژوندی کوي

جنګ دتباهۍ، بربادۍ اوګډوډۍ نوم دی،خوسوله دسوکالۍ، آرامۍ او ودانۍ په لور وګړي رهبري کوي. ځکه خونودانسانانوپه ټولنیزژوند کې سوله اوامن لوړ مقام لري اوپه درنه سترګه ورته کتل کیږي،دکوم هیواد

وګړي چې یاله نوروسره اویا دځینوعواملوله امله پخپلوکې سره په جګړه اخته وي.نوپه ټولنیزورځني ژوند کې له ډول ډول کړاوونوسره لاس اوګریوان وي او د ټولنیز ژوند په بیلا بیلوبرخوکې یې دوراندې تګ په لارکې خنډونه موجود وي.له دې امله دټولنې پوه اوسترګورشخصیتونه د سولې پرضرورت زیات ټینګارکوي

افغانان اوپه ځانګړې توګه پښتانه که څه هم دنړۍ په قامونوکې په توره ، میړانه اواتلولۍ کې ځانګړی نوم لري،خوتربل هرچا زیات په امن اوسولې مین دي.تورې اوجنګ ته هغه وخت مخه کوي چې ورته مجبورکړای شي. دچاله خوا وربانديې تعرض وشي اوملي هویت اوتشخص یې له ګواښ سره مخامخ شي. خوکه داسې نه وي اوله کوم لوري وربانديې برید اوتعرض نه وي شوی. نوبیا تربل هرقام زیات دسوله ییز ژوند له دوام سره مینه لري اوانسان ته دانسان په توګه ارزښت ورکوي،له هغوی سره انساني خواخوږي لري اودمشکلاتوپه له منځه وړلوکې یې هڅې اوهلې ځلې کوي

له سولې، امن،انساني خواخوږۍ سره مینه اودهغې دپاللوروحیه له هماغولومړیو وختونوڅخه را پدیخوا په پښتوادب کې،موازي را روانه ده اوپښتنوشاعرانووخت په وخت پخپلو اشعارو او فنپا روکې دغې عالي، انساني روحیې ته ځای ورکړی اوپه ټینګار سره یې خلک ګډ خواږه ژوند ته رابللي دي

په دې توګه موږوینوچې پښتوادب هم لکه دختیځ دنورو ژبو دادبیاتوپه شان دسولې، امن او انساني خواخوږۍ په اړه خپل رسالت سرته رسولی اولا پرمخ روان دی. موږچې کله دامیرکروړ جهان پهلوان له وخته بیا ترننه ورځې پورې دپښتو شاعرانواولیکوالو اشعاراولیکنې مطالعه کوو. نودپښتو داکثروشاعرانو او لیکوالو په اشعارواولیکنوکې دسولې.امن اوانساندوستۍ روحیه په پراخه پیمانه مومواودا ددې معنی لري چې پښتانه تربل هرچا زیات دسوله ییزګډ ژوند له دوام سره د زړه له کومې مینه

لري، چې دغه عالي روحیه له یوه نسل څخه بل نسل ته په میراث پاتې شوې او ترنن ورځې پورې رارسیدلې ده.

اوس به د پښتودهغوشاعرانو داشعارو ځینې بیلګې راواخلوچې پخپلواشعارو او فنپاروکې یې سولې، امن اوانساني خواخوږي ته زیاته پاملرنه کړې اودپښتود ادب دغه مهمه برخه یې بډایه او غني کړې ده اووبه ګوروچې په پښتوادب کې دحماسي، عشقي اوتفریحي اشعاروترڅنګ له سولې امن اوانساندوستۍ سره څومره مینه موجوده ده.

دپښتود ادب یوځلانده ستوری شیخ اسعد سوري چې په ۴۲۵ق کال په بغني کې وفات شو [۱] په یوه هغه قصیده کې چې په ۴۴ بیتونوکې یې دهغه وخت دواکمن امیرمحمد سوري په مړینه ویلې ده دامن سولې اوانساني خواخوږۍ څرک پکې له ورایه بریښي، شیخ اسعد سوري وایي

د فلـک له چارو څه وکړم کـوکـار
زمـو لوي هرګل چې خاندي په بهار
هرغټول چې په بید یا غوړیده وکـا
ریژوي یې پاڼې کاندي تارپه تار
څه تیری څه ظلم کانـدې اې فلکه
ستا دلاسه نه دی هیڅ ګل بې له خار
پـه ویرژلو، لورنه کړې پـه زړه کراړیه
په نـتلیو اوروي د غـم نـا تـار

په هند کې افغان ټولواک سلطان بهلول لودي که له یوې خوا د سلطنت پرمقام ناست او ددې غوښتنه یې کوله چې دخپلې واکمنۍ ددوام له پاره یولړداسې چاروته هم لاس واچوي چې درعیت دتکلیف اوکړاوسبب شي، خوهغه د ظلم اوجبرپرځای عدل او ورکړې ته ترجیح ورکوله اوپه خپلو اشعاروکې یې خپل دغه نظرته داسې انعکاس ورکاوه.

---

[۱] ـ سرخیړونکی، زلمی هیواد مل، ، دپښتوادبیاتو تاریخ ، لومړی ټوک ، پېښور، ۴،۶۹ مخونه .

ملک به زرغون کړم پــه ورکړه راســه
گـــوره اوريځې د داد له پاسه
خـــول مې دعـــدل پـــه دور روڼ دی
جهان به زيب مومي زما له لاسه [۱]

همدارنگه دروښانې دورې يومشهورشاعرقادر داد چې په ۱۴کلنۍ کې له خپلې کورنۍ سره هندته ولاړاوهلته لوی شوچې تر ۱۱۱۸ه ق پورې يې ژوند يقيني دی [۲] هم پخپلو شعرونو کې د جنګ اوجګړو ضد افکار بيان کړي اوخپل نظر داسې ښکاره کوي:

چې مدام په زړه کې خيال لري وجنګ ته
څوک به څه وايي دې مست اوشوخ وشنګ ته
چـــې پرې آه د عـــاجزانو اثر نه کا
د نــــرمۍ خوی به څه ستـــا يې و سنګ ته

ملا الف هوتک چې دزرم هجري په شاوخواکې دکلات داتغرپه سيمه کې اوسيدو .يو ښه عالم او شاعرو . په ۱۰۱۹ه ق يې يواثرنظم کړی [۳] اوپه دې اثرکې يې ټول نصايح بيان کړي دي چې په دغونصايحوکې له انسان سره مينه اوپه ټولنه کې دانسانې چلند په اړه غوره پيغام له ځانه سره لري چې يو دوه بيتونه يې دلته سره لولو:

بل که سړی يې، خوته خلق محمدي کوه تل
شيرين زبان، ځلاند جبين دې احمدي کوه تل
په طـــــبيعت دهرسړي برابري کوه تل
چــې حسن خلق به دې پکارشي د ميزانه سره

رحمان بابا دپښتوپه ادب کې دځانګړي مقام خاوند دی، رحمان بابا له انسانيت سره مينه لري. بشرته دبشرپه سترګه ګوري اوديوان يې له دغه

[۱] ـ سرخيرونکی، زلمی هيواد مل، ، دپښتوادبياتو تاريخ ، لومړی ټوک ، پېښور، ٤،٦٩ مخونه .
[۲] ـسرخيرونکی، زلمی هيواد مل، دپښتوادبياتو تاريخ ، لومړی ټوک ، پېښور. ۱۰۵ مخ.
۳- سرخيرونکی، زلمی هيواد مل، د پښتواد بيا تو تاريخ ، لومړی ټوک ، پېښور ، ۱۲۵ مخ.

شان اشعاروڅخه ډک دی. درحمان بابا زیاتې پیژندګلوی ته ځکه اړتیا نشته چې هرلوستی اونالوستی افغان هغه ښه پیژني ځکه به نو اوس دده دیوان ته ورننوزو اوپه معجز کلام کې به یې هغه څه ومومو چې دوخت دغوښتني له مخې موږ اړه ورته لرو. دی وایي

کردګلوکړه چې سیمه دې ګلزارشي
اغـزي مه کره په پښوکې به دې خارشي
کوهی مه کینه دبل سرې په لارکې
چیـــرې ستا به دکوهي په غاړه لار شي
آدم زاد په معنی واړه یوصورت دی
هــــــرچې بل آزاروي هغه آزار شي
هغـــه زړه به له توپانه په امان وي
چې کښتی غوندې دخلکو باربردار شي

په یوه بل ځای کې وایي

هرمارغه چې دبل غوښې خوري مردار دی
ځان حلال کړه لکه زاڼه. شاهین مشه

اویا داچې

دخلیل ترکعبې دا کعبه ده لویه — که آباد کا څوک ویران حرم د زړه

رحمان بابا انساني ټولنه لکه دیوه بدن غړي بولي اوچې دبدن کوم غړی دردمن شي، نو ټول بدن ورسره نا قراره وي لکه چې وایي

درست صـــورت دیـــوه نوک په درد دردمن شي
وران شـــي شهر دیوه سړي پـــه تور
چـــې یوغاښ په خوله کې ځوږند شي یا ووځي
درسته خوله پرې بدنما یه شي هرګور
یوسړی چې په کـــــــوږمه کې دچـــا ګرم شي
واړه ګـرم کـــا که پنځه دي که څلور

په بل ځای کې انسان ته دخدمت کولو اومرستې رسولوپه اړه خپل پیغام داسې وړاندې کوي:

کــــــه دونې په څېرګل او میوه غواړې
ځان په لمرکړه سایه بان دهرخاکسار شه
دست په دست که دخپل کارپه درستول یې
لا تــــرځان ړومبی ولاړ دبل په کار شه
کـــــه دې ویره شي له خپلې درماند ګیه
ددرمــــاندو دستګیري کړه خبر دار شه

اویا داچې:

که دې ویــــره شي له ظلم له ستمه
ته هم مه کړه په هیچا باندې ستم
که امــیــد لـــرې له رحمه له کرمه
ستــا هم بویه په هرچا بــاندې کرم
له هرچا سره چې کړې هغه به مومې
دهیــخ تــخم میوه نه درومي برهــم

او له مرګ ژوبلې اونوروته له ضرر رسولوڅخه خپله کرکه داسې ښکاره کوي:

آدم زاد په څـــــــــــمکه یوبل سره وژني
په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې
پـــــه هواکـــې هم دغه کاندي مارغا ن
خزنـــــــــــده اوپرنده دي ددې دهر
همـــــه واړه یوتربل مشت او ګریوان
مرداري ددې دنیا خو همدغه ده
څکه بیرته ځني ګرځي درویشان

دتورې اوقلم خاوند اودپښتودادب څو بعديز شخصيت سترخوشال خان خټک له دښمن سره د تورې چلولوترڅنګ قلم هم په لاس کې نيولی وساته، هغه دخپل قلم له څوکې څخه د وير چيغې ، د ښادۍ آوازونه، د رزم غږونه ،د بزم نغمې اودکلتوراوفرهنګ زمزمې وپنځولې،ددې ترڅنګ خوشال خان خټک انساندوستي،مينه اوخواخوږي هم له يا ده ونه باسله او پخپل کلام کې يې دغه ستر اسلامي او انساني پيغام خپلوخلکوته ورساوه، دی وايي:

آدم زاد په اصل واړه آدم زاد دی

ښه هغه چې خوی يې ښه لکه سره زر (۱)

خوشال خان خټک په پورتني بيت کې د انسانيت معيار ښه خوی او له خلکو سره انساني راشه درشه بللې اوپه دې ټينګارکوي چې د ښواخلاقو اونيک چلند په خپلولوسره دانسان ارزښت لا ډيرپورته ځي اولکه دسروزرو په شان په ټولنه کې مقام ترلاسه کوي.

خوشال خان خټک دسختۍ ځواب په نرمۍ اود ترخې خبرې ځواب په خوږې خبرې ورکول غوره بولي دا ځکه دی باورلري چې ټولنيز ژوند په خيرښيګڼه اودوستانه راشه درشه ولاړدی او په دې توګه انسانان کولای شي دټولنې د افرادو ترمنځ تاوتريخوالی له منځه يوسي اوله مينې او محبت څخه ډکه يوه ټولنه جوړه کړي لکه چې وايي:

چې يوځـــل ښيګڼه ووينې له چا

په يوه يـــــــې شـــل بديه کړه ترشا

که له ياره نه ترخې خبرې واورې

خوږ شيرين ځواب يې ورکړه په خندا (۲)

۱-ارمغان خوشال خان،دميا رسول رسا په سريزه منظورعام پريس،خيبريونيورستي بک ايجنسي،پيښور، ۲۰ مخ

۲- ارمغان خوشال خان،دميا رسول رسا په سريزه منظورعام پريس،خيبريونيورستي بک ايجنسي،پيښور،۵۳مخ.

خوشال خان خټک لويې په تواضع کې ګوري. له آفتونو او مصيبتونو څخه خلاصون او نجات په دوستانه چلند. اصلاحي فکراوسمه پوهه کې لټوي لکه چې وايي:

درته وښـــــــيم کيميا د سعادت
لــــه بدانو سره مه کوه صحبت
مه بدګوی، مه بدآموز، مه بداندیش شه
که دې زړه وي چې درنه رسي آفت
کــــــه لويي غواړې ځان کم ګڼه تربله
بــــــل ترداد پاسه نشته نصيحت
په دوســــــتانو تلطف کړه ځوپه تا شي
لــــه دښمن سره هم ښه کوه خلقت
دلمــــــــانځه ترقضا ګرانه داقضا ده
چـــې قضا شي د څلورو مصلحت
څـــــــوبدانو سره بدشي هومره ښه وي
ولـــــې عفوه کرم ډير لري لذت (۱)

اوس به د خوشال خان خټک هغه مرغلرې راواخلوچې په هربيت کې يې يوکتاب نصيحتونه او لارښوونې پرتې دي اوله يومخې پکې دسولې، مينې، انساندوستۍ اوخواخوږۍ پيغامونه ځان ښکاره کوي او داهغه څه دي چې که عمل پرې وکړای شي انسان له ډيرو بدبختيو، نا خوالو او مصيبتونو څخه نجات پيداکولای شي. سترخوشال وايي:

خپل استـــــاد وماته ووې ځوپندونه
هـــــــــريوپند يې مرغلرې دی لا لونه

۱- ارمغان خوشال خان،دمیا رسول رسا په سریزه،منظورعام پریس،خیبریونیورسټي بک ایجنسي،پیښور، ۵۵مخ

وې يــې هــره بدي کړه هغه بدمه کړه
چـــــې له لاسه دې آزارشي دچـا زړونه
که دې زړه دی چې بدنه مومې له چانه
اول تـــــــه پرېږده د بـدو خصلتونه
ته کيـــنه، رخه، حسد له هيچا مه کړه
د ازل پــــــه ورځ مقسوم دي قـــسمتونه
له هرچـــــاسره دښوسلوک بايده دی
پـــــه بدی کې څه فايده ده کـوم سودونه
له هرچــاسره نـــرمي ملايمت کړه
ګوندې وې چې په داخپل کړې دچا زړونه
هغه کـــارچې په نرمی ترسره کيږي
څــه حـــاجت چې رساوه شي ترجنګونه (۱)

قلندراپريدی دپښتودلرغوني ادب د ديوان خاوند شاعردی چې په خواږه کلام کې يې د نورو تولنيزو موضوع ګانوترڅنګ خپل منځي ښواړيکو ،ښواوغوره اخلاقو اوله نوروسره ښو او دوستانه اړيکو اوتعلقاتو ته په اهميت ورکولو ټينګارکړی دی لکه چې وايي:

په ښه خوی باندې پردی عالم خپليږي
په بد خوی باندې خپل واړه شي سيوا

اويا داچې وايي:

که دې خپله خوله په واک شي قلندره
دفلک له خولې به بيا مومې امان

قلندراپريدی دنورودلجويي اودهغوی غوښتنې په پام کې نيول دټولنيزژوند دسمون يوه غوره او ګټوره وسيله بولي اودا دوګړو ترمنځ د راشه درشــه ديوښه عامل په توګه تبليغوي:

۱- ارمغان خوشال خان،دمیا رسول رسا په سریزه منظورعام پریس،خیبریونیورسټي بک ایجنسي،پېښور،۷۴ مخ

سرخرويي به يې منظوره شي هرچا ته
که په اوښکويې دخپل مخ شست وشوی شي

اويا داچې وايي:

دلجويي به دې تمام وګړي وکا
که ته هم د دلجويي په جستجو شې

سعيد خټک هم دپښتوپه هغولرغونوشاعرانوکې دی چې داشعارو ديوان لري، دده په کلام کې هم په پراخه پيمانه دانساني خواخوږۍ ، له يوبل سره دمينې اوضررنه رسولوڅرک ليدل کيږي لکه چې دی وايي:

هرچې هسک کاځينې سربيا يې پابوس کا
ځکه نه لري زوال په همواری کې
په بل ځای کې دغه عالي پيغام خپلو خلکوته داسې رسوي:
په صورت دانســـــان جوړيدان، ددان دي
دانســـان په نقصان نه رضا انسـان کا
ســـګ نــــافع دی، ستمګرمضر دخلکو
دظـــالم مثال په ځای نه له سګان کا
مذمــــــت دظـــــالم دابس چې کوتا يې
نسبـــــــتونه دفرعون له همان کـا
سعــــيدنه مري دصورت په مرګ ژوندی دی
څوک چې ژواک په نيکناميوجاويدان کا

سعيد خټک دخپل کلام په يوبل ځای کې خپل دغه عالي پيغام ته داسې انعکاس ورکوي:

سکندر ،سنجر ،تيمورخاوروخودرنګ کړل
له ځان څه ګټې د مرګ دحـــملې باک
باربردارخــــــــربه کوي کتاب لـه هغو
چې په ظلم يې دخلک غوښې خوراک

سلطـــنت خو بې زواله په مـسلم شي
کـــه سعيد کـمين بنده شي دلولاک

همدارنګه سعيد خټک دعادل شيرشاه سوري په وفات ځکه متأ-ثردی چې هغه يو عادل ټولواک و ، خواخوږی اومهربان شخصيت واوله خپل رعيت سره يې په نرمۍ چلند کاوه چې دسعيد خټک دغه ژور تأ ثر دده په لاندې شعرکې موندلای شو:

دی وايي:

په نمنځل يې زړه ښه کيږي بـــل لويي کا پرې افغان
دشيرشـــــاه بل فکر نه و ځـويې يو وړو ترې ميدان
چـې شيرشاه تردنيا تيرشو اوس دې عـيش کا مغلان

بيدل دکوزې پښتونخوا په شاعرانوکې د ديوان خاوند لرغونی شاعردی چې په کلام کې يې د اخلاص اوله نوروخلکوسره دهمدردی، خواخوږی اودلجويۍ ځرک ليدل کيږي لکه چې وايي:

حـــکايت دشکايت به کله اوري
چـــا چې کړی يو کلام دی داخلاص
ددانش دخزانې کونجي په لاس کا
چا چې کړی ځان غلام دی داخلاص

دنوروخلکودمشکلاتود له منځه وړلو اودخواخوږۍ دښودلو په اړه داسې وايي:

چې اول نکه تر ځان د بل غرض وبه نه رسي هرګز ترخپل غرض

له سپکو، نااهلو اوخود غرضو خلکو څخه دکرکې اونفرت ځرګندولو په اړه خپل غږ داسې پورته کوي:

چې په ښـــــهرغم آبا د يم ديره شوی
ورکــــــوي ځکه زما د زړه بساط
ثقيل قدرمې له غره سپک تربڼې شو
چې مې وشو له سپک خويه اختلاط

معزاله مومند هم دخپلې زمانې په شاعرانوکې هغه شاعردی چې په خوارہ کلام کې یې زمور دبحث ور موضوع په پراخه توګه ځلیدلې ده . دی وایي
دا په حــال دمقتول ژاړي که پوهیږي
چې له تیغه وینې څا څي د قصاب
چپه خوله ناستی بهتردی که پوهیږي
نه پرانســتې خوله د بدو په ځواب
معزاله مومند د ټولې پښتونخوا د شاعرانوله جملې څخه ځکه رحمان بابا زیات خوښوي چې په کلام کې یې په پراخه پیمانه انساندوستي اوخواخوږي ځلیږي.دی درحمان بابا په باب داسې وایي
دتمامې پښتونخوا له شاعرانو معزاله عبدالرحمان دی منتخب
معزاله مومند هغه ژبه نه خوښوي چې له امله یې دنورو انسانانو زړونه ازاریږي ځکه خو، نو داسې ژبې ته په کرکه ګوري او داغوره بولي چې دبدې اوناوړه وینا لرونکې ژبه که وچه شي ښه اوغوره به وي لکه چې وایي

وچه ښـــه ده هغه ژبه چې په بدو شي ګویا
تیغ دآه لـکه برق تیزدی آزارمـــه اخله د چا
تـکبرمه کړه که ښه کړې دا دنـیا ده بې وفا

معزاله مومند دخپل کلام په بل ځای کې بیا داسې وایي
مـــه کوه ددښمنانو په مرګ سخه ددوستانو دې هم داده لار په مخه
له هرچا سره سینه کړه خپله صافه مـه له چا سره حسد کوه. مه رخه
د حسد اوکینې په اړه په بل ځای کې داسې وایي
په حســد اوپه کینه له هیچا مشه بل دنفــس او دهوا په رضا مشه
نوم دپلار .نیکه په بدوچارویادکا نا خلـف دښـو کسانو پیدا مشه
اوپه پای کې پربل چا دبدو پیرزوینه ردوي اوپه کرکه ورته ګوري لکه چې وایي
هرهغه چې په چا باندې بد پیرزوکا پرې همیش به وي پراته دغمه غر

حسين دپښتوژبې يوبل لرغونی شاعردی چې داشعارو ديوان لري ، دده په کلام کې هم انساني خواخوږي،مينه اواخلاص له ورايه ځليږي،دی خودپرستي اوله نوروسره غلطي نه خوښوي او خپل دغه عالي پيغام خلکو ته داسې رسوي:

ځای ته نه رسي روان په لارغلط دی پوه شوی خود پرست په کارغلط
ته به څرنګه دبل قدرشناس شې چـــې غرور درڅخه کا مقدار غلط

حسين چې کله ديتيمانواويسيرانو سپيره مخونه وګوري، نوانساني عاطفه يې په جوش اوغورځنګ راشي او داسې وايي:

په تندي يې لاس راکاږه نن هنګا م دی مومي تل په د لاسا يتيما ن حظ

ځان له نورو انسانانوڅخه کوز اوښکته بلل هغه لوړانساني صفت دی چې انسان ته په خپله ټولنه اوخپل چاپيريال کې ښه اولوړمقام ورپه برخه کوي.حسين هم دې ټکي ته په پاملرنې سره دغه مطلب داسې بيانوي:

دهغوګردن بلند په درست جهان شي
چـــې ځـــان وګڼي له بله مقرر کوز
په لوړبــــام داهل دلو قدم کيږدي
هرچې لاندې کا ترپښو دتن منبرکوز

مهرباني،نرم خويي اودنورو دزړونو ساتل په ټولنه کې دنظم اوپيوستون ډيرغوره لاملونه دي ځکه خونوحسين هم دغه لوړصفتونه ، نه هيروي اوداسې وايي:

رب دې مــه کړه لرې ملاله خندان اوســه
لــکه يې داهسې تل مهربان اوسه
په ګرمې به دې ګرمي په صورت راشي
لطيف طبعه،نرم خويه باران اوسه
له يوې به يـــــې کروړونه بدل مومې
په زر ژبې ثنا خوان د جانان اوسه

داهم داخلاص په اړه دحسين عالي پيغام چې وايي:

که څه کاردی نوهم کاردی داخلاص
تـــــیزله نوره نورانوار دی داخـلاص
هغــه مات زړونه دخلکوپیوندي کا
چـــــې په لاس یې تېه کاردی داخلاص
ترڅان تیربلبل سینه ورباندې تراشي
وروستی ګل دی ړومبی خاردی داخلاص

احمدشاه بابا هغه پښتون تولواک دی چې دعدل، مهربانۍ اوپراخ نظرۍ له امله یې دخپل عمر په ۲۵کلنۍ کې دبابا لقب وګاټه، پښتانه هرچاته دبابا لقب نه ورکوي، خوپه لوی احمدشاه بابا کې هغه صفتونه موجود وو چې دبابا لقب دترلاسه کولوله پاره وړوو، دی که څه هم څواکمن تولواک و، خودظلم پرځای یې عدالت، ددښمنۍ پرځای یې دوستي اودخودخواهۍ پرځای یې دنورودرناوی خپل نصب العین ګرځولی و. څکه خویې نوپه اشعاروکې انساني خواخوږي، له نوروسره مینه او تولنیز عدالت په پراخه پیمانه ځلا کوي اوسربیره پردې چې دی پادشاه و، خوکمیني یې غوره بلله اونوروته یې دکمینۍ اوعاجزۍ تلقین کاوه لکه چې وایي:

کمــــیني اوعاجزي دتا کمال ده دنفــس تند خویونه مه واخله له مرچه
هغه خپل اصل به ته هله بیا مومې چـــــــې دکبرغاړه وباسې له خرچه
احــــمدشاهه دهمت توره درواخله نفــس شیطان کافردې وباسه له کچه

په بل ځای کې د ښه خوی اوښې راشه درشه په اړه داسې وایي:

پـــــه باورکې که یقین درسره مل کړې
په رښتیا به شې که شک ته داحول کړې
که ژوندون دې په ښه خوی کاوه له نورو
خـــــپل پردی به هله ته له ځانه مل کړې
له څــــــــلوروخوا به دُر درته څلیږي
کــه دعـــلم روڼ څراغ ته درته بل کړې

زړه له علمـــــه رڼا اخلي هله زده کړه
احمدشاهه چې بدخوی په ښه بدل کړې

دنوروانسانانوپه غم اوخپگان کې ځان شریکول دیوه واقعي انسان صفت دی،ځکه خونلوی احمدشاه باباهم دغه عالي اخلاق له پامه نه غورځوي اوپه دې اړه داسې وایي:

یارهغه دی چې په غم دیارشریک وي
چــې په غــم یې غمجن نه هغه نامرد دی
احمـــد شاهه بې پتي ننگ کړه یارانو
چې پرپت دیاری سربښندي اوس فرد دی

پښتانه وایي چې «خپله ژبه هم کلا ده هم بلا » دهمدې متل پرمصداق احمدشاه بابا هم دښې وینا، پستې ژبې اوښوخبروتلقین کوي اوښه وینا دانسان دنجات اوبریالیتوب وسیله بولي،دی وایي

همیــــشه دې ښه وینا بویه شفیع
چې په ښه وینا عالم دې شي مطیع
بیـا په هره ویـــنابویه ستا نظروي
ویوهـــــــیږه وینا لږ معنی رفیع
چــــې په ژبه هرسړی گرفتاریږي
فــهم وکړه دادعقل کرسي وسیع
که مې قهرکړمغلوب عقل غالب کړ
نودعــقل تاج به لوړ وي له جمیع
داحـــــمد ویل خواږه دي غور وکړه
چې نادان یې نودرپیش به شي تصدیع

علي خان دخپل وخت په هغووتلواونوماندو شاعرانوکې دی چې داشعارو دیوان لري اوپه خپلو اشعاروکې یې انساني همدردي، بد نه کولواوخیرښیگنې ته پوره پاملرنه کړې ده، دی له نورو سره د بد نه کولو په اړه وایي:

ور دبل په ګوته وهل خپل ور نړول دي

ويره له چا مه کړه خوخپل ځان سنبال لره

په بل ځای کې دظلم په مقابل کې دصبراوحوصلې سپارښتنه کوي اوخپل پيغام داسې رسوي:

ديارمرئی يم په هسکه غاړه   که دی ظالم شي زه يې مظلوم يم

همدارنګه دخپلوخلکوبد غوښتل اودټولنيزژوند اونظم ګډوډول دنااهلو او دښمنوعناصرو کار بولي اوخپل دغه مطلب داسې بيانوي:

نسبي چې دې بهر ته کمی غواړي

ستا په ورونو عزيزانو حساب نه دی

چې دقام بهبودته نه ګوري بې سوده

زوروړي په خانانو حساب نه دی

چې آشنا دآشنا ښه بده وانخلي

هغه هيڅ په آشنايانو حساب نه دی

داتفاق اويووالي په باره کې وايي:

آشنايي لکه سرود په اتفاق شي

نغمه کله کا چې وي پکې يو تار سست

کاظم خان شيداختک چې شعريې دنازکخياليو، خوږو استعاروا وکنايو بيلګه ده،پخپل خواږه کلام کې انساندوستي، له انسان سره مينه، مجبورانسان ته لاس ورکول اودسوله ييز ژوند له پاره هلې ځلې په ډيرو خوندورو الفاظوکې ځايوي اودانسانيت دغه پيغام داسې وړاندې کوي:

شګفته کړه لکه لمر تندی هرچا ته

چې په تله دې سيه پوش تمام جهان شي

همدارنګه نوروته خيررسول اود هغوی د ستونزو د له منځه وړلوله پاره فکرکول د يوه واقعي انسان فريضه بولي اوښکلا . لکه چې وايي:

افروخته يې وي محفل په شان دشمع

چې سوخته دبل په کارکې خپل دماغ کا

په بل ځای کې هرچاته خیررسول اودیوه سوله دوست انسان خوی اوعادت خپلول داسې بیانوي

ځای دروغ دلیوني شه که هوښیار یې
صلح کل دځان پیشه لکه صحرا کړه

حمید ماشوخیل هغه رندانه اومستانه شاعردی چې شعریې تړوله ښکلاده اونازکخیالي،ځکه خونو دخپل وخت اوترده وروسته شاعرانو دموشګاف لقب ورکړی اودخپل وخت په شاعرانوکې د ځانګړي سبک خاوند شاعردی. حمید ماشوخیل که هرڅومره رندانه اومستانه شعروایي،خو تر څنګ یې انساني مینه، عاطفه اوخواخوږي هم له پامه نه غورځوي اوځای ځای یې پخپل کلام کې دغې انساني عالي روحیې ته هم ځای ورکړی دی لکه چې وایي:

چې ساتلی دچا زړه په میوه نــه شي
ده ترسمې سروې ښه کړه ارهنده
په لباس دښـــکلومه غولیږه حمیده
له ثمـــره وي ښیرازه ونه شنده

اوپه بل ځای کې بیا دغه عالي اوانساني روحیه داسې وړاندې کوي:

چې دبل په خوښه پریږدي خپله خوښه
تردې خوښې،خوښه نشته بله خوښه

ملاجانان فدوي دخپل وخت دمشهورشاعرپه توګه سوله اوثبات له پامه نه غورځوي چې په لاندې بیتونوکې دده دغه فکردیرښه معلومیږي:

په تـــــلوار دروِمه جلو دسولې نیسه
فـــدوي څووهې ته دم په اختلاف
سپین پښتون وي سا ده لوحه مسلمان
بـــې مزې یې کا صنم په اختلاف (۱)

۱- دملي آرشیف قلمي نسخه .

عارفان کـــــا له جهانه سره سوله
تـــا تړلی په جهان دسولې وردی (۱)

ته چې کاني له مـــجنونه سره ولې
بند دسولې ستا کوي هوښيارپه څه (۲)

پـــــــروانه لري له آهه دخوارانو
کـــــر بلا مدام وطن دپښتنو ده (۳)

عبدالقادرخان خټک هم لکه دخپل وخت دنوروشاعرانوپه شان پخپل شعرکې مينه، انساندوستي، خواخوږي اوښه اخلاق نه هيروي لکه چې وايي:

چې په قـــام په قبيله کې يوبد کار شي
په سبـــــب ديوه بد واړه يادېږي
خر، غوڅکی ديوه ګډ دچا په کښت شي
بدنامي يې تمام کلي ته رسيږي
په بل ځای کې دزور اوظلم په اړه خپل پيغام داسې رسوي
چې دې له لاسه آزاروي زړونـه
مرګ دې بهتردی له دې ژوندونه
څوبه دې بلې لمـــبې دظلم وي
آخربه وســـوځي دا اورستا خونه

عبدالقادرخان خټک عادل واکمن د يوې ټولنې له پاره د نيکمرغۍ نښه اوظالم واکمن د بد بختۍعلامه بولي او زيار باسي ددواړه ډوله واکمنانوخيرې په واقعي معنٰی وښيي لکه چې وايي

۱- دافغانستان دعلوموااکاډمۍ قلمي نسخه.
۲- دزلمي هيوادمل دکتابتون قلمي نسخه.
۳- دزلمي هيوادمل دکتابتون قلمي نسخه.

په قیامت به وي دعرش ترسیوري لاندې
بادشـــاهان چې عادلان شي عدل کاندي
په هرقـــــوم چې کرم دکرد ګارشي
سرداران بـــه يې ديندار ه نيکو کار شي

په بل ځای کې وايي:

ښه حـاکم رحــمت په خلکو دسبحان دی
بـد صـورت که د انسان لري شيطان دی
ښېـــانه دخدای دقــــــهر بد حاکم وي
چــې هيڅ عدل، انصاف نه لري ظالم وي
په هــــرلوري کا دظـــــــلم لمبې بلې
پــــــــکې زړونه د عالم کا جلې بلې
که هرڅـووطن شيرين وي خوبې پرېږدي
چــې يې چيرته آرام شي هورې ته لېږدي
ظالمــــان جان وجهان لره بلا دي
هغه خوارشول چې په ظلم مبتلادي

علي محمد مخلص هم لکه دپښتنو دنورو ډېرو شاعرانو په شان کينه، حسد،ځان غوښتنه اونورو خلکوته ضرر رسول سخت غندي اودټولنې دخلکوترمنځ ديوه خوارږه ژوند په هيله خپل غږ داسې اوچتوي:

چې کينه، حسد، غيرت لري په زړه کې
مبــــــتلا په غم اندوه لري له سخه
دکينــــــې په رنځ اخته دي نه پوهيږي
د حــــــــسد رنځ لا دوا ګنه ترزخه
درنــــــــده صفت دسګ يا دليوه دی
دامــومن له ځانه سګ لري کړه چخه
نوس تمام دسګ صفت لري په ځان کې
په جيفه پسې تيز ګرځي تر سبز رخه

چې يې عدل انصاف نه وي په کشورکې
بادشــاهان ناحق په سرږدي تاج کوټخه

ارزاني خويشکی چې دخپل وخت دمشهورو شاعرانوپه ډله کې دی پخپل کلام کې ځای ځای رښتينولي . صداقت . مينه . وروږگلوي اوعاطفه له ياده نه باسي اودا دانسانيت دتکميل له پاره يوه غوره وسيله بولي لکه چې وايي:

په هرچا کې يې بهترکړې اې خـاکي صورت بشره
لکه ښه يې هسې ښه کړه تــه پرهيز وکړه له شره
داپښــــتو وينا رموز ده پوشـــيده له کور و کره

په بل ځای کې وايي:

ته پرښــــه کړه ددل فهم دبـــې ښوده ښه تش فهم
ترګــل ښه.ښه آشنا يې ده دآشنـــــا شي پربل رحم
چې دښه.ښه يې وهيرکړي وهيريې شي پرايمان زخم

له بدو څخه وښو اوغوره چاروته انسان داسې رابولي:

راشــــه ونغوږه انسانه ددیـــن چار نه ده آسانه
بـدي مه کړه.بدمه ګوره بـــــدمه باسه له لسانه
هرکـــــلام په فهم وايه ويـــــنا مه وايه پريشانه
دراســـــتيه سبق وايه لــــه هندو ، له مسلما نه

بد په هرصورت بد دي اودبدو نتيجه هم خواشينوونکې اوناوړه وي.ځکه خونو ارزاني خويشکی هم انسانان له بدو څخه راګرځوي اوښوچاروته يې رابولي لکه چې وايي:

دبـــــل په بد مه ویاړه دبل بد . خپل ښه مه غواړه
پـــه بدی لره خوله چپه لک یوسف د وروربد نغاړه

ميرمن نيکبخته چې دکوزې پښتونخواداشنغردمموزيو اوسيدونکې اود نوماندو شاعرانو له جملې څخه وه.هغه سربيره پردې چې يوه پاک لمنه ميرمن وه کوښښ يې کاوه نورخلک هم سمې لارې ته راوبولي

اودخدای دبندګۍ اصلي مفهوم وروښيي. په لاندې شعرکې موږ دميرمن نيکبختې دغه عالي احساس ډيرښه ليدلی شو. ځکه دغه پاک لمنه ميرمن نيکۍ ته په بدۍ ترجيح ورکوي او وايي:

په طـــــلب يې ودريږه　　په خـدمت يې هوسيږه
له جمـــــله بدو نفرت کړه　　ونيـــــکۍ ته ولاړيږه
په نيکۍ کې يې اخلاص کړه　　بـدي مـه کړه وپوهيږه
پرګـــــناه له دواړو سترګو　　دبـــاران په دود وريږه
چـــــې يارب العالمينه!　　لـــــه ګناهه را تيريـږه
خـــــدای به رحم پرتا وکا　　پـــــه زاريو ته ژړيـږه
بـــې پروا وخدای ته مشه　　لـــــه غضـبه و ويريږه
هـ(غه) فعل چې يې حق دی　　پـه طلب يـې وښوريږه

په دې توګه موږ دپښتو د لرغوني ادب د ځينو شاعرانوپه کلام کې دامن. سولې. انساني خواخوږۍ. مينې اومحبت ځوبيلګې وليدې. باوردی چې دنورو زياتوپلټنوپه نتيجه کې به نورې داسې بيلګې هم ترلاسه شي چې دپښتوادب ددې برخې په غنې توب کې به لامرسته وکړي.

ب: سوله دپښتو په معاصرشعرکې:

دسولې. امن. انساندوستۍ اوانساني خواخوږۍ پيغام دپښتوپه معاصرادب کې هم ځای موندلی اودپښتودزياتومعاصروشاعرانوپه اشعاروکې يې په پراخه پيمانه ځرګ ليدل کيږي.په تيره بيا زموږ دخواږه اولرغوني هيواد دتيرودوه نيمولسيزودناوړه حالاتوپه بهيرکې که په پښتوادب کې زياتې حماسې ايجادشوې.نوورسره جوخت سوله.امن اوانساني خواخوږي هم له پامه ونه غورځول شوه.

دجنګ اوجګړوپه دې تيره دوره کې که کوم افغان ژوبل شوی دی .نوورسره سم د شاعر او ليکوال زړه زخمي شوی اودهغه دزخمونودټکورله پاره يې غږ اوچت کړی دی. که دکوم يتيم پر سپيره مخ يې اوښکې ليدلې دي، نوورسره سم يې ژړلي اودهغه د داډګيرنې له پاره يې لارې چارې

لټولې دې او که دکومې بورې مور او کوندې پيغلې فريادونه يې ترغوږشوي دي، نودهغوی د فريادونوکرېکې يې دنړۍ تربل کونج پورې رسولې اوله نړيوالوسوله دوستوقوتونوڅخه يې غوښتي دي چې په هيواد کې دامن اوسولې دټينګښت په لاره کې ورسره مرسته وکړي.

زموږدوخت دشاعراوليکوال دغه چيغې اوناري ددې سبب شوې چې په سيمه ييزه اونړيواله کچه زموږپه هيوادکې دعادلانه سولې دتأمين په اړه فکروشي اوهم سوله دوست افغانان دې ته و هڅيدل په هرقيمت چې وي په هيواد کې دوينو دتويبدلوبهيرپای ته ورسوي اودسم سمکي دراوستلو له پاره خپلې هڅې ګړندۍ کړي.

د ليکنې په دې بحث کې زياتايستل شوی دی چې د لرې اوبرې پښتونخوا د شاعرانو د زړونو هغه آواز راواخيستل شي چې په شريکه يې دګډ هد ف له پاره، دافغانانودهوسايۍ او دامن ژوند له پاره اوپه دې تاريخي کورکې دتاويريخوالي دبيخي له منځه وړلوله پاره اوچت کړی اوپه شريکه يې ددې ستر ماتم له امله ژړلي اودجنګ جګړوپرخلاف يې يوګډ دريځ نيولی دی.

اباسين يوسفزی چې دکوزې پښتونخوا يو وتلی شاعراوليکوال دی پخپلو شعرونوکې دې ټکي ته زيات متوجه دی،اباسين يوسفزی له خپلوافغانانو ورونو سره يوځای ددې سترناورين په اړه اوښکې بهوي اوپه افغانستان کې دسولې اوامن دټينګښت له پاره له خپلوافغاني شاعرانواوليکوالو سره يوځای غږ پورته کوي،خوترهرڅه دمخه اسلامي ټينګه عقيده دټولو ټولنيزو چارو دسمون اساس بولي اوپه ټينګه غواړي چې پښتانه ددې مقدسې عقيدې په رڼاکې دامن ، سولې اوانساني خواخوږۍ لاره خپله کړي اوپه دې توګه دتاوتريخوالي مخه ونيسي ، اباسين يوسفزی وايي:

لکه بې سترګوچې تياره اورڼا نه پيژني
هغه به ړوند وي پيغمبره چې تا نه پيژني

ځان پيژندل دخدایٔ دپيژندلو اوانسانيت دپيژندلو اساس جوړوي ، څوک چې ځان نه پيژني هغه خدایٔ نه پيژني اوجهان نه پيژني ځکه خونواباسين يوسفزی پښتنوته دځان پيژندلو تلقين کوي او په لوړ آواز ورته وايي :

دخدای دپاره پښتنو ځانونه وپيژنئ
ستاسو له پاره خوبه ځانله پيغمبر نه راځي

تردې وروسته اباسين يوسفزی مينې او محبت ته خپل پام راګرځوي اودمحبت توري او کلمې داسې تفسيروي :

هاغه چې موږه يې بلود محبت په نامه
په دې ساده توري کې څومره لوی اسرارپروت دی
مدام چې ناست په کومه څانګه هماغه ريبې
پښتونه ! دا درپکې لـــــوی دعقل کار پروت دی

بل ځای خپل خلوص اولورينه داسې ترسيموي :

بنګله اومحل نه لرم جونګړې تـه مې راشه
نه کټ ته به مې ګورې نه پوزې ته به مې ګورې
خومـــــا له چې راځې نودايوه خبره واوره
تالـــې ته به مې نه ګورې تندې ته به مې ګورې

اويا داچې وايي :

زما کـــتاب کې دنفرت هډو نامـــه نشـــته دی
زه هميشه په مــحبت دخلکو زړونه ترم
ستـــا محبت مې په سينه کې غورځنګونه وهي
دې اباســين ته به ترڅو پورې بندونه ترم

حبيب الله رفيع که له يوې خوا زموږ دزمانې يووتلی څيړونکی اوسياسي شخصيت د ی، نو له بلې خوا دشعرپه ډګرکې هم دوخت دمشهورو شاعرانو دسرپه کتارکې شميرل کيږي ، دده شعر بيلا بيل اړخونه لري اودژوند په ټولوبرخو کې يې خپل قلم چلولی اودشعرله لارې يې خپل رغنده پيغام خپلوخلکو ته رسولی دی، حبيب الله رفيع يو سوله دوست اوبشردوست انسان دی،همدالامل دی چې په شعرکې يې انساني

مینه ، خواخوږي ، امن اوسوله په پراخه پیمانه ځای شوې او د نوي خواره ژوند ددوام له پاره یووالی اوپیوستون ترټولو نورو خویونو غوره اوضروري بولې لکه چې وایي:

قول به دمینې سره نوی کړو رادې کړه لاسونه په لاسونو کې

حبیب الله رفیع له جنګ ، جګړو اوشرڅخه کرکه کوي اوهغه څوک چې تش په خوله دسولې او امن نارې وهي، خوپه عمل کې دجنګ اوجګړو اورته لمن وهي په کلکه غندي او دبشردښمنان یې بولي . دی وایي:

په خوله بشروایي ، بشرغوارې خوپه عمل کې شور او شرغوارې

سوله ، وروري ، برابري وایي خوپه میدان دجنګ شرر غوارې

دخپلې جنګ ځپلې ټولنې دزړه آواز ته داسې انعکاس ورکوي:

زما دمینې کرونده ده کافري ګلونه

دافصل سیوری غوړولی نه شي لمربه غوارې

نورتحمل یې دزړه مینان.نه شي کړلی

شپه ډیره ډیره توره شوې ده سحر به غوارې

د کابل د ښار، دهیواد دپلازمینې اودهیواد دزړه په رنګو کنډوالو خپلې اوښکې تویوي او وایي:

سپینه کوتره یم دسولې، خوسره پره په وینو

ولې مې ټول چې د کابل ترښاره ځمه راځم

دجنګ اوجګړو مینان اودسولې دښمنان دانسانیت اود انسان دسعادت دښمنان بولي اوخپل دغه عالي احساس ته داسې انعکاس ورکوي:

ټول د ښمنان د انسانیت د سعادت ګڼمه

چې په ترخوترخو ، لوخړو ککړوي چاپیرچل

کوروراېرې کړي په نرونرولوګیوکې یې

د زرو وړي چې په زهرو مړوي چاپیرچل

دخپل کلتوراوفرهنګ دښمنان بې سره انسانان بولي او پرخپلوخلکوغږکوي چې ددغو شر اچوونکو او پردیو په لاره تلونکو مخه ونیسي لکه چې وایي:

چې شوبې سره هم له کلي هم له نرخه ووت
بشرپخپل لاس ځانته پرانسته دشرغیږه
داڅګریزتوپوپستې نه کړې داسرکښې تږې
کـــــږه دحـــمزه غزلو نرمه دخیبرغیږه

له سولې اوامن سره دافغانانو مینه او بیا دپردیو له خوا وربانديې دجنګ اوجګړو تېل هغه څه دي چې حبیب الله رفیع پخپل شعرکې ډیرښه انعکاس ورکړی دی ، دی وایي:

نیــــــت مې ټول عمري دپخې سولې و
بیا دشوخو سترګو په جنګ واوښتم
زوړدپـــــــــرون درس مې ده ته هم ورکړ
نــــن چې زه پـــه نوي فرنګ واوښتم
ما دبنګړوشرنګ غوښت خوپښتون تقدیر
ګوره چې دتورو په شرنګ واوښتم

حبیب الله رفیع په پورتنیوجامع بیتونوکې په څرګندو ټکوکې داښیي چې په اصل کې افغانان سوله دوست خلک دي، خوکه جنګ او جګړوته مجبورکړای شي، بیا نوتر بل هرچا ښه او زورور جنګ کولای شي.

اروښاد استادعلامه پوهاند عبدالشکوررشاد زموږ دویاړلي هیواد هغه نوماند ټولنیز شخصیت و چې دعلم په خپرولوسره یې خپل هیواد اوسیمه روښانه کړه، استا د رشاد که له یوې خوا وتلی استاد ،اجتماعي اوسیاسي شخصیت و ،نود خیرنې اولیکنې په ډګرکې یې هم ډیرلږ مثال لیدل کیږي استاد دټولونورو بوختیاو ترڅنګ شعرهم وایه او دوخت دهغوشاعرانوپه سرکې وچې په شعرونو کې به یې دټولنیز ژوند ټول اړخونه له ورایه ځلیدل. له سولې اوامن سره مینه اوله جنګ،جګړو او وحشت څخه کرکه د استاد په

شعرونوکې په زیاته پیمانه ځان ښکاره کوي،په تیره بیا څه وخت چې پرهیواد دپخواني شوروي اتحاد سرولښکرویرغل وکړاوکمونستي تاړاک دهیواد هرڅه لوټپه کړل،نوستر استاد د وخت د ظالمانو په وړاندې چو-په خوله پاتې نه شو اوله دغه وژونکي تاړاک سره یې خپله مقابله په ډاګه اعلان اودهغوی اصلي څیره یې داسې انځورکړه:

په ښکاره وایي لعنت دې پرابلیس وي
خوپه پته دابلیس مخلص انیس وي
دلتــــــه سترې په بلنه وي د سولې
هلته چیغې دجنګونو دتحریص وي

اویا داچې:

په نړۍ کې که دوستي، که دښمـنـي، دي
خپلې ګټې خپلې وټې یې محور دی
خپلې پیښې،خپلې خوښې،خپل مرادونه
پـه بشرکې دامیراث دخیراوشردی

لوی استاد علامه عبدالشکور رشاد دروسانو دسره ښکیلاک په وړاندې خپله کرکه اونفرت داسې ښکاره کوي:

چې ګډه په وطن شوه سره وبا کلي په کلي
دخدای مســلمانان یې کړل تبا کلي په کلي
مرګوده رابــــــللې دې ددانو ، مرتدانو
سره کړه نامرادیو دمرګ خوا کلي په کــلي
اجــل دی چې راوځي له توپو ،له مشینګنو
ځوانـــــي دي رژولي دې بلا کلي په کــلي
سپـــیره کړه بمباریو ودان کلي،شنه کښتونه
ټانــکونو بورجلونه کړل بیدیا کلي په کلي
بمونه شپه و ورځ اوري دروس له جهازونو
سرې وینې دي بهاندې شاوخوا کلي په کلي

اې لويه قديرخدايه! دغه خواست موته قبول کړه
روسان کـــړې ستـــا په قهر مبتلا کلې په کلې

ګوهررحمن ګوهر دکوزې پښتونخوا شاعراوليکوال سرېتوب او انسانيت دنورو انسانانو په خدمت اوچوپړ کې وينې اوهغه ځوک چې په دې لاره کې هلې ځلې کوي دقدرپه سترګه ورته ګوري اوداسې وايي:

دمردی پټـــــــکی هغه سره جوړيږي
چې په ځان باندې د درست وګړي غم ږدي
چې يې ژوند لکه ځاروی خوړل اوځښل وي
هــــغه ځله په ځان نوم د بنيا د م ږدي
دهغه دکتاب توري به ځوک وران کا
چـــې پخپله توده وينه کې قلم ږدي

په بل ځای کې پرهغه چا سلام استوي چې له ځان څخه دمخه دنورو انسانانو غم ورسره وي او په دې توګه دنورو دخدمت وياړ ترلاسه کوي، دی وايي:

سلامونه دې زما په هغه چا وي
چې په غم کې دعالمو وروستی ځان کا

پيرمحمدکاروان زموږدهيواد دځوان نسل هغه خوږ ژبی اونازکخيال شاعردی چې دخپل ژوند په ډيره کمه موده کې يې دخپلې شعري ښکلا اونثري بلاغت له امله زيات شهرت وموند.پيرمحمد کاروان په يوه داسې چاپيريال کې رالوی شوچې هره ګړۍ ويرو،ماتم و اوژړاوې وې،په هغه محيط کې چې کاروان ژوند کاوه هره شيبه دبمونواوګوليو باران اوريدواو دبې ګناه انسانانووينې بهيدلې. کاروان چې لاتنکی ځوان ودغه حالت سخت ځوراوه اودخپل ژوند هره ګړۍ ورته سرې سکروټې وې. همدا لامل وچې له دغه حا لت څخه د وتلوله پاره يې خپلې چيغې اوناري هره خوا خورې کړې اودجنګ اوجګړوضد آوازيې دهرچاغوږونوته ورساوه

راځئ چې په لاندې خوندور غزل کې دجنګ اوجګړوپرخلاف دکاروان دغه سپيڅلي احساس وګورو ، کاروان وايي:

غزل

په مـــــــــينه ، مينه مينه که يوبل ته غيږې واکړو
پـــــــــــه دې ورکه دنيا کې به اخر سره پخلا کړو
پرجنګ بـه تيره کيږدو ،جنګ به مروسترګوته پريږدو
راځـــــــــــه چې له شاهين سره کوترې په هواکړو
ليـــــــلاچې کوم خواسترګې غړوي مجنون به ويني
اوډکـــــــــــه له ليلانه به څلورکونجه دنيا کړو
منـــــــــصـوربه په ګلاب اوپه نرګسوباندې ولو
دحـــــــــــق پرضد باطله به دهرملا فتوا کړو
داتـــــــوره وچکالي به يې په سپينواوښکوو ينځو
لـــــــــــه ډيرې خوشالۍ نه به بلبلې په ژړا کړو
شـــــپې ورځې دژوندن به موخوشبوکې وي نغښتې
لمـــــــــــونځونه دسحربه په ګلونوکې ادا کړو
روان بـــه شـــو "کاروانه! " دبـــڼوپرڅـــوکو،څوکو
رانجه به دجانان لـــــه خــــماري سترګونه غلاکړو (۱)

دمعاصرادب په ځوانو ليکوالو اوشاعرانوکې شفيع الله بابرزی هغه شاعردی چې په هرشعر کې يې نوی پيغام ځان ښکاره کوي،دهغه په شعرکې که له يوې خوا دوطن مينه اوله خپلووطنوالو سره مينه ځليږي،نوله بلې خوا دټولوانسانانوپه ځانګړې توګه خپلوهيوادوالوله پاره سوله او امن ډيرضروري بولي،راځئ دغه عالي پيغام د بابرزي په دې شعرکې وګوروچې دخپل خواږه وطن له مينې سره يوځای دسولې اوامن پيغام خپلوخلکوته په څومره ښکلي اندازکې وړاندې کوي دی وايي:

دشــــــــــملووطن ته راشه چې شملې درته په سرکړو

۱- Hewad Afghanistan www.hewad.com دپښتو شعرونه Page ۱of ۱

تـــــــــه رڼا دستورو راوړه مونږبه وینې دزړه درکړو
مونږبه خپـلې ځوانۍ لوکوخودوخت تیاری به لمرکړو
ددې نـــــــوي ژوند په رازبه دارنځوروطن خبرکړو
ددې وران وطـــــن په غیږکې ددې ټولوځای به ؤشي
درحـــــــمت په بارانونوخړایلبند غزنی به ؤ شي
هوسۍ بیا به ستا مستۍ ته دسپین غرشینکې به ؤشي

تــــه دښکلي اموشورشـه — زه بـــه چـیغه د بــولان شم
تـه مې نوم دکندا ر واخله — زه بـــه تانه جـار قـــربان شم
تـه دشین بدخشان لال شه — زه بـــــه زړه دیو افغان شم
تــــه دبـلخ نه سلام راوړه — زه بـــــه باد دمالستان شم
دبنـــګلوسیوری که نه وي — دکـــــیږدۍ شمال خوشته دی
درحمت باران پرې غواړو — خدایه خوله دسوال خوشته دی
دخـــــــبروتغرخوردی — یـــــودسولې کال خوشته دی
راراون یـوسپین سهاردی — دراتـــــلواحوال خوشـته دی
راځـــئ بیا دغرولمن کې — پـــــــه اتڼ مین خبر کړو
شـــــــملوروشازلموته — دســـــندروتاج په سرکړو
دایـــــوب دوینورنګ به — دمـــــــلالو خال تـه ورکړو
تـه دمینې کرښه کش کړه — زه بـــــــه پاڼه دکتاب شـم
تــــه نـغمه شه ته سندره — زه بـــــه ستا دغیږ رباب شـم
تــــــه دسولې قافلـه شه — زه بـــــه سیوری دعقاب شـم
تــــه زما دشعرتعبیرشـه — زه بـــــه ستا دمونځ ثواب شم

په داتشه تشه غیږکې خپه ورونه رانیوی شو
لامــووینه پردۍ نه ده سره بیرته خپلیدی شو
دخـــــــبروپه وزرو رڼاګانې راوستی شو

شهرت ننګیال دروسانودسولې درواغجنې نارې په ډاګه کوي اوانسانانوته سپارښتنه کوي چې د سولې اوامن په دغو.غولوونکو

انسانانو تیرنه وځي ځکه هغوی سوله اوامن دراکړ اوایتم بم په خوله کې ګوري لکه چې وایي:

ســوله دوستي دسرو وحشیانو راشئ لږ وګورئ
سوله یې جنګ، دوستي یې غم اودستم کیسه ده
دامــــــنیت تیکه داران به امنیت ګني دا
چـــې امنیت یې د راکټ او ایتم بم کیسه ده

محمدهاشم زماني دسرې بلا په وړاندې دنړیوالې سولې او امن زیری وړاندې کوي او ډاډه دی چې دامن اوسولې دپیغام په برکت به دسولې دښمنان مات شي او په سیمه کې به سوله واکمنه شي:

دجهان دسولې زیری مې راوړی سره روسی بلا وطن کې به بندي کړم

دوخت انقلابي شاعراوسیاسي شخصیت اجمل خټک که څه هم دوخت یوانقلابي شخصیت دی اوخپل خلک ددښمن په وړاندې مبارزې ته رابولي.خودجنګ اوجګړوپه وړاندې هم سنګرنیسي اودسولې او امن له پاره خپل غږ داسې اوچتوي

مه ســــیزه اې جنګه دازمــــا ګلونه مه سیزه
داســــې په بمونودجــــنت باغونه مه سیزه
دا دویـــــنې میني دفـــــطرت دښکلاګانوکور
دا دحـــــسن ونور دمسیـــــذونکو رڼا ګانو کور
دا دتـــــاریخونودځـــــلا اوزمانوښائیست
دا دقــــوت تــــوره اودروح دترانو ښائیست
دا دمــــذهبونودپیــــغام اود وحدت ځانګو
دا داولــــسونو دژونــــدون دمحبت ځانګو
داپه خـــــــږه خـــاوره د آدم دشرافت نښه
دا ددنـــــګوغرونو په لمــــن کې دجنت نښه
دلـــــته کې نغمې دانســـان میني زیږولي دي
دلته سپوږمۍ، ستورو رنګیـــنۍ راغوړولي دي

دا درې، لمـــــــنې، خـــــزانې دنغمـــتونودي
دانــــــــن ددهشـــــت په اورايرو کې پټوې ولې ؟
داسترګې ډيوې، شونډې کاسې، تندي سپوږمېه دي
دا دبــــــــې ګنـــــاه مرګي په قهر مرې کوې ولې ؟
بس ماته دمـينې ډک دامن دوران راوله
ماته دانسان يوګلالی شان جانان راوله (۱)

پيرګوهرد کوزې پښتونخوا هغه نوماند شاعر دی چې له سولې او امن پرته يې په شعرکې نور څه نه ليدل کيږي څکه خونودامن په شاعرمشهوردی اوچې دپيرګوهرنوم اخيستل کيږي دسړي سترګوته يوه داسې درنده ستړه ودريږي چې له سولې اوامن پرته يې نورڅه په فکرکې نه ځايږي چې دادی دبيلګې په توګه دده د(امن يو شعررا اخلو. دی وايي:

(امن ، امن، امن ،)
زه غـــــوارم په امن له ازغود ايشيا لمن
نــــــه غوارم چې سوځي په لمبود ايشيا لمن
ډکـــــه دې وي تل په ګلوسرود ايشيا لمن
ســــــــتايمه شاعريم په پښتو د ايشيا لمن
بس په حق انصاف دې په ريښتيا خبره سپينه شي
غوارمـــه چې ټوله دنيا مينه ، مينه ، مينه شي
تــل دې په مزو وي ديوروپ اوامريکې ورونه
کــــــړي دي ترقي د استراليې اوافريقې ورونه
ښــاد دې اوسي تل دخپلې خپلې ميکدې ورونه
وي پـــه يوه وروري ددې دنيا ددې خطې ورونه
لـــرې دې ستم کشمير، ويتنام اوفلسطينه شي

۱- اجمل خټک، دژوند چيغه، يونيورسټي بک ايجنسي ، پيښور، ۲۰۰۲ ع کال ، ۲۰ مخ

غــوارمه چې ټوله دنیا مینه ، مینه ، مینه شي
غرمــــې دی ددې ښکلې دنیا دبنیادم په نوم
غـــــرکوم په نسل د حوا او دآدم په نوم
ټــول انسانیت راغونډول غوارم یا هم په نوم
هـــم درنګ اونسل دتهذیب اوبې قلم په نوم
بیا دې خیرې ستورو اوسپوږمۍ ته چې شاهینه شي
غوارمـــه چې ټوله دنیا مینه ، مینه، مینه ، شي
نـــه دې ځوک دبل په حق نا حقه بلوسیدل کوي
نـــــه دې بنیادم دبنیادم غوښې خوړل کوي
نه دې ځوک مظلوم ناتوان انسان پورې خندل کوي
نه دې ځوک اورو باندې همیش مزې دبل کوي
ټول مــــلت ددې نړۍ دې تاوله یوه آئینه شي
غوارمـــه چې ټوله دنیا مینه ، مینه ، مینه شي
هرکورکې تعلیم اوروغ صورت اوخوشالي غوارم
زه پـه دې نړۍ باندې پوره پوره سیالي غوارم
هم دبلـــــــبلانو حق په باغ هم دما لي غوارم
دادنـــــیا دبغض او حسد غمه خا لي غوارم
ټولــــه زندګي دې په خلوص باندې رنګینه شي
غوارمـــــه چې ټوله دنیا مینه، مینه ، مینه شي
دا دبا شــــــعوروننړۍ غوارم چې آباده وي
ورک دې شي بمونه اوجنګونه ملک برباده وي
امــــن امن امن بس په امن دې تل ښاده وي
داځـــــانګودامن دې رښتیا په امن یاده وي
زاردې امریکه له روسه ، روس دې زارله چینه شي
غـــوارمه چې ټــوله دنیا مینه ، مینه ، مینه شي

که څه هم ارسلاخان سليمي ورڈګ په هيواد کې دناخوالوله پيل کيدو دمخه هغه وخت له فاني نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي چې زموږپه وطن کې امن و ،سوله وه اودخلکوترمنځ د وروري ژوند و ،خودنړۍ په بيلابيلو سيموکې ناخوالو او تاوتريخوالي ځوراوه اودهمدغه احساس په رڼاکې پرانسانانوغږکوي چې دکرکې اونفرت پرځاى په زړونو کې مينې ته ځاى ورکړي ځکه چې مينه انسان جوړوي اومينه جهان جوړوي له دې امله په لوړ آواز وايي:

ميـــــــــنه کـــردی په وطن کې دګلونو
مينه ژوند اوسـعادت دی دقامونو
دژوندون ترخه په ميـــــنه خواږه کيږي
ورکـــوي مينـه خواري د اولسونو
کوم قامونه چې په مينه سره ژوند کړي
تل وي خـــلاص دزمانې له آفتونو
کردګلوکړه چـــې سيمه دې ګلزارشي
ميـــــنه لارده دلوړتيا د ملتونو
مينه مينــه ده چې جوړ پرې دا جهان دی
ميـــــــنه اصل دوجود او د انسان دی (۱)

نادرخان نادرهم دسليمي ورڈګ په شان مينه دنوي جهان دجوړولولامل بولي او وايي:

ځئ چې وران دا زوړ جهان کړو — ښـــکلی نوی شان ودان کړو
چيرته مـــــينه چې مذهب وي — په مســـــکا کې هر يو لب وي
چـــيرته هرځــاى چې ښکلا وي — مـــــــينه مينه دا دنيا وي
چـــيرته هروخت چې خندل وي — زاريــــــــــدل قربا نيدل وي

۱- ژوند اوفن ، داجمل ختک راغونډونه

دخـــــــيالونومشالونه چې کړوبل جوړچـــراغان کړو
ځئ چې وران دا زوړجهان کړو ،ښکلي نوی شان ودان کړو (۱)

زموږدوخت خوږژبی او اوږژبی شاعرعبدالباري جهاني پخپل خوارِه شعرکې دسولې او امن غږته داسې انعکاس ورکوي:

کلـه به يــو شي دا مورمړی اولس
کله به ورکــه شي زوی مړې بدي
کـلــه به بيتې نيکه خپره کړي لمن
کلــه به جـوړکړوپکې کور ابدي
کله به خويندې شي دښمنې خونې
کــله به ورونه شـي غليم کورونه
هــيرې کـــړئ تيرې د بدی خبرې
سـره راواخلئ د ورورۍ نکلونه (۲)

همدغه دخواخوږۍ ،انساندوستۍ اوخوږې مينې عالي احساس دفضل رحيم ساقي په شعرکې هم ځليدلی او کوم پيغام چې دی غواړي خلکوته يې ورسوي دده په دې لاندې شعرونوکې په پراخه پيمانه ليدل کيږي لکه چې وايي:

که سرې سترګې ليدل نه غواړې دچا
ســـترګې سرې له قهره مه کړه په هيچا
تريـــنګړي دبــل تنبې لره ورنه کړې
که دې خـــوښه وي دخپـــل کا له حيا

په بل ځای کې وايي:

دنيا ځای دبـــــــدلې دی د هرچا
نــــن چـــې کړي ورسره کيږي به سبا

۱- ژوند اوفن ، داجمل ختک راغونډونه
۲- ورکه مينه. دعبدالباري جهاني اثر

دبــدی بـــــدل یوه بدي مونـــده شي
دنیـــــــکی بدل موندی شي سل او یا
هیروه خـــــــپله نیـــکي اودبل بد
ښه ژوندون پـــــه دې جوړیږي ترابد
په یوه بدی چې سل نیکی برباد کړي
دغـــــــه کــارخویا ددیو دی یا د دد
پرګنـــه په ښومیړونوښایسته شي
اوپــــه سپکوباندې سپکه پرګنه شي
لـــــــواړه ژبه تیره توره ده په خوله کې
اوپاسته ملهم ترې سازشي چې پسته شي (۱)

فضل رحیم ساقي له ظالم مسلمان څخه عادل او زړه سواند کافرښه بولي او وایي:

که ظا لم او کا فرونښلي په جـنګ
ورته کینه تمــا شه یې کړه تردرنګ
که کافریې مړکا وه سوله یې وکړه
که ظالم یې مړکاوه شه ترې په څنګ

اکبرسیال دکوزې پښتونخوا دملاکنډ دبټ خیلې اوسیدونکی چې اوس په اسلام آباد کې ژوند کوي دشعرزیاته برخه یې سوله ،مینه ښکلا اوخواخوږي ده ، دی وایي چې «مینه ژوند دی او ژوند مینه ده» اکبرسیال له انسان سره مینه لري،دانسان له ژوند سره مینه لري او دانسان له بقا او پایښت سره مینه لري، دده دغه مینه یوازې پرافغانانو او مسلمانانو پورې نه محدوده کیږي بلکې ټول انسانان چې په هره عقیده په هرفکروي ا وپه هرقام اونژاد پورې اړه ولري دهغه په مینه کې ځان ښکاره کوي، دی وایي:

۱- نیم جا م ، دفضل رحیم ساقي اثر.

په دنیــــا حکم چلوونکو خــلکو! د ایــتم بم طاقت لرونکو خلکو!
زموږ او ستاسو په شریک کلي کې زمــوږ په کلي کې شرمه جوړوئ

ډاکتر ا وطبیب چې د خپل ژوند ټولې هلې ځلې یې د انسان روغتیا ساتنې او درملنې ته ځانګړې کړې وي، له دې څخه خونداخلي چې دیوانسان ژوند وژغوري اوله مرګ څخه نجات ورکړي . خوکه دغه ډاکترشاعراولیکوال هم وي نوپه زړه کې یې له انسان سره مینه څوبرابره زیاتیږي او سربیره پردې چې په فزیکي لحاظ دانسان په جسمي د رملنه بوخت وي د روحي د رملنې او سوکالۍ له پاره یې هم خپلې نغمې غږوي اوپه دې توګه دخپلوخلکو له پاره اوپه مجموع کې د ټولوانسانانوله پاره سوله او ډاډمن ژوند غواړي.

ډاکتر عبدالرحیم غروال هم یوله هغوډاکترانوڅخه دی چې دانسانانود درملنې ترڅنګ دهغوی د سوله ییز اوډاډمن ژوند له پاره هم خپل غږ پورته کوي او وایي:

اې د سولــې ځلاند لمره!
زرشــــه دا وطن رڼا کړه
په ښائیسته زرینووړانګو
دغه تــورې شپې سبا کړه

د لته جنګ د وروڼو منځ کې ورور دورور پــه لاس وژل شي
شنـــې لو خړې د بـــاروتو دوست د ښمن نه پیژندل شي
دوسلو پــه د رزهار کـــې د خــیر غږ نــــه اوریدل شي

نو تـه اې د سولې لـمره!
داشغلې دې راخورې کړه
شنې لوخړې تارپه تارکړه
اوروښــــانه دافضا کړه

دلتــــــه توپـو راکتـونو لـــړزولي دي هســـک غرونه
د چــــــاودنـوله قوته ویـــــجاړشــوي دي کورونه

دافــــغان په پاکه وینه ــــن سره شوي دي سیندونه
نو تــــه اې د سولې لمره!
داشغلې دې راخورې کړه
دا دجنګ وسلې اوبه کړه
اوګــلزار مې دا دنیا کړه
دلتـــــه واړه ولـــسونه اوس دســـولې پـــه ارمان دي
زخـــــمي شوي صورتونه نـــور غوښتونکي د درمان دي
ژوند له سولې سره غواړي کـه لویـــان که ماشومان د ي
نو ته اې د ســـــولې لمره!
داشغـــلې دې راخورې کړه
د تـــــورزړو په ماغزوکې
هم دســولې خوند پیداکړه
ســوله مینه ورورولي ده ســوله ژوند لره هــستي ده
جنـګ برباد کړي ملتونه ســـــوله ییزژوند آبادي ده
دغـــروال دغـه شعاردی ژوند دسولې خوشبختي ده
نوتــه اې دســـولې لمره!
داشغلې دې راخـورې کړه
خوشبـختي درسره راوړه
او پـــوره مــې تمنا کړه
اروانباد ډکترغلام جان جکړشینواری هم له هغوډاکترانوڅخه دی چې دفزیکي درملنې ترڅنګ روحي درملنه هم له پامه نه غورځوي اوزیارباسي دسولې ګټې اوښیګڼې په رنګینو الفاظوکې بیان کړي، دی وایي:
جنګ په هرڅه شي خزان د ی سوله مینه ده جانان د ی
جـــنګ وراني ده تباهي ده ســوله شته ده آرامي ده
ماشومان خوسوله غواړي
تول پـه سوله باندې ویاړي

مــورپلارګران په ماشومانو　　په ښــایسته ښکلوګلانو
دمــوراوښکې لوی توپان دی　　دیتـــــیم ژړا خزان د ی
سوله پوهه ده حکمت دی
سوله پت دی اوعزت دی
مــــورډ سولې پلویان یو　　له هرجنګه سره وران یو
انــــسانان دي سره ورونه　　خیــرکه بیل دي نژادونه
تـــــــول دیــو بابا اولاد دي
غــــــم یې غم په ښــادی ښاد دي
جنــــګ تــــــیاره ده تبــاهي ده
ســــــــوله ژونـد دی آبادي ده
ورک دې جنګ اوجنګ غوښتونکي
تــــل ژوندي سوله غوښتونکي (۱)

برکت الله کمین دهمیشه بهارننګرهاردشنوباغونو بلبل له جنګ جګړوڅخه کرکه کوي ، په بد نظر ورته ګوري اوهغه څوک چې دجګړواورته لمن وهي دوینو تږي لیوان اودخزانونوملګري یې بولي دی وایي :

دا په وسله مینان دا دوینو تږي لیوان
کله تا غوارې دا ملګري دخزان سپرلیه !

څکه خونو دلوی اومهربان خدایٔ په دربار کې دجګړود پای ته رسیدو دوعا کوي او وایي :

نوره کړې ختمه دا ناولې جګړه
چې ترینه زړونو ته غمونه راځي

۱- ډاکترغلام جان جګرشینواری. دماشوم ترانې ـ دانش کتابتون ـ قصه خوانی بازار، پېښور. ۱۳۷۹ هـ ش کال لومړی مخ.

اوچې کله بیا هم په پرله پسې توګه په وطن کې دورانوونکوجګړو ناوړه عواقب ګوري، نوخپله دوعائیه داسې پسې اوږدوي:

خدایه! زړه مې ته په مینه دې صفا کړې
داتـــیـاري تیارې په ما رڼا رڼا کړې
چې انســـان دې کړم پیدا نو زما ربه!
دانسان مینه مې هم زړه کې پیدا کړې
دضررتوان مې ورنه کړې لاس اوپښې ته
مـل مــې خپل کرم دنورو په رضا کړې
ترځــان وړاندې خدمتګارمې کړې دنورو
داحســان لویې هستې نه برخه راکړې
افغانان په جــګړو سترې له کلونو
خــپلومینــوکې ارامه اوبسیا کړې

ځوان شاعر افضل ټکورچې دخپل خواږه اوتاریخي وطن په وینوسره لمن ګوري، نوبې واره یې له خولې څخه داسې سوې ناره راپورته شي:

زړه مې ژوبل، خیال مې ژوبل، ذهن ژوبل دی یارانو
هرې خواته چې نظرکړم، هره لارپه وینو سره ده

خوله دې سترې ملامتۍ څخه ځان ته هم برائت نه ورکوي او تقریباً ټول افغانان ددې ستر ناورین په راپیداکولو کې شریک بولي او وایي:

تــا نه وه که مانه وه، خوورانه شـــوه	داد حـــق خبره کول ګرانه شوه
خـدایه! دې وطن کې ولې هرڅـــه نه	وینه دانسان دومره ارزانه شوه
خدایږوغورځوي مو دمرګ کندې ته	دا قـــافله کوم لوري روانه شوه

له جنګ، جګړواو بدو ورځوڅخه سترې شاعر، دمینې اومحبت لیواله شاعراو دچاپیریال دسکون هیله من شاعر په نړۍ کې نور څه نه غواړي بلکې سوله غواړي، مینه غواړي، امن غواړي او له ټوپک څخه بیزاري

غوارې، دغه دامن اوسولې غوښتونکی شاعرعبدالما لک بیکسیاردی، دی چې له جنګ اوجګړو څخه څومره کرکه لري دده په لاندې شعرونو کې له ورایه ځلیږي:

درون ستوري کیسه به درته وکړم بیکسیاره
له ډزوکه لږ خواته شو کرارې ته ورځیرمه

اویا داچې وایي:

چې ته ورګورې په رڼو اوځه کولای نه شــې
چې څوک په زوره په تندي درته ټوپک وکري
څوخلاصوې ته بیکسیاره له یوې لومې ځان
وخــت به په لاردرته دامونه نوریولک وکري

بل ځای وایي:

لږ راشه په میدان شپې که د شپوشوې بیا به ګډ څو
لږ ورکې اوازې که دجګړو شوې بیا به ګډ څو

خوچې ددې سترناورین په وړاندې ځان بې وسه اوبې کسه وګوري، نو له جګړو او دښمنیو څخه دخلاصون په غرض سترخوشال مرستې ته رابولي او وایي:

ګولۍ وریږي ځوانۍ ساه ورکوي بادونه لـــګي غوټۍ ســاه ورکوي
خوشاله چیرته یې چې ویې ګورې پښتون په څه بې وسۍ ساه ورکوي

دی ټوپک او وسله دپښتون دخوارۍ اوبیرته پاتې کیدو نښه بولي او وایي

څوبه دښمن زاره ټوپک ته پښتانه رابولي
پریږده دغه ویاړ دغه زموږ دخوارۍ نښه

دوطن مشهورملي شاعر ملنګ جان دخپلو ملي اووطني ترانو ترڅنګ له انسان سره مینه او له بشریت سره مینه خپل ویاړ ګڼي او په دې توګه له جنګ اوجګړو څخه خپله کرکه داسې بیانوي:

همت لرم بې همت نه یم څو نزاع نه غواړم شورپه دنیا نه غوړام

جګړه نه غــوارم په دنیا کې امنیت غوارمه
زوی د انسان یم په رښتیا انسانیت غوارمه

ملنګ جان له خپل قام سره مینه اوله خپلو خلکو سره مینه دژوند اساس بولي اوله هغوخلکو څخه خپل ځان قربانوي چې دخپل قام اوخپلو خلکوخدمتګاروي لکه چې وايي:

قربانیــږه ملنــګ جــانه دهغــوخلکــولـــه زړونه
چې دقام له مینې ډک وي دهیواد خپل غمخوري کا

داسلام دستر پیغمبرحضرت محمد(ص) ددغه ارشادله مخې چې فرمايي: « څه چې د ځان له پاره خوښوئ، نوروسلمانانوته يې هم خوښ کړئ » پښتون شاعردوست محمد کامل دخپلې پاکې او سپيڅلې عقيدې پربنسټ څه چې دځان له پاره غوره بولي هغه د نورو له پاره هم غواړي هغه که خپل کوراوکلی اباد ليدل غواړي ، نودنورو کورونه اوکلي هم له پامه نه غورځوي او له ټولو انسانانوسره دبدۍ اوکينې پرځای دمينې ،محبت اوخواخوږۍ تبليغ کوي لکه په دې شعرکې يې چې ګورو:

چې خپل کور دوانوم زه	دبـل کـــور نه ورانوم زه
نه مـې چا سره بدي شته	نه مـې چاته بدنيتي شـته
له هرچامې وروروِلي ده	خپـل پردي سره آشتي ده
زه هـــرچا لره ښه غوارم	زه چـې ځان لره څه غوارم

دانسان له پاره امن ، دمسلمان له پاره امن او دافغان له پاره امن يې خپل شعار ګرځولی اوخپل دغه شعارداسې وړاندې کوي:

بيا جـــــــهان تـــه ورکوي دامــن زيری
راويښ شوی مسلمان دی نوی نوی
زوړترون موپه داوخت ګورئ هيرنه شي
نه اســـلام اونه افغان دی نوی نوی

خو زموږ د وخت شاعر اسدالله حنفي ناهيلی او انا اميده نه دی ،هغه عقيده لري چې لوی او مهربان خدای به له خواږه وطن افغانستان څخه

دجنګونواو نفرتونوځپه لیرې کړي، دلته به سوله وي، دلته به امن وي اودلته به خوږه ورورولي وي ، نوبیا به ټول افغانان لکه دخوږو ورونو غوندې دیوبل ترځنګ دوروري اوخوشالۍ ژوند کوي ، وطن به ودانوي ، دیوبل پرزخمونوبه پټۍ لګوي اویوبل ته به دمینې او وروري غیږې ورکوي اوهغه ورځې به بیا راشي چې افغانان به دیو اوبل په مینه نه مړیږي ، دی وایي:

خدای به کړي تیرې دجنګونو شیبې ددې کشتار ددې مرګونو شیبې
داخوت فضا به جوړه شي بیا تل خوبه نه وي دبریدونو شیبې
دسولې لمربه مو وطن رڼا کړي نه به وي دا دتورتمونو شیبې
یوځل به بیا شو سره ورونه ورونه نه به وي تل دا دګوندنو شیبې
تمام هیواد کې به خوښي خوښي وي چې به تیریږي دغمونو شیبې
بیا به کابل له خوشالو نه ډک وي ضروربه درومي دویرونو شیبې
بیا به بلبل خوږې سندرې بولي شي به نابودې دباړونو شیبې
بیا به راځي زموږ تا ټوبي لره
د حنفي دغزلونو شیبې

محمودآیازلکه څومره چې دسولې،امن اوانساني خواخوږۍ له پاره خپلې هلې ځلې جاري ساتي خو لکه د نورو زیاتو شاعرانو په شان دومره ډیر هیله من هم نه ښکاري اوخپله نا هیلي نه پټوي لکه چې وایي:

په هغه ښارکې دنفرت سیلۍ په خرپ تیریدې
په هغه ښارکې په سپرلي کې هم ګلان نه کیدل
هلته له بده مرغه وچ ولو شوندان دسهار
په هغه ښارکې ارزوګاني وارخطاوې تولې
هلته شیطان غوښتوامان له انسانانوڅخه
هلته اسمان هم دربهاری د زړګي اوریدو
هلته شریفوانسانانو تویولې وینې
هریو وجود وچاکې چاکې دګریوان په شانې

په هغه ښارکې چا د چاپوښتنه نه کوله
هلته درزونه دزخمونو هیچا نه ډ کول
هلته فریاد هم له هیبته چیغه ونه کړله
هلته دظلم په ضد درد هم احتجاج ونه کړلو
هلته خو ورځ هم پټه خوله وه له هیبته څخه
هلته ضمیرهم مخنیوی د جبر ونه کړلو
په هغه ښارکې ژوند پناه غوښته له مرګه ځیني
هلته مظلوم اوښکه له ډاره تویولی نه شوه
نه خوبخت وژړل دهغه ښارپه خلکوباندې
نه وخت په هغو بد حالاتو مضطربه شولو
هلته ناحقه شوټوکرټوکروجود دژوندون
هلته ناحقه له زخمونو شوې تناکې جوړې
هلته په حق ویلوباندې ډیرې ژبې پرې شوې
په هغه ښارکې پاچهي دبې ضمیرو وله
له مرغلرواوښکو جوړې شوې تناکې دخیال
په هغه ښارکې دلیوانوژوندون ښه تیریدو
مادبشریه تن وسروجاموته نه شوکتی
ما دهغو خلکوپه حال ماتم کولی نه شو
زه دماتم په تورلباس کې له وطنه راغلم
زه بې پوښتنې له خوږمنه انجمنه راغلم
دلته هم چا زموږد وطن په حال ژړاونه کړه
دلته هم چا زموږ دزخمونو هیڅ دوا ونه کړه
ماد جهان له انسانانو نه مایوس وګڼه
اسمانه ته راسره مل شه ته مې مرسته وکړه
ته خو اسمان یې ستاسینه به وي له مینې ډکه
ته دظالم په سرباران درحمت و وروه

چې بـــــیا ژړا دمظلومانو په زخمونو وکړي
په مهـــــربان نـظر خوږمن وطن ته وګوره لږ
څنګه ناحقه شو ټوکرټوکر وجود دژوندون
څنګه ناحقه له زخمونوشوې تناکې جوړې (۱)

محمود آیاز له خپلې ناهیلۍ سره سره دهغه انسان تصویرانځور کړی دی چې دانسان په جامه کې دلیوانوعادت لري اونوروته ضرررسول یې خپل نصب العین ګرځولی دی لکه چې په لاندې شعرکې ګورو :

موږه څه یو ؟
یا کاڼه یو
یا ړانده یو
یا په شکل انسانان یو خولیوان یو
دخپل ځان سره په جنګ لاس اوګریوان یو
موږه څه یو ؟
ما جتونه
ما ندرونه
موږپه سرووینو ځانونه ولړلو
دنفرت په بدبویۍ مو ایمانونه ولړلو
موږه څه یو؟
نفرتونه
زخمتونه
موږپخپله دي کرلي په دې ځمکه
چا دې وینې بهولي په دې ځمکه؟
موږه څه یو ؟
زه جلاد یم

۱- دمحمود ایاز اثر، تناکې خیال ، کویټه ، بلوچستا ن

ته جلاد یې
دیوبل په وینه پایو ظالمان یو
خلافت دځمکې زموږدی پاچاهان یو (۱)
خوموږباید ناهیلي اومایوس نه شوځکه هره تیاره په ځان پسې رڼا لري.همدالامل دی چې د خوست ځوان شاعرساده حیدرخیل ناهیلۍ ته لغته ورکوي اودیوه خواږه ژوندون په هیله غږ پورته کوي او داسې وایي: شپه به کړي رالنډه دسحرجـامې به واغوندي
تکه سپینه ورځ به شي دلمرجامې به واغوندي
ګوښـې دالفت اومحبت دنیـا به جوړه کړي
ستوري به پخلا کړي دقمر جامې به واغوندي
ګرمې به دسولې نغمـې بیا په سرکې ونیسي
بازبه په بـام کینـي دکوترجامې به واغوندي
زړونوتـه به ورکانـدي پیغام دپاکې مینې زر
شـوخ نظردیاردپیـغمبر جامې به واغوندي
خدای کـه دساده په ژوندکې نوی تحول راوست
ښې ښـکلې رنګینې د هنر جامې به واغوندي (۲)
دسولې اوامن دتأمین په اړه د ساده حیدرخیل په زړه دامید زړی راشین شوی او غزونې کوي لکه چې وایي:
بیا مې یوامید دزړه مزارکې راشین شوی دی
دالکه ګـلاب په وچ ګلزارکې راشین شوی دی
ژوند مـې دباروتوپه لوګیوکې تورسوی دی
روح مې دجـنګونو په دیارکې راشین شوی دی

۱- دمحمود ایاز اثر، تیاکې خیال، کویته، بلوچستان
۲- ساده حیدرخیل، دمحازجریده، دریم مخ، ۱۸۳ ګڼه

ځنګه چې ښکاره دکائینات په آئینه کې دی
داسې هم ساده ته په هرکارکې راشین شوی دی [۱]

قاضي فضل غني کامه وال ددغه شان نادودو اوناخوالودله منځه وړوله پاره دیوه داسې سالار، مالیاراوغمخواروجود لازمي بولي چې ددغه ډول ناوړه حالاتو دله منځه وړلوتوان او قوت ولري اودیوه داسې سهارپه رابره کیدوکی مرستندوی واقع شي چې دهیواد په پراخه لمن یې تورې تیارې خپرې کړې دي لکه چې وایي:

چې داشاړباغ پرې آباد شي مالیارکوم دی؟
چې پرې داخزان بـــهار شي بهارکوم دی؟
چې روانـــــــهٔ قافله کړي خپل منزل ته
داسرکښن دســـمې لارې سالار کوم د ی؟
چې پریشـانه زړونه یوموټي کې ځای کړي
ددې مـاتو زړو دوصـــل فنکار کوم دی؟
چـــې دا ورانــې جاړې کړي له مخې سمې
نـن ددې له پاره داسې غمـــخوارکوم دی؟
چې تیاره دتورې شپې پرې سبا کیږي
هسې ستـوری دسبا او سهارکوم دی؟ [۲]

محمد آصف مهجورمومند بیا ددغه شان ناخوالوپه وړاندې دحوصلې او داسقامت غوښتنه کوي اودیوه داسې زعامت اومشرتابه له پاره لاس په دوعادی چې هیوادوال سره پخلا اوملي وحدت تأمین کړي لکه چې وایي:

لویه خـــدایه حوصله استقامت را — پخه ژبه مــــې تیره کړه فصاحت را
بغض کینه عداوت واړه رانه واخله — په بدل کې دوستي ، مینه مروت را
لوریـــدنه دتاریخ یوزرین باب دی — داســــلام دلومړي دور اخــوت را

۱ _ سا ده حیدرخیل ،د محازجریده ، دریم مخ ، ۱۷۷ کڼه .

۲ قاضي فضل غني کامه وال. دمحاذ جریده . دریم مخ . ۱۷۹ کڼه

چې دقـام اودوطن په درد دواشي مؤثـــربشپړ علاج ملي وحـدت را
پخـــــلاینه دملت چې یې آرزو وي
ښه مخلص مقبول زعیم او زعامت را [۱]

ظاهرزایرځاځی دغه ټولې نادودې اوبدې ورځې دپردیو دلاس وهنوله امله بولي او دخپل خواږه هیواد دزخمي زخمي بدن په ویرکې خپلې اوښکې داسې تویوي:

دخـــــپل زخمي زخمي هیواد دپرهرونو په درد
که دهجرت په تورو شپو کې زه دلګیروژاړم
وروړپه وړور وژني په کوربه باندې یې کور ورانوي
د وروړجـنون که ددښمن دغه تذ ویر وژاړم
پوهـــــنتون رنګ، مکتب ویجاړد استاد کورتالاشو
زه دښوونځي ما ته تخته که تباشیر وژاړم [۲]

زړه سواند شینواری په ډیره حیرانۍ دهیواد دوامدارکړکیچ او تاوتریخوالی ځاري او خپل غږ داسې پورته کوي:

له کـوم ځای با دونه راغلل له اوږویې زما غلا کړه
په ګولو سورۍ شړۍ مې خړو دښتو کې شوه ورکه
دوطـــــن وینې او اوښکې اباسین سره شوې ګډې
زمـــــــا زړه ورسره لاړه له کابل نه تـــــر اټــــکه [۳]

خزان دوطن دناورین دله منځه وړلو له پاره علم اوادب ضروري بولي اودلوی خدای په دربار کې زارۍ کوي چې دوطن دبچیانوپه زړونوکې دنفاق اوبد بینۍ پرځای دعلم اوپوهې مینه ځای کړي اوداسې وایي:

خدایه! زوی ته دافـــغان عـــلم وادب را
ذوق اومـــینه یې ورتلو ته د مکتب را

۱- محمد آصف مهجور. د محاذ جریده. دریم مخ. ۱۸۰ ګڼه
۲- ظاهر زایرځاځی. د محاذ جریده دریم مخ. ۱۸۴ ګڼه
۳- زړه سواند شینورای. دمحاذ جریده. دریم مخ ۱۲۳ ګڼه

چې په یوه ښوونځي کې واړه سره تول وي
کرکــه مــوږ ته له فرقې اوله نسب را
چې دګـــران وطن میـــرې واړه ګلزار کړو
په وطن کې دکار توان په روزوشب را
خزان وایـــي د جګړې اور راته مړ کړې
ته پخـــپل قدرت امان له دې غضب را (۱)

دهیواد یو وتلی سیاسي اوادبي شخصیت شهید محمد موسیٰ شفیق له خپل وطن اوله خپلو خلکو سره مینه هغه ځنځیربولي چې دیوچا په غاړه اوپښو کې پروت وي اوکومې خواته دتللو توان یې له لاسه ورکړی وي دوطن دمینې اومحبت دغه ځنځیردشهید محمد موسیٰ شفیق په غاړه اوپښو کې پروت اود خپل خواره وطن غمونوخندا ترې هیره کړې ده لکه چې وایي:

غمازمې حایل کیږي ما آشنا ته نه پریږدي
ځنځیردمــحبت مې بلې خواته نه پریږدي
اغزي مې خواره شوي دراحت په بستره کې
غمونه دوطن مې خوب خندا ته نه پریږدي
د دِ دِ چـــــینجو دلاسه آباد نه شولې وطنه!
داځیـــــني خائینان دې ارتقا ته نه پریږ
پرګل دښــکلي مخ دې چې کوم نغمه خواني
دې زاغ، زغن ته ګوره مانوا ته نه پریږدي
چې وینم رقیبان دې په انګړ کې حلالیږم
داولې مې جانان یوازې ما ته نه پریږدي (۲)

۱- خزان، دمحاذ جریده، دریم مخ، ۱۲۲ ګڼه
۲- شهید محمد موسی شفیق، دمحاذ جریده، دریم مخ، ۱۷۳ ګڼه

له افغان سره مینه، له انسان سره مینه اوله جانان سره مینه هغه څه دي چې انسان ته له انسانیت اوبشریت سره دمینې پیغام ورکوي. انجینرمحمد رحمان کمال دغه مینه داسې انځوروي:

پښتون بابا ویل د ډیلي له تخته
ما ته خــــرپړکور دافغان خوږ دی
په دې نړۍ کې رنګا رنګ خلک دي
چاته دولـت چا ته انسان خوږ دی
کمــــال ناري کړي ددنیا په مخ کې
خـدایږو له هرڅه نه جانان خوږدی

ګل نبي ارمان له زیاتو ارمانونوسره اوله زیاتو دردونوسره په هیواد کې دامن اوسولې په هیله خپلې اوښکې داسې څڅوي:

لــکه چې نورموله تیپي مرغۍ نه ساه وخته
پاڅه جانانه دزګیـروي آواز له کومه راغی
داچې کبــلي خواره واره پردامانونوځغلي
بیا نودغشي اوښکاري آواز له کومه راغی
په ګونـــګۍ ژبه یې ویل زما شهیده پلاره
په نیمه شپه د اسویلي آواز له کومه راغی
آه دخیرۍ وني درپټ یې کړه وړوکی جانان
شم به میرات د مردکي آواز له کومه راغی
دزړه تنکۍ رمه یې څري د ماینونوخواکې
ورشه ارمانه دشپونکي آواز له کومه راغی

پوهنمل معین مرستیال باجوړی دهیواد دحالاتوترژورتحلیل وروسته ټوله پړه اوملامتي د سره ښامارپراوړو وراچوي اوخپل غږ داسې پورته کوي

مستي مـې شوله مړاوې اویادونه زلزلې دي
خوبونه پریـــــــشانه ژړیدلې اندیښنې دي

سپرلی کـــړه په شاده اوزما له کلي ځغلي
سره يخه سيـــــــلۍ اودبلبل سوې نغمې دي
نارامه ولولـــې شوې اوخپل تيرياودنه پالي
ياربه څه مـــاتم شو دادې ورځې اوکه شپې دي
مستۍ اوخوشالۍ خوکوه قاف ښامارتالاکړې
مرګي ته اوس درشل کې ښامارګوتې اوپلمې دي
خـــوږه شـــانې فضا وه اوډيرخوږ زما هيواده
داڅه درباندې وشول چې آسمان ته دې لمبې دي [1]

ځوان شاعر«وړ» دجنګونواوهجرتونوله مصيبت اوکړاوڅخه ډک حالت داسې انځوروي:

په لاس نــکريزې اوپه سپينه تنده خال نه لري
زموږشډلې پـــيغلې حسن لري خيال نه لري
چې له تورخمه اوړې سترګوته دې لاس ونيسه
جونې يې تولې دي سرتورې په سرشال نه لري
وحشي تــوپان به مې پردې دخيمې خودجګوي
پردی وطـن دی کورمې شاوخوا ديوال نه لري
يوڅومـــــــووژني اويوڅوموزولنوکې تړي
چـــــا ورته ويلــې دافغان قتل وبال نه لري
دوخت له هرجنګه مې قوم وي تل برى راوړى
خو «وړه» يويې هم په غاړه کې مدال نه لري [2]

ناصرمومند که له يوې خوا دخپل کوراوکلي دامن اوسوکالۍ له پاره دوعاکوي ، نوله بلې خوا دهغه چا دکورلوټپه کول غواړي چې زموږپه هيواد کې يې دغه اوربل کړی دی ، دی وايي:

[1]- پوهنمل معين مرستيال ، باجوړی ، دمحاذ کلکسيون ، دريم مخ د ۱۳۸۰ کال ۱۵۵ ګڼه ، حمل
[2]- وړ ، دمحاذ کلکسيون، دريم مخ ، ۱۵۲ ګڼه

په وطن کې مې نور مړ دغم دا اورکړه
بل څراغ دخوشالۍ مې په هر کورکړه
دحسد او اضطراب تیارې رڼا کړه
دالفت وړانګې خورې په هر یو لورکړه
ته وحدت او ورورګلوي موږ ته عطأ کړه
له نفاق او خودبینۍ نه موږ زړه تورکړه
ټولې ښارې دوطن مې کړه ودانې
سمه غرمې دوطن ریبه سمسورکړه
دغمونو په اورونو مې زړه وسو
په دارو دخوشالۍ مې زړه ټکورکړه
دلته شورد ژړیدو دی نورخه نشته
ته په سورد خوشالۍ بدل دا شورکړه
چې زما کوربې په اور لمبه، لمبه کړ
لو یه خدایه ددوی کورهم سوی سکورکړه
اې ناصره دا دوعا ملت ته وکړه
یو دبل دزړګي سرد ستر ګوتورکړه [1]

په بل ځای کې داسې وايي:

پراته یو داورونو اولمبو پرځمکه موږ
او سیر ودسروو ینو اوجګرو پرځمکه موږ
خوښي موخوښه نه ده اضطراب ته غاړې وځو
بدبخته یوچې خوښ یو دسلګو پرځمکه موږ [2]

---

[1] - ناصرمومند ، دمحاذ کلکسیون ، دریم مخ ، ۱۲۳ ګڼه ،
[2] - ناصرمومند ، دمحاذ کلکسیون ،دریم مخ ، ۱۸۱ ګڼه .

نذیراحمد سهارنه یوازې پخپل هیوادکې بلکې په ټوله نړۍ کې دجنګ اوجګړوسخت مخالف دی.په تیره بیا چې په وطن کې دجګړوداورونوشنې لوخړې ګورې،نوخپل غږ داسې پورته کوي:

هلتــه په غـــره کې ورې ځالې دمرغیووسوې
د جنـــــت پا نې مې د ښار ځولیونیو وسوې
هغه دې بیا داور ویشتونکې په کمره ولاړدې
د کونړځنـــــې یې په رنګ د سپیلنیو وسوې
ماوې یوه ځمکه ده اسمان هم په موړاوروروې
دښـــــترڅانګې مې سکروټوسرورلیووسوې

په یوبل شعرکې دغه احساس ته داسې انعکاس ورکوي او وایي:

دپامیرهسکې شـــوې راټیټې دجګړې لمن ته
ټیټې اوارې سانـــدې بولې ځوریدلې خاورې
سوله دې نشته پـــښه نیولې نه رادرومې په تا
ټپې ټپې ده په ځیـــګرخوږې ښاغلې خاورې
وینې به نذرکړې ســــهارستا له پړونې ځنې
زړبه دې ناوې کاندې سوله زما ښکلې خاورې

محمدصدیق پسرلی چې دغزل دبابا امیرحمزه شینواري نه وروسته زموږدوخت دغزل استا د بلل کیږي دمینې ، محبت اوخواخوږی دخپرولوله پاره خپل پیغام داسې وړاندې کوي:

خدایه ! زړه مې کړې دحسن دباغ زړی
چې هرځای یې ږدم اومینه ترې ټوکیږي
ربه روح مـــې دښکلا د ډنډ پري کړې
چې دحــــــن په جلوکې دې پتیږي

ګل اغا احمدي وردګ دژوند ټولې ښېګڼې اوبریاوې په سوله اوامن کې ګوري اوخپل دغه پیغام ته داسې انعکاس ورکوي:

کـــه دتوروشپو تورتم په تښتیدو شي
بـــیا به بل شي سپین دسولې چراغونه
احـــمدي به ښه راغلاست وایي سهارته
جـــــــوړوي به داباد ژوند محفلونه

احـــــــمدي افغانان ټول دي ورته تږي
بـــــــیا دسولې د راتللو ارمانجن دي

موږدوحشـــــــت لمبویوسوي سولې!
ځـــــــکه ارمان دې ددیدارکووټول

ستابه هسې راتګ څه کړوچې له سولې نه خالي وې
وایه ولې مرور یې اې زموږه پســـــرلیه!

غیږه به ترې ګرځوم نیسم به یې دا ځلې
سوله مې پخپل کوراودیارله مانه بیله ده

که دجګړو بلاوي ماتې نه شوې
که موږدسولې همبسترنه کړې بیا
کـــه مودپوهې تمدن لارې ته
پخــــــپلو ملتو برابر نه کړې بیا
کـــه موخورو ورو وګړو ته بیا
دمینې مینې سپین ډګر نه کړې بیا
ستا غیرتي زامن به نه یوموږه
زما هیـــواده که مولمر نه کړې بیا

میراجان خیا م هغه څوک تلپا تې ژوندي بولي چې د نورودخوښۍ اوسوکالۍ له پاره ځان وقف کړي اوخپله هره نیکمرغي اوخوښي دنوروپه نیکمرغۍ اوخوښۍ کې ګوري لکه چې وایي:

هغوی مــــــــــرګ نه شي وژلی له اولسه چې قربان شي
که ژوندی وي په مړو شمیردی څوک چې ځانله بس دځان شي
هغوی تل ترتله پایي چـــــــــې قربان شي څوک له خلکو

هـــــغوی امرشي ابدشـــي چې په دغه لار روان شي
ثوک چې وقف زندگي کـــــړي دخپل قام وطن له پاره
یــــــوبابا دترنگـــزوشي، جوړ له بل نه پاچاخان شي
زرچـــــــې ښه په اورستي شي اوبیا وخوري گوزارونه
دمحبوبې په سروشونډو ځوړند هله سور پیزوان شي
چـــې مـــودارنگې سالاروي چې مودارنگې بابا وي
له سیالی نـه دعالم به پاتې څنگ زموږ کاروان شي

جاول خان همدم هم دمیراجان خیام په شان ورته نظرلري لکه چې وايي
چې دحسد اودکینو زړونه خالي وي
خوشالـــي امـــن وامان او ورورولي وي
مونـــدی نه شي ارتقاء بې له زواله
چې یې کسب دروغ، دوکه اودرغلي وي
داوطــــن لرې اباد او زنده باد مې
معـــــطره په وږمو دې د سپرلي وي
هرپښتون دې دپښتوکارونه وکړي
چـــــې تل یـاد لکه خالد او ابدالي وي

عزت الله پیژاند کندهاری چې د سولې امن لږ څرک هم وگوري، نوپه جاموکې نه ځائیږي او بې دریغه یې له خولې څخه داسې غږ راپورته کیږي تو پکه ستابدمرغه خوله چې ترینه واوښتله
په دغه ښارکې شولې جوړې په سلگونومانۍ
که نورې هم دادباروتولمبې مړې کړې ربه!
سږ به شي جوړې پاس دغرونوپه سرونومانۍ

شیرزمان طایزي چې پخوایې «غمجن» تخلص کاوه له انسانیت سره مینه .له سولې اوامن سره مینه اوپه مجموع کې له هرچاسره مینه په خپلوزیاتو شعرونوکې ځلولې او ځای کړې ده . ځکه دی باورلري چې

نړۍ په مینه ودانه ده اومینه ده چې انسان دترقۍ اوپرمختګ لوړو پوړیو
ته رسوي چې دادی ده په یوځو شعرونوکې دهغه دزړه اواز ګورو
دهرچـا مینه ځایومه زه دزړه په خونه
دلته دمـــــینې یو تېردی چې منـــې اوکنه
دکوراوکلي دوړولویو پیغوراوتورته
نیـولی دې غمجن تتېردی چې منـــې اوکـنه

زه دې اورمه پندګره خوزما هم یوه واروه
یودمینې تکی زده کړه بیا به ستا ،زما جرګه شي

بـندګي دخــــدای خدمت دمخلوقاتو
بې خــلوصه په تسپو او زنار نه شي
خصــــــمانه دزړه دبن په مینه کـیږي
دکیـــــنې زړی به چیرې ګلزار نه شي
دانسان په فضیلـت کې څه شک نشته
خــوانسان چې له انسانه بیزار نه شي
خوی خصلت دبنـیادم درنه دا غواړي
څـوک خپه دې په کرداراوګفتارنه شي

چې دمینې بیماري ده که اثردی دپیریانو
نه داروبـاندې رغیږم نـــه په دم دملایانو
په دې خپلوګـــــنهګاروناکردې دخپلوګورم
ګیلـه څه ښایې چې وکړم دبد زړوغلیمانو
دپښتوتندې نیولی اباسین په غاړه پروت یم
داوبو ګـــودرنیولی دیزید . شمرپوځیانو

چې ګمراه که منافق دی او که چورلټه کافردی
چې غندې څوک حق غوښتونکي په مجلس دشهیدانو

محمد زبیرشفیقي ترډیرانتظاروروسته بیا هم ناهیلی ښکاري اوفکرکوي چې په امن اوسوله کې زموږدخلکو نصیب نشته نو داسې وایي

ورته موتیرې کړلې ورځې دبهارپه تمه
خویوپربل پسې بې شمیره خزانونه راغلل
امن اوسولې ترینه ګډه وکړه بل لوري ته
جګړوته مخ شو د توپونو اوازونه راغلل

اروانباد عبدالروف بینوا خولا پخوا دسپراوتورې ماتولوته ملاتړلې وه او هڅه یې داوه چې له اوسپنې څخه یې یوم اولورجوړکړي ترڅو د تخریب پرځای عمراني چارې پرې ترسره کړي او په دې توګه درنګ اونژاد هرډول توپیرله منځه یوسي او دانسان په نامه دانسان جهان جوړکړي لکه چې وایي

ماتوم سپراوتوره ترې یوم او لورجوړوم
دجنګ له تورو تیږو دسولې کور جوړوم
توپیردرنګ اونژاد ، نه پیژنم ، نه منم
جهان کې یورنګ جهان دسپین اوتورجوړوم
د دښمنۍ اوکرکې وراسته تورونه شلوم
دمحبت له ذرو دسترګو تور جوړوم
چې سپیلنیو غوندې د باداري تخمونه
پکې لوګې لوګې شي هغه سور اور جوړوم
هغه طاقت له پاره چې دبل کور ورانوي
دخپل بقا په قوت دفنا سور جوړوم

کُرې دلــمراوسپوږمۍ دلاس تناکوکې دي
ځمکه چې لاندې ترپښو،نوی انځورجوړوم (۱)

عاصي اشنغری دسولې،امن ، مینې، وروروګلوۍ اوخواخوږۍ چیغه دپښتونخوا له خیبرڅخه پیل کول غواړي اوبیا یې ټولې نړۍ ته درسولوتکل لري لکه چې وايي:

ځئ چې ژوند له غاړه ورکړوغزل پرېږدو
ځئ چې شونډې،سترګې پرېږدو اوربل پرېږدو
ځئ چې واړه ساده مینه شو خلوص شو
ځئ چې خپلوکې دا جنګ او جدل پرېږدو
ځئ چې یوشوچې غم یو ښادي یوه کړو
ځئ چې پاڅو او خبر تپه تپه کړو
ځئ چې وشلوو تیارې د ظلمتونو
ځئ چې لاره دمنزل ځانته رڼه کړو
څو به موږه دیوبل په غوښو پایو
څوبه موږه د غرض غرض قصه کړو
ترڅوموږه به یوبل په کانو ولو
ځئ چې مړو، ورووليي خپله خوږه کړو
ځئ چې غږ شو د خیبرد تاترې نه
ځې چې دا چیغه په ټول جهان خوره کړو (۲)

سلیم رازدانسانانوپه ځانګړې توګه افغانانودخوښۍ اوښیرازۍ له پاره دسترپروردګارپه حضور کې خپله دوعائیه داسې وړاندې کوي:

دونو، بوټو د سپرلو خالقه! | اې دښایست اورنګینوخالقه!
دخوشالو دکې ولې راوله | څه ښیرازئ خودې دلې راوله
لږدانسان په ژوند سپرلې راوله | پوټی خندا خوبې په خولې راوله

۱- ژوند اوفن ، داجمل خټک راغونډ ونه . ۱۸۲ مخ
۲- عاصي اشنغری، ژوند اوفن داجمل خټک راغونډونه.

چې څه تازه دژوند ګلان شي ربه !
جهان دمینې چې ودان شي ربه !
چې دا انسان خودې انسان شي ربه ! (۱)

منتظربیتهی له شمعې سره دزړه راز اونیازکوي،څکه شمع هم خپل چاپیریال ته رڼا ورکوي او تیارې له منځه وړي اوشاعرهم لکه دشمعې په څیرسوزي خو خپل چا پیریا ل روښانه کوي او تورتمونه له منځه وړي اوپه دې توګه منتظربیتهی دنورو انسانانودکورونو دروښانه کولوله پاره خوړمن انسانان داسې رابولي

ته هم دښمنه دتیاروېې دمحفل په خاطر
زه هم دنیا نه تاریکي داستبداد ورکوم
دخدای مخلوق ته چې څان خدای کړي بندګي ترې غواړي
داسې نمرود ،داسې فرعون ، داسې شداد ورکوم
ته هم هرکس ته دمحفل په یوه سترګه ګورې
زه هم انصاف ومساوات خوښوم بیداد ورکوم
ته هم دا غواړې چې تیاروکې سره څوک ونه خوري
زه هم دامن طرفدار یمه فساد ورکوم
خولنډه داکه پام پرې وشي دواړه یویوسره
دواړه یو څلنده سحروته په دو یو سره
وایم د چا تاریکه خونه دې رڼا وي خیردی
که څوانه وینه لکه تیل مې ورته تل بلیږي
زما دسوني برکت دې درڼا اثردی
داچې مشال غوندې هرغړی دمحفل بلیږي
په خپل مرام پسې خلک تل خپلې څوانۍ لوګوي
خودا زما په کړو اور ولې په چا بل بلیږي

(۱) سلیم راز ، ژوند اوفن ، داجمل خټک راغونډونه، ۹۴ مخ

راځــــــه لوظ وکړو چــــــې به مــــــوږ له چاګیله نه کوو
دیــــــــوې ! که اورموخـــــو په زړه اوپه ګوګل بلیږي
زمـــــــا اوســـــتا مـــسایل یودي په یوشان به سوزو
دواړه تکـــــــمیل پســـــې دیوشکلي ارمان به سوزو (۱)

مختارمحمد مختار دسولې ، امن اوثبات په اړه خپل پیغام داسې وړاندې کوي :

ښه ښکلې فضا دوروروولۍ اواخوت غواړو   سوله امنیت غواړو
موږ دافغانانو ترمنځ مینه، محبت غواړو   سوله امنیت غواړو

دا اولس مختاره قیادت دهغه چا غواړي
هرچا چې دسولې او قرار لمنه ونیوه

دامن اودسولې بیرغ پورته کړه اوچت شه
دجنګ خبرې پریږده دجنجال خبرې پریږده

چې په ګرده اســـــیاکې سکون راشي
دارنګ امن غواړم ګران افغانستان کې
لیرې نه ده چې دا وران وطن بیاجوړکړي
خوکــــــه لږفکرپیداشي په افغان کې

تمــــــایزدرنګ اوبوی په موږ حرام دی
یوګلـــــشن تـــه موبهار اوخزان یو دی
هزاره،تاجک،پښتون،اوزبک که نوریو
زموږغـــم اوزموږ درد تـه درمان یودی

۱- منتظربیتني ، ژوند اوفن ، داجمل ختک راغونډونه ، ۱۴۹ مخ

هیـــــڅ غـــرض موسره نه شي بیلولی
دې وطـــن دمسلمان کې افغان یو دی

چې زړه یې سوزي په انسان هغه انسان غواړمه
هرمســـلما ن درنه ریښتنی مسلمان غواړمه
نه غواړم دا چې اقتدارمې وي کرسي مې دې وي
په ګران هیواد کې درنه امن او امان غواړمه
لو یه خـــــــښتنه د قدرت او دحکمت ما لکه!
ستا په جهان کې دخوښې ښکلی جهان غواړمه

رحیم دادهمزولی خپل ګران هیواد افغانستان دتاوتریخوالي او تشدد له امله له محشراو کربلا سره تشبه کوي اود روان ظلم او ناورین په وړاندې خپل غږ داسې پورته کوي

دلته محشـردی، کربلا ده مینه څنګه وکړو
اشنا دســـرومال سودا ده مینه څنـــګه وکړو
دګل ورین سهارپه تمه خونړي ماښـام کې
ګام په ګام ویردی اوژړا ده مینه څنګه وکړو
مینـــه دوینې په تول پلوري دپیسو لیونې
څـــــومره دظلم انتها ده مینه څنـــګه وکړو

اوبیا وایي:

توري تیارې دي د رڼا ارمـغان لیـــرې ښـــکاري
ګرد یې ړانده کړو. خودسولې کاروان لیري ښکاري
تد بیـــر په کار دی چیرې نه جاله مو ډوبه نه شي
سیند توپاني دی بې وقوف جاله وان لیري ښکاري

دسولـــې کورته به ورځو که په اغزوخیږو
خیردی منویې که داور په سرولمبوخیږو

منزل مولنه دی که اوږدې لارې موووهلې
اوس به نــوولې سربېرې په پښتونخیږو (۱)

دپسرلې په راتګ سره چې بیاهم په هیوادکې دامن اوسولې څرک نه لیدل کیږي. نوفضل الرحمن رحماني توتاخیل په دغه شان حالت کې خپل تاثرات نه شي راقابو کولی اوداسی وایي:

هلته به شل پسرلي نورهم په ماتم تیرشي
دامن دغه پسرلی چې ترکابله رسي

خوځوان شاعراولیکوال نجیب الله عامربیا ددې مایوسۍ دله منځه وړلوله پاره خلکوته ډاډ ورکوي او دیوه داسې چاپیریال خوبونهویني چې هلته سوله وي، امن وي اوثبات وي، دی وایي:

که یو دامن پیغمـــــــبرپه دغه لاره راغی
داتور دیـــوان به کډې ونغاړي محله ځنې
په دې پوه نه شـــومه چې کومې بلاوخوړلو
مورغټې دښمن وپورې ویستی له تونله ځنې
زړونه د واړو مـــــــاپروبه ضرورتخنیږي
که ســـندریزې نغمـې راشي له کابله ځنې

دانړیوال به یوځـل بیا ګوته پــــه خوله شي راته
دتورې شپې نه پس روښانه سپین سحربه راشي
دنفرتونود بتــــــانــــو کیږی به پرې کړي
دمیـــــــنې پیرتبر په لاس زوی د اذر به راشي
چې دجـــــهان نقـشه کې نوم دکابل جان راولي
نجیــــب اله یوڅوک رښتینی انځورګربه راشي

۱- رحیم داد همزولی، دتیاروزګیروي، دشایق ګرافیک کمپیوټري. مطبعه، جلال آباد، ۱۳۸۲ کال

پرښتوپرې مـــې ږدئ ارام وکړمه ستړی یمه
دجنګ پرستـــود وطن یو سپیره مړی یمه
په هسک غرورمې دجابروختونووس نه رسي
په صف دټـــولو لیونیو کې ځانګړی یمه
منم دخاورې په ســـــینه مې غزونې کړي
زه ښــــکلاګانې زیږوم دمینې زړی یمه
په جلال کوټ اوپه باګرام کـې هلې ځلې کوم
چې لراوبرپرې یوځـای کیږي هغه پړی یمه
هومالیدل دسپین قبا لاندې تک تورجسمونه
همـــــدوی منبرنه میکدې طرف ته وړی یمه

درمحمدافغانیاردیوقوم نیکمرغي اوسوکالي په یووالي اوپیوستون کې ګوري ځکه خونود وطن اوزموږدهیوادوالوپردښمنانوغږکوي چې ددغه قام له بیلولو اوپخپلوکې له یوبل جنګولو څخه لاس واخلي . دی وایي
دغه دیوبابا بــــــچوړي سره مه بیلوئ
دغه سکه ورونه پخپلوکې نورمه جنګوئ
ستاسوډالراو داربلونه زموږنه دي پکار
دغـــــه ناچله سکې نوره دلته مه چلوئ
وینې بهیږي دځــوانانوقتل عام جوړشوی
دا زهرجــــنې سلاګانې راته مه جوړوئ
دیوهیواد اولس مویودبل دښمن جوړکړی
دشهیــدانو او غازیانو وینې مه خرڅوئ
دافغانیار دسترګو اوښکې نورې وچې شولې
نوریې له سـترګونه دوینو اوښکې مه بهوئ

دپکتیا ولایت داریوب ځائیو دمنډهیردغره په لمنوکې پیداشوی اورالوی شوی ځوان شاعرنورالله غازي یار نه یوازې پخپل هیوادکې دتاوتریخوالي اوجنګ جګړومخالف دی بلکې دنړۍ په هر ګوټ اوهره

پیښه کې دظلم ، تجاوزاو انسان وژنې په وړاندې خپل نفرت اوکړکه څرګندوي چې دده دغه احساس دهغه په لاندې شعرکې ځان راښکاره کوي چې دعراق د پرګنو غمجن حالت پکې انځورشوی دی :

هلته عراق د فالوجه په ښارکې
تنکي تنکي او ګلالي ماشومان
دي مرګي حاله پراته
په ښکلي تن یې دي جامې دوینو
پریشانه موریې له مخونوڅخه
په مړو مړو اوښکو باندې وینه مینځي
هلته عراق د فالوجه په ښارکې
ناوې خپل خوږ خاوند په خوب کې ویني
چې یې په بم کې وي بدن الوتی
دبدن غوښې یې خزان دوچو پاڼوپه څیر
په خړه ځمکه تکې سرې خورې ورې پرتې وي
ناوې ناڅاپه کیني سره پالنګ کې
په ښکلي مخ یې تورې تورې اوښکې لارې وکړي٠
بیا په سلګوشي
له دیوال نه دخپل ګران جانان تصویر راواخلي
غیږکې یې ټینګ ونیسي
بیا یې په سروشونډو په مینه ښکل کړي
بیا لوی څښتن ته په سجده ولویږي
په تورو اوښکو لمدې سرې منګولې
پروردګارته په دوعا پورته کړي
خدایه ! زما جانان ته سور اور دګلابو ګلبڼ وګرځوې
خو!
دمغرورې امریکا

هغه دجنګ وزير
راځي دفالوجه ښارته په ډېره خوښۍ
خپل زړورسپاهيان په غيږکې نيسي
او بيا ټول پوځ ته دکريسمس مبارکي ورکوي (۱)

داهم دځو نورو ځوانوشاعرانو دزړونو اوازونه دي چې دسولې ، امن اوخواخوږۍ په اړه وړاندې کېږي :

محمد عزيز غروال :

موږ پټې کړي نه دي سترګې دسپرلو په غيږکې
عادت مـوکړی دخـزان سړو سيلو په غيږکې
دنفاق تــــــخم ټوکيدلی دی مغزوکې زموږ
شپې سبـا کېږي دنـفرت اوتربګنو په غيږکې
موږ دهــجران په اورکې داسې لوغړن ولاړيو
لکه دښکلي کابل جان خوب دګولو په غيږکې
زموږ سـپرليو کې هم خېږي دباروتوبدبوی
ژوند موتېرېږي دخزان ترخوشيبو په غيږکې

حاجي سيف مومند :

موږ پتنګان يو ډيـــــوه وينوانګار هيڅ نه وينو
موږه دځـــان پـــه سوزولو کې ډار هيڅ نه وينو
خزان وهليوا ځـــئ چې ورشولړتپوس يې وکړو
ډيرې مودې وشـــــوې دمينې بهار هيڅ نه وينو
زموږپه کلــــي شل کلنــې شپې وزرخواره دي
په دواړو سترګو يې ړانده کړو سهارهيڅ نه وينو

---

۱ نورالله غازي يار ، په غميوکې لمبې ، دخاخي بابا ادبي ټولنه ، چاپ ددانش خپرندويه ټولنه ، ۱۳۸۲ هـ ش کال ، ۴۲ ، ۴۷ مخونه

سپوږمـــۍ ښیګڼه دې منـــو خولږپلوپورته کړه
په تروږمـــــیو کې روان یوخو لار هیڅ نه وینو
پـــــه خـروارو ورته پرتـــــې دي دغمونوڅتې
دخوشـــــالیو په دې ځته کې وار هیڅ نه وینو
دحال په ژبه سمـندر دڅوندون چیغې وهي
چې دموجونو قرارۍ کې قرار هیڅ نه وینو

غلام سرور سیار:

داځرنـــــګه بهاردی بلبلان په چیغو ژاړي
انصـاف کډې بارکړي بوراګان په چیغوژاړي
غـــمونه په لښکرشول دخلاصون لاره ده ورکه
دشمـــــعې ساه ختلې پتنګان په چیغو ژاړي
وطن زخمي زخـمي دی په هرخواکړي فریادونه
ملـهم پرې اثـــرنه کړي طبیبان په چیغو ژاړي
دمرګ قاصـــده ولې ستا په زړه کې رحم نشته
داکـــونډې ، بورې واړه یتیمان په چیغوژاړي
ســـیاره! په دې لاره ته یوازې تنها نه یې
له زړونو وینې څاڅي زاهدان په چیغوژاړي

امان الله نصرت:

دلـــته په غرونو اورغونوپرهـــــــرونه جوړدي
ســـپرلیه مه راځه دسروویــــــنو ډنډونه جوړدي
دلته مــــــاتم دی دســـــکروتو بارانونه کیږي
دبـــــشریت پرخونه اوربـــــل دی ظلمونه کیږي
آه اوزګیروي دي قتل عام جـوړدی مرګونه کیږي
ځـــمکه په وینو لمبیدلې وحـــــشتونه جوړ دي
ســـپرلیه مه راځه د سروویـــــنو ډنډونه جوړدي

دلـــــــــته په سرو ګلـــــونو وينې د بلبل پرتې دي
د مـــرګي خاورې په شـــملو او تورا وربل پرتې دي
دلـــــته سينې غلبيل غلبيل په هر درشل پرتې دي
دلته وحشت دی بربــــــريت دی قيامتونه جوړ دي
ســـپرليه مه راځـــــــه د سرووينو ډنډونه جوړ دي
دلـــــــــته ګلـــــونه په اورسوي بلبلان سوي دي
ګلشن ستي. مالـــيارستي دی بوراګان سوي دي
شنه چمنونه سره لمــــبه دي شنه توتيان سوي دي
په هـــــــرقدم کې کـــــــــربلا ده فريادونه جوړ دي
ســـــپرليه مه راځه د ســـــــرووينو ډنډونه جوړ دي
دتوپ او ټانـک شپيـــلی، غريږي ترانې نشته دي
بلبل د ګـــــل په ډنـــــډر وير کوي نغمې نشته دي
دارغـــــــــوان او دنــــــــارنج د ګل ميلې نشته دي
ويراو ســــلګی. دي هرمحفل کې ماتمونه جوړ دي
ســـپـــــــــــرليه مه راځه د سرووينو ډنډونه جوړ دي
په هندوکــــــــش بلـــې لمبې دي سليمان سوځيږي
نــــــــن له آمـــــــــونه ترخيبره ټول افغان سوځيږي
شپين غرپه وينو باندې سوردی نورستان سوځيږي
په اريــــــــانا د ســــــــروليوانو يرغلونه جوړ دي
ســـپــــــرليه مه راځـــــــه د سرووينو ډنډونه جوړ دي
نواې ســــپـــــرليه تا به څــــه کړو ستا ښکلا به څه کړو
ستـــــا رنګيني او ستـــــــا خوږه خوږه فضا به څه کړو
په موږه بلې سرې لمـــــبې دي خوب خندا به څه کړو
زموږ په برخــــــــه توري شپې دي تورتمونه جوړ دي
ســـپــــــرليه مـــــــه راځه د سرووينو ډنډونه جوړ دي

موږ په تش لاس، ســــره استعمار سره جنګونه کوو
دحــق له پاره هـــــــر سنګر کې غورځنګونه کوو
دازادۍ په لارکـــې شپــــــه ورځ جهادونه کوو
ورو زرو کــړې قیام دی خوځــــښتونه جوړدي
ســــپرلیه مه راځه دسرو وینوډنـــډونه جوړدي
موږ سنـــګرونو کې جنګـــیږو ازادۍ له پاره
دیرغلــــګرو سرو پوځونو تبـــاهۍ له پاره
دخـــپلې خاورې حریت اوخپـــلواکۍ له پاره
په دین غزا ده هرې خواته غورځنـــګونه جوړدي
سپرلـــیه مه راځه دسرو وینو ډنـــډونه جوړدي
زموږپاڅون به پسرلی دخوږ ژونــــدون راولي
داسې سپرلی چې به ریښتنی سبـــاوون راولي
هم به خوښي اونیمګرغي هم به بـــدلون راولي
دازادۍ ســـپرلی به راشي قـــیامتونه جوړدي
ســـپرلیه مه راځه دسرو وینوډنـــډونه جوړدي
ځانګه به نن سبــاکې ګل شي سره بلابه نه وي
ســـپرلی به راشي بلواکي او واویلابه نه وي
زموږپـــه خونه کې به غم نه وي ژړا به نه وي
وینې بهـــیږي دسرووینو سیلابونه جوړدي
سپرلیه مه راځه دسرو وینوډنډونه جوړدي [1]

---

[1] - امان الله نصرت،سپرلی به راشي،وینه په قلم کې،شهرت ننګیال،دافغانستان دجهادي خیړنو مرکز، پیښور،۱۳۶۸هـ ش کال، ۲۹۹، ۷۰۲ مخونه

سید محی الدین هاشمي:

داګـــــلونـــه دباغ چا تالا والاکړل
بلبــلان اخته په شوراوغوغا چا کړل
پـــــه ژړا له دې ګلونو جلا چاکړل
کوم ظالم ورباندې راغی له کوم لور
چـــې یې وران کړدبیوزلي بلبل کور
ترېــــرونه خوداباغ تازه سمسور و
دبلـــــبلو بـوراګانو پکې شور و
نن یـــې وشــړل له باغه داڅه زور و
نن چــــې ګورم نه هغه بورا بلبل شته
نه په بڼ کې پخوانۍ ښکلا دګل شته
آه! ما ولـــیده سیلۍ له کوم خواراغله
دټـــــول باغ په ونوبوټوغوغا راغله
دبلـــــبلو بـــــوراګانو ژړا راغله
مالــــــیدلې چې دا پاڼې رژیدلې
لـــــه سیلۍ سره په خپله مخه تللې
ما لـــیدل چـــې بلبلان په ژړا سرشول
مالـــیدل چـــې له دې باغ څخه بهرشول
مالیدل چې کورېې پرېښود په سفرشول
پـــه ډېر زوریې کوچیدوته کړل مجبور
په زړګـــي کـــې رحـــم نه و د مغرور
په تـــلوتــــلویــــې خپلوځالوته کتل
لـــــه ژړا نه یـــې پـــه ډک زړه داویل
اې ظـــــالمه تـاته څـــــه په لاس درتلل
چې زموږ دخواروځالې دې کړې ورانې
ترې په زوردې زمـوږ کډې کړې روانې

چې یې داخبرې وکـــړې بیا روان شول
مسافرله خـــپله کـــوره په خپګان شول
دسمـــــسورباغ دلیـدلوپه ارمان شول
خدایزده کومې خواته لاړل له خپل کور
بیــــا به کلــه بیرته راشي په دې لور

هوکې!
بیا به راشي چې سپرلی شي په ګلونو
بیا به راشي چې وخت تیرشي دبادونو
بیا به راشي چـــې ځرک نه وي دغمونو
بیا به پیل په دې خپل کورکې خوږژوندون کړي
خاطـــــــــرې به ترخې هیرې د پرون کړي (۱)

وحیده ارینزۍ:
ځۍ چـــې نـــن پوره مو دژونـدون ټول ارمانونه کړو
په جــــانانه! راشه چې دادښتې سره ګلونه کړو
ورک پکې ریـدي، غاټول، ګـلاب به هم پیداشي بیا
ترۍ، جــــــل وهلی دامـوسم که بهارونه کړو
جوړې به صـــــــحنې شـــي، لراوبردپښتنې مینې
یوبــــــــــل ته نږدې کـه لرې لرې قدمونه کړو
ورکې بـــه شي خاورې داسپیــرې دوړې ګردونه هم
جوړکــــــــه په وطن کې د بوډۍ دټـال رنګونه کړو
ورک، ویـــــــــجاړ، تالا دپښتنـــووطن به وګټو
یوبـــــــل ته اوږده که دوروری دوا مړه لاسونه کړو
ځنګ به یې ځوک لوټ کړي دپښتو دمینې ناوې مو
موږکـــــــه خپله مېنه کې شوګیرخواږه خوبونه کړو

۱- سید محی الدین هاشمي،خزان،وینه په قلم کې،شهرت ننګیال،دافغانستان دجهادي څېړنو مرکز،پېښور،۱۳۲۸هـ ش کال، ۷۴۲،۷۴۴ مخونه

نشــــــته وحيدې په يو زړګـي کې وطنونه دوه
لا س راکړه جـــانانه چې پايمـــال دا سرحدونه کړو (۱)

ريحان الله رحيمي

زمونږ وطــــــن په کنډوالو شوبدل
ښايســــته ګلــشن په هديرو شوبدل
افــغان ته ځای دسکونت نشته دی
ابــاد وطــــــن موپه ميرو شو بدل
مــــايې شملې وې دغيرت ليدلې
اوس يــــې غرورپه ماتيدوشو بدل
هســــکه شملـه د دراني ټيټه شوه
چـــې يـې تاريخ تش په ايروشو بدل
په چـــــاکې مينه، شفقت نه ګورم
محبـــــت هـم په دښمنو شو بد ل
چې يې خوښي اوخوشالي وه په کور
نن يې ژونـدون ټول په غموشوبدل
ريحان لګـــيا دی په ژړا او سلګو
چې دود دستور دننګيالو شوبدل (۲)

نواب خان درويش ځدراڼ

يا خومازديګرکې هغه خوند نشته
يا خــومـــې نظـرکې هغه خوند نشته

---

۱ . وحيده آرينزی، دهيلوغوټې، قصه خوانی بازار، پيښور، د ۲۰۰۷ م کال جنوري، ۲۴ مخ
۲. ريحان الله رحيمي، اورونه پرهرونه، نظرآباد علمي اوفرهنګي ټولنه، جلال آباد، ۱۳۸۴ کال، ۸۰ مخ

یوځـل چې پرې راغی دنفاق بهیر
اوس دننګ خیبر کې هغه خوند نشته
لارې دمــــنزل موخطا کړي دي
ســتړي یـو سفر کې هغه خوند نشته
رنګې دي میـلې زموږ په کلي کې
جـانه! په اخـتر کې هغه خوند نشته
ناوې دپښتو رانه سینګار غواړي
نن مـو په هنر کې هغه خوند نشته

محمد غفورمهیدي:

راځئ چې سره کیـــنو دوروری خبري وکړو
دسولې تیره کـــیږدو ددوستی خبرې وکړو
ددې ښـــکلي هیـــواد ابادول په ما اوتا دي
راځـــه ددې وطـــن د ابادی خبرې وکړو
دسولې کیـــسې نه شـي د باروتو په لوګي کې
دپلارنیـــکه پـــه دود به پـخوانی خبرې وکړو
په دود دپښـــتونوالي موچې روغه جوړه وشوه
بیا هلـــــه به جهان ته رښتیا نی خبرې وکړو
په سوله کې رضا دخدای، رسول اوخیرزموږدی
ګــــناه ده کــه دجنګ او بربادی خبرې وکړو

او په پای کې به دلیکوال یوه قطعه شعر ولولو:

راځئ چــــې یوبل ته دمـــینې ډک لاسونه ورکړو
له محبت او مینې ډک یوبل ته زړونه ورکړو
چــــې نړیوال راته حیرت ګوته په غاښ پاتې شي
دګران هــیواد دابادی لارکې سرونه ورکړو
چــــې د ارمان غوټی په دښت بیابان وغوړیږي
خزان وهــــلو مــــاتو زړونو ته ګلونه ورکړو

چې ښیا موڅوک د «زه» او «ته» په نوم ونه غولوي
نفاق کړو ختم دښمني ته ګوزارونه ورکړو
غروال به ښیا په سپینه ږیره ځوان قوت ومومي
که چیرې زه او ته دښمن ته ځوابونه ورکړو

ج: دپښتوپه کلاسیک نثرکې دسولې انعکاس:

کله چې موږ دپښتوپه کلاسیک نثرخبرې کوو، نو دلسمې اویوولسمې پیړۍ دنثرلیکنې هغه بیلګې مومخې ته راشي چې دپښتو د مسجع نثرد لیکنې ترڅنګ د روان نثرسبک هم را منځ ته شوی او دمسجعاتو ترڅنګ یې له سجعي قید څخه ازاد نثرونه هم لیکلي دي، د پښتو څیړنو او تحقیقاتو په جریان کې داخبره ښیا ښیا مخې ته راغلې ده چې پښتو نثرخوشال خان خټک بیرته په خپل اصلي مسیرکې اچولی اولکه دپښتو دشعر په شان یې پښتو نثرته هم رونق ورکړی دی. په دې اړه یوه څیړنه کې داسې راغلي دي: «پیرروښان د ۹۷۰هـ ق په شاوخواکې خپل خیرالبیان ولیکه، په دغه کتاب کې یې تولې مسجعې او مصنوعي جملې استعمال کړې او ترده وروسته ښیا اخوند درویزه ننګرهاري اونورو لیکوالوهم ددوی پیروي کوله ...خوشال خان چې د ذوق خاوند یو افغان لیکوال و، دروښاني نثرلیکلوناوړه طریقه یې نه کړه غوره ....» (۱)

خوزموږ ترلاس لاندې موضوع دپښتو نثرڅرنګوالی نه بلکې په پښتو نثرکې د سولې او انساندوستۍ انعکاس دی اوغواړو د پښتو په کلاسیک نثرکې دا ځانته معلومه کړوچې ددې دورې نثرته سولې او انساندوستۍ په څومره پیمانه لارموندلې ده اودهغې زمانې پښتنو

---

۱ - پوهاند عبدالحی حبیبي، دخوشال خان خټک دجهانداری نظریه ، تنګیالی پښتون، دسرمحقق محمداکبرمعتمد په زیار، پښتوټولنه، کابل، دولتي مطبعه، ۱۳۴۵هـ ش کال، ۳ مخ سرمحقق هیوادمل زلمی، دپښتو نثراته سوه کاله، ۱۳۷۵هـ ش ، ۱۹۹۲ع کال، ملت پرنټرز، لاهور، ۲۲۳ مخ

ليکوالو او نثر ليکونکو پخپلو فنپاروکې دغې انساني اواسلامي موضوع ته څومره ارزښت ورکړی دی.

خوشال خان خټک چې په پښتونظم اونثرکې سيال نه لري لکه څرنګه چې دده په نظم کې د سولې اوانساندوستۍ انعکاس له ورايه ځليږي دغه شان په نثرکې هم دغه انساني او اسلامي پيغام نه هيروي او دد ستارنامې په (۱۰۰) مخ کې داسې ليکي:

خُلق دې دهرچا سره ښه لري، که دښمن يې وي هم دې په ښه يادوي، ابومسلم مروزي دتورې بې همتا تيرشوی دی، مبارز،مدبر ترده دپاسه بل يوتيرشوی نه دی،بني عباس دده په سعې،په تردد ترخلافت ورسيدل،هرګزيې غليم په بد نه ياداوه. وې چې زه او دی خوسره په توره اخته يو په ژبه به څه سره اخته کيږو،تواضع يې هسې وه چې که کوړی مرضې ورسره راغی وربه پاځيده ترغاړه به ووت، هرګزيې په مسخروهم څوک په بد نه يادول،که چابه ورته بدوې ده به ورته خندل،په مال په ځان يې صرفه نه وه،په داد دخلقت اودهمت په سبب بې زرو،بې خزانو خدای لښکرورکړ،اول يې خراسان مسخرکړبيا يې عراق،بيا بغداد،هسې درجه مرتبه يې وګټله ، يعقوب ليث درودګرو قزاقي اختيارکړه،عدل انصاف يې په لاس ونيوه،قافله به يې وهله نيمايي به يې بيا وخاوندانوته ورکړه،نيمايي به يې په يارانوقسمت کړه،ابومسلم مروزي پوښتنه يې وکړه، خلقت،تواضع هرچې دده خوی و هغه يې په لاس ونيوه، درودګرغريب هم دسلطنت چې ددې خصلت څښتن شو،خراسان ،عراق يې مسخرکړل،درې پښته يې بادشاهي وکړه، غرض چې ښهٔ خلقت پردي خپلوي، دښمن دوست کوي، بدخصلت خلقت خپل پردي کوي، دوست دښمن کوي،که په توره څوک ووهې پرهارپرې وکړې هغه به وهيرشي،خوچې درديې ورک شو،روغ شو نوربس اما چې په ژبه دې څوک وراټې داپرهاردزړه دی، دزړه پرهارنه رغيږي،هميشه ياد وي.

اګرچې په مذاقوپه مسخروخوک په بد په سپکوالي يادشي هم نه وهيربږي، قباحت فساد ترې تولدکا. پاته لابل طور.يوه ملوک دبلخ دخپل امراسره په مجلس کې خمسوري کړه دهغه امرا د عورتې نوم يې يادکړ.هم يې په داباندې نزاع په زړه کې ورته پريوته، دده زوی يې په بدو ورته ولمساوه، کارترفساد ترخونريزی ورسيده، بويه چې خپله ژبه هروخت ساتلې وي، خندا ، مسخره هرګزنه بويه چې اورپه مسخروهم لګيږي. [1]
داهم دسترخوشال خټک د نثريوه بله نمونه چې پکې زړه سوی اوانسانې مينه ځليږي
کرم عطا سخاوت ته هم وايي اما اصل کرم هغه دی چې ګناوې دې يې وبخښي، کريم هغه دی چې داخوی پکې وي،حق تعالی داخوی لري نوم يې کريم دی. «لاتقنطوامن رحمه الله » ملوکان سايه د خدای دلطف دي، بويه چې داخوی په دوی کې ډيروي،چې عفوه کرم نه لري هغه دملوک شيم نه لري،عفوه کرم په دوه سببه دسړي دلاسه نه کيږي. يوپه طول امل چې ګنه ډيربه پايم چې څوک مخالف دي واړه ورک کړم.بل ددنيا حرص پرې غالب وي، بل انانيت، دا درې واړه خصلتونه مذموم دي.هيڅوک په دنيا تل نه وينه،که مال اوملک ددنيا واړه په حرص خپل کا په چا به هميش پاتې نه شي،نه به انانيت،خودپسندي ده لره سودوکا.فرعون،هامان څه شول؟ ملوک لره بايده دي چې دحقيقت سترګې رڼې کا،ځان،جهان وګوري،چې عالم دده محتاج شو په دادې شاکر اوسي. که دی يې دعالم محتاج کړی وی هاله به يې څه کړل.په داشکربويه چې دعفوې کرم کارله لاسه نه اچوي،چې لاس يې په غليم برشي هم داسوبه دده ډيره ده،نوردې عفوه کرم ورځنې دريغ نه لري چې ترعفوې نه بهترڅه نشته. لکه د عفوې لذت دی هسې د انتقا م نه دی. سلطان سنجر ما ضي په يوه با دشاه باندې غا لب شو ، ژوندی يې په جنګ کې په لاس کښيووت،هرچاګومان دا وکړوچې وبه يې وژني.سلطان

[1] خوشال خان خټک، دستارنامه ، پښتوټولنه. کابل، ۱۳۴۵ هش کال، ۱۰۰ مخ

دفتح مجلس وکړ،هغه غليم يې هم په مجلس راوباله،طعام يې پرې وخوراوه،پس دطعام يې جواهر،خوانونه يې وغوښتل، دهغه دوړاندې يې کښېښوول،فی البد يهه هغه بادشاه دا دوه بيته ووې:

بگرفت مرا نکشت اندر صف کين
با آنکــه بودم کشتنی از روی يقــين
وانــگه به طبق ميد هدم درثمين
بخشايش وبخششم چنين کرد ببـين

رخصت يې کړ،هغه خپل مملکت چې دهغه ووهغه يې واړه ورکړهمراهانوورته ووې چې سلطان داځه وکړل؟داهسې غليم په ډېرمحنت په لاس کښېوتلی سلطان پرېښ سلطان وې . په دا شکر مې وباخښه چې دی مې په لاس کښېووت. زه يې په لاس کښېنوتم. بل چې کرم مې وعالم وته معلوم شي چې سنجرهسې عفوه کرم لري.[۱]

عبدالقادرخان خټک هم چې دخوشال دعلمي اوفرهنګي کورنۍ يو روڼ ستوری دی او لکه د خپل نوميالي اوتوريالي پلارخوشال خټک په شان دنثرليکنې لارتعقيبوي او دخپل نثرپه ځينوليکنو کې انساندوستي اوخواخوږي هم له پامه نه غورځوي لکه په لاندې يوه کوچنۍ نثري ټوټه کې د هغه دنثردروانۍ اوخوږوالي ترځنګ انساني مينه اوخواخوږي هم ځان ښکاره کوي:

« لږ خوره ډېرپخوه، دچامه خوره، په نورووخوره ، په هلکانورحمت کوه،دپيرانو حرمت کوه، دعالمانوعزت کوه، دفقيرانوخدمت کوه ، په هرکارکې په تله په ناست، په گفتار، په خوراک تقديم د

---

[۱]-خوشال خان خټک، دستارنا مه ، پښتوټولنه، کابل، ۱۳۴۵ هـ ش کال، ۱۰۳،۱۰۲ مخونه

مشرکړه،مشرورورلکه پلارګڼه، دپلاراشنایان لکه ترونه، دچا عیبونه مه شماره پرده پوش اوسه». (۱)

د : سوله اوانساندوستي دپښتوپه معاصرنثرکې:

لکه مخکې چې ورته اشاره وشوه جنګ اوسوله،دښمني اودوستي،کرکه اوخواخوږي دانسانانو له ژوند سره موازي را روان هغه کړه وړه دي چې کله انسانان له آرام او ډاډمن ژوند نه بې برخې شوي اوکله هم بیا انسانانود آرام ساه ایستلې او د ډاډمن امنیت په رڼا کې یې دپرمختګ او ترقۍ پړاوونه وهلي دي.

نړۍ ته دحضرت آدم علیه السلام له راتګ سره خیراوشرراوټوکیدل،له یوې خوا دانسان حقوق ترپښو لاندې شول اوله بلې خوا دهغه دمقام د درناوي له پاره غږپورته شو. دحضرت آدم علیه السلام له وخته تراوسه پورې چې دنړۍ پرمخ ځومره مذهبونه راپیداشوي دي، په هغوټولو کې انساني حقوقو او ارزښتونوته زیات اهمیت ورکړل شوی دی اوکه چاله دغوحقوقوڅخه سرغړونه کړې ده، نوهغه یې غندلي اوپه ښه سترګه ورته نه دي کتل شوي.

داسلام مقدس دین خپلوپیروانوته په ځانګړې توګه اوټولوانسانانوته په عمومي توګه یوه داسې غوره لارپه نښه کړې ده چې دټول بشریت له پاره نیکمرغي اوخوشبختي پکې نغښتې ده،په دې اړه موږدحضرت محمد (ص) دهغې خطبې مثال ورکولای شوچې دخپل ژوند په وروستیوشیبوکې یې د حج په مراسمو کې اوروله او په هغې کې یې دا وفرمایل چې هیڅ عربي پرعجمي اوهیڅ تورپرسپین باندې فوقیت اوبرتري نه لري بلکې دفوقیت اوبرترۍ معیار،یوازې اویوازې تقوا ده او بس. دغه احساس اودغه عالي فکرادبیاتوته هم په پراخه پیمانه لاره موندلې اووخت په وخت

---

(۱) -سرمحقق زلمی،هیوادمل، دپښتونثراته سوه کاله،ملت پرینټرز،لاهور،۱۳۷۵هـ ش، ۱۹۹۲ع کل،۳۰۲،۳۰۳ مخونه

پکې ځان ښکاره کوي، په ځانګړې توګه په پښتو ادب کې يې زياتې بيلګې ترسترګوکيږي . پښتون ليکوال او شاعراسيرمنګل په دې اړه يولنډ، خوجامع نظروړاندې کوي او وايي:

« ادب دژوند عکاس دی آیا هغه نظم وي که نثر،دانساني حقوقو انځورګري پکې کيږي، څو څومره چې ليکونکی حساس وي دومره يې دغه موضوع په بشپړه توګه بيان کړي وي، ستر خوشال خان خټک او رحمان بابا چې په کوم شدت سره دغه مسئله په خپلو شعرونو کې بيان کړې ده هغې نه زموږ دکلاسيک ادب دپختګۍ اندازه په ښه توګه لګي.»[۱]

دغه پورتنی احساس اولوړفکرزموږ دزماني دليکوالوپه زياتو نثرونواوليکنوکې ليدل کيږي چې دمثال په توګه د ارواښاد ګل پاچا الفت د « خدمتګار» په نامه يو ادبي نثر را اخلو،په دې ادبي ليکنه کې موږهغه احساس په ښه توګه پيداکولای شوچې له يوه اړانسان سره مرسته څه نتيجه لري اومرسته کوونکي ته څه وړ برپا ترلاسه کيږي. الفت صاحب وايي:

هلته يو ړوند بې لارې روان وهغه په سمه لار برابرکړمګر ړوند پوه نه شوچې زما رهبر څوک دی، يوبل په خواږه خوب ويده و په خواکې يې يو منګري سر را اوچت کړهغه په بيړه وواژه او ويده هماغسې ناخبره پاته شو. دشپې په مسجد کې ناروغه مسافرګيروي کول هغه يې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسا فرسباوون خواته مړشواوخپل زړه سواندی خدمتګارېې ونه پيژانده، هغه په لاره روان و،يوماشوم ته يې يوموټی ميوه ورکړه، يوتږي ته يې په بيديا کې اوبه ورکړې،له يوه وږي سره يې خپله ډوډۍ نيمه کړه مګريوه هم ونه پيژانده چې دی څوک دی، له دې لويې لارې نه هغه ډيراغزي اوکاڼي لرې کړل مګرڅوک چې سباته په دې لاره راځي دهغه له

---

[۱] - اسيرمنګل،پښتودرې مياشتنۍ مجله،پښتواکيډيمي،پيښوريونيورسټي.۲۰۰۵م کال.اکتوبر ،نومبر، دسمبر ۱۲۰مخ

خدمت څخه نه خبريږي او هغه نه پيژني .په رښتيا چې مور خپل خدمتګاران نه پيژنو او باداران ډيرښه پيژنو. (۱)

اروانښا د معتمد شينواری «ادب د سولې په خدمت کې» مهمې موضوع ته په پاملرنې سره دغه مهمه او ژوندئی موضوع په يوه ادبي ليکنه کې په هرارخيزه توګه څيړلې ده. اروانښاد معتمد شينواری دخپلې ادبي ليکنې په يوه برخه کې ليکي:

«هو: داديب اوليکوال وظيفه داده چې خپله ټولنه لومړی مطالعه کړي اوبيا لکه څنګه چې ده هما غسې يې ترسيم کړي اوپه دې لاره کې له هيڅ کړاو نه ونه ويريږي ،کله چې يو ليکوال او اديب غواړي خپله ټولنه ترسيم اومعرفي کړي،نوترټولو لومړی دې په ټولنه کې وګرځي، دټولنې ښه اوبد دې ځانته معلوم کړي، دټولنې دردونه او اړتياوې دې حس کړي اوبيا دې قلم راواخلي او خپله ټولنه دې تصوير کاندي.

هو ! يوطبيب اوډاکترهغه وخت ناروغ ته نسخه ورکوي چې دهغه رنځ تشخيص کړي اوچې په رنځ يې ونه پوهيږي نسخه نه ورکوي اوکه وريې کړي مريض ته کومه ګټه نه رسوي اونه به سمه نسخه وي.همدارنګه ديوه ليکوال ليکنه هغه وخت ګټوره وي چې دجامعې دتشخيص نه وروسته منځ ته راشي،که دټولنې اړتياوې يوشی وي اوليکوال بل شی دټولنې داړتياو په حيث معرفي کوي داليکنه به څه ګټه ونه لري.

ادب اوس په ژوند ورګډ شوی دی اوله ژوندنه الهام اخلي، ادب اوس دادب له پاره معنی نه لري بلکې ادب اوس دژوند له پاره معنی لري. کوم اثرچې په هره اندازه له ژوند سره نږدې ربط لري په هماغه اندازه په ټولنه کې ښه منل کيږي. اوس ادب درومانتيزم نه رياليزم ته ګام اخيستی دی او رياليستيکي تمايلات پکې موجود دي. دختيځ ادب عموماً او دپښتوادب خصوصاً په دې وروستيو وختونوکې ښه په زړه پورې تحول اوبدلون کړی

---

۱. استاد ګل پاچا الفت،غوره نثرونه،سازمان مهاجرين مسلمان افغانستان، ۱۳۷۳.۱۹۹۴ کال. ۱۳ مخ

دی اودنړیوالو توجه یې جلب کړې ده اوس په جهاني اوبین المللي سویه ادبي کنفرانسونه جوړیږي،په دغو کنفرانسونوکې دادب اوادیب په رول خبرې کیږي او ادب دملتونود نژدیوالي سترعامل معرفي کیږي،په دغوکنفرانسونوکې دا خبره بیا بیا شوې ده اوټولومنلې ده چې ختیځ ادب دسولې له پاره لوی خدمت کړی دی .[1]

چاته چې دانسانانوټولنیزاوګډ ژوند ارزښت ولري، څوک چې دبشرد اوږده او سترې تاریخ د لاس ته راوړنوپه قیمت پوهیږي،پرکوموکسانوچې دانساني پراخې نړۍ د مادي او معنوي تمد ن شتمني ګرانه وي،څوک چې دزړه له کومې داغوارې چې دژوند په بشپړتیایې بهیرکې ددې اوږده پایښت امکانات اوبیلګې ووینې اوڅوک چې دبشردپایښت په دې اوږده جریان کې دیوې رښتینې نړۍ تحقق ته سترګې په لاره وي دغه ټول کسان له دې واقعیت څخه سترګې نه شي پټولای چې په نړۍ کې د انسانانو ترمنځ مناسبات له جنګ اوسولې سره موازي حرکت لري اودنړۍ پرمخ ټول اوسیدونکي انسانان دهمدغه دوو پدیدو له مخې پخپلوکې ټولنیزه راشه درشه تنظیموي او د خپلو خپلو ټولنو داړتیاو اوغوښتنوله مخې ورځنۍ چارې پرمخ بیایي .

کله کله داسې هم لیدل کیږي چې له تاوتریخوالي اوکشمکشونو نه په یوه ډکه ټولنه کې چې چارواکي او دعامووګړو زیات شمیریې پرته له جنګ اوجګړوڅخه په نورڅه نه پوهیږي،خو د قلم اوپوهې خاوندان په همدغه شان تنګوحالاتو اوشرایطوکې راولاړیږي او دجنګ پرخلاف خپل غږ پورته کوي .

دمثال په توګه په ۱۳۷۵ هـ ش کال څه وخت چې په افغانستان کې دپخواني شوروي اتحا د د سرولښکرواودهغوی دداخلي پلویانو دقوتونو اومجاهدینو ترمنځ دهیواد په ګوټ ګوټ کې خونړۍ جګړې روانې وې او

[1] - معتمد شینواری. کابل مجله . اوومه ګڼه. پښتوټولنه. کابل. ۱۳۵۵ کال. ۵۴ مخ

دوطن کانې او بوټې د وطن دبچيانو په وينورنګ وو، په هيواد کې دننه او دوخت دواکمن رژيم تراثرلاندې سيمو آن دهيواد په پلازمينه کابل کې يوشميرداسې ليکوالان او شاعران موجود ووچې ددغه ورانوونکې اوتباه کوونکې جنګ په خلاف يې خپل غږونه اوچت کړل اوپخپلو علمي استدلالونويې دا ثابته کړه چې جنګ او تا وتريخوالی د انسانانو له تبا هۍ او بربادۍ پرته بله بريا له ځانه سره نه لري.

کانديد اکاډميسن نوميالی يوله هغو ليکوالانو څخه دی چې په دې اړه يې خپل تحليلي اوهراړخيز نظرداسې بيان کړی دی:

«د جهاني تاريخ پرله پورې پروسه د اجتماعي. اقتصادي انکشاف ترطبيعي حکم لاندې نن داسې مرحلې ته رسيدلې ده چې دولسونو، ملتونو، دولتونو اوهيوادونو دمرګ اوژوند سرنوشت يې يودبله سره تړلی دی. دحاضرتاريخ دغه عيني پديده که دچا خو ښه وي اوکه دچا نه وي خوښه خو دخپل رشد په همدغه لاره کې هره شيبه په ډيره چټکۍ مخته روانه ده.

دې وضعې نوي شميرنوي مسايل زيږولي دي چې په دې جمله کې دجنګ اوسولې مهمه مسئله په نوي کيفيت دټولوملي اوبين المللي تضادونو سرته راغلې ده، ددې مسئلې دغه نوی کيفيت چې ترډيره ځايه په نړۍ کې د جنګي وسايلو له پرله پسې کمي او کيفي رشد سره اړه لري، په غوڅه توګه يې دا ايجاب کړې ده چې دحل له پاره يې ديوه بکراوريالېستي سياست په رڼا کې نوې لارې چارې ولټول شي. دهمدغه واقعيت د مسئولانه درک له مخې ګورباچف دنړۍ دزيا تيدونکي خطرپه وړاندې دسياسي هماهنګۍ پرمبرم ضرورت باندې داسې تاکيد کوي:

« کله چې موږ دجنګ اوسولې په باره کې غږيږو، نوبايد داخبره په پام کې وساتوچې دنن ورځې دوسلوپه تيره بيا د ذروي وسلو نوعيت دهمدې مسايلوپه باب پخوانې تصورات بدل کړي دي. اوس بشريت ديوه داسې تکنالوجيکي انقلاب په درشل کې دی چې د نظامي تکنالوجۍ نوراو

نورانکشاف ورسره تړلي دي ... ذروي عصر ارومرو حکم کوي چې نوی سیاسي تفکرمنځ ته راشي.»

کاندید اکاډیمسن نومیالی وړاندې لیکي: زموږ داوسني وخت په شرایطوکې دا خبره بیخي پای ته رسیدلې ده چې جنګ اوسوله یا محلي بڼه ولري او یا دچاپه ملي بولوکې ایسارشي، زموږ هغه پخوانی متل چې « دبل جنګ نیم اختردی » نور داستعمال مورد نه شي پیداکولای ځکه دنن ورځې په ګډو روابطوکې ملي اوبین المللي چارې داسې پرله اخښل شوي دي چې دخپل اوبل په حدودونه سره جلاکیږي که جنګ پرانفرادي حالت پاتې وای،نوموږبه دبشرله منځ څخه یوڅو لیوني جګړه ماران را ایستي وای اود جنګ په میدان کې به موسره ایله کړي وای،څوخپل ترمنځ زور سره وازمویي. موږبه دخیرپرغونډی ورته ناست وای او ددوی دجنګ په جریان کې به مو دځنګله د خاطراتو ننداره کولای. خوله بده مرغه اوس دجهان په سویه دجنګ نوعیت اجتماعي ګرځیدلی دی.ټولنې، دولتونه ، هیوادونه اوملتونه خوښ ناخوښ یودبل په پیوندکې دجنګ میدان ته راکشیږي او یو دبل سره وهل کیږي. په دې منځ کې ډیرشریف سوله غوښتونکي قوتونه هم تردې محکومیت لاندې راځي چې په جنګي ماشین کې کوفته شي، ځکه نوپه دې عصرکې کۀ جنګ وهغه به دټولووي اوکه اختروهم هغه به دټولووي. داخبره موږته نجات نه شي راکولای چې پرما اړه نه لري. دسولې اوجنګ مسئله نن پرټولواړه لري، تاسوکه جنګ ته وځئ او که نه وځئ خوجنګ ارومرو ستاسو کورته ځان رارسوي. دتاریخ تجربې دا ژوندی واقعیت با ید هر څوک اوهرچیرې یوه کړی هم له یاده ونه باسي چې « دجنګ خوږې خبرې ساعت یې تریخ دی» باید وویل شي چې مسایل نه دلوبوپه سطحه کې دي اونه دټوکو. ډیرغټ خطرانساني تمدن ته متوجه دی، هرڅوک هرچیرې دا مسئولیت لري چې دجنګ دمخنیوي په لاره کې دسولې ږغ پورته کړي، دنړی دسوله غوښتونکوخلکو دهلوځلونتیجه وه

چې دملګرو ملتونو موسسې ۱۹۸۶م کال دسولې دبین المللي کال په شعارباندي ونوماوه [۱]

لکه څنګه چې په هیواد کې دننه دجګړې اوتاوتریخوالي په خلاف غږونه پورته کیدل اودسولې د ټینګښت له پاره د لیکوالو اوقلموالو له خوا هلې ځلې رواني وې دغه شان له هیواد څخه بهر دهجرت په خیمواود جهاد په سنګرونوکې هم زموږ لیکوالانو او دقلم خاوندانو ددغه ویرجن حالت زغم نه درلود اوپه یوه نه یو ډول یې دجنګ او تاوتریخوالي په وړاندې خپله کرکه څرګندوله

شهید عزیزالرحمن الفت یوله هغولیکوالانوڅخه دی چې په هیواد کې دجنګ اوجګړو دزغم توان نه لري.د لوی اومهربان خدای سترددربارته پناه وړي اوله هغه سترپروردګار څخه ددې ناوړه او دردوونکي حالت دپای ته رسیدو غوښتنه کوي . دی وایي

لویه خدایه !

دمادي اومعنی په دې مقابله اودحق اوبا طل په دې جګړه کې چې یوطرف یې ستا په خدایۍ او خپلې بندګۍ باندې اقرار او افتخاراوبل طرف یې انکارلري، یویې دعقیدې پربناء اوبل یې دټانک اوطیارې په اتکا جنګیږي،یویې بربریت، درندګي، وحشت، ظلم، تباهي اوخونریزي اوبل یې د حق ،عدالت، انسانیت، انساني کرامت او دبشري تمدن ساتنه، بقا اوطرفداري غواړي ته دمجاهد . جهاد او دجهاد دقدسیت ساتونکی اومدد ګارشې اودغه جهاد تل په اسلامي مسیرکې روان ولرې او دا دنن ورځې دهریان، پروني چنګیزیان او د وړمې ورځې فرعونان،نمرودیان او قارونان چې هروخت په بیله بیله بڼه ، څیره، قیافه اوجامه کې داسلام او مسلمانانو تباهۍ او مقابلې ته راوځي تباه او نابود کړې

---

[۱] کاندید اکاډمیسن نومیالی.علم دسولې په خدمت کې.دعلوموا کاډمي . داجتماعي علومو مرکز. ۱۳۶۵ کال، ۲۲ .۲۳ مخونه .

اې حضرت محمد (ص) ته دعظیم خلق ورکوونکیه عظیمه قدرته!
داسلام اوکفرپه دې حساسه اوتاریخي مرحله کې چې داسلام دنامه لاندې هم داسلام دتخریب د پاره ډیردفریب دامونه اینښودل شوي دي اوکله کله اسلام نما قدرتونه هم سري ته اسلامي معلومېږي اوپرې غولېږي ته دهرمجاهد، مبارزمهاجراو دافغانستان او اسلا مي جهان ټو لو مسلمانانوته خپل دعلم عیب له خزانې څخه هغه علم، پوهه، بصیرت او بینایي ورکړې چې صواب او خطا وپېژني او دمفسد،مشرک،ظالم، کافر،گمراه، منافق اوکاذب په لاس کې استعمال اوپه دام کې یې گرفتارنه شي.
اې په میاشو باندې دنمرود تباه کوونکیه عظیمه قدرته!
نورنو دخپل بې پایانه عظمت اود افغاني مهاجرد ډیرلویدلي اوغورځیدلي حیثیت په خاطردغه په دنیاکې اواره اوبیچاره خلک چې دظلم، بدبختۍ اوپریشانۍ پرې نورڅه زورنه رسیږي،هرې خواته خپاره اوهرچاته یې د امید لاسونه نیولي دي اما له هرې خوا نه په ډیراهانت سره دناامیدۍ په څپېړووهل کیږي ته بیرته راټول، یوځای او پخپل وطن کې یې آزاد او خپلواک کړه.
اې په سره اورکې دخلیل (ع) ساتونکیه خدایه!
دهغه یتیم ، یسیر،بې کسه او بې وسه ماشوم دزگیرویو،ژړاو، فریادونو او واویلاو په خاطر چې خپلې موراوپلارپسې نارې وهي، په ډیروچیغو،ژړاو،نارو او فریادونو یې آواز ناست دی، شپه او ورځ د-رگاه په د رگاه او سرپه صحرا گرځي، اوښکې تویوي او آرام نه مومي ته یې فریا د واورې او آرام یې کړې.
اې دفرعون په کورکې دموسٰی (ع) لویوونکیه او ساتونکیه خدایه!
دهغه ډیرزهیر،حقیر،فقیر، درمانده، ستومانه اوکړوپ شوي سپین ږیري بوډا په خاطرچې خپل لمسیان اوکړوسیان یې هم دخپلوبچیانواو ټولو نورو خپلوانوسره یوځای ستا درضا له پاره قربان، حتٰی نسل یې هم پاتې نه شو

اوس دی پخپله لالهانده، مایوسه اوبې ستا له هیلې او اسرې نه حتّی د ګرځیدلو توان هم نه لري او دمرګ په انتظار په سپیرو خاوروکې پروت دی، سلګی یې هم څوک نه اوري اودښخولویې هم څوک نشته ته دهغه آوازاوسلګی واورې اودهغه په خاطرپرتولو افغانانو ورحمیږې.

اې په توپاني جهان اوسمندرکې دنوح (ع) نګهبا نه ربه!

دهغوزرګونو معیوبو اوزخمي انسانانوپه خاطرچې لاسونه، پښې،سترګې اویا نوراندامونه یې ستا درضا له پاره له لاسه ورکړي دي اواوس دسروغوښو دټوټو په شان سوري سوري او زخمي زخمي دلته اوهلته پراته دي، نه ډوډی لري اونه یې خوړلی شي، نه دمرستې ورسره څوک شته او نه دروحي تسلی او دلداری له پاره، له جهان نه مایوسه، له دنیا اوانسانانویې مرور او نا امیده دي،یوازې د کبریایي ذات بې پایانه ترحم اومهربانی ته منتظراوسترګې په لاره دي،ته یې مددګار شې او ددوی وطن آزاد کړې.

لویه خدایه!

دهغو زرګونوماشومانو ،میندو اوپلرونوپه خاطرچې په توره نیمه شپه کې د روسانودوحشیانه بمباریوپه اثردهشت زده، هیبت وهلي اوسراسیمه له خوبه پاڅیدل چا دغرونولاره ونیوه اوچا د دښتو،څوک دافغانستان په دښتواوغرونوکې پاتې شول،څوک په لاروکې،ځینې نورهم پاکستان ته راورسیدل، اوس ښځه په میړه اومیړه په ښځه پسې اوزامن په دواړوپسې ګرځي اوناري وهي اما یودبل له ژوندانه اومرګ نه خبرنه دي، ته پخپل کامل قدرت دغسې په زرګونو متلاشي،درپه در، لالهانده، سرګردانه،ستړي، ستومانه اودرمانده فامیلونه چې په پښواوبدن کې یې د ډیرې لوږې او ستړیا په وجه دګرځیدلو توان اوحرکت نه دی پاتې بیرته یوځای او دیوه عادل اسلامي نظام تر سلطې لاندې پخپلو کورونو او وطن کې خوندي کړه.

اې عظیمه خدایه!

دهغې عفیفې، پاکې، باعصمتې او باحیا میرمنې دحیا، عفت او عصمت دخوندي کولو اوساتلو په خاطرچې خپل میړه، اولادونه، پلار، مور، خویندې، وروڼه اونورخپلوان یې په بمباریوکې له لاسه ورکړل اوس دغه بې کسه اوبې وسه درمانده میرمن دیوې مړۍ وچې ډوډۍ دپیدا کولو په خاطرمزدوري کوي، مګرهمیش دناپاکو، پلیتو، هوس بازو اوشهوت رانوسترګود مزاحمت اوویرې په خاطرخپل مخ کله یوې خوا او کله بلې خواته اړوي ځان اوخپله حیا په هغه شکیدلې اوسوري سوري پوړني کې پټوي چې دمخ پټولوځای پکې نه دی پاتې اوکله چې له دغه شان سترګوڅخه په عذاب شي بیا نوله یوه کورنه بل اوله بل نه پسې بل ته لکه صحرایي کوترې غوندې الوزي او آواره ګرځي، آه باسي ، اوښکې تویوي او مرګ غواړي . مګرستا پاک ذات ددغسې ناپاکو خلکو دازمایښت له پاره په دغه شان مظلوموميرمنوباندې مرګ هم دروله وي. ته ددوی حیا اوعفت خوندي کړې او دناصرباغ دکمپ په کونډو او معیوبو خلکوورحمیږې

لویه خدایه!

نورته دغه وطن ، دغه خلک اودغسې په زرګونو تنه مایوسه، بې کسه ، دردیدلې اونا امیده پاکې میرمنې اوبوډاګان ، یتیم ماشومان، معیوبه زخمیان او دغرواو دښتو آواره ګان دروسانو له منګولو، دامیرانوله ښکنځلو، ددوی د دروازوله ودریدلو، دروسي ایجنټانوله تسلطه اودګاونډیانوله هرراز توهین، تمسخر، سپکاوي او تحقیرولونه دتل له پاره داسې آزاد اوخلاص کړې چې ددوی دا آزادي بل قدرت ته ددوی دغلامۍ اوبندګۍ په قیمت تمامه نه شي او دشرق استعمارتکول دغربي استعمار دنفوذ له پاره بیا سوری پیدانه کړي.

پاکه خدایه!

روسانووژلو، اسلام نمایانو وشکولو، ګاونډیانو ددې له پاره چې مخکې له مخکې نه یې روسانو ته خپله تابعداري ثابته کړي وي همیشه

تحقیراوتوهینولو، ځینوغربیانوپه دغه حالت کې چې موږ دخپل دین دحمایې له پاره جنګیدلو د ډیرلږکومک په خاطربې له خپل دین او اسلام نه اړولو. مشرانوځورولو اوپه مارکیټونوکې یې ځرځولو،نوای خالقه اول اوآخر زموږله پاره هرڅه ته وې اوته یې ،خوموږه ناشکره بندګان په دې راز نه پوهیدو .دادی اوس دې لوی درباراوبې پایانه رحم کرم اوعظمت ته پس له ډیرو ژړلو او فریادونوپه سروسترګو ودریدلو اولاسونه پورته کوواو وایوچې ای ربه! دا دروس . هندو ،مسلم،عیسوي، خپل اوپردي دلاسه رټل شوي،شړل شوي،قتل شوي، زپل شوي،تالاشوي،توهین شوي، تحقیرشوي، زخمي شوي، ځوریدلي، دردیدلي، کړید لي، رنځیدـ لي،پخسید لي، شکیدلي او آواره بندګان خپل نورمه خواروه ځکه چې په موږ خورانوباندې نوردخواری هم څه زورنه رسیږي، اهانت، تحقیراوسپکاوي خپله ټوله وسه اوخواري راباندې کړې ده .(۱)

زموږقلموال اولیکوالان په پرله پسې اودومداره توګه دجګړواوتاوتریخوالي په وړاندې دریدلي اوخپل دغه مخالفت یې یا په نظم اویاپه نثرکې ځرګند کړی دی.دظلم،ناروا اوبشري کرامت ته د سپکاوي پرخلاف یې کرکه اونفرت په ډاګه کړی اوپه خپلو لیکنوکې یې انعکاس ورکړی دی.

توریالی ځاځی چې ددغه شان حالاتودلیدلوزغم نه لري دهغه وخت یوه ربښتینې پیښه چې د ۱۳۲۲هـ ش کال دمني په پیل کې دپروان ولایت دقره باغ په ولسوالۍ کې پیښه شوې وه دیوه لنډ داستان په بڼه لیکلې اوپه هغې کې یې د روسانودظلم اووحشت په وړاندې خپله کرکه او نفرت په ډیره اغیزمنه توګه بیان کړی دی. دغه لنډ داستان « ژوره څاه » نومیږي او دادی دهغه د ژور تأثر په توګه یې وړاندې کوو.

---

۱. شهید عزیزالرحمن الفت،لویه خدایه،وینه په قلم کې ، دشهرت تنګیال اثر ، دافغانستان دجهادي څیړ نومرکز، پیښور ،۱۳۲۸هـ ش کال، دلیندی میاشت، ۴۹،۵۸ مخونه

لوړمازدیګرو،لمرخپلې طلایي اوزریني وړانګې دشنو اوسمسورو باغونود ګڼوونوله منځه او دلویوبرجوروکلاګانوله انګړونو څخه ورو ورو راټولولې. دمازدیګر سیورویه ډیره بیړه اوچتېکی سره هځه کوله چې دلمردزرینو پلوشو ځای ونیسي.

دقره باغ دګڼو باغونو دونوپه څانګوکې دالوتونکو ګڼه ګوڼه اوشورماشورهماغه شان موجودو، خوپه دې توپیرچې دهغودزړه وړونکو سازونوخوږې نغمې چې دسړي روح ته به یې طراوت او تازګي وربخښله، اوس دویراو ماتم هغوسوو ساندوته ورته وې چې دپرهارژلو زړونوپه وینوسره ټپونه چیږي او دردونه یې لا زیاتوي.

په همدې مازدیګر مرجانه ستړې ستومانه چې کرې ورځ یې په انګورچینی اودهغوپه راټولولو تیره کړې وه د خپلې لویې کلا دژورې څاه په غاړه ودریده ترڅو دمابنام له پاره خواړه تیارکړي، کله یې چې بوکې «سلواغې» ته لاس کړ،په بدن کې یې یوه ژوره ستوماني احساس کړه اوله هغې ژورې څاه څخه یې داوبو درااېستلو توان په خپلوستړو متوکې ونه لید او ددردیدلي زړه له ژور تل څخه یې دیوې درنې اندیښنې څپه راپورته شوه اودهغې دستومانه بدن په پړسیدلو رګونویې داسې اغیزه وکړه چې ته به وایې ټول بدن یې داورپه سره سکروټه بدل شو، وجود یې میږې میږې شو او دزړه درزا یې څو برابره زیاته شوه. په زړه کې یې وګرځیده چې پلار ته غږ وکړي ، خوبیرته پښیمانه شوه اوپوهیده چې پلاریې تر دې ډیرستومانه دی، دالس ورځې چې مرجانه ، دهغې موراوسپین ږیری پلاریې دغوربند له غرونوڅخه دانګورو دټولولوپه مقصد په قره باغ کې خپلې کلاته راغلي وو په پرله پسې توګه یې کارکړی و. دچاخبره چې دبدن شیمه یې ختمه شوې وه . هغه څوشیبې دڅاه په غاړه کیناستله اود تیرو یا دونوپه ژوروخیالونوکې ډوبه شوه،هغې ته هغه وخت ورپه یاد شو چې د کلا همزولوجونوبه هرمازدیګردهمدغې ژورې څاه په غاړه ددې دڅورولو په مقصد په ټوکوټوکود څاه غاړې ته ور ټیل وهله ، خوهغه به له دې څاه څخه زیاته

ویریدله. مقاومت به یې کاوه اونږدې به نه ورتلله.هغې ته دخپل بختوراونیکمرغه ژوند خاطرې یوه په بله پسې ورپه زړه شوې اودخالې کلاپه غولې اوکونجونو یې یوځغلند نظر وکړ. هغه کلاچې ددوی دشپږویشت کسیزې کورنۍ له نارینه، ښځواوماشومانوڅخه به ډکه وه اودمازدیگر په مهال به یې یوزوړ خوت ا وس بې کسه شوې او دانزوا په بشپړه چوپتیا کې ډوبه وه. له خپل ځان اوکورنۍ یې په کلا زیات زړه وسوځید اوله یوه اوږ ده اسویلي سره یې له خولې وختل چې « خیردې وي دا کلا به بیا پرموږ ډ که شي » اوله دې سره جوخت یې دیوې ژوندۍ هیلې نرۍ موسکا په شونډو وغوړیده .هغه خوږې ورځې ورپه یاد شوې چې کلیوال اودپلار دوستان به یې دهغې دغوښتلوپه نیت په پرله پسې توگه راتلل، خوپلاربه یې ورته ویل چې « مرجانه لا وړه جلۍ ده، دهغې دواده له پاره لاډیروخت شته، بله داچې دازما یوازینۍ لورده له خپلې کلا څخه یې نه باسم »،

یوه ورځ چې دهغې دپلاریو ډیرنږدې دوست له فرزې څخه راغلی و ددې پلارته یې په ډوډۍ لاس ونیو او ورته ویې ویل چې : « داخبره هیڅ سر نه لري چې مرجانه زما زوی هادي جان ته رانه کړې» پلاریې له مجبوریته ځواب ورکړچې : « ساده کیږه مه ، ما به سل ځله مرجانه ستا زوی له پاره درکړې وه ،خوهغه مې وختي خپل وراره آدم خان ته په نامه کړې ده » .ددې خبرې په اوریدویې دکاکا لونوبیا وختي په مرجانې زیرې کړې وچې «مرجانې ! ستا ارمان پوره شو او ته نوره زموږ دورور آدم خان په نامه یې »

ددې خبرې په اوریدوسره هغې ته ټوله شپه له خوشالۍ نه خوب نه و ورغلی

له دې خاطرې سره سم دمرجانې دخیال نیلی په غوربند کې د جهاد سنگرونوته ولاړ.اوهلته یې دلوړو زیږوپړښو ترشا په ترلومورچوکې خپل ورونه او دژوند یوازینی ملگری آدم خان هر یو بیل بیل ترنظرتیرکړل.خوپه دې لیدنه اوکتنه کې دهغې تیزاوځلند نظرتت ښکاریده ځکه چې د تیرې اوونۍ تودې جگړې او دروسانو بې رحمانه بمباریو چې د غوربند د

ولسوالۍ په جها دې مرکزونویې سرته رسولې وې د هغې په زړه کې بیل بیل شکونه پیداکړي وو اوله همدې کبله د هغې زړه غوټه و ،خودخپلې موراوپلارپه مخکې به یې خپل پټ خپګان نه ښکاره کاوه اوداهرڅه به یې یوازې پخپله ستړه زغمل، نه پوهیده چې له آدم خان سره به ددې دمینې غوټۍ ګل شي اوکه دهیواد د ډیرو نورومینانوپه شان به د دوی مینه هم د سره خزان د بې رحمه سیلۍ په واسطه پاڼې پاڼې ورژیږي.

مرجانې پخپلوسترو اوستومانو متړاو تنکیولاسونوپه ډیره سختۍ سره یوه دوه بوکې اوبه له څاه څخه راوایستې اومخکې له دې چې دخپل پخلنځي په لور روانه شي، څه یې په زړه کې ور وګرځیدل.لږڅه ټکنۍ شوه ،بیرته راوګرځیده اویوځل بیا یې دژورې څاه دکتلوپه نیت خپل سرد څاه غاړې ته وروړاندې کړ ،ګڼ اوتاند ویښتان یې پرمخ راخواره شول او دتورو ګوروڅڼوپه منځ کې یې سپینه بڼه دژورې څاه دتل په ړنواوبوکې څرګنده شوه ،سره وبوږنیده اوپه چټکۍ سره په شا شوه ،په داسې حال کې چې یوې پټې او دردوونکې ویرې یې په زړه کې ځای ونیوپه ګړندیو قدمونو دخپل پخلنځي کوټې ته ولاړه.

دمرجانې پلارداوداسه ترتازه کولو وروسته په بالاخانه کې دلمانځه په مصله کینا ست خپلې ګړۍ ته یې کتل. د لمانځه له پاره لا څه وخت پاتې و ځکه یې خپلې تسپې له جیبه راوویستلې او د خپل لوی خدای په ذکریې پیل وکړ. دقره باغ په کلیوکې څوک نه ووپاتې ، پردغوکلیواو باغونو یو غمجن سکوت مسلط شوی و ،کله کله به یونیم سپین ږیری اویا کومه دپاخه عمرښځه دکومې کلا ترمخ ښکاره شوه چې هغوی هم دمرجانې دوی په شان دانګورچینۍ او راټولولو اوځای پرځای کولو په مقصد کلي ته راغلي وو.

دمازدیګرلمرپه غرغړو وچې ناڅا په ددوی دکلا په چارچاپیره، سره روسي عسکرراتاوشول، په ډیره وحشیانه اوهیبتناکه توګه یې دروازه ور ودربوله،خو دروازه له ننه څخه خورا ټینګه شوې وه، له دروازې څخه پرته

کلاته دتنوتو بله هيڅ لاره نه وه،روسانو دشغالانوپه شان آوازونه پورته کول،خوڅوک يې په مفهوم نه پوهيدل، چې بله چاره يې پيدانه کړه نو دروازه يې په بم والوزوله،څکه هغه دومره کلکه جوړه شوې وه چې هغوی يې د ما تو لو وس نه درلود.په څوشيبو کې کلا دروسانوپه سره ناتاربدله شوه،دليوانوپه شان دمرجانې ترمورچا پيره شول او په لوړو داړونکو آوازونويې ترې پوښتنې کولې،خوهغه نه پوهيده چې څه وايي،يوازې په يو دوولفظونو وپوهيده چې ويل به يې « پول کجاست ؟ برای ما طلا لازم ».

چابه دکلاشينکوف په کونداغ ووهله اوبل به بيا دټوپک شپيلۍ ورته سمه کړه،پخپلومنځوکې به يې کټ کټ وخندل،هغه خوارکۍ دخزان وهلې پاڼې په شان ټوله رپيدله.نه پوهيده چې له دغو وړيو ليوانوڅخه ځان څرنګه خلاص کړي،هوش اوفکريې ورڅخه الوتی و،ورڅخه خلاصيدلای هم نه شوه،په دې وخت کې يوه تن دټوپک شپيلۍ راسمه اوماشه يې کش کړه،له يوې ضربې سره هغه پرځمکه ولويده اوپه سرو وينوکې ډوبه شوه

دمرجانې پلارهم له ډيروهلوځلوڅخه وروسته بې هوشه پروت و،وينې پرې روانې وې،درنګ ساعت ته بالاخانه له وينوډنډ شوه،سروعسکرو دکلا ټولې کوټې ولټولې. بيا دکلانګرته راښکته شول،دکلانګړاوغولی يې هم وپلټلو.له دې وروسته دڅاه غاړې ته ورغلل اودڅاه په غاړه يې يوه جوړه ښکلې نارنجي څپلک ترسترګوشول،يوه تن يې نوروته ورغږکړ او بيا يې هغه څپلک را واخيستل، په روسي ژبه يې هغوی ته څه وويل، بيا ټولوپه ګډه وخندل، يوه سپاهي څا ه ته سر ورښکاره کړ، بيرته راپه شا شو اودخپل پوځي جمپرله جيب څخه يې لاسي څراغ راويوست او څاه ته يې ورړنا کړ. له دې سره سم يې ښکته ژورې څاه ته دوه،درې ځلې ورنارې کړې،بيرته راستون شو اودخپلوپوځي بوټونو په ويستلو يې پيل وکړ.ده لا دبوټونو مزي نه وو خلاص کړي چې نورو پوځيانو په قهرجنه لهجه څه ورته وويل، دبوټونو مزي يې بيرته وتړل،راپورته شو او له نورو سپاهيانوسره

یوځای دځاه له غاړې څخه لړځه هغې خواته ودریده اوبیا یې ځاه ته په پرله پسې توګه دوه لاسي بمونه ور غوزار کړل، له یوه هیبتنا ک آواز سره سم دژورې ځاه له تل څخه لمدې ختې اوشګې دمرجانې له غوښواو هډوکوسره یوځای راپورته شوې چې بیرته په ځاه کې ولویدې او څه یې دځاه په غاړه. له دې سره سم دلمرزرینو پلوشو خپلې خورې ورې وزرې دکلا له غولې راټولې کړې او ورو ورو دماښام تیاره پرې خوره شوه.[1]

حبیب الله رفیع له ټوپک څخه ځکه کرکه لري چې هغه دجنګ څرې، دوحشت نښه، دانسان او انسانیت دښمن اود اورونو بلوونکی او دویرونو زیږوونکی بولي،خوهغه ټوپک چې د عدالت د تأمین ، دحق دغږ راپورته کوونکی او دسولې دټینګښت سبب ګرځي ، نوښاغلی رفیع هغه ستایي او دانسانیت د سرلوړۍ نښه یې بولي لکه چې وایي:

ټوپک دجنګ څرې دی، ټوپک دوحشت نخښه ده ، ټوپک دانسان اوانسانیت دښمن دی، ټوپک اورونه بلوي او ویرونه زیږوي.

زما له ټوپک څخه کرکه کیږي، زما دټوپک ماشې ته ګوته نه ورځي ، زه دټوپک له وارولوسره بلد نه یم اوزه دټوپک چلولوپه چل نه پوهیږم.

خوکله چې دوحشي دښمن ټوپک زموږ سینې ته سم شو ،کله چې دتجاوز دټوپک شپیلۍ زموږ لورته راواوښته، کله چې په ټوپک سمبالې وحشي لښکرې زموږ په ملک راخورې شوې، اوکله چې دکمونیزم بریځو زموږ دخاورې آرام دټوپک په غږ مات کړ.

له دې سره زموږ دملت دغلامیدلو ویره راپیدا شوه، له دې سره زموږ ددین اووطن دلاسه تللو خطر رامنځ ته شو ، له دې سره د آزادو هیوادو له کتارنه زموږ دهیواد دوتلو ډار راولاړشو، اوله دې سره دافغان

[1] - توریالی خاځی، ژوره ځاه ، وینه په قلم کې دافغانستان دجهادي څیړنومرکزپیښور، ۱۳۲۸هـ ش کال. ۱۳۹، ۱۴۵ مخونه

اوافغانستان دهرڅه مادي او معنوي شتمنیود له منځه تګ شرایط په مهیا کیدو شول.

دهیواد زړوره اوایمانداره مجاهده ! دوطن رښتینیه او صادقه زویه ! ددینا دبام ساتونکیه عقابه! همدا وخت و چې تاهم ټوپک ته لاس اوږدکړ.ستا دټوپک له غږ سره د حق غږ پورته شو ستا د ټوپک له ډزوسره دتړیوالوغوږونه خلاص شول،ستادټوپک له ګوزارسره دباطل غږي سست شول، ستا دټوپک له ټک سره دهیواد ټکونه اوبریدونه محفوظ شول،ستا دټوپک دماشې کشولو سره دسره ښکیلاک په رګونوکې وینه وچه شوه،ستا دټوپک په بریښنا سره د آزادۍ دلمرځلا غبرګه شوه اوستا دټوپک له ګولۍ سره دافغانستان خوږه ګوله بیاهم دښکیلاک له خولې نه ولویده.

نو:

سره له دې چې زه له ټوپک نه کرکه کوم !
اوسره له دې چې زه په دنیاکې دټوپک اوجنګ ورکیدل غواړم.

خو !

ستا په ټوپک ویاړم !
ستا په ټوپک نازکوم !
ستا ترټوپک ځاریږم !
او دزړه له اخلاصه وایم:
«ستا ترټوپک وګرځم ، اې نره مجاهده !»[1]

الحاج مولوي قیام الدین کشاف له انسانانوڅخه دخوښیو اخیستلو اودهغوی دژوند دعادي بهیر ګډوډ وونکو اوعاملینوته په کرکه ګوري اوهغه حالت دزغم وړنه بولي چې دځینو انسانانوله خوا نورو انسانانوته

---

[1] -حبیب الله رفیع، خو ستا تر ټوپک وګرځم، وینه په قلم کې، شهرت ننګیال، دافغانستان د جهادي څېړنومرکز، پېښور، ۱۳۶۸هـ ش کال، ۲۵۳، ۲۵۵ مخونه

متوجه کیږي. دهیواد دجنګ جګړوپه کلونوکې هغه ناوړه حالت چې په قصدي توګه زموږپرسوله دوستوخلکو تحمیل شوی په کلکه غندي اودهراختراوخوشالۍ په راتګ سره د هغه دغه دخواخوږۍ او انساني همدردۍ احساس د ده په لیکنو کې ځان ښکاره کوي. دقیام الدین کشاف دغه احساس دهغه په یوه هغه ادبي لیکنه کې ډیرښه انځورشوی دی چې اختر ته یې په خطاب کې لیکلې اوخپل جنګ ځپلی اولس یې دخوښۍ له دغه سترنعمت څخه محروم بللی دی، لکه چې لیکي:
اختره ته دخوښۍ زیری اودخندا موسم یې،ستاهرکلی اولمانځنه په خوشاله زړونو کیدای شي، خوله بده مرغه دلته دخوښۍ اوخندا ځای دغمونواو اندیښنو لوغړنو ګردونونیولی دی.
اختره : دلته مه راځه.هلته لاړشه چیرته چې ستا دراتګ له پاره نکریزې لمدې شوي دي او ښایسته جامې ګنډل شوي دي. دلته نکریزې نشته، دلته دافغان دینداروغیرتمنومیرمنومنګولې د خپلوننګیا لیو شهیدانوپه وینوسرې دي،دلته نوې جامې نشته،دلته په زرګونو ببرسري،سپیره مخي یتیمان دي، دهغوی ګریوانونه څیرې دي،پرمخونویې ترمې ترمې اوښکې را روانې دي،دوی به چاته او دوی ته به څوک ستا دراتګ مبارکي ووایي.
اختره ! هلته لاړشه چیرته چې خولې دخنداوړدي،دلته دکونډو ،یتیمانو، ملاماتو دردیدلیو پلرونو او بوروغمجنومیندوخولې د طاغوتي جبارانوپه بې رحمه سوک ماتې دي، دلته د مستضعفینو او مظلومانو ژړا سوران دی، دلته له هرکورڅخه دغم اوماتم تورلوګي پورته کیږي.
اختره ! د لته چاته راځې؟ د دې تاتوبي مسلما ن اوننګیالي بچونې څه دنورو ځمکو ته په هجرت مجبورشوي دي،هلته داوړي د سوځوونکي لمر تروړانګولاندې په میرواوډاګونوکې په ربړوونکي حالت کې وخت تیروي اوځینې دحق په سنګرونو کې دسره وحشي اوخونړي استعمارله طاغوتي سترقدرت سره په داسې شرایطوکې په جهاد بوخت دي چې شګې، پرخې

او اغزي يې توشکونه او کاڼي يې بالښتونه دي او دروسي ډول ډول بم غورځوونکو الوتکو، ټانکونو او توپونو بمونه اوګولۍ پرې وريږي. (۱)
جنګونه، کشمکش او تاوتريخوالی دانساني ټولنې توازن له منځه وړي او انسانان له يوه داسې ناورين سره مخامخ کوي چې بې شميره مصيبتونه او کړاوونه يې ژوند ته ګواښ پيښوي. زموږ په هيوادکې چې له کومې ورځې نه دجنګ اوجګړو دغې تورې بلاخپل سيوری غوړولی اوله خلکوڅخه يې سکون او آرام اخيستی دی، ډيرې داسې تراژيدي پيښې مخې ته راغلې دي چې په ليدلو او اوريدلوېې دانسان غونی زيږ اود زړه دردونه په څوښ راشي.

امان الله نصرت چې دجګړو اوتاوتريخوالي سخت مخالف دی. زموږدجنګ ځپلي ملت دغه غمجن حالت په يوه لنډه داستان کې څيړلی او ددې داستان په ليکلويې له جنګ اوجګړوسره خپل مخالفت په ډاګه کړی دی. امان الله نصرت ليکي:

دجدي سړه مياشت وه چې يخني پکې وروستي حدته رسيدلې وه، دسړو سيمو کلي اوکورونه په سپينو واورو پټ ووچې بې اوره پکې ژوند تيرول ګران کارو. سپين غرچې دننګرهارپه جنوب لويديځ اړخ کې پروت دی واورو داسې سپين کړی ولکه چا چې ورته سپينې جامې آغوستې وي. د دې غره په يوه سمسور کلي باندې ددهري حکومت ځمکنۍ اوهوايي حمله جاري وه چې په سمه اودښتو باندې يې داور باران جوړکړی و، سره ورځ وه اوکمونستانودخپلو روسي بادارانو د تسکين په خاطرزموږ دولس وګړي داسې قتلول چې هغوی به يې له مرګ او ژوبلې څخه خوند اولذت اخيسته،هره خوا دسرووينو ويالې بهيدلې او شهيدان قافلې قافلې دابدي ژوند په لورکوچيدل او د خدای د ديدارپه لور. روسي وحشي قواو داسې

(۱) - مولوي قيام الدين کشاف، ته د چا اختر يې ؟، وينه په قلم کې ،شهرت ننګيا ل. د افغانستان دجهادي څيړنومرکز ،پيښور ،۱۳۲۸هـ ش کال، ۵۹۰، ۵۹۱مخونه

لوی قیامت جوړکړی وچې هرځای له کربلا څخه زیات په وینوباندې لمبیدلی واو له هرکورڅخه دماتم ویرونه او اوروته پورته کیدل. اکبربابا چې دژوند اتیا کاله عمریې شاته پرایښی وهم دانسان وژنې له دغه غوبل څخه بچ نه وپاتې شوی، د هغه دوه زلمي زامن روسانودخپل راتګ په لومړۍ مرحله کې نیولي او ژوندي یې په ځمکه ښخ کړي وو، دښځې یې هم زړه له ډیرې ویرې نه چاودلی و اودشهادت لوړه درجه یې په نصیب شوې وه، کله چې ګنشپ الوتکو داکبربابا پرکوردنیپالم سل منی بم راګوزار کړ، نو دوې پیغلې لونې یې هم دکوټې تربام لاندې شوې اوله خپل ژوند سره یې الوداع وکړه د اکبربابا په کورکې فقط خپله اکبربابا، یوه درې کلنه لوراویوکوچنی زوی بچ پاتې شوي وو،خودراکټونوله پارچواکبربابا هم بې برخې نه وپاتې شوی او یونیم زخم یې پرمخ معلومید وچې سپینې ږیرې یې له وینې څخه سور رنګ اخیستی و. لویه ورځ په لوړه او ویره کې تیره شوه،خوکله چې شپه شوه دآسمان مخ د جازونوله دوړو اوګردونوڅخه پاک شواولږه غوندې کراري شوه. نوبوډا اکبرپه مات زړه په کلي کې یوه خوا اوبله خوا وګرځید ترڅو دخپلو شهیدانودښخولوله پاره څوک مرستې ته را وبولي،خو هرڅومره چې ښکته، پورته وګرځید نویوه ژوندۍ پیشویې هم ونه لیده. ځکه نومجبورشوپخپله یې دخپل کورپه انګړکې په ډیرزیار یوه کنده وکیندله،خپله ښځه او دوې لونې یې پکې ترخاورو لاندې کړې،تردې وروسته اکبربابا خپل ماشوم زوی اوکوچنۍ لورپراوږو را واړول اوله خپل وطن څخه یې دهجرت نیت وکړ. توله شپه لکه د سرسام لیوني په شان روان و اوپه لوړه اویخنۍ کې یې مزل وکړ،ترڅوچې سبا کیدو،نو دسپین غره یوې لوړې برخې ته رسیدلي وو چې لږ څه د ځمکنۍ قوې له خطرڅخه بچ کیدای شول.

سپین غر. دواوروهغه غرچې اوړی اوژمی په سپینوواوروسپین وي دومره واوره پرځان انبار کړې وه چې تګ پکې ګران و،خواکبربابا هیڅ چاره نه درلوده اومجبوروچې په دې واوروکې یې دخپل خلاصون له پاره لاره

لنډه کړې وای، نوځکه یې پرالله توکل کړی اودلارې په لنډولویې شروع کړې وه، هغه زیاته لاره په ډیرزحمت پرېښوده،خوچې لږنورهم پرمخ ولاړ،نودلارې درک ترینه ورک شو اوحیران ځای پرځای پاتې شوهغه ډیرستومانه شوی و اوماشومان هم له ډیرې یخنۍ اولوږې نه دځنکدن په حال کې وو،په مخکې لوی ګړنګ واقع و اواکبربابا ته مشکله وه چې زوی اولوریې یوځای له ګړنګ څخه تیرکړي وای،نوځکه خویې وروسته ترلږسوچ څخه دا غوره کړه چې اول به یوماشوم تیرکړي بیا به بل ماشوم پسې راشي اوهغه به هم له ګړنګ څخه پورې باسي،نوهماغه وچې له یوه ګوټ څخه یې پر خپلوکمزوروولاسونویوه اندازه واوره لرې کړه، ځادریې خپورکړاوخپله لوریې پرې کینو له اکبربابا زوی پراوږو راواړاوه،په داسې حال کې چې یونیم زګیروی به یې کاوه له ګړنګ څخه دتیریدوپه منظور روان و،په دې وخت کې یې لورچیغې کړې چې باباجانه ! ما چاته پریږدې؟ قربان دې شم بابا ما هم بوځه... خدای ته وګوره مامه پریږده ...خواکبربابا چې ستونی یې له ډیرې ستومانۍ څخه وچ شوی وپه ریږدیدلي آواز ورته وویل چې بچیه مه ژاړه تا به ولې پریږدم، دا وروړچې دې له ګړنګ نه تیرکړم،نوبیا به تاپسې راشم او تابه هم له ځانه سره بوځم اکبربابا په ډیره سختۍ او خاړپوځوماشوم زوی له هغه سخت ګړنګ څخه تیرکړاوهلته یې په یوه اوارځای کې دخپلې لونګۍ (پګړۍ) له پاسه په واوروکې کیناوه اوپه خپلې لورپسې را روان شو،کله چې بوډا اکبردخپلې لورڅنګ ته ورسید، نو ویې لیده چې لوریې دخپل پلارپه لټون پسې په واوروکې خاپوړې کړي اوپه همدې کشکمش کې یې خپلې سترګې پټې کړي او دواوروسپین کفن یې له نازک بدن څخه داسې راتاوشوی ولکه مور چې خپل ماشوم په اوربي کې ترلی وي اکبربابا بې واره په ژړا شو،ځوشیبې یې په زوره،زوره وژړل، خوبیا ژرغلی شواوښکې یې وچې کړې آسمان ته یې لاسونه پورته کړل او لوی خدای ته یې داسې زاری وکړې لویه خدایه ! داټول تا پیداکړي وو اوتا واخیستل، ته پخپلوبندګانو

ازماېښت کوي. خو پاکه ربه ! ما په دې امتحا ن کې کا مياب کړې او د زړه صبر راکړې ، داېې وويل اوخپله مړه لوريې په شاکړه دزوی په لور روان شو ،هغه نورېخپل ژوند تنګ شوی و او د دومره بې شميره غمونواو اندېښنو تحمل يې نه شوکولای.

کله چې اکبربابا دخپل زوی څنګ ته ورسيد ، نو ويې ليدل چې هغه هم دواړوپه غيږکې پروت دی اوخوله يې له سپينو واوروڅخه ډکه شوې وه،هغه هم خپلې سترګې دتل له پاره پټې کړې وې اوخپل روح يې دمرګ استازي ته سپارلی و. اکبربابا چې دغه دردناکه صحنه وليده، نو وجودېې په رېږديدوشو. په سپينو ويښتانويې رڼې اوښکې لپې لپې لکه داباسين دڅپوپه شان را رواني شوې،هغه خپل مړزوی اومړه لور په غيږکې ټينګ ونيول.له خپل ځای څخه پورته شو او بې اختياره يې ګامونه واخيستل، هغه لاڅوقدمه مخکې نه وتللی چې يوه کړيکه يې له خولې ووته اوبو نا-څا په له هغه ګړنګ څخه ښکته راپرېووت چې په ليدوبه يې دانسان سترګې توريدې.

اکبربابا له پريوتوسره سم په داسې حال کې چې خپله مړه لور اومړزوی يې له خپلې سينې سره ټينګ نيولې وو له ګړنګ څخه لاندې ولويد او په رغړيدو رغړيدوپه واوروکې له سترګو څخه غايب شو. (۱)

راځئ چې دغه شان يوه دردمنه پېښه چې دظلم،وحشت اوبربريت ښکاروند ويې کوي اود جنګونو اوشخړو ناوړه پايلې په ګوته کوي د ولي محمدولي په نثرکې وګوروچې يوه رښتيانې پېښه يې په يوه لنډ داستان کې انځورکړې ده :

توريالی ډيرخوشال و، هغه دېنځوکلونوترسخت زندان ګاللو وروسته خوشې کړل شو. دی يې له وطن سره دمينې په تورنيولی و،له ده څخه

۱- امان الله نصر ت ، اکبربابا، وينه په قلم کې ، شهرت ننګيال ، دافغانستان د جهادي څېړنو مرکز، پېښور، ۱۳۶۸ هـ ش کال، ۲۹۲، ۲۹۲ مخونه

دآسمان رنګ او دورځې رڼا ورکه وه، دی اوس هغه پخوانی توریالی نه و، ستونزو اوخواریو يې بڼه داسې بدله کړې وه لکه مړی چې څوک له ګوره راوکاږي، ده له دې کبله خوشالي کوله چې کوراوکلی به وګوري. دده سترګوته به کله موراوکله پلاراوکله خوینديې وروڼه ودریدل اوکله به يې دیوکلن زوی زرغون په اړه فکرکاوه، د کلي په لور رهي شو

هغه مزل په مزل کله چې کلي ته رانږدې شو ،نوترسترګويې ناست ګڼ خلک بيرغونه په لاس ښکاره شول. ده ته دا ډيره ناشوده ښکاريده چې زموږدکلي خلک اوبيرغونه؟ کله چې ورنږدې شوهغه نا ست خلک نه وو بلکې هديره وه چې پرهرقبريې بيرغ رپيدو. دی په دې سخت وارخطا شو چې په دې هديره کې خو پنځه کاله د مخه يوازې لس د وولس قبرونه وو اوس ترد ووسوولا اوښتي دي.خدای دې خير کړي

د کلي په لوريې ګامونه اوږ ده کړل چې له هد يرې څخه په يوه ګوښه کې پروت و. پخوابه په پسرلي کې د کلي ځوانانو اوکوچنيانولوبې کولې.غوغا به وه ، شور اوهئ هئ به و. اوس دانسانانو شورڅه کوې چې دمرغانو ږغ هم نه و. مازديګربه دکلي په کورونوکې تبې باندې شوې اوله ليرې به يې دود اولوګی ښکاره کيدو .ليکن توريالی نه هغه دپخوا دپسرلي په څيردانسانانوشور اوري اونه لوګیويني، دده زړه اودماغ ته فکرونواو انديښنولارجوړه کړه،له ده سره رقم رقم وهمونه پيداکيدل. کله چې دکلي په منځ راګډ شو، نوهغه هم دهديرې په څيرپټه خوله و.

نړيدلي ديوالونه. شاړې کوڅې اوبې خاونده کورونه په ګردونواو خوپونوداسې لړلي ووتابه ويل په سلګونو کلونه چا ګام نه دی پرې ايښی، په ځينو ودانيو اوکوڅوکې هډونه خواره واره پراته وو.توريالی دومره وارخطاوچې دانسانانواو حيواناتو دهډوکو توپيريې نه شوکولای، نيغ د خپل کورپرلور ورغی، ددوی د کورپرغولي دلاندې مونی (دلاندې دغوښوله پاره مخصوص جک لرګی) هم هغه شان ټينګ جګ ولاړو، خوسريې سوی و.

دی چې نړیدلې ودانۍ ته ورننوت دبیرته راوتلوپروخت یې د سپې غپا ترغوږشوه چې ورته ځیرشو له غوجلې څخه ددوی سپی راووت او دده په لورپه غپا را روان و، خوچې دی یې له نږدې وکوت،نویې په پښوکې ولوید.ورغړیدو اوترسترګویې اوښکې روانې شوې، ترتوریالي د مخه روان شواولکۍ یې ښوروله اودی ورپسې شو، سپی دمخه او دی ورپسې نیغ هدیرې ته راغی او په یوه څلور دیوالۍ ورننووت چې اته اونهه قبرونه پکې وو.
سپي قبرونه شنل شروع کړل اوترسترګویې اوښکې څڅیدلې او توریالي ته به یې کتل، توریالی سپی له دې کاره منع کړاوپوه شوچې پرکوریې خاورې اوښتې دي،بیرته دښارپرلور روان شو، سپی هم په ده پسې رهي شو،خوده څوځلې له ځانه وشاړه مګرهغه په ګرځولونه واړ،خوکله چې یې د ډېرې وارپرې وکړ،نوسپي وغپل اودخپل ځان په غوښوځیرلو یې پیل وکړ، دتوریالي زړه وراندې وسوزید اوله ځانه سره یې رهې کړ،په لاره کې ځوښایسته شیان پراته ووکله چې توریالي لاس وروړلو سپي وغپل اوپرې حمله یې کړه، دی له وامه پرشاشو اوسپی پرشیانو ومښت،هغه کوچني بمونه وو او وچاودل چې سپی یې ټوټې ټوټې کړاوتوریالی خدای بچ کړ.دده زړه د سپي په وژل کیدو اووفادارۍ تور دودشو،خوپه وس کې یې څه نه وو، نوورڅخه رهي شو. هله هله که ګوري یوشمیرکډوال اوښان په مخه ورغلل، ده دکاروان له مخکښ څخه پوښتنه وکړه چې داکلی ولې دغسې تورسوی دی،هغه یې د ورانیدو کیسه ورته وکړه،له توریالي سره دوه فکرونه پیداشول یوداچې بیرته هغه زندان ته ولاړشي ځکه چې هلته خویې لا دکورکلي دلیدوهیله وه،اوس به په نړیدلي کوراوکلي کې دڅه شي هیله وکړي بل داچې له دې کډوالوسره ملګری شي ګوندې چې خدای څه کوي. پردغه یې امین کړل اوله کاروان سره روان شو. دوی چې لا یوڅه نه ووتللي دالوتکوغړمبهارجوړشو، ددوی په لور را والوتې، دمخه تردې چې دوی سره تیت او پرک شي بمبارۍ یې پرې پیل کړه، دټول کاروان اوښان

اوانسانان یې ځای پرځای کړل. لمبې او دودونه پورته شول اوله لرې څخه لارویو ګومان کاوه چې د لته کورونه شته او لوګی ځنې پورته کیږي. دنړدې هدیرومړوبه له دې کبله شکر کښلی وي چې قبرونه خویې پیداکړل. (۱)

زموږدوخت یوتکړه لیکوال، شاعراوځیړونکی، ځیړنمل سیدمحی الدین هاشمي چې دهیواد د ودانیو کنډوالې، ورانۍ اوتباهۍ ګوري ددې تول لاملونه هغه تباه کوونکې او ورانوونکې جګړه بولي چې دځینوکورنیواو بهرنیو عواملوله امله زموږسوله دوست خلک ورسره مخامخ شوي او داډمن ژوند یې په بې ثباتۍ او تاوتریخوالي بدل شوی دی ځیړنمل سید محی الدین هاشمي د « سوله اوامن » ترنامه لاندې یوه لنډه، خوږوره اوهراړخیزه لیکنه کړې ده چې له سولې اوامن سره د مینې د درلودلو دیوې بیلګې په توګه یې دلته را اخلو:

سوله یوه ډیره مقد سه،سپیڅلې اوښکلې کلمه ده ،مقدسه او سپیڅلې خوځکه ده چې په قرانکریم کې یې ستا ینه شوې اوهغه یې خیر (الصلح خیر) بللې ده، اوښکلې ورته ځکه وایوچې دبشریت هستۍ ، پایښت او سوکالۍ په هغې پورې اړه لري.که دبشري نړۍ په هر څه کې سوله نه وي ، معلومه خبره ده چې هلته دجنګ جګړو برلاسی وي اوپه دې خوپوهیږوچې جګړه بشریت ته له تباهۍ ، ځورونې ، رنګونې اوله منځه وړلوپرته بل زیری نه لري، بې له دې چې انساني تمدن له خاورو سره خاورې اوانسانیت داورپه لمبو وسوځوي، په وینوکې یې ولمبوي اویایې دویراو ماتم پرتغرکینوي بل سوغات او لاس ته راوړنه، نه لري

کله چې دبشري تاریخ پاڼې را اړوو وینوهغوخلکوچې دسولې ، صفا او خپلمنځي اونوروسره د سوله ییزژوند لاره خپله کړې ده دترقۍ اوتمدن له کاروان سره مله اوډیرژر دسوکاله او مرفه ژوند خاوندان اوسترې

۱- ولي محمدولي، بې کوره مسافر، وینه په قلم کې ، دافغانستان دجهادي ځیړنو مرکز، پیښور، ۱۳۲۸ هـ ش کال ، ۷۳۱، ۷۳۴ مخونه

نیکمرغۍ یې په برخه شوې دي، خوبرعکس چې په شخړواوجګړوکې پخپله کیوتلي اویا په یوه اوبله بڼه دنوروله خواجنګ ته اړ ایستل شوي دي نتیجه یې مرګ ژوبله ویجاړتیا او بربادي، فقراو بې وزلي اوډول ډول بدمرغۍ ګرځیدلي دي.

لرې نه ځودخپل هیواد مثال راوړوچې داخه دپاسه دوې لسیزې دجنګ د اورپه لمبوکې سوځي دلته ددې جګړې په مشروعیت اونا مشروعیت، عواملواو دلایلوڅه نه وایو، یوازې دسولې د نشتوالي او دجګړې د دوام له امله د رامنځ ته شوي زیان خبره کووچې څنګه موځوزره کلن تاریخ مدنیت، مادي اومعنوي شتمنۍ ددغې بهرنۍ اوکورنۍ جګړې داورپه لمبوکې وسوځیدلې او موږ یې په سلګونو کلونود ترقۍ اومد نیت له کاروانه په شا وغورځولواو دټولنیزژوند په بیلا بیلو برخوکې یې دومره زیان راورساوه چې جبیره یې ناشونې ښکاري.

نوویلای شوچې سوله دخیراوښکنې نوم دی چې په مفهوم کې یې ټولې ښیګڼې نغښتې دي. سوله اوامن د ژوند نوم دی، د بسیا اوسوکاله ژوند چې هرډول ما دي اومعنوي نیکمرغۍ ورسره ملې دي، سوله دترقۍ، آبادۍ او ښیرازۍ نوم دی چې بشري ټولنې ته د پرمختلنې او هوساینې ځواک او واک ورپه برخه کوي. [1]

---

[1] - د ځیرنمل سید محي الدین هاشمي له شخصي یا دښتونو څخه

نتیـــــجـه

په پښتوادبیاتو کې دهراړخیزې څیړنې په نتیجه کې یوڅیړونکی اومحقق ډیرداسې څه ترلاسه کولای شي چې دټولنیزژوند په هره برخه کې پرې خپله ادبي تنده ماته کړي،همدارنګه سوله،امن اوانساندوستي دانساني ژوندهغه سترضرورت دی چې پرته له دغوارزښتمنو مفاهیموېې دژوند بهیرپه سمه توګه پرمخ نه شي تللی همدا لامل دی چې انسان په خپل ژوندکې سولې اوامن ته تر بل هرڅه زیات ارزښت ورکوي.

په پښتو ادب کې دسولې اوانساندوستۍ انعکاس دپښتوادبیاتوپه بیلابیلو دوروکې هم په نظم او هم په نثراوهم په ولسي ادبیاتوکې څیړل شوی اودهرې دورې په ادبیاتوکې یې ځانګړې بیلګې او نمونې راغونډې شوي اوپه دې لیکنه کې ځای ورکړل شوی دی.ترڅودپښتوادب څیړونکي په آسانۍ سره وکړای شي دپښتوادب په دې ځانګړې برخه کې دخپل ضرورت اوپام وړمواد ترلاسه کړي. موږسولې ته ضرورت لروځکه چې جنګ اوتاوتریخوالی دتباهۍ اوبربادۍ لامل دی.موږ مینه اودوستي غواړوځکه چې کرکه اودښمني انسانان له یوبل څخه لیرې کوي اودټولنیز ژوند اړیکې له منځه وړي اوموږ تفاهم اوخبروته اړیوځکه چې پرته له دې انسانان دیوبل اندیښنې او غوښتنې نه شي درک کولای.

موږپه دې لیکنه کې کوښښ کړی دی هغه څه خپلولوستونکوته وړاندې کړوچې پورتنیو ذکر شو یوغوښتنو ته مثبت او رغنده ځواب وویلای شي، ددې اثر په برابرولوکې کوښښ شوی دی چې دسولې اوامن او انساندوستۍ په اړه دافغاني ټولنې د سره ښکیلوخواو لیکنې او نظریې راواخلو. په دغولیکنواونظریوکې دهرلوري لیکوال اوشاعردسولې ، امن

اوانساندوستی پرلوړوارزښتونو لیکنې کړي او دهرلوري لیکوال اوشاعرجنګ اوتاوتریخوالی دتباهی اوبربادی لامل بللي دي.
ددې ارزیابی په نتیجه کې زموږ باورپه دې لاپخیږي چې جنګ اوجګړې زموږپرخلکواو هیوادوالوتحمیل شوي اوداسې ناوړه شرایط پرې راوسىل شوي دي چې زموږخلکوکه غوښتل او که یې نه غوښتل له زغملوپرته یې بله لارنه درلوده.زموږپه لرغوني اوتاریخي هیوادکې دتاریخ په بیلا بیلو دوروکې ډیرځله زموږپرخلکوداسې شرایط تحمیل شوي دي چې دنه منلوپه صورت کې یې باید په وړاندې مقاومت وکړي اودوخت مسلط شرایط یا له منځه یوسي اویایې دله منځه وړلوله پاره لارې چارې ولټوي.په ځانګړې توګه زموږلیکوال اوشاعرتربل هرچا دمخه دغه ستر تاریخي رسالت ته مټې ورکړی اودسولې،امن ،مینې،محبت اوانساندوستی غږیې پورته کړی دی.
ربښتیاخبره داده چې پښتانه ذاتاً له جنګ اوتاوتریخوالي څخه کرکه اونفرت کوي ، دوی زیار باسي چې هم په خپلو منځونوکې اوهم له نوروسره په سوله اوتفاهم کې ژوند وکړي، پښتانه لکه څومره چې له ځان سره مینه لري په هما غه اندازه له نورو انسانانو سره هم مینه او خو اخوږي لري، پښتانه هیڅکله نه غواړي چې له لاس څخه یې چاته ضرر ورسیږي، په همدې ترتیب له نوروڅخه هم داتمه لري چې ددوی حقوق اوغوښتنې له پامه ونه غورځوي اوپښتانه په سیمه او نړۍ کې یوسوله دوست او امن غوښتونکی قوم دی، همدا سبب دی چې دتاریخ په اوږدوکې یې د جنګ اوتاوتریخوالي پرځای سوله او مینه غوره کړې ده.
ددې بحث نتیجه داشوه چې په پښتوادب کې لکه دنوورواصنافوپه شان سولې ،امن اوانساندوستی هم په پراخه پیمانه ځای نیولی اودغه سترانساني پیغام یې دوخت د ضرورت له مخې خپلو خلکوته رسولی دی اوموږپه ډاډ سره داویلای شو چې پښتوادب له دې پلوه هم ډیرغني ادب دی، ښاغلي حبیب الله رفیع څه ښه ویلي دي:

نيت مـــې ټول عمري د پخې سولې و
بيا د شوخو سترګوپه جنګ واوښتم
زوړد پـرون درس مې ده ته هم ورکړ
نن چــــې زه په نوي فرنګ واوښتم
ما دبنګړوشرنګ غوښت خوپښتون تقدير
ګوره چــې دتوروپه شرنګ واوښتم

همدغه عالي احساس بيا دکلاسيک ادب يوروڼ ستوری کاظم خان شيدا خټک داسې انځوروي:

ځای دروغ دليوني شه که هوښياريې
صلح کل د ځان پيشه کړه که هوښياريې

زه خپلې خبرې نورې نه اوږدوم بس همدومره وايم چې پښتانه او پښتانه شاعران او ليکوالان تربل هرڅه زيات له سولې او ورورګلوۍ سره مينه لري اونه غواړي چې يا پخپلو کې او يا له نورو سره په تاوتريخوالي کې ژوند وکړي.

(وَمِنَ اللهِ التَّوفِيقْ)

پشنـــــها د

مورچې دخپلې افغانې ټولنې اجتماعي جوړښت اوستراتيژيک موقعيت ګورو ،نوهرومرو مو هغه تاريخي پيښې مخې ته دريږي چې زموږ دتاريخي هيواد دپنځه زره کلن تاريخ په بيلو بيلو دوروکې يوه په بله پسې تکرارشوي اوزموږ دهيواد سوله دوست خلک يې دتاوتريخوالي ښکار کړي دي، که څه هم زموږدلرغوني هيواد سوله دوستوخلکوزيارايستلی دی دهرتاوتريخوالي او تاړاک په وړاندې له صبراوزغم څخه کارواخلي اودخپل هيواد سوله اوثبات له ګواښ څخه وژغوري. خوچې دفاع ته اړکړای شوي دي ، بيانو د مجبوريت له مخې دجنګ اوجګړو ميدان ته راوتلي اوله تيري کوونکوسره يې ميړنۍ مقابله کړې ده .

له بده مرغه زموږسوله دوستوخلکوچې دتاريخ په هرپړاوکې دسولې اوثبات دټينګښت له پاره هلې ځلې کړي او دتاوتريخولي مخه يې نيولې ده خوهميشه ورباندې جګړې تحميل شوي او ديوه لنډ وخت له پاره دسولې اوامن له سترنعمت څخه بې برخې کړای شوي دي ، خوبيا هم زموږ خلکوددغه سترانساني ضرورت له په پام کې نيولوسره سولې ته مخه کړې اودجنګ جګړو پرځای يې سوله پيرژوند غوره بللی دی .

داچې زموږهيواد او زموږ سوله دوست خلک وخت په وخت دجنګ اوجګړوله ګواښ سره مخامخ کيږي، نو داټکی ډيرضروري بريښي پرهغولاروچاروفکروشي چې زموږخلکوته دجنګ اوجګړو له ګوزارونوڅخه نجات ورکوي ځکه خونودفکراو قلم خاوندانو او درسنيومسئولينو ته پيشنها د کوم چې :

دخپلوځيړنو ،تخليق اوخپرنيزوپروګرامونوپه بهيرکې ترهرڅه زيات دسولې اوثبات ښيګڼې بيان کړي اوخپل سوله دوست خلک دتاوتريخولي

اوجنګ جګړوله ناوړه عواقبوڅخه باخبروساتي، دا ځکه په کومه ټولنه کې چې سوله نه وي، امن نه وي اوثبات نه وي. نودهغې ټولنې وګړي نه شي کولای خپل عمراني اوعرفاني پروګرامونه په ښه توګه عملي اوپلي کړي، همدارنګه ديوه علمي اکاډيميک مرکزپه توګه دافغانستان دعلوم‌واکاډمۍ محترم رياست ته وړانديزکوم چې داکاډ مۍ دانشمندانو او استادانوته دعلمي پروژو دسپارلوپه لړکې دغه حياتي اړخ هم له پامه ونه غورځوي ترڅو په دې برخه کې زياتې څيړنې وشي، زيات ګټور معلومات خپلوخلکوته وړاندې شي او د سولې اوثبات په ټولنيز ارزښت باندې ژورې اوهراړخيزې ليکنې وکړي.

زه باورلرم چې زموږسوله دوست خلک دزړه له کومې دا غواړي چې په وطن کې سوله وي، امن وي او ثبات وي ترڅودوی وکړای شي په ډاډه زړه خپلې ورځنۍ چارې سنبال او دترقۍ او پرمختګ په لور ګامونه واخلي.

(په مينه)

اخځليکونه

۱. احمد . دخدايي خدمتګارتحريك ، لومړی ټوك . دسرحدونو چارو وزارت ، کابل ، ۱۳۶۹ کال.

۲. آرينزي، وحيده . دهيلو غوټۍ، پيښور، ۲۰۰۷، ع کال ، جنوري.

۳. ارمغان خوشحال خان. دميا رسول رسا په سريزه، منظور عام پريس، پيښور.

۴. الفت . شهيد عزيز الرحمان . لويه خدايه ! وينه په قلم کې . د افغانستان دجهادي خپرنومرکز پيښور ۱۳۶۸ هـ ش کال ، لينډۍ.

۵. اياز محمود. تناکې خيالونه . کويټه ، بلوچستان.

۷. بيټنی ، منتظر. ژوند او فن . داجمل خټك راغونډونه.

۸. پادري هيوز. کليد افغاني، داطلاعاتواوکلتور وزارت، کابل ، ۱۳۵۶ هـ ش کال .

۹. پښتو لنډۍ، کابل چاپ.

۱۰. پښتني سندرې، لومړی برخه ، پښتو ټولنه ، کابل ۱۳۳۴ هـ ش کال.

۱۱. پښتني سندرې، لومړی برخه ، پښتو ټولنه.

۱۲. پوهنيار جلاالدين .کابل مجله . پښتو ټولنه، ۱۳۵۰ هـ ش کال، مرغومی.

۱۳. پيرمعظم شاه. تواريخ حافظ رحمت خاني، ديباچه دمحمد نواز طائر، پښتواکيډيمي ، پيښور.

۱۴. جهاني، عبدالباري ، ورکه مينه، شعري مجموعه.

۱۵. جيمز، ډارمستټېر. دپښتونخوا دشعرهاراو بهار. دحبيب الله رفيع په اهتمام، پښتو ټولنه، ۱۳۵۶هـ ش کال.

۱۶. حبيبي ، پوهاند عبدالحی. دخوشال خان ختك دجهاندارۍ نظريه، ننګيالی پښتون ، دسرمحقق محمد اکبر معتمد په زيار. پښتو ټولنه. کابل . ۱۳۴۵ هـ ش کال.
۱۷. حيدرخيل ،ساده ، دمحاذ جريده، دريم مخ ، ۱۷۷ ګڼه.
۱۸. ختك ، خوشال خان. دپښتونثراته سوه کاله ، سر څيړونکی زلمی هيوامل ، ۱۳۷۵ کال.
۱۹. ختك ، اجمل. ژوند او فن.
۲۰. ختك خوشال خان. دستارنامه ، پښتو ټولنه، کابل ، ۱۳۷۵ کال.
۲۱. ځاځی ، ظاهر زاير. دمحاذ جريده، ۱۸۴ ګڼه.
۲۲. خزان. دمحاذ جريده ، ۱۶۶ګڼه.
۲۳. ځاځی، توريا لی. ژوره ځاه، وينه په قلم کې، دافغانستان دجهادي څيړنو مرکز، پيښور، ۱۳۶۸ کال.
۲۴. دردمند. کابل مجله، پښتو ټولنه. ۱۳۵۲، ورغومی.
۲۵. دپشين دصاحبزاده ، حميدالله اثر.
۲۶. دملي آرشيف قلمي نسخه.
۲۷. دسولې هڅه. دالمان دانکشافي خدمتونو دموسسې په مرسته، مياشتنۍ مجله، څلورم کال يوويشتمه ګڼه ۱۳۶۸ کال.
۲۸. رفيع، حبيب الله . خوستا ترتوپك وګرځم، وينه په قلم کې ، دافغانستان دجهادي څيړنو مرکز پيښور ۱۳۶۸ کال.
۲۹. رفيع ، حبيب الله . دخلکو سندرې ، کابل.
۳۰. راز، سليم اشنغری. ژوند او فن ، اجمل ختك.
۳۱. رحيمي، ريحان الله . اورونه پرهرونه، نظرآباد علمي او فرهنګي ټولنه، جلال آباد ، ۱۳۸۴ کال.
۳۲. زما داروابښاد پلار دخولې روايت.
۳۳. ختك، اجمل ژوند او فن.

۳۴. سید عبدالغفار، دیوه خاوند او دهغه دمیرمنې داستان ، پښتنې سندرې،دویم ټوک.
۳۵. شفیق، شهید محمد موسی. محاذ جریده، دریم مخ، ۱۷۳گڼه.
۳۶. شینواری، معتمد. کابل مجله ، اوومه گڼه، پښتو ټولنه، کابل ، ۱۳۵۵کال.
۳۷. شینواری، ډاکټر غلام جان جګر. دماشوم ترانې، دانش کتابتون، پېښور، ۱۳۷۹ کال.
۳۸. شینواری، زړه سواند. دمحاذ جریده، ۱۶۳ گڼه.
۳۹. عاصي، اشنغری. ژوند او فن، اجمل خټك.
۴۰. عبدالغفار. زما ژوند او جدوجهد، کابل ، ۱۳۶۲ کال.
۴۱. غازي یار، نورالله. په غمیو کې لمبې، دځاځي بابا ادبي ټولنه.
۴۲. غروال، محمدعارف. څرك ، داشعاروقلمي ټولګه.
۴۳. غروال، محمدعارف. غرنی سندرې، پښتو ټولنه، کابل ، ۱۳۶۰ کال.
۴۴. غروال، محمدعارف. کابل مجله، پښتو ټولنه، ۱۳۵۰کال، مرغومی.
۴۵. غلام شاه. دخاتم طایي داستان، پښتنې سندرې، دویم ټوك.
۴۶. ساقې، فضل رحیم. نیم جام ، شعري مجموعه.
۴۷. قصې او داستانونه. پښتنې سندرې، دویم ټوك .
۴۸. کاکړ، سیال. غاړې، کویټه.
۴۹. کاکړ، سیال. انګۍ، پښتو ادبي بورډ، کویټه.
۵۰. کامه وال ، قاضي فضل غني. محاذ جریده، ۱۷۹گڼه.
۵۱. کاندید اکاډیمسن نومیالیء علم دسولې په خدمت کې، دعلومو اکاډمي، ۱۳۶۵کال.
۵۲. کشاف، مولوي قیام الدین. وینه په قلم کې ، دافغانستان دجهادي خپرنو مرکز، ۱۳۶۸کال.
۵۳. گل مست ، قاضي عبدالسلام . دپښتو ادبي سوغات لومړی چاپ، پېښور، ۱۹۴۸ع کال.

۵۴ مروت، عبدالرحیم مجذوب دمروتو کسرونه، دیباچه دمیرشرف خان وزیر، پېښور
۵۵ منګل، اسیر پښتو درې میاشتنی مجله، پښتو اکیډیمي، پېښور، ۲۰۰۵ع کال
۵۶ منګل، علي محمد ادم خان او درخانی، دعلومو اکاډمي، کابل، ۱۳۷۲ کال
۵۷ مهجور، محمدآصف دمحاذ جریده، ۱۸۰ ګڼه
۵۸ معراج الدین حکیمي، محمد پرویز اومحمد انور(دښوونې او روزنې پروژه)، ۱۳۸۴کال
۵۹ مومن، ناصر دمحاذ جریده، ۱۸۱ګڼه
۶۰ مولوي احمد صاحب دتنګي ګنج پښتو، پېښور
۶۱ نصرت، امان الله سپرلی به راشي، وینه په قلم کې، دافغانستان دجهادي خیرنومرکز، ۱۳۶۸کال
۶۲ ولي، ولي محمد بې کوره مسافر، وینه په قلم کې، دافغانستان دجهادي خیرنومرکز، ۱۳۶۸ کال
۶۳ ور دمحاذ جریده، ۱۵۶ګڼه
۶۴ هاشمي، محی الدین شخصي یادښتونه
۶۵ هاشمي، سیدمحی الدین، وینه په قلم کې، دافغانستان دجهادي خیرنو مرکز، ۱۳۶۸کال
۶۶ هیوادمل، زلمی، ولسي سندرې، دپښتون مجلې په حواله، کابل، ۱۳۶۶کال
۶۷ هیوادمل، زلمی، بیدیاني ګلونه، دافغانستان دعلومو اکاډمي، پښتو ټولنه، ۱۳۶۲ کال
۶۸ هیوادمل، زلمی، دشخصي کتابتون قلمي نسخه
۶۹ هیوادمل خیړنپوه زلمی، دپښتوادبیاتو تاریخ، لومړی ټوک، پېښور
۷۰ هیوادمل، زلمی، دپښتو نثراته سوه کاله، لاهور، ۱۳۷۵ کال

دلیکوال لنډه پیژندنه

څېړنوال محمد عارف غروال په ۱۳۲۴هـ ش کال دلويې پکتيا دخوست د ځاځي ميدان دولسوالۍ په يوه غريبه او ديندار کورنۍ کې زيږيدلی دی. خپلې لومړنۍ، منځنۍ او ثانوي زده کړې يې درحمان بابا په عالي ليسه کې سرته رسولي اوپه ۱۳۴۳ هـ ش کال دکابل پوهنتون دادبياتوپوهنځي ته دکانکورترازموينې وروسته بريالی شو اوپه ۱۳۴۷ هـ ش کال د دلوې په ۲۷ نيټه يې ددغه پوهنځي له پښتوڅانګې څخه دفراغت سند ترلاسه کړ، لومړۍ وظيفه يې دښوونکي په توګه په پښتوټولنه کې پيل کړه او تريوه کال وروسته په ۱۳۴۹ هـ ش کال دپښتو ټولنې په مسلکي غړيتوب ومنل شو

د ۱۳۵۹ کال په دلو (سلواغه) کې له هيوادنه مهاجرشو، په هيواد کې دلنډ مهالي حکومت په جوړيدو سره يوويشت کاله وروسته خپل هيواد ته راستون شواويوځل بيا دافغانستان دعلوموپه اکاډمۍ کې دڅېړنمل په علمي رتبه ومنل شو، خوترلږې مودې وروسته دخوست ولايت دپوهنې درئيس په توګه وټاکل شو اوترديې نيم کاله وظيفې وروسته بيرته دعلومواکاډمۍ ته راستون شو چې اوس دعلومو داکاډمۍ مسلکي غړی دی

څېړنوال غروال لاندې آثارليکلي دي

دليکوال چاپ شوي آثار

۱- درحمان بابا دديوان انتقادي متن (ګډه پروژه)
۲- دبنګړو شرنګ (دمعاصرو شاعرانو دويناو غورچاڼ)
۳- پښتو انګريزي ورځنۍ خبرې (پښتوژباړه)
۴- تورزن تورن افغان (ديوه مجاهد قوماندان دژوند حالات)
۵- دخوست فتحه (تاريخي اثر)
۶- دبابړې ملاصاحب (تاريخي اثر)
۷- غازي ببرك خان ځدراڼ (تاريخي اثر)
۸- پښتو جهادي ادبيات (دمجاهدوشاعرانو دکلام نمونې اوتحليل)
۹- او دا اثر (په پښتوادب کې دسولې انعکاس)
۱۰- ددولت لوانۍ ديوان (ګډه پروژه)
۱۱- غزنۍ سندرې (علمي پروژه)
۱۲- دحبيب اله حبيب ديوان
۱۳- منظر مرګ (دري ژباړه)
۱۴- کورنۍ طبيب (پښتو ژباړه)
۱۵- راه عمل (دري ژباړه)
۱۶- دوينو فوارې (شعري ټولګه)
۱۷- بمونه او غمونه (شعري ټولګه)

ناچاپ آثار

۱- څرك (داشعارومجموعه)
۲- غوټۍ نامه (داشعارومجموعه)
۳- په افغانستان کې دروسانو جنايات
۴- په هيواد کې دجهاد دپيل لومړني غورځنګونه
۵- په هيوادکې دروسانو پرخلاف ملي پاڅونونه
۶- لنډې ادبي کيسې